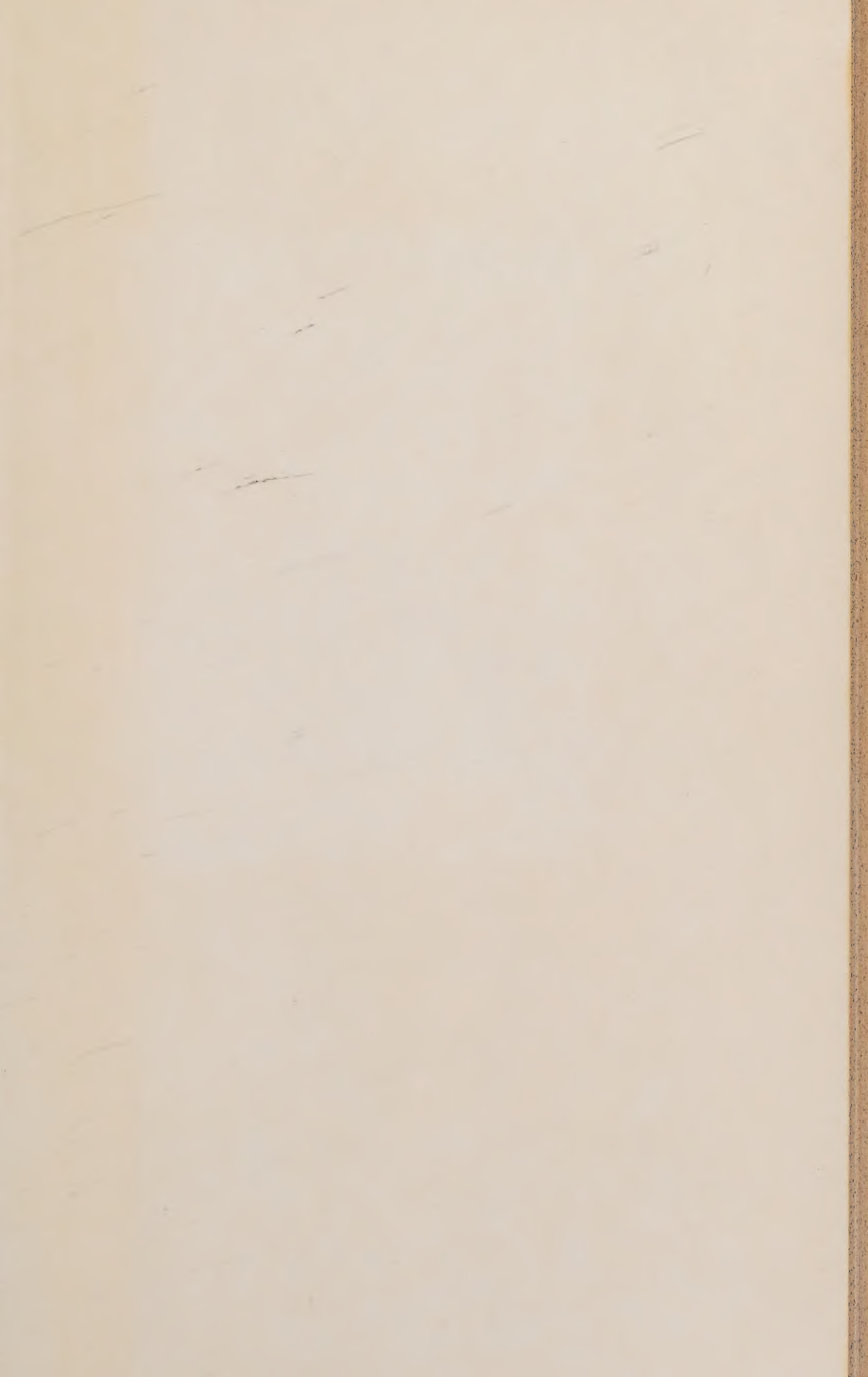

MILLS COLLEGE
LIBRARY

Digitized by the Internet Archive
in 2024

Defensor's
Liber Scintillarum,

WITH

AN INTERLINEAR ANGLO-SAXON VERSION

MADE EARLY IN THE ELEVENTH CENTURY

EDITED

WITH INTRODUCTION AND GLOSSARY

FROM THE

ROYAL MS. 7 C iv. IN THE BRITISH MUSEUM

BY

E. W. RHODES, M.A.

LANGTON FELLOW OF THE OWENS COLLEGE
VICTORIA UNIVERSITY, MANCHESTER

LONDON:

PUBLISHED FOR THE EARLY ENGLISH TEXT SOCIETY
BY N. TRÜBNER AND CO., 57 AND 59 LUDGATE HILL.

MDCCCLXXXIX.

93

Original Series.

Oxford

HORACE HART, PRINTER TO THE UNIVERSITY

129803

821

E12

O.2.

no. 93

CONTENTS.

CHAP.	PAGE
INTRODUCTION	V
I. (De Caritate . be soðre lufe)	I
II. De Patientia . be geþylde	7
III. De Dilectione dei et proximi . be lufe godes 7 nihstan	13
IV. De Humilitate . be eadmodnysse	18
V. De Indulgentia . be forðifnysse	23
VI. De Conpunctione . be onbryrdnysse	26
VII. De Oratione . be gebede	30
VIII. De Confessione . be andetnysse	36
IX. De Penitentia . be dædbotnysse	41
X. De Abstinencia . be forhæfednysse	49
XI. De Relinquentibus Saeculum . be forlætendum worulde	57
XII. De Timore . be ege	64
XIII. De Virginitate . be fæmnhade	68
XIV. De Iustitia . be rihtwisnysse	71
XV. De Inuidia . be andan	75
XVI. De Silentio . be swigean	77
XVII. De Superbia . be ofermodnysse	82
XVIII. De Sapientia . be wisdomes	85
XXI. —(De Fornicatione)	86
XXII. De Perseuerantia . be þurhwununge	90
XXIII. De Securitate . be orsorhnysse	91
XXIII. De Stultitia . be dysnysse	94

Mills College Library
Withdrawn

MILLS COLLEGE

CHAP.	PAGE
XXV. De Auaritia . be gitsunge	98
XXVI. De Uirtute . be mægene	100
XXVII. De Uitiis . be leahtrum	102
XXVIII. De Ebrietate . be druncennysse	104
XXVIII. De Decimis . be teoðungum	107
XXX. De Cupiditate . be grædignysse	110
XXXI. De Disciplina et Increpatione . be lare 7 þreaunge	113
XXXII. De Doctoribus siue Rectoribus . be lareawum oþþe be gelæredum oþþe reccendrum oþþe be gymendum	116
XXXIII. De Fide . be geleafan oþþe truwan	126
XXXIV. De Spe . be hopan oþþe be hihte	129
XXXV. De Gratia . be gife	131
XXXVI. De Discordia . be twirædnysse	133
XXXVII. De Juramento . be aþsware	135
XXXVIII. De Cogitationibus . be geþancum	137
XXXVIII. De Mendacio . be leasunge	142
XLII. —(De Voluntate)	142
XLIII. De Indumentis . be reafum	143
XLIII. De Misericordia . be mildheortnysse	145
XLV. De Compassione Proximi . be efenþrowunge nihtan	147
XLVI. De Elatione . be upahafenysse	151
XLVII. De Uita Hominis . be life mannes	153
XLVIII. De Muneribus . be gifum oþþe lacum	154
XLVIII. De Elemosina . be ælmessan	155
L. De Tribulatione . be gedrefednysse	160
LI. De Primitiis siue Oblationibus . be frymþum oþþe offrungum	165
LII. De Tristitia . be unrotnysse	167
LIII. De Pulchritudine . be fægernysse	168
LIIII. De Conuiuuiis . be gebeorscipum	169
LV. De Risu et Fletu . be hlehtre 7 be wepe	171
LVI. De Honore Parentum . be wurþscipe maga	173
LVII. De Filiis . be bearnum	175

CONTENTS.

vii

CHAP.	PAGE
LVIII. De Diuitibus et Pauperibus . be welegum 7 þearfum .	177
LVIIII. De Acceptione Personarum . be onfangenysse swegea .	183
LX. De Itinere . be sipfæte	185
LXI. De Sensibus . be andgytum	187
LXII. De Seruis et Dominis . be þeowum 7 hlafordum . .	188
LXIII. De Consortis Bonorum et Malorum . be midwununge godra 7 yfebra	191
LXIII. De Amicitia et Inimicitia . be freondscipe 7 be feondscipe	193
LXV. De Consiliis . be geþeahtum	199
LXVI. De Defunctis . be forþgewitenum	201
LXXV. —(De Ligatione)	202
LXXVI. De Exemplis . be bysenum	203
LXXVII. De Discipulis . be leorningnihtum	204
LXXVIII. De Temptatione et Martyrio . be costunge 7 martirdome .	207
LXXVIII. De Uerbo Otioso . be worde idelum	212
LXXX. De Breuitate huius Uitae . be sceortnysse þyses lifes .	214
LXXXI. De Lectione . be rædingum	217

De Vitiis et Peccatis.

Apostrapha de Muliere nequam	223
Item de Muliere Bona et Mala	224
De Predestinatione Electorum et Reproborum	226
De Modis Peccatorum	228
De Grauibz Peccatis et Leuibz	230
Quomodo Peccata geruntur	231
De Duplicatione Peccaminum	234
Item de Expletione Peccatorum	235

CORRECTIONS.

- P. 8, l. 16; p. 11, l. 13; p. 16, l. 20, *for oncnawen read oncwawen.*
P. 20, l. 20, *for brydde read brysdde.*
P. 25, l. 2, *for ne read we.*
P. 36, l. 2, *for afligede read afligede.*
P. 40, l. 12, *acofriað has an accent over the o.*
P. 42, l. 16, *for l(an)ge read l(en)ge.*
P. 50, l. 10, *for if read lif.*
P. 50, l. 16, *for flæse read flæsc.*
P. 52, ll. 12, 14, *for seworden, gynd read geworden, synd.*
P. 56, l. 19, *over defic- read ateor-.*
P. 58, l. 1, *for æceros read æceras.*
P. 58, l. 15, *for capiti read capti.*
P. 61, l. 10, *for gehlypende read gehlywende.*
P. 83, l. 2, *for apostare read apostatare.*
P. 83, l. 18, *for hreccan read hneccan.*
P. 90, l. 1, *read þurhwununge.*
P. 130, l. 3, *for hope read hopa.*
P. 137, l. 7, *for ascumgendre read ascunigendre.*
P. 144, l. 5, *for gehylpe read gehlywe.*
P. 152, l. 15, *for nanes read nanre.*
P. 170, l. 6, *for gehlypð read gehlywð.*
P. 172, l. 15, *for beortan read heortan.*
P. 174, l. 3, *for gehlypð read gehlywð.*
P. 177, l. 2, *for gulfulle read galfulle.*
P. 192, l. 9, *for betwut read betwuh.*

INTRODUCTION.

THE present volume includes the ‘*Liber Scintillarum*,’ Latin, and Anglo-Saxon interlinear version, and some pieces of a similar nature, ‘*De Vitiis et Peccatis*,’ which together form the contents of the Royal MS. 7 C iv. in the British Museum. The former work consists of sayings collected from the ‘Holy Scriptures’ and the ‘Fathers,’ and arranged under certain heads, such as ‘patience,’ ‘humility,’ ‘avarice,’ ‘folly,’ etc. Its value in the Middle Ages was doubtless very great, as it contained, in a small compass, the opinions of the ‘Fathers’ on so many varied questions, men’s vices and virtues, their duty to themselves, to their neighbour and to God. Any one who glances at the list of contents of the work will see how interesting are many of the questions dealt with, and how typical of mediæval thought. It would be out of place here to dwell on these points, but I may, perhaps, be allowed to call attention to the interesting chapters on ‘Abstinence,’ ‘For-saking the World,’ ‘Teachers or Rulers,’ ‘Drunkenness,’ ‘Tithes,’ ‘Feasts,’ ‘Servants and Masters,’ ‘Temptation and Martyrdom,’ and ‘Reading.’

The nature of the work—a compilation from the ‘Fathers’—which needed for its production a scholar of wide reading and great laboriousness, probably led later times to fix on

Bede as its author. Whatever may be the reason, we find the 'Liber Scintillarum' given without any explanation, as if it were a recognised work by Bede, in vol. vii. of the edition of his works, published at Basle in 1563. All guesses at the authorship were, however, rendered unnecessary by Mabillon's discovery¹, in 1685, of a manuscript at Monte-Cassino, containing a preface by the author, in which he gives his name, 'Defensor,' not, as he modestly assures us, 'ob gloriam vanam sed ut quicumque legit memoriam mei habeat.' He was, he informs us, a monk of the monastery founded at Ligugé, near Poitiers by St. Martin, and undertook the labour of collecting the 'Scintillae' at the wish of his instructor Ursin, abbot of the monastery.

As we know that Ursin, who afterwards became bishop of Autun, and wrote a life of S. Leger, lived about the end of the seventh century, we may with some confidence fix the date of the composition of the 'Liber Scintillarum' by his pupil, Defensor, early in the eighth century. This would agree with the fact that the last of the 'Fathers' quoted by the latter is Isidore of Seville, who died about 632 A.D.

All the information we have about Defensor and his work is in the above-mentioned preface. In the following passage from it we learn the mode in which he collected the 'Scintillae,' his object, and the reason he called his book the 'Liber Scintillarum': 'Jussioni et doctrinae obtemperare volens, paginas quasque scrutans, sententiam fulgentem, sicuti inventam quasi margaritam aut gemmam avidius collegi. Quemadmodum guttae multae fontem efficiunt, sic de diversorum voluminibus congregans testimonia, hunc libellum condere tentavi. Veluti de igne procedunt scintillae, ita hunc minutae

¹ Mabillon, *Museum Italicum*, vol. i. p. 123.

sententiae pluresque libri inveniuntur fulgentes, ad quarum inter hoc scintillarum volumen, quod qui legere vult, laborem sibi amputat, ne per caeteras paginas iterandum lassescat. Hic habentur quod reperiri desiderat, sed ne id opus quasi sine auctore putetur apocryphum, unicuique sententiae per singula proprium scripsi auctorem ¹.

The Latin text of the 'Liber Scintillarum' has been printed several times; the latest edition is that of Migne in vol. 88 of his 'Patrologiae Cursus Completus.'

The first notice of the manuscript containing the inter-linear Anglo-Saxon version is by Junius, who in the preface to his 'Gothic Glossary' says he has made extracts from it, and he thinks he has never found anywhere an interlinear version so carefully and accurately executed.

Wanley mentions the extracts by Junius, gives the titles of the chapters ², and describes the original manuscript ³.

Its history is given on the first and the nineteenth leaf. It belonged formerly to the monks of Christ Church, Canterbury, and at the destruction of the monasteries became the property of John Apsley de Thokeham, who kept it twenty years (1567). Afterwards Master Lumley had it, and from him it passed into the Royal Library.

The manuscript is not in a perfect state; a few leaves are disarranged, several are wanting, and the margins of many are cut off. Fortunately it is rarely that letters are cut off as well. The following is the proper order of the leaves: 1-23, 28, 29, 30, 24, 31, 25, 26, 27, 32-93, 97, 94, 95, 98, 99, 96, 100-106.

The Anglo-Saxon interlinear version has never been printed

¹ Mabillon, *Annal. Bened.* vol. ii. p. 704. The preface given by Fabricius, '*Bibl. Med. et Inf. Aetatis*,' is slightly different.

² Hickes' '*Thesaurus*,' vol. ii. p. 86.

³ *Ibid.* vol. ii. p. 180.

before, but the most important words and grammatical forms were given by Kluge in 'Englische Studien,' vol. ix. p. 35, and his list has been of constant use to me.

My aim has been to give an accurate copy of the manuscript, all additions of my own being put in brackets. My text was made from a transcript kindly lent me by Prof. Skeat, and was then, or afterwards when in proof, carefully compared with the MS. The Latin text is printed in italics, with the contractions, which I have expanded, in Roman letters, whilst the opposite holds good for the Anglo-Saxon. The punctuation of the manuscript is adhered to; but in order to split up the chapters, each writer has a separate paragraph for the quotations taken from him. These are always preceded by his name, and 'dixit,' e.g. 'Eusebius dixit,' or in the case of quotations from the Gospels, by 'Dominus dicit in euangelio.' In the manuscript this part is always written in large illuminated capitals, except when the quotations are from the 'Vita Patrum.'

The Latin accents are retained, though I have been unable to determine what principle governed the scribe in his use of them. When they are used they are used correctly, but it is impossible to say why the scribe marked the accented syllable in some words but not in others.

The words in the footnotes are alternatives for the Latin, rarely for the Anglo-Saxon. In the manuscript the former are written above the Latin, preceded by *i.* = *id est*, or *l.* = *vel*, whilst the latter are generally placed in the margin. Occasionally an elliptical word is supplied above the line, in which case *s* = *scilicet* is written before it.

The handwriting both of the Latin and the Anglo-Saxon is that of the early part of the eleventh century, and the

language of the interlinear version belongs to the same period. The chief feature of the latter is its remarkable accuracy; there are very few mistakes, and these only trifling ones. The strangest is on page 47, line 16, where the translator has for '*sicut nec auris esca nec guttur uerba cognoscit*,' 'swa swa ne gold mettas ne þrotu wordu oncnæwð.'

Latin compound verbs are usually rendered by Anglo-Saxon verbs, in which the component parts of the Latin are accurately represented. This makes the text especially rich in new compounds, although we cannot be sure in all cases that the Anglo-Saxon compound could be used with exactly the same meaning as the Latin. Many of the words in the interlinear version are not to be found in the Anglo-Saxon dictionaries, or are found with no references. Among the latter are some thirty words quoted from Somner or Lye, by Bosworth in his Anglo-Saxon Dictionary, which were probably taken from Junius' manuscript dictionary.

There are not many phonetic or grammatical peculiarities, for in both sounds and grammar the language is that of ordinary late West-Saxon. I have noted whatever forms are unusual and seem worthy of attention, although many of them are probably errors made by the scribe.

a represents æ, e. g. stafe, p. 119, l. 15.

ā „ æ, gemane, p. 1, l. 3; þar, p. 9, l. 9; slape, p. 117, l. 13; but slæp occurs, p. 57, l. 6.

æ „ ē, hæ (hic), p. 21, l. 4.

æ „ ēa, þæwum, p. 2, l. 12.

ē „ ēa, hehnysse, p. 84, l. 7; hegra, p. 120, l. 15:
ē perhaps represents iē in this instance;
gelefan, p. 129, l. 1; ongeen, p. 12, l. 16.

o represents u, folfremed, p. 8, l. 7; onderfon, p. 4, l. 1; on-
gleawnyssse, p. 5, l. 5.

ō „ ā, onmode, p. 18, l. 18.

ǣ „ ē, bæc, p. 17, l. 6.

u „ o in the past tense and past participles of
some weak -ian verbs,—lufude, p. 14,
l. 7; p. 14, l. 16; gehiwude, p. 16,
l. 4; afandud, p. 15, l. 4; gestapelud,
p. 15, l. 16; geswutelud, p. 10, l. 7;
gefystlude, p. 7, l. 15; festrud, p. 222,
l. 15.

ea „ æ, bearnð, p. 56, l. 14.

ea „ eo, beað, p. 17, l. 5; heartan, p. 43, l. 15; but
beoð, heortan are the usual forms; neo-
þeweward, p. 27, l. 8.

ēa „ ē, deadbote, p. 40, l. 2; gehealed, p. 72, l. 19;
oncneawð, p. 184, l. 13.

ēa „ ēo, leagan, p. 136, l. 4; lareawum, p. 116, l. 1.

eo „ ea, teoras, p. 28, l. 1; teora, p. 47, l. 4.

e „ g, forbyeð, p. 114, l. 11; strenceð, p. 12, l. 18;
strenceðe, p. 50, l. 12.

g „ c, ongnawen, p. 84, l. 6.

h is omitted in leahter, p. 171, l. 12, though hlehter is
found in the preceding line.

d represents t, wyld (vis), p. 200, l. 20; behad, p. 8, l. 5;
widnigendne, p. 38, l. 3.

t „ d, getwyld, p. 96, l. 4; heortnyssse, p. 225, l. 7;
getealt, p. 69, l. 16; brat, p. 185, l. 15;
synt, p. 9, l. 15.

W occurs where we should expect n in oncwawen, p. 8, l. 16;
p. 11, l. 13; p. 16, l. 20 (v. Kluge, 'Englische Studien,' vol.

ix. p. 36, who points out that this phenomenon occurs several times in works written in a south-eastern dialect).

There is little to call for notice in the grammar, but the following peculiarities may be mentioned:

Neuter nouns of the strong declension with long root syllable are treated, with few exceptions, like those having a short root syllable, and therefore take *u* in the nom. and acc. plural.

Bānu, p. 167, l. 11; belimpu, p. 111, l. 3; cneowu, p. 224, l. 4; forligru, p. 102, l. 14; p. 137, l. 11; gefeohtu, p. 74, l. 18; p. 111, l. 16; p. 199, l. 14; folcu, p. 184, l. 11; gestreonu, p. 76, l. 12; geswincu, p. 101, l. 11; geþancu, p. 37, l. 12; p. 87, l. 5; p. 102, l. 14; p. 182, l. 14; geþeahu, p. 199, l. 8; goldhordu, p. 156, l. 6; p. 179, l. 13; herereafu, p. 19, l. 8; p. 158, l. 1; horwu, p. 69, l. 14; landu, p. 51, l. 17; manū, p. 45, l. 13; p. 88, l. 15; p. 234, l. 6; midlu, p. 55, l. 11; pundu, p. 132, l. 7; reafu, p. 143, l. 14; treowu, p. 56, l. 17; weoreu, p. 58, l. 19; p. 52, l. 19; p. 20, l. 19; wordu, p. 18, l. 19; p. 214, l. 4; p. 218, l. 15; p. 221, l. 12; p. 221, l. 19.

The adjective *gōd* is also found with *u* as the ending of the neuter plural strong declension, p. 13, l. 8; p. 20, l. 11; p. 102, l. 5.

An intrusive *r* is sometimes found in the nom., acc. and dat. plural of present participles and of nouns in -end formed from present participles: *lufigendras*, p. 14, l. 3; *wregendras*, p. 29, l. 4; *fyligendrum*, p. 100, l. 12; *reccendrum*, p. 116, l. 2.

A feminine in *a* instead of *e* is found in *forhæfednyss ana* (*abstinentia sola*), but in this case the -a is probably a mistake due to the glosser seeing *a* in the word *sola* below. Kluge,

Paul und Braune's Beiträge, vol. viii. p. 552, has shown that such feminine forms do sometimes occur.

The past participle of strong verbs ends in -an in *befangan*, p. 15, l. 19; *gesceapan*, p. 83, l. 4; *gefaran*, p. 48, l. 3; *geunnan*, p. 109, l. 17; *gemunan*, p. 165, l. 5.

Ende is found for *enne* in *lufigende*, p. 3, l. 13; *mynigende*, p. 53, l. 11, but these are in all probability mistakes due to the scribe, seeing *d* in the Latin word below.

Agan has a plural formed as if it were an ordinary strong verb: *agað*, p. 7, l. 12; p. 158, l. 17, instead of *agon*.

For the usual 'sceal,' a form, 'scyl,' formed on the analogy of the subjunctive, is the only one which occurs in the present text. Instances of it occur on p. 6, l. 14; p. 19, l. 20; p. 33, l. 7; p. 41, l. 3; p. 43, l. 20; p. 24, l. 17 (*beon scyl*); p. 93, l. 14.

For the plural *sculon* (*seeolon*), *scylon* occurs on p. 1, l. 12; p. 31, l. 20; p. 36, l. 6; p. 51, l. 9; *scylan*, p. 33, l. 3.

In conclusion, I should like to take this opportunity of thanking Professor Napier, Professor Skeat, and Professor Toller for the help and advice they have always readily given me.

LIBER SCINTILLARUM.

drihten segð on godspelle maran soþe lufe nan mann hæfþ
Dominus dicit in euuangelio maiorem caritatem nemo habet.
 butan þæt sawle his alecge æghwylc for freondum his
quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.

se apostol sæde toforan eallum soþlice gemane on
Petrus apostolus dixit. Ante omnia autem mutuam in
 eow sylfum soþe lufe gædertange hæbbende forþi seo soþe
uobismet ipsis caritatem continuam habentes. quia cari-
 lufu oferhelap micelnysse synna
tas operit multitudinem peccatorum ;

sæde seo soþe lufu gepyldig ys milde
Paulus apostolus dixit. Caritas patiens est. benigna
 heo ys soþe lufe broþerrædenne eow betwynan lufiap
est ; Caritatem fraternitatis. inuicem diligite¹.

se apostol sæde God soþ lufu ys 7 se þe
Iohannes apostolus dixit. Deus caritas est. et qui
 wunap on soþre lufe on gode he wunat 7 god on him on þam
manet in caritate : in deo manet et deus in eo ; In hoc
 ætywde soþ lufu godes on us forþi he for us sawle
apparuit caritas dei in nobis. quoniam ille pro nobis animam
 his alede and we scylon for gebroþrum sawla alecgean
suam posuit. et nos debemus pro fratribus animas ponere.

sæde hatung awecþ eaca and ealle gyltas
Salomón dicit. Odium suscitaturixas. et uniuersa delicta
 oferhelap soþlufu
operit caritas ;

sæde gif þurh weg soþre soþ lufe we wyllað
Augustinus dixit : si per uiam uerę caritatis uolumus
 yrnan to þan ecean eþele gesæliglice we magon
currere. ad aeternam patriam feliciter possumus
 becuman butan soþre lufe ealle swa hwylce swa we dop
pervenire ; Sine caritate omnia quaecumque facimus

¹ uel diligentes.

na þing us fremað don and on idol aspendað bi-
nil *nobis* *pródest* *facere.* *et* *inane* *expéndimus* *stu-*
 gence gif we nábbað þa soþan lufe seo ys god rixap
dium. *si* *non* *habeamus* *caritatem.* *quae* *est* *deus;* *Regnat*
 soþlice flæsclic grædignys þar þar nys godes soþ lufu
enim *carnalis* *cupiditas.* *ubi* *non* *est* *dei* *caritas;*
 þænne soþlice mann fulfremed ys þænne soþre lufe full
Tunc *enim* *homo* *perfectus* *est.* *quando* *caritate* *plenus*
 ys butan lufe þære soþan lufe þeah þe gehwile rihtlice
est *Sine* *amore* *caritatis* *quámuis* *quísque* *recte*
 gelyfe to eadignysse becuman nateshwon mæg swa micel
credat *ad* *beatudinem* *peruenire* *nequáquam* *pótest;* *Tanta*
 ys soþre lufe mægen þæt eac witegung 7 martyrdom
est *caritatis* *uirtus.* *ut* *étiam* *prophetia* *et* *martyrium*
 butan hyre naht beon synd gelyfede swa micel ys seo soþe
sine *illa* *nilil* *esse* *credantur;* *Tanta* *est* *ca-*
 lufu seo gif wana byþ on idel synd hæfde oþre gif
ritas *quae* *si* *desit.* *frustra* *habentur* *cáetera.* *si*
 heo mid byþ rihtlice synd hæfde ealle se soþlice þæt
ádsit. *recte* *habentur* *omnia;* *Ille* *autem* *quod*
 geopenap gehcalt 7 þæt þæt dyrne ys on godcundum spæc-
pátet *ténet* *et* *quod* *látet* *in* *divinis* *ser-*
 um se þa soþan lufe healt on þæwum fyliaþ þa
monibus. *qui* *caritatem* *tenet* *in* *móribus;* *Sectamini* *cari-*
 soþan lufe mid swetum 7 halwendum mete butan þære
tatem *dulci* *ac* *salúbri* *cíbo.* *sine* *quá*
 se welega þearfa ys and on þære se þearfa welig ys þa þe
dives *pauper* *est.* *et* *in* *quá* *pauper* *dives* *est;* *Qui*
 belucað eagan heora ongean soþe lufe hi hnappiað on gewil-
claudunt *oculos* *suos* *contra* *caritatem.* *obdormiscunt* *in* *concu-*
 nungum 7 gelustfullungum flæsces atihl þa soðan lufe gynd
biscentiis *et* *delectationibus* *carnis;* *Extende* *caritatem* *per*
 ealne embewyrft gif þu wylt crist lufian forþi lima
totum *orbem* *si* *vis* *christum* *amare.* *quia* *membra*
 cristes gynd embewyrft liegað eallswa soðlice lichama þin
christi *per* *orbem* *íacent;* *Quómodo* *enim* *corpus* *tuum*
 butan gaste þæt ys butan sawle gif hit byð dead he ys
sine *spiritu.* *hoc* *est.* *sine* *anima* *si* *fuert* *mortuum* *est:*
 swa seo sawl þin butan þam halgum gaste þæt ys butan
ita *anima* *tua* *sine* *spiritu* *sancto* *id* *est* *sine*

sopre lufe gif hit byþ dead heo byþ geteald na soþlice ear-
caritate si fuerit mortua deputabitur; Non enim habi-
 diað on ân butan on þam fulfremed byð soð lufe cristes
tant in unum. nisi in quibus perfecta fuerit caritas christi;
 witodlice on þam nys fulfremed soð lufu 7 þænne hi.
Nam in quibus non est perfecta caritas. et cum
 on an synd hidfulle hi synd. grame hi synd gedrefede hi synd
in unum sunt odiósi sunt. molesti sunt. turbulénti sunt.
 mid hyra anxsumnysse hi gedrefað opre
anxietate sua turbant céteros;

sæde swa swa butan wege nan becymð. þyder
Ambrosius dixit. Sicut sine uia nullus peruenit quó
 he onett swa butan sopre lufe seo gecweden ys weg na
téndit. ita sine caritate quae dicta est via. non
 gan magan menn ac worian þa soðlice þa to þoli-
ambulare póssunt homines sed errare; Eos autem quos ad tole-
 byrdnysse þrowunga strange godes soð lufu agylt nan ge-
rantiam passionum fortes dei caritas reddit. nulla de-
 lustfullung flæsces nan lust yfel swæsliche gewemð
lectatio carnis. nulla uolúptas mala blánde corrúmpit;

sæde an witodlice 7 healic ys afandung sopre
Gregorius dixit. Una quippe et summa est probatio cari-
 lufe gif eac se byð g(e)lufod se þe byþ onscunod þæt se þe
tatis si et ipse diligitur qui aduersatur? ut ille qui
 god agylt to lufigende synd soðlice nehstan. to agyld-
bonum impéndit; Amandi sunt enim proximi impen-
 enne seo soðe lufu ys eallum 7 magum 7 utacym-
dénda caritas est omnibus. et propínqui(s) et extrá-
 enum na swa peah for þære sylfan soðre lufe fram godes
neis: nec támen pro eádem caritate? a dei
 lufe tobigenne swaswa soðlice fela boga treowes of anum
amore flectendum¹; Sicut enim multi rami arboris ex úna
 wyrtwalan spryttað swa eac opre mægenu of anre soðre lufe
radice procédunt? sic et cetera uirtutes ex úna caritate
 synd acennede ne næfð ænig boh spennysse godes weorces
generantur; Nec habet aliquis rámus uiriditatem boni operis?
 se þe na wunað on wyrtruman soðre lufe se soðe lufe
qui non manet in radice caritatis; Ille ueram caritatem
 hæfð se þe eac freond lufað on gode 7 eac his feond
habet qui et amicum diligit in deo? et inimicum

¹ s. est.

lufað for gode for his freonde naht ne bitt se for his
diligit propter deum; Pro amico nihil pōstulat qui pro in-
 feond of soðre lufe rihtre na gebitt lagu witodlice cristes
inico ex caritate uera non ōrat; Lex quippe christi
 ys soð lufu annysse eft he segð naht mara ys weorc
est: caritas unitatis; Iterum dicit: Nihil maius est operatio.
 gif we nalbað soðe lufe seo on eallum bebodum godes
si non habemus caritatem: que in omnibus mandatis dei
 heahnyse and ealdorscype healt elleshwar ys gecweden soð
arcem atque principatum tēnet; Alibi dicitur cari-
 lufu ys lufu godes 7 nehstan on ealre heortan 7 on
tas est dilectio dei et proximi: in toto corde et in
 eallum mode 7 swa hwylce swa we wyllað þæt don us
tota mente. et quaecumque uolumus ut faciant nobis
 menn god eac we don him is ys soðlice lagu 7
homines bona. et nos faciamus illis. haec est enim lex et
 witigan eft he segð hælbendum witodlice byþ geseald 7
prophētae; Item dicit. Habenti namque dabitur et
 hit genihtsumað forþi swa hwylc swa þa soðan lufe hæfð eac
abundabit: quia quisquis caritatem habet: etiam
 gyfa opre onfehð swa hwylc swa þa soþan lufe næfð eac
dona alia percipit: quisquis caritatem non habet. etiam
 gyfa þa onderfon byð gesewen he forlæt he segð neod
dona quae percepisse uidetur amittit; Ipse dicit. Necesse
 ys þæt embe soðre lufe bend we wacian eft he segð
est ut ērga caritatis uinculum uigilemus; Item dicit.
 swa micle witodlice swyþor synne rust byð gescynd swa
tāto namque amplius peccati rubigo confunditur.
 micle swa synfulles heorte mid micelum soðre lufe fyre byð
quanto peccatoris cor magno caritatis igne cre-
 bærned eft he segð þænne soðlice to heahnyssum soð lufu
matur; Iterum dicit: tunc enim ad álta caritas
 wundorlice arist þænne to neowlum nehstena hi mildheortlice
mirabiliter surgit: cum ad ima proximorum sé misericorditer
 ahylt 7 pyder heo mildelice nyðer astihð to wacum strang-
inclinat et quō benigniter descendit ad infima: u-
 liche heo ongeanyrnð to healicum elleshwar ys gecweden mæg
lenter recurrit ad sūmma; Alibi dicitur. uirtus
 eornostlice soðes gebedes ys hyhð soðre lufe eft ys ge-
ergo vere orationis est celsitudo caritatis; Item dici-

cweden brad witodlice ys soð lufu forþi feonda lufe
 tur. *lata quippe est caritas. quia inimicorum dilectionem*
 heo nimð he segð broþerlice yfelu soð lufu langmodlice
capit; Ipse dicit. fraterna mal(a) caritas longanimiter
 byrð soð lufu. soðlic(e) riht ys ge freond lufian on gode ge
pōrtat; Caritas autem vera est. et amicum diligere in deo. et
 feond lufian for gode swa hwa swa þa soþan lufe
inimicum diligere propter deum; Quisquis caritatem non
 næfð ælc god he forlæt þæt he hæfð mægnu þa he ongleaw-
habet. omne bonum amittit quod habet; Uires quās imperi-
 nysse wiðsæcð soð lufu underþenap wel oft soð lufu sum-
tia dēnega(t) caritas subministrat; Plerūque caritas qui-
 um bysgungum gelett 7 gehal scinð on heortan
būsdam occupationibus praepedita et integra flagrat in corde
 7 swa þeah na byð geswutelod on weorce forþi eac sunne mid
et tamen non monstratur in opere. quia et sol cum
 genipe byþ ofe heo ne byþ gesewen on eorðan 7 swa þeah
nūbe tegitur non uidetur in terra. et tamen
 heo byrnð on heofenum swa beon abyrgod soð lufu gewunað
ardet in celo sic esse accupata caritas solet.
 innon strengð here brynes bærnð 7 utan ligas weorces
Intus uin sui ardoris exurit. et foris flammās operis
 na ætywð
non ostendit;

saede eorþena langnyss na syndrað. þa þe soð lufu
Hieronimus dixit Terrarum longitudo non separat. quos caritas
 geþeod.
iungit.

þeah þe wel mænige on geleafan 7 on weorcum
Isidorus dixit. Quāvis nonnulli fide atque operibus
 haligum beon gesawene beon dælnimende swa þeah þa þe
sanctis uideantur esse participes. tamen qui
 beoð ascvrede fram soþre lufe broþerlicre lufe næmne
priuantur a caritate fraternę dilectionis nullum
 hi habbaþ cið mægenes eft he segð nan med
habent incrementum uirtutis; Item dicit. nullum prēmium
 soðre lufe ys wiðmeten soð lufu soðlice mægena ealra begytt
caritati pensatur; Caritas enim uirtutum omnium obtinet
 ealdorscype eft he segð to healdene ys mid haligum werum
principatum; Iterum dicit. Tenēda est cum sanctis uiris

ann(yss) soðre lufe 7 swa micelum swa hine anra gehwylc
únitas caritatis. et quánto sé unusquisque
 ætbry(t) middangearde swa micelum neod ys þæt hine
subtrahit mundo? tánto necesse est ut sé

togeferlæc(e) godra midwununge eft ys gecweden soð lufu on
associet bonorum consortio? Item dicitur. Caritas in

lufe godes 7 nehstan wunað heo gehealt soðlice on hyre
dilectione dei et proximi constat; Séruat, autem in sé

lufe godes se þe fram soðre lufe na byð todæled nehstan
dilectionem dei. qui a caritate non diuúlitur proximi;

eft ys gecweden se þe fram broðerlicre geferrædenne
Iterum dicitur. qui a fraterná societate

byð asyndrod fram godcundre soðre lufe dælnimincge byð ascyred
secérnitur? a diuinae caritatis participatione priuatur?

elleshwar ys gecweden fram rice godes hi syndriað þa þe
Alibi dicitur. A regno dei sé séperant. qui

hi sylfe fram soðre lufe twyferlæcep eft ys gecweden
semet ipsos a caritate dissóciant; Item dicitur:

soð lufu ys fullfremed lufu on gode 7 nehstan he sylf
Caritas est perfecta dilectio in deo et proximo; Ipse

sæde ælc soðlice godnyss of soðre lufe 7 eadmodnyssse forð-
dixit? omnis enim bónitus? ex caritate et humilitate pro-
stæpð
cédit;

sæde fram twysehtnyssse yfele gehealdan tungan
Ciprianus dixit. A dissensionis malo continere linguam

his scyl se þe can 7 lufað bend soðre lufe
suam debet qui novit et diligit uinculum caritatis;

sæde se þe mid soðre lufe full ys mid smyltum
Basilius dixit. Qui caritate plenus est, tranquillo
mode oppe gepance 7 mid smopestum andwlitum forðstæpp wer
animo et serenissimo uultu procédit. Uir

soðlice hatunge full he gæp yrrre
autem odio plenus ambulat iracúndus;

sæde soðe cornostlice soðe lufe 7 soðe hyrsumnyssse
Caesarius dixit. Ueram ergo caritatem et ueram oboedientiam
healdende naht be urum gearnungum we geprystlæceað ac
retinentes? nihil de nostris meritis praesumámus sed
be godes mægene we truwan swylce soðlice synd butan soðre
de dei uirtute confidámus; Talia enim sunt sine cari-

lufe fæstenu swylce butan ele leoht naht us framað þæt
tate ieiunia: qualis sine oleo lucerna; Nihil nobis pròdest quod
 we mid deorwyrðestum wæccum 7 geswincum menegað gif
nos pretiosis uigiliis laboribusque conficimus: si
 wiðinnan us soðe lufe we nabbað forþi naht framap þæt
intra nòs caritatem non habemus. quia nihil pròdest quod
 þu geswencst lichaman þinne þænne þu naht framast heortan þinne
affligis corpus tuum. quando nihil profices cordi tuo;
 gif seo soþe lufu riht 7 eadmodnyss na byð of sylfum gyrlan
Si caritas uera et humilitas non fuerit¹. de solo hábitu
 æwfæstnyss geþristlæcean 7 getruwian we ne sceolan
religionis presumere et confidere non debemus;
 sæde soðlufu swer 7 trymminig on sawle haligre
Effrem dixit. Caritas columina et firmamentum. in anima sancta
 ys
est.

II.

be geþylde
De Patientia

drihten segð on godspelle eadige gesibsume forþi
Dominus dicit in euuangelio; Beati pacifici: quoniam
 bearn godes hi byð gecigede eft he segð on geþylde
filiu dei uocabuntur; Item dicit. in patientia
 eowrum ge agað sawla eowre
uestra possidebitis animas uestras;
 se apostol sæde þis ys soðlice gyfu gif for
Petrus apostolus dixit. Haec est enim gratia: si propter
 ingehyd godes polað ænig unrotnysse poligende un-
conscientiam dei sustinet quis tristitiam patiens in-
 rihtlice hwylc soðlice wyrpscepe ys gif syngiende gefystlude
iuste; Quae enim gloria est. si peccantes colafizáti
 ge forþylðiap ac gif weldonde 7 poligende ge forberað. þis
suffertis: sed si beneficientes et patientes sustinetis. haec
 ys wyrðscepe mid gode
est gloria apud deum.

se apostol sæde gedrefenyss geþylde wyrcð
Paulus apostolus dixit. Tribulatio patientiam operatur.
 geþylde soðlice afandunge fandung soðlice hopan hopa
Patientia autem probationem. probatio uero spem. Spes

¹ s. nobis.

soðlice na gescynt forþi soð lufu godes gesend ys on heortum
autem non confundit. quia caritas dei diffusa est in cordibus
 urum þurh gast haligne se geseald ys us gif hit beon
nostris per spiritum sanctum qui dāt(us) est nobis; Si fieri
 mæg þæt of eow ys mid eallum mannum sibbe hæb-
pōtest quod ex uobis est. cum omnibus hominibus pacem ha-
 bende geþyld soðlice eow nedbehefe ys þæt willan
*bentes*¹; *Patientia enim uobis necessaria est. ut uoluntatem*
 godes donde ge beran behad sib fyliað mid
dei facientes reportētis promissionem; Pacem sequimini cum
 eallum 7 halignysse butan þære nan man gesyhð god
omnibus et sanctimōniam. sine quā nēmo uidebit deum.

se apostol sæde geþyld soðlice weorc folfremed
Jacobus apostolus dixit. Patientia autem opus perfectum
 hæbbe þæt ge syn fulfremede 7 ansunde on nanum ateor-
habeat. ut sitis perfecti et integri in nullo defici-
 gende eadig wer se þe þolað costunge forþi þænne
entes; Beatus uir qui suffert temptationem quoniam cum
 he afandod byþ he underfehð cynehelm lifes þæne behet
probatus fuerit accipiet coronam uitę quam repromisit
 god lufigendum hine
deus diligentibus se;

se þe þolomod ys fela he begymð mid
Salomon dixit. Qui patiens est. multa gubernatur pru-
 snoternysse se þe soðlice unforebyrdig ys he uppabefð dysig-
*dentia. qui autem inpatiens*² *exaltat stulti-*
 nysse his betere ys þolomod were strangum 7 se þe
tiam suam; Melior est patiens uiro forti. et qui
 wealt mode his oferwinnendum burga lar weres
dominatur animo suo. expugnatore urbium; Doctrina uiri
 þurh geþyld byð oncnawen mid geþylde byð geliðegod
per patientiam nōscitur; Patientia lenietur
 ealdor 7 tunge swæse tobrycð heardnysse betera
princeps. et lingua mollis confringit duritiam; Melior
 geþyldig wiperwyrdum
patiens arrōgante;

sæde se þe eornostlice byð geþyldigra to teon-
Augustinus dixit. Qui ergo fuerit patientior ad iniu-
 an mihtigra he byþ gesett on rice swa micelum swa
riam. potentior constituetur in regno; Quantum

¹ s. sitis.² s. est.

gepyldig ys god ure on forhæbbende gyltas ure swa swiþe
patiens est deus noster in sustinendo delicta nostra: tantum

stið he byð on todælendum dædum urum
seuerus erit in discutiendis¹ actibus nostris,

sæde gif soðlice gelyfendra sibb crist ys
Hieronimus dixit. Si autem credentium pax christus est: swa hwylc swa butan sibbe ys gedafenigendlice ne crist
quicumque sine pace est: consequenter nec christum

hæfð mid cristenum soðlice na se þe þolað ac se þe
habet; Apud christiános enim non qui patitur. sed qui
deð graman earm he ys hefelicór ys gefafian þæne
facit contuméliam miser est; Gráuius est sustinére quem

þu nelt þænne gewilnian þæne þu lufast swa swa to agenum
nólis. quam desiderare quem diligis; Sicut ad proprias
teonum gepyldige beon we scylon swa gif ænigne we geseoð
iniúrias patientes ésse debemus. ita si áliquem uidérinus
wið god muðe mid lahbrecendum woffigende þar healdan
érge deum óre sacrilego blasphemantem. illic tenére

gepyld we na scylan ac wiðstandan þam lahbrecan 7 muð
patientiam non debemus. sed resistere² sacrilego. et os

wodne soðfæstnysse andsware genyþerian
blasphémum ueritatis responsione dampnare;

sæde to ansyne fol(c)licre gepyld hi hiwiað 7
Ambrosius dixit. Ad faciem publicam patientiam fingunt³: et
on gepance yrsunge attor hi behydað to derigenne gearwe
in animo iracundiae uirus abscondunt: ad nocendum parati:
þænne to derigenne tima hi findað þrim gemetum mægen
cum nocendi tempus invenerint; Tribus módis uirtus

gepyldes beon began wunað sume witodlice synt þe fram
patientiae exercéri sólet; Alia namque sunt quae a
(go)de sume þe fram ealdum wiðerwinnan sume þe fram
deo alia quæ ab antiquo aduersário. alia quæ a
nehstan we poliað fram nehstan witodlice elhtnyssa
proximo sustinémus; A proximo namque persecutiones.

hynða 7 teonan fram þan ealdum wiðerwinnan cos-
dampna et contumélias. ab antiquo aduersário. temp-
tunga fram gode soðlice swingla we poliað
tamenta: a deo autem flagella tolerámus;

¹ in discernendis.

² s. debemus.

³ s. aliqui.

to sibbe gyfe becuman nateshwon mæg
Gregorius dicit. Ad pacis donum peruenire nequáquam pōtest
 se þe sibbe drihtnes twyrædnysse mid hatheortnysse tobrycð
qui pacem domini discórdiæ furóre rúmpit;
 gepyld soð ys fremede yfelu emlice þolian ongear
Patientia uera est aliēna mala equanimit̃er p̃rpeti. cōtra
 þæne þe yfelu ongyrnð mid nanum sare beon tosliten butan
eum qui mala ínrogat. nullo dolóre mord̃eri; Sine
 ysene martiras beon we magon gif gepyld on gepance soð-
ferro martyres ēsse pōssumus. si patientiam in animo uerá-
 lice we gehealdað swa micele soðlice gehywlc læs byð ge-
citer seruámus. Tánto enim quísq̃e mínus ostē-
 swutelud gelæred swa he læs byð gemet gepyldig witodlice
ditur doctus quánto minus inuenitur patiens; Igitur
 þonne gepyld byð forlæten eac god oþre þa eallunga
cum patientia relinquitur. étiam bona r̃liqua quæ iam
 gedone synd beoð toworpene gepyld soðlice soð ys þæt eac
gēsta sunt destruuntur; Patientia enim uera est. quæ et
 þæne lufað þe hit byrð witodlice forþyldian 7 hatian hit
ipsum amat quem pōrtat; Nam toleráre et odísse. non
 nys mægen gepwærnysse ac oferbrædels hatheortnysse þænne
est uirtus mansuetudinis. sed uelamentum furoris; Cum
 we wiðstandan magon yrre ofermodigra eadmodlice uton
resistere pōssumus. íram superbiēntium humiliter de-
 forbugan wyrðlicor hit ys teonan swigende forfleon þænne and-
clinemus; Gloriósius est iniuriam tacendo fúgere. quam re-
 swarigende oferswyþan se heaga dema ure 7 gif he gewihte
spondendo superare; Sup̃ernus árbit̃er noster. et si pōndus
 besceawað on edleane swa þeah mægenu he awyð on gewihte
considerat in retributione. t́amen uíres p̃nsat in pondere;
 swa swyþe swa brad mod byð þurh lufe swa micele hit byð
Quanto láta mens fuerit per amorem. tanto erit
 eac gepyldig þurh langmodnysse swa micelum swa hwile
et patiens per longanimitatem; Tanto quisque
 byrð his nehstan swa micelum swa he lufað gif þu soðlice
pōrtat proximum. quanto ámat; Si enim
 lufast þu byrst gif þu geswicst lufian þu geswicst eac þolian
ámas. pōrtas. si desistis amáre. desistis et tolerare;
 þæne we soðlice hwon lufiað hwon eac we þoliað
Quem enim mínus diligimus mínus étiam tolerámus

onsigendre earfoðnyssse rape dæda nehstan beoð togelædde
*Inruente*¹ *fastidio*² *cūius facta proximi adducuntur*
 on hefnysse byrþene seo us na aliht mid fepere
in grauīdinem pōnderis. quae nobis non lēuigat pēnna
 soþre lufe
caritatis;

sæde gesibsum mann geferscype engla he ear-
Basilius dixit. Pacificus homo! *consortium angelorum mere-*
 nað se andiga soðlice deofla byð geworden
*bitur. inuidus autem. particeps*³ *demoniōrum efficitur;*
 se þe gepyldelice polað yfelu on towerdum beon gecynehelmod
Qui patiēter tōlerat mala! *in futuro coronāri*
 he geearnað sibb soðlice aflymð saca anda soðlice
merebitur; Pax enim effugat discōrdias! *inuidia autem*
 togædre wilað hi eal swa sibb diglu gepan(ces) onliht swa
cōpulat eas; Sicut pax secrēta mentis inluminat. ita
 anda diglu heortan ablent mann gesibsum orsorh ah
inuidia occulta cordis obcēcat; Homo pacīficus securam pōssidet
 gepanc se niðfulla soðlice on gedrefednesse ys symle bearn
mentem. inuidus autem in tribulatione est semper; Fili
 gif þu gewilnast gepyld habban ic mynegige ærest þe
si cūpis patientiam habere. mōneo primum te
 sylfne þæt to bebodum godcundum þu awece gepanc þin
ipsum. ut ad mandata diuina exēcites mentem tuam;
 Of nihtsumnesse blisse gesibsum mann byð oncnawen 7 of
Ex abundantia laetitē pacificus homo dinōscitur. et ex
 andwlitan hlænum wodnesse full andig byð geswutelod
uultu mārcido furōre plenus inuidus demonstratur;
 wer milde þeah þe he þolige teonan for naht
Uir benignus etiāmsi patiatur iniūriam. pro nihilo
 he hit getelð se unrihtwisa soðlice þeah þe he lytel word gehyre
*ducit Iniquus autem. etiāmsi paruum*⁴ *audierit*
 fram nehstan teonan he wenð se þe soðlice beclypð
a proximo! *contumelias arbitratur; Qui enim amplēctitur*
 sibbe on gepances his wununge innunge he gearwað criste
pacem! *in mentis suae hospitio mansionem préparat christo.*
 forþi crist sibb ys 7 on sibbe gerestian he gewunað gif
quia christus pax est! *et in pace requiescere consuevit; Si*

¹ s. in te.² difficultate.³ s. quasi partem capiens.⁴ s. verbum.

hwa þe on gebrincð yfelu huru na yrsa ac besarega
quis tibi intulerit mala? ne uel irascaris. sed dōle
 swyþor for him forþi god yrsað him
pōtius pro eo quia deus irascitur illi.

sæde na mæg soðlice beon on sibbe se þe hopan
Isidorus dixit. Non pōtest autem esse in pace. qui spem
 his gesett on menn se þe lifes towerdes meda geornlice
suam ponit in homine; Qui uitae futurae premia diligenter
 geþencð yfelu ealle lifes andwerdes emlice he byrð
excogitat? mala omnia uitae presentis equanimit̃er pōrtat;
 hefelicor byþ gepread arleas middangeardes þencende hyþegunge
Gravius torquetur impius mundi excogitando cōmoda?
 þænne rihtwis þoligende wiperræde se þe soðlice godu middan-
quam iustus tolerando aduersa; Qui enim bona mun-
 eardes lufað welle he oppe nelle eges 7 sares wite
di diligit uelit vel nōlit timoris et doloris poenae
 underhniðð gepýldelice fram anum to forberenne ys þæt manegum
succūmbit Patienter ab āno ferendum est. quod multis
 getimað to þoligenue wite þyses lifes sceort ys 7 se þe
accidit tolerabile; Poēna huius uitae breuis est. et qui
 geswencð 7 se þe byð geswencð deadlic ys yfelra þwyrnyss
adfligit et qui adfligitur mortalis est; Malorum prauitas
 na þe ofslea ac lære hafa þu gepýld on wiðerwerdnyssum
non tē occīdat. sed erūdiat; Habeto patientiam in, aduersis.
 7 hræddra beo þu to underfonne þænne on to gebringenne
et prōptior esto ad suscipiendam quam ad inferendam
 teonan graman tælendra mid gepýlde oferswyð flana
molestiam; Contumelias detrahentium patientia sūpera; Sagittas
 teonan mid gepýlde oferswyð flana teonan mid gepýldes
contumēliae patientia sūpera; Sagittas contumēliae patientiē
 scýlde tobrec ongeen tungan swurd gepýldes gearwa scýld
clýpeo frānge; Contra linguę gladium patientiae prēbe scūtum;
 micel ys mæg gif þu na dera fram þam þe þu gederod eit
Magna est uirtus si non lēdas¹ a quō lēsus es;
 micel ys strençð eac gederod gif þu forgyfst micel ys
Magna est fortitudo? etiā laesus si remittas; Magna est
 wyrðscype gif þu anigum mihtest derian þu arige.
gloria si cūi potuisti nocēre. parcas;

sæde gesybsume soðlice 7 anræde god on huse his
Ciprianus dixit. Pacificos enim et concordes. deus in domo sua

¹ s. eum.

eardian deð þæt we þe bearn godes beon onginnan on godes
habitare facit. ut qui filii dei esse coepimus in dei
 sibbe utoŋ wunian 7 þam þe gast an ys an si geþane
pace maneāmus. et quibus spiritus unus est unus sit animus
 7 andgit offrung gode ma ys sibb ure 7 broþerlic
et sensus; Sacrificium deo māgis est pax nostra. et fraternā
 anrædnyss se þe sibbe godes 7 anrædnysse brycð ongean
concórdia; Qui pacem christi et concórdiam rumpit. aduersus
 crist he deð sibbe secean scyl sunu sibbe na soðlice
christum facit; Pacem quaerere debet filius pacis. neque enim
 mæg onfon sara 7 þrowunga kynehelm butan he fore-
pótest accipere dolorum et passionum corónam. nisi pre-
 steppe on sare 7 þrowunge sibbe na soplice mæg soðlice
césserit in dolore et passione pacis; Neque enim pótest ueráriter
 godu lærende agyldan gif libbende he nyte emlice fremde
bona docendo inpéndere. si uiuendo nēsciat equanīmiter aliēna
 yfelu forberan geþyld gebroþru þa leofesta(n) na þæt an godu
mala toleráre; Patientia fratres dilectíssimi. non tantum bona
 gehealt ac heo awegnyt wyþerwerde gehwylc liðe 7 bylewitte ys
custódit. sed repellit aduersa; Quisque lenis et mītis est.
 god fader efenlæcend ys on life yldryna ys gecweden þolobyrd
dei patris imitátor est. In vita patrum dicitur. Patiens
 mann þurstig wyll 7 eallum gearwigende glædliene drenc
homo bíbulus fons. et omnibus exhibens delectabilem pótum;
 sæde wer soðlice þolebyrd se þe andwerde na ondræt
Iosephus dixit. Uir enim patiens qui presentia non tímēt
 7 towerde he þencð he ne can forhtigan þær þær nys
et futura cōgitat. nēscit trepidáre ubi non est
 ege
timor.

III.

be lufe godes 7 nihstan
De dilectione dei et proximi

drihten segð on godspelle se þe lufað me bebod
Dominus dicit in aeuuangelio. Qui diligit me. mandatum
 min he gehyld gif ge lufiað me bebodu mine gehealdað
meum seruabit; Si diligitis me. mandata mea seruáte;
 gif ge lufiað me 7 word mine on eow wuniað swa
Si dilexéritis me et uerba mea in uobis mánserint. quod-

hwæt swa ge gyrnað gew(yrð) eow on þam oncnawað menn
cumque petieritis fiet uobis; In hoc cognoscent homines
 þæt mine ge synd leorningcnihtas gif gemænlice lufiað
quod mei estis discipuli. si inuicem dilexeritis;

se apostol sæde broðerrædenne lufigendras anfealdre of
Petrus apostolus dixit. Fraternitatis amores simplici ex
 heortan eow betwynan lufiað
corde inuicem diligite.

se apostol sæde lufu nehstan yfel na wyrð
Paulus apostolus dixit. Dilectio proximi malum non operatur.
 gefyllednyss eornostlice lage ys lufu gað on lufe
plenitudo ergo legis est dilectio; Ambulate in dilectione
 ealswa crist lufude us 7 he sealde hine sylfne for us
sicut christus dilexit nos? et tradidit se ipsum pro nobis
 lufigendum god ealle beoð geworhte on god þæt eage na
Diligentibus deum omnia cooperantur in bonum Quod oculus non
 gesyhð ne eare ne gehyrð ne on heortan mannes astihð
uidit nec auris audiuit. nec in cor hominis ascendit?

þa gearwude god lufigendum hine
que preparauit deus diligentibus se;

apostol sæde se þe lufað broðer his on
Iohannes apostolus dixit. Qui diligit fratrem suum in
 leohte he wunað 7 swicung on him nys se þe soðlice
lumine manet. et scandalum in eo non est; Qui autem
 hatað broðer his on pystrum he ys and on pystrum he
odit fratrem suum in tenebris est. et in tenebris am-
 gæð 7 he nat hwyder he færð forþi pystru ablendan
bulat. et nescit quo eat. quoniam tenebre obcaecauerunt
 eagan his we eornostlice utan lufian god forþi he
oculos eius; Nos ergo diligamus deum. quoniam ipse
 ær lufude us gif hwyrc segð þæt ic lufige god 7
prior dilexit nos; Si quis dixerit quoniam diligo deum et
 broðer his hatað leas he ys 7 on him soðfæstnyss
fratrem suum oderit mendax est. et in eo ueritas

nys þis bebod we habbað fram gode þæt se þe lufað
non est; Hoc mandatum habemus a deo? ut qui diligit
 god lufige eac broðer his se þe soðlice na lufað
deum diligit et fratrem suum; Qui autem non diligit

broðer his þæne he gesyhð god þæne he na gesyhð
fratrem suum quem videt. deum quem non videt

hu mæg he lufian
quomodo potest diligere ?

sæde on eallum timan lufað se þe freond ys 7
Salomon dixit. Omni tempore diligit qui amicus est. et
 broðer on angyssum byð afandud
frater in angustis comprobatur ;

sunu sæde se þe lufað god he gebitt for
Hiesus filius Sirach dixit. Qui diligit deum exorabit pro
 synnum 7 he forhæfð hine fram him on gebede daga
peccatis. et continebit se ab illis. in oratione dierum
 he byð gehyred lufa þæne þe geworhte þe 7 þenas his
exaudietur. Dilige eum qui fecit te. et ministros eius
 na forlæt þu lufa god 7 geclypa hine on hæle þine
non derelinquas ; Dilige deum. et inuoca eum in salute tua ;

ælc nyten lufað gelican his swa eac ælc mann nehst-
Omne animal diligit simile sibi. sic et omnis homo proxi-
 an him ælc flæsc to gelican his byð togepeod lufu
num sibi. Omnis caro ad similem sibi coniungitur. . . . Caritas

soðlice soð ys þonne eac on gode byð gelufod freond 7
autem uera est cum et in deo diligitur amicus. et

for gode byð gelufod feond se soðlice for gode
propter deum diligitur inimicus ; Ille enim propter deum

lufað þa þe he lufað se eallunga þa lufian fram þam þe
diligit eos quos diligit. qui iam eos diligere a quibus
 he na byð gelufod wat
non diligitur scit ;

sæde anra gehwyle sawul swa micelum swa heo
Basilus dixit. Unaqueque anima quantum fun-
 gestaðelud byð on lufe nehstan swa swyðe heal heo byð
data fuerit in amore proximi. tantum alia erit

on oncnawinge godes se þe lufað broðer on smyltnysse ys
in cognitione dei ; Qui diligit fratrem. in tranquillitate est
 heorte his broðer soðlice hatigende he ys on yste mæstre
cor eius. fratrem uero odians. est tempestate maxima

befangan of eallum witodlice gepance þinum lufa god
circumdatas ; Ex tota igitur mente tua dilige deum.

þæt on eallum dædum þinum þu gecweme him god soðlice
ut in omnibus actibus tuis placeas illi ; Deus enim

na hine wile mid wordum beon gelufodne ac mid heortan
non sé uílt uerbis tantum diligi. sed corde
 clænre 7 weorcum rihtwisum ma eornostlice eallum uton
púro et operibus iustis; Magis ergo omnibus¹ dili-
 lufian god se þe eac us 7 magas ure mid agenum
gamus deum; qui et nos et parentes² nostros propriis
 handum gehiwude 7 ealle godu þa embe us beoð gedone
manibus finxit. et cuncta bona quae erga nos geruntur
 dæghwamlice his weldædum we towritan crist to lufi-
cotidie; eius beneficiis adscribamus; Christus dili-
 genne ys ofer magas forþan na us syllað magas þa
gendus est super parentes. quia non nobis tribuunt parentes ea
 þe crist nehstan þinne hafe
quae Christus; Proximum tuum habe tanquam unum ex mem-
 þenne us god mære weldæda getiþað naht
bris tuis; Cum nobis deus magna beneficia prestat; nihil
 he gyrnð fram us butan þæt we lufian hine 7 templu
exigit a nobis. nisi ut diligamus eum; et templa
 ure we gehealdan þæt he symle on us eardige 7 we on
nostra seruamus; ut ille semper in nobis habitet. et nos in
 him þurhwunian
illo permaneamus;

sæde of ealre heortan crist na lufað se þe
Isidorus dixit. Ex toto corde christum non diligit. qui
 mann hatað lufu godes deape ys wiðmeten secgendum
hominem odit; Dilectio dei morti comparatur. dicente
 strang ys swa deað lufu swa swa deað streclice
Salomónae. uálidu est ut mors dilectio; Sicut mors uiolenter
 asyndrað sawle fram lichaman ealswa lufu godes streclice
séparat animam a corpore. ita dilectio dei uiolenter
 asyndrað mann fram middaneardenre 7 flæselicre lufe lufi-
ségreat hominem a mundano et carnali amore; Dili-
 gende nehstan þu afeorma eage to geseonne god se þe
gendo proximum párgas oculum ad uidendum deum; Qui
 godes bebodu forhogað god he na lufað ne we soð-
dei praecepta contempnit; deum non diligit; Neque e-
 lice cyning lufiað gif on hatunge laga his we habbað
nim regem diligimus si odio leges eius habeamus;
 ne na mæg god lufian se þe byð oncnawen on nehstan
Nec póterit deum diligere qui noscitur in proximi

¹ i. creaturis.² i. propinquos.

lufe dwelian goddra todal ys na hatian hadas ac
dilectione errare; Bonorum discretio est non odisse personas sed
 gyltas 7 rihte for leasum na hogian ac afandian þa þe
culpas. et recta pro falsis non spernere sed probare; Qui
 unfulfremede synd on godes lufe oft fram leahtrum asyn-
imperfecti sunt in dei amore. sepe a vitiis sepe-
 drian he dihtniað ac mid byrdene leahtra gehesegude
rare se disponunt; sed pondere uitiorum grauati;
 eftsona to þam leahtrum þa hi gewilniað forlætan leað ongean-
rursus ad ea vitia quae optant relinquere reuoluin-
 wende laes þænne betwux twam lufu beon na mæg
tur; Minus quam inter duos; dilectio esse non potest;
 swyðe on eorþan besenct ys se þe flæsclice mann
Multum in terra demersus est. qui carnaliter hominem
 deadlicne swyþor lufað þænne hit gedafenað þænne ping
moriturum; plus diligit quam oportet; Dum rem
 we gewilniað tidlic we forlætað soþe lufe lufi-
concupiscimus temporalem. amittamus ueram dilectionem; A-
 gende soðlice god ure on us yfelu we ehtað lufi-
mando enim deum nostra in nobis mala perséquimur dili-
 gende soðlice nehstan þam on þam framian we magan
gendo autem proximum ei in quo prodesset possumus
 uton efstan
festinamus;

sæde god he cwæð lufu ys 7 se þe wunað on
Ciprianus dixit. Deus inquit dilectio est. et qui manet in
 lufe on gode he wunað 7 god on him mid gode wunian
dilectione. in deo manet et deus in eo; Cum deo manere
 na magan þa þe beon on cyricean godes anmode nellað
non possunt. qui esse in ecclesia dei unánimes noluerint
 on bæc ys gecweden stuntlic ys soðlice ænig þing
In libro clementis dicitur. stultum est enim aliquid
 swyþor lufian þænne god gepanc soðlice þæt gefylð
plus amare quam deum; Mentem enim quam repluerit
 gemynd godes þam awyrigdan on þam na byð geseald stow
memoria dei; maligno¹ in ea non dabitur locus.

sæde gif hwylc soðlice lufað god þæs on
Effrem dixit. Si quis autem dilexerit deum illius in

¹ s. spiritu.

eorþan na byð geþanc ac symle þa uferan gewilnað þe
terra non erit mens: sed semper superiōra desiderat quae
 he lufað he byð geswett þanone he byð onliht þanone he byð
amat; indulcātur inde: inluminatur inde: refi-
 gereord of swettestum wylne
citur de dulcissimo font(e)

III.

be eadmodnysse.
De Humilitate.

drihten segð on godspelle leorniað fram me forþi þe
Dominus dicit in aeuuangelio. Discite a me quia
 ic bylewitte 7 eadmod on heortan 7 ge metað reste saw-
mitis sum et humilis corde: et inuenietis requiem anima-
 lum eowrum he soðlice segð þurh þonewitegan to hwam
bus uestris; Ipse enim dicit per prophetam. ad quem
 soðlice behealde ic butan to þam eadmodan 7 to þam gedef(an) 7
autem respiciam nisi ad humilem et quietum et
 ondrædende wordu mine eft he segð ælc soplice se þe
tremetem uerba mea: Iterum dicit. omnis enim qui
 hine uppahefþ byþ genyþerud 7 se þe hine genyþerud byþ uppa-
se exaltat humiliabitur et qui se humiliat exalta-
 hafen
bitur;

se apostol sæde ealle soðlice gemænelice eadmodnysse
Petrus apostolus dixit. Omnes autem inuicem humilitatem
 geswuteljaþ forþi þe god þam ofermodum wiðstynt eadmodum sop-
insinuāte¹. quia deus superbis restitit. humilibus au-
 lice he sylð gyfe. geadmedað witodlice under mihtigre
tem dat gratiam. Humiliamini igitur sub potenti
 handa godes þæt he eow uppahebbe on tide geneosunge
manu dei. ut uos exaltet in tempore uisitationis;

geeadmedað on gesihðe drihtnes 7
Iacobus apostolus dixit. Humiliamini in conspectu domini et
 he upahefð eow
exaltabit uos;

se apostol sæde beo ge onmode þæt sylfe ongytende
Paulus apostolus dixit. Sitis unānimes id ipsum sentientes
 naht þurh geflit ni þurh idel gylp ac þurh
nihil per contentionem neque per inānem gloriam. sed per

¹ i. docete.

eadmodnesse uferan him betwynan wenende na heage
humilitatem superiōres sibi inuicem arbitrántes. non álta
 witende ac eadmodum geþwærigende
sapientes. sed humilibus consentientes.

sæde þar þar byð ofermodignyss þar byð eac
Salomon dixit. Ubi fuerit superbia. ibi erit et
 teona þar eadmodnyss þar eac wisdom ofermod-
contumélia. ubi autem¹ humilitas. ibi et sapientia²; Supér-
 igne fyligð eadmodnys 7 eadmodne on gaste unde(r)felð
bum sequitur humilitas. et humilem spiritu súscepit
 wuldor ær þam þe he sy fortreden 7 ys upahafen heorte
et gloria; Priúsqvam conteratur et exaltatur cor
 mannes 7 ær þam þe he si gewuldrod he ys geeadmett betere
hominis. et antequam glorificetur humiliátur; Melius
 ys beon geeadmett mid bylewittum þænne todælan herereafu
est humiliári cum mītibus. quam diuídere spólia
 mid ofermodum.
cum superbis.

sunu sæde swa micele swa þu mare eart geead-
Hiesus filius Sirach dixit. Quánto magnus és humi-
 mett þe on eallum 7 beforan gode þu gemest gyfe fram
liate in omnibus et coram deo inuenies gratiam; Ab
 eadmodum ys gearwurpod god nelle þu beon eadmod on
humilibus honoratur deus; Noli ésse humilis in
 wisdom þinum ne geeadmett on stuntnesse (þ)u beo beswicen ys
sapientia tua. ne humiliatus in stultitia seducaris; Est
 se þe manfullice geeadmett hine 7 innemyste his fulle synd
qui néquiter humiliat se. et interiora eius plena sunt
 facne
dolo.

sæde gif eadmod 7 gedefe þu ne byst ne mæg
Origénis dixit. Si humilis et quietus non fueris. non pótest
 eardian on þe gyfu þæs haligan gastes
habitare in te gratia spiritus sancti;

sæde god eadmod geworden ys forscamige mann
Augustinus dixit. Deus humilis factus est. erubéscat homo
 ofermod beon symle ingehyd þeowes godes eadmod beon
supérbus esse; Semper conscientia serui dei humilis ésse
 scyll 7 unrot gewislice þæt þurh eadmodnysse na ofermodige 7
debet. et tristis scilicet ut per humilitatem non superbiat. et

¹ s. fuerit.² s. erit.

purh nytlice gromunge heortan to galnysse he na agylde se
per utilem maerorem cor ad lasciuia non resoluat; Ille
 soðlice begymð lof godes 7 word mupes his þæs hnece-
nimque attendit laudem dei et uerba oris eius. cuius cerui-
 can ahylt eadmodnysse 7 na uparærð ofermodignys
cem inclinat. humilitas. et non erigit superbia;

sæde to heahnysse mægena na mid mihte ac
Hieronimus dixit. Ad sumitatem uirtutum non potentia. sed
 mid eadmodnysse byþ cumen

humilitate uenitur;

sæde heorte witodlice flæsclic þa hwile þe þises
Gregorius dixit. Cor quippe carnale dum huius
 lifes wuldor secð eadmodnysse heo onscunað eadmodness swa
uitę gloriam querit humilitatem respuit; Humilitas
 micelum swa heo ys ahyld to neowlum swa micelum heo framað
quantum inclinatur ad ima tantum proficit
 on heahnysse swa micelum soðlice neod ys þæt hine anra-
in excelsum; Tanto enim necesse est. ut se unus-
 gehwylc on eadmodnysse ofþrycse swa micelum gif he sy gecoren
quisque in humilitate deprimat. quanto si sit electus
 he nat þeah þe æghwylc godu his nehstan his gyfende
ignorat; Quamuis quisque bona sua proximo suo inperitendo
 ætywe rihtlice eallunga he na byþ gif he eadmodnysse þol-
ostendat. recte iam non erit¹. si humilitate caru-
 að se þe soþlice eadmod byþ he byþ upahafen on wuldre mic-
erit; Qui enim humilis fuerit. exaltabitur in gloria; Mag-
 el ys mægen eadmodnysse þæt of gewilnunge stowe ytemyste
na est uirtus humilitatis; quę ex desiderio loca ultima
 healdende symle eadmodnysse lufað on heagum na hit upp-
tēns. semper humilitatem amat in alto non se sub-
 ahefð 7 heofenlices rices purpuran on gepance gehealt þænne
luat; et celestis regni purpuram in mente seruauit; Cum
 soðfæstnysse spæc eadmodlice byþ gehyred weg drihtnes to
ueritatis sermo humiliter auditur. uia domini ad
 heortan byð asend on eallum hine forsyhð se þe on his eagam
cor dirigitur; In cunctis se despiciat qui in suis oculis
 beon hine eadmodne geseð æghwylc ætsyn weoreu nane
esse se humilem profitetur. quaelibet adsint opera. nulla
 synd butan of eadmodnysse brydde swa micle eornostlice
sunt nisi ex humilitate condiantur; Tanto ergo

¹ s. electus.

beon eadmodra gehwylc seyl of gyfe swa nicele swa hine
esse humilior quisque debet ex munere; quanto sé.

gewripenre beon besceawað on agyfendum gesceade þæt witod-
obligatiōrem esse cōspicit in reddenda ratione; Eam quip-
 lice þe na fint eadmod soðfæstnys forflyhð gepanc þær
pe quam non inuenit humilem ueritas fugit mentem; Illic
 þa fram hlote eadmodra dema asyndrað. þa hi hær on ofer-
eos a sorte humilium iudex séperat. qui sé hic in su-
 modignysse hornum uppahebbað eadmode gyfe onfoþ
perbię cornibus exaltant; Humiles donum accipiunt.

þæt fram him heortan ofermodigra aweg anyðað
quod a sé cōrda superbiēntium repēllunt;

sæde eadmod þeah he on reafe waccust sy wul-
Basilus dixit. Humilis licet hābitu uilissimus sit. glo-
 dorfull swa þeah ys mægenum ofermodig soðlice 7 gif he wlite-
riōsus tāmēn est virtutibus; Supērbus autem et si deco-
 full si gepuht on gesihþe swa þeah on weorcum wac ys
rus uideatur aspectu; tamen operibus uilis est;

sæde se þe soðlice butan eadmodnysse mægenu
Isidorus dixit. Qui enim sine humilitate uirtutes
 gaderað on winde dust he byrð gepanc heortan ure
cōgregat in uento pūluerem pōrtat; Cogitatio cordis nostri
 swa micelum mid gode on neowlum ys swa micelum swa hit
tantum apud deum in imo est quantum¹

mannum on hylþe 7 eadmodnys heortan ure swa micelum
hominibus in alto; et humilitas cordis nostri tāto

mid gode on hylþe ys swa micelum swa mannum on neowlum
apud deum in alto est. quanto¹ hominibus in imo;

geeadmed swyþe gast pinne forþy lif flæscsess arleasan
Humilia ualde spiritum tuum; quoniam¹ uita carnis impii.

fyr 7 wyrn butan eadmodnysse mægen ænig 7 butan
ignis et uērmis; Sine humilitate uirtus quęlibet. et sine

sopre lufe on leahter byð geteald healic munuces mægen ys
caritate in uitium deputatur; Sūmma mōnachi uirtus est

eadmodnys healic leahter his ofermodygnys beo þu on
humilitas. summum uitium eius superbia;¹ Esto in

eadmodnysse gestapelud beo þu ealra æftemyst 7 ytemyst
humilitate fundatus. esto omnium nouissimus et ultimus;

¹ s. est.

geeadmed þe þæt þu beo uppahafen læstne þe do eallum
Humilia te ut exaltéris. minimum te fác omnibus
 nanum þe toforan asete nanum þe uferan getele þu wen
nulli te prepónas. nulli te superiorem députes; Aestima
 ealle uferan beon þe þeah þu heagust si eadmodnysse
omnes superiôres ésse tibi; Quamuis summus sis humilitatem
 heald forþi gif þu eadmodnysse healtst wuldorful þu byst
têne. quia si humilitatem tenueris. gloriosus éris;
 swa micele soðlice eadmodra byst swa micelum fyligþ þe
Quanto enim humilior fueris. tanto sequétur te
 hyhþ wuldres nyper astih þæt þu uppastige si þu genyperud
altitudo gloriæ; Descénde. ut ascéndas humiliare.
 þæt þu si uppahafen ne uppahafen þu si geeadmed eadmodnys
ut exaltéris? ne exaltátus humilieris; Humilitas
 soðlice fyll ne cann eadmodnys slide ne cann eadmodnyss
autem casum nésцит. humilitas lapsum non nóuit. humilitas
 næfre slide polode se þe soðlice him wac ys beforan
nunquam lapsum pása est; Qui enim sibi uilis est. ante
 gode micel he ys 7 þa þe him misliciað gode hi liciað beo þu
deum magnus est. et qui sibi displicent deo placent; Esto
 witodlice lytel on eagum þinum þæt þu si micel on eagum
igitur páruus in oculis tuis. ut sis magnus in oculis
 godes swa micele soðlice swa þu byst beforan gode deorwurpra
dei; Tánto enim eris ánte deum pretiósior.
 swa micele swa þu byst toforan eagum þinum forhogudra ber
quanto fueris ante oculos tuos despéctior; Pórta
 eac symle sceame on asyne be gemynde gyltes dust
quoque semper uerecundiam in uultu de recordatione delicti. puluis
 þu eart 7 on duste site axe þu eart 7 on axan leofa on
es et in púluere sede. cinis es. et in cinere uiue; In
 healicum wyrpscype healic þe si eadmodnyss na þe upp-
summo honóre. summa tibi sit humilitas? non te extol-
 ahebbe wyrpscype swa micele maran eadmodnysse þu sy þurh-
lat honor; Tánto maióre humilitate sis per-
 beorht swa micele swa maran wurpnysse foresett þu eart
spicius. quánto maióre dignitate prelatus¹;
 sæde næfre soðlice soð eadmodnyss 7 soð
Caesarius dixit. Numquam enim vera humilitas et vera
 gehyrsumnyss butan soþre lufe oþþe wæron oþþe beon mag-
oboedientia sine caritate. aut fuérunt aut ésse pote-

¹ S. es.

on forþan swa swa fyr buton hætan oppe beorhtnysse swa
runt? quia sicut ignis sine calore uel splendore eius-
gerades nys swa eac seo soþe lufu butan eadmodnysse 7
modi non est. ita et caritas sine humilitate et
 soþre gehyrsumnysse beon ne mæg on life yldryna ys ge-
vera oboedientia esse non potest; In uita patrum dici-
cweden lichamlic geswinc latteow ys eadmodnysse ælc soðlice
tur. corporalis labor dux est humilitatis. omnis enim
 geswinc butan eadmodnysse ydelnyss ys eadmodnyss ne heo na
labor sine humilitate uanitas est; Humilitas nec ipsa
 yrsað ne oprum yrsian gepafað eadmodnyss ys gif
irascitur. nec aliis irasci permittit; Humilitas est si
 þæne syngað on þe broþor þin ærþam þe he behreow-
quando peccauerit in te frater tuus antequam ille penit-
 sige þu forgifst him eadmodnyss soðlice forrynel ys soðrelufe
eat indulseris ei. Humilitas autem precursor est caritatis.
 7 ealswa forrynel wæs hælendes ealle teonde to him
et sicut iohannes precursor fuit iesu. omnes trahens ad eum.
 swa eadmodnyss forrynel ys soþre lufe 7 se þe næfð
ita humilitas precursor est caritatis. et qui non habet
 soþre lufe he forlyst lif
caritatem perdet uitam;

V.

be forgifnysse.

De indulgentia.

drihten segð on godspelle gif þu eornostlice offrast lac
Dominus dicit in euuangelio. Si ergo offers munus
 pine to weofude 7 þar þu gemanst þæt broþor þin hæfð
tuum ad altare et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet
 ænig þincg ongean þe forlæt þær lac pine ætforan þam
aliquid aduersum te relinque ibi munus tuum ante al-
 weofude 7 ga aer gesibbsumian breper þinum 7 þænne
tare? et uade prius reconciliari fratri tuo. et tunc
 cumende þu offra lac pine gif soðlice ge forgyfað man-
ueniens offers munus tuum; Si enim dimiseritis homi-
 num synna hyra forgifð eow eac fæder eower se þe on
nibus peccata eorum dimittet uobis et pater uester qui in
 heofenum ys gif soðlice na forgyfaþ mannum ne fæder
caelis est. si autem non dimiseritis hominibus? nec pater
 forgifþ eow synna eo(w)re
dimittet uobis peccata uestra;

se apostol sæde mid gepylde underberende ge-
Paulus apostolus dixit. Cum patientia supportantes in-
 mænelic 7 forgyfende eow sylfum gif ænig ongean sumne
uicem et donantes uobismet ipsis: si quis adversus aliquem
 hæfð ceorunge swa swa god on criste forgeaf eow ealswa
habet querelam: sicut deus in christo donauit uobis. ita et
 ge doð nanum yfel for yfele agyldende
uos facite. nulli malum pro malo reddentes.

se apostol sæde na agyldende yfel for yfele oppe
Petrus apostolus dixit. Non reddentes malum pro malo. uel
 curs for curse ac þar togeanes bletsigende forþi on
maledictum pro maledicto. sed e contrario benedicentes. quia in
 þam geclypode ge synd þæt on bletsunge yrfewyrðnysse ge agan
hoc uocati estis ut benedictione hereditatem possideatis;

sæde na sæge þu ic agylde yfel for yfele geanbida
Salomon dixit. Ne dicas reddam malum pro malo. expecta
 drihten 7 he alyst þe forgif þinum nehstan derigendum
dominum et liberabit te. Relinque proximo tuo nocenti
 þe 7 þænne biddendum þe synna beoð lætene
tē¹. et tunc deprecanti tibi peccata soluentur;

sæde anre gehwyle swylce forgifenyse to under-
Agustinus dixit. Unusquisque talem indulgentiam accep-
 fonne ys fram gode swylce he sylf eac sylð nehstan his
turus est a deo. qualem et ipse dederit proximo suo;

sæde swa swa god on criste us ure synna
Hieronimus dixit. Quomodo deus in christo nobis nostra peccata
 forgeaf swa eac we him þa on us syngiað we forgyfan
donauit. sic etiam nos illis qui in nobis peccant dimittamus;

sæde se rihtlice his gyltes forgyfenysse bitt se
Gregorius dixit. Ille recte sui delicti ueniam postulat. qui
 þæt þæt he aer on him sylfum was agylt forgyfþ uton forgyfan
hoc quod prius in ipso delinquitur relaxat; Dimittamus
 soðlice þæt beon scyl us þæt si forgyfen þæt beon scyl fram us
enim quod debetur nobis. ut dimittatur quod debetur a nobis
 þænne æghwylc þæt he rihtlice bitt he begytt þænne his mod
Tunc quisque quod recte petit adipiscitur. cum eius animus
 on bene ne feondes hatunge byð forðimmode we aseudaþ
in petitione nec inimici odio fuscatur. Fūndimus

¹ uel tibi.

for wiperwinnan bene ac ic wysce þæt heorte healde lufe
pro adversario præccm. sed utinam cor teneat amorem;
 þænne lufigende gestreon be feondum don ne magon eac
Cum diligendo lucrum de inimicis facere possumus? etiam

hi frynd synd þa þe ehtiað us ne na recð se ealda feond þæt
ipsi amici sunt qui persecuntur¹; Nec curat antiquus hostis ut
 he eorþlice afyrre fram us ac þæt he soþe lufe on us slea
terræna tollat a nobis. sed ut caritatem in nobis feriat;

sæde na soðlice magon synna beon forgyfene him
Isidorus dixit. Non enim posse peccata dimitti ei.
 se þe on hine syngiendum gyltas na forgyfð se þe broþer his
qui in se peccanti debita non dimittit; Qui fratrem sibi
 lator gesibsumað god him lator gegladap on idel soðlice
tardius reconciliat deum sibi tardius placat; Frustra enim
 him gemiltsian god secð se þe hrædlice gegladian on neh-
sibi propitiari deum quaerit? qui cito placari in proxi-
 stan forgymð hrædlice ys to forgyfenne ænigum þænne he
num neglegit; Cito² ignoscendum cuiquam dum
 forgyfenysse bitt
ueniam postulat;

sæde se þe soðlice on hine syngiendum mildelice
Caesarius dixit. Qui enim in se peccanti clementer
 forgyfð nan synne fotswæð on his sawle belifð
indulserit? nullum peccati uestigium in illius anima remanebit;

sæde gif eornostlice þu na forgyfst teonan se
Anastasius dixit. Si ergo non dimittis iniuriam quæ
 þe gedon ys na gebed for þe dest ac wyrgeinge
tibi facta est? non orationem pro te facis. sed maledictionum.
 ofer þe þu ongebrinest swa þu soðlice segst swa me forgif
super te inducis. sic enim dicis. sic mihi dimitte.

swa eac ic forgeaf On gesamnungum ys gecweden swa micel
sicut et ego dimissi; In conlationibus dicitur. tantum
 soðlice bið forgyfen us swa micel swa we forgyfað þam þa
enim remittitur nobis. quantum nos remiserimus eis qui
 us swa hwylcere awyrigednesse deriað
nobis quacumque malignitate nocuerint;

sæde swa hwylc soðlice þam se on hine syngode
Ciprianus dixit. Quisquis enim illi qui in eum peccauit
 forgyfð forgyfende synne butan tweon ælmyssan he deð
dimittit? ignoscendo peccatum sine dubio elemosinam facit;

¹ s. nos.² s. est.

VI.

be onbryrdnysse.
De compunctione.

drihten segþ on godspelle soð soð ic secge eow
Dominus dicit in æuungelio. Amen amen dico uobis.
 þæt ge wepað 7 ge heofað woruld soðlice geblissað ge
quoniam uos plorabitis et plangetis. saeculum autem gaudebit. uos
 unrote beoþ ac unrotnyss eower on blisse cymð
tristes eritis. sed tristitia uestra on letitiam veniet;

se apostol sæde geblissian mid geblissigendum wepan
Paulus apostolus dixit. Gaudere cum gaudentibus flere
 mid wependum þa þe wepað swylce hi na wepende syn 7
cum flentibus. qui flent tanquam non flentes sint. et
 þa þe blissiað swylce na geblissigende
qui gaudent tanquam non gaudentes;

se apostol sæde earme beoð 7 heofað 7 wepaþ
Iacobus apostolus dixit. Miseri estote et lugete et plorate.
 hlehter eower on heofincege si gehwyrfed 7 blis on
risus uester in luctum conuertetur. et gaudium in
 gnornunge
merorem;

sæde hlehter sare byþ gemeneced 7 ytemyste blisse
Salomon dixit. Risus dolori miscbitur. et extrema gaudii
 heofincg ofsett
luctus occupat;

sæde þa þe nabbað onbryrdnysse ne hi
Agustinus dixit. Qui non habent compunctionem. nec
 nabbaþ clæne gebed goldhord ys god onbryrdnys 7
habent mundam orationem; Thesaurus est bona compunctio et
 unareccendlic blis on sawle mannes sawl mannes
incurrabile gaudium in anima hominis; Anima hominis
 seo þe on gebede byþ onbryrd swyþe him framað to hæle
quae in oratione compungitur? ualde illi proficit ad salutem;

sæde na læs to herigenne ys wer strang on
Hieronimus dixit. Non minus laudandus est. uir fortis in
 heofincege þænne on gefeohte
luctu? quam qui in bello;

sæde stefen witodlice sealmsanges þænne heo þurh
Gregorius dixit. Vox et enim psalmodiæ cum per

ontilhtinege heortan byþ gedon þurh þa ælmihtigum drihtne to
intentionem cordis agitur. per hanc omnipotenti domino ad
 heortan weg byð gegearwud þæt ontihtum gepance witegunge
cor iter paratur. ut intente mente prophetiae
 gerynu oppe onbryrdnysse gyfe onasende þænne þurh
mysteria uel conpunctionis gratiam infundat; Cum per
 gebed onbryrdnys byþ utasend weg us on heortan þurh
orationem conpunctio effunditur. uiam nobis in corde per
 þæne to hælende on ende byþ becumen gearcap gyndleccineg
quàm ad iesum in finem peruenitur parat; Inríguum
 witodlice ofewcard underfehð sawl þænne heo hi sylfe on
quippe supérius accipit ánima. cum sé sé in
 tearum heofenrices mid gewilnunge geswencþ gyndleccineg
lácrimis caelestis regni desiderio affligit; inríguum
 soþlice neapewerd onfehð þænne helle suslu wepende on-
uero inférius accipit. cum inférni supplicia fléndo per-
 dræt ongeangecyrrende us drihten mildelice beclyppe
timéscit; Reuertentes nos dominus elementer ampléctitur;
 forþi synfulra lif him beon unwyrð eallunga na mæg þæt
quia peccatorum uita ei ésse indigna iam non potest quae
 mid wopum byþ gepwegen na twyna þu abutan ende beon geriht-
flétibus lauatur; Non dúbites circa finem iusti-
 wisodne manna þurh hreowsunge onbryrdnysse ac forþi
ficari hominem per penitentiae conpunctionem; sed quia
 seldan þæt gewyrþan gewunað to ondrædenne ys þæt na þænne
ráro id fieri sólet. metuendum est. né dum
 to ende byð geýld gecyrrednyss gehopud ær ofsette deað
ad finem differtur conuersio spérata ánte úccupet mors
 þænne helpe hreowsung na eornostlice on wopum na on
quam subueniat paenitentia; Non ergo in flétibus. non in
 dædum urum ac on drihtne uton truwian forþi eornostlice
actibus nostris. sed in domino confidámus; Quia ergo
 7 æfter fulluhte we besmitan lif uton fullian mid tearum
et post baptísma inquináuimus uitam; baptizémus lacrimis
 ingehyd besmitene æfter wæterum hæle we beon geed-
conscientiam; Inquináti post aquas salutis. renascá-
 cennede of tearum
mur ex lacrimis;

sæde þær soðlice beoð teoras þar gastlic fyr
Basilius dixit: Ubi autem fuerint lacrimę. ibi spiritalis ignis
 byð onæled se þe diglu geþances onlyht
accenditur. qui secreta mentis inluminat.

sæde ær soðlice mid tearum to feormigenne synd
Isidorus dixit. Prius enim lacrimis purganda sunt
 leahtras þa we dydon 7 þænne afeormodre geþances scearpnyssse
uitia quae gessimus. et tunc mundata mentis acie

þæt þæt seceað uton besceawian þæt þænne ær wepende fram
id quod quærimus contemplémur: ut dum antea flendo a

us synne dimnyss byð gedriged afeormodum heortan eagum
nobis peccati caligo detérgitur. mundatis cordis oculis.

frige upplíce utan besceawian se þe soðlice tearas unge-
liberi supérna inspiciámus; Qui uero lacrimas inde-

swicendlice asent 7 swa þealh syngian na geswicð se heofucge
sinenter fúndit. et tamen peccare non désinit: hic lamentum

hæfð ac afeormunge næfð onbryrdnyss heortan ys
habet sed mundationem non habet; Compunctio cordis est.

eadmodnyss geþances mid tearum uppspringende of gemynde
humilitas mentis cum lacrimis exoriens de recordatione

synne 7 of ege domes se ys on gecyrredum fulfremedra
peccati et timore iudicii; Ille est in conuersis perfectior

gebyrdrnesse mid lufe se þe ealle fram him flæsclícra gewilnunga
compunctionis affectu. qui omnes a sé carnalium desideriorum

lufa aweg anyt 7 atilhtinge his mid eallum geþances
affectus repellit. et intentionem suam toto mentis

bigenge on godes foresceawunge gefæstnað twyfealdre onbryrd-
studio in dei contemplatione defigit; Gémine compunc-

nyssse mid willan for gode sawl gehwylces gecorene byþ
tionis affectu propter deum anima cuiusque electi affi-

gewæht þæt ys oppe þænne weorca his yfele he besceawað oppe
citur. id est uel dum operum suorum mala considerat: uel

þænne mid gewilnunge eces lifes asihð feower synd
dum desiderio æternę uitae suspirat; Quatuor sunt

gelicnyssa willena mid þam mod rihtwises halwendlice byð
qualitates affectionum quibus mens iusti salúbriter con-

onbryrd þæt ys gemynd forðgewitenra mana besceawung
púnygitur. hoc est memoria pretoritorum facinorum. consideratio

elhðeodignysse his on þyses lifes langfernysse gemynd
peregrinationis suae in huius uitae longinquitate. recordatio

wita towerdra gewilnung upplices eþeles þæt to þam
poenarum futurarum desiderium supernae patrię. quatinus ad eam

hwætlicor he mæge becuman synd þa þe na of soþre heortan
quantocius valeat pervenire; Sunt qui non ex uera cordis

onbryrdnysse hyra wregendras gewyrþað ac swa þeah þænne gyt beon
conpunctione sui accusatores fiunt. sed tamen adhuc esse

hi synfulle toamearcyað þæt of gehiwudre eadmodnysse andet-
sē peccatores adsignant. ut ex ficta humilitate confes-

nysse stowe hi gemetan halignysse tearas soðlice dædbote
sionis. locum inueniant sanctitatis; Lācrimae enim paenitentiae

mid gode for fulluhte beoþ getealde lufe tearas wynsume
apud deum pro baptisate reputantur; Dilige lacrimas. sūauēs

þe syn tearas þe lyst þe symle wop 7 heof beo þu
tibi sint lacrimę delēctet te semper plāctus et luctus. ēsto

for an forploten to sargungum swa micelum swa þu wære
tantum prōnus ad lamenta. quāto fuisti

forploten to gylte swylce wæs þe to syngigenne atihiting
pronus ad cūlpam; Qualis fuit tibi ad peccandum intentio.

swylc sy to hreowsigenne estfulnyss hefige synna hefige
talis sit ad penitendum deuotio; Grāuia peccata. grandia

heofinga gewilniap
lāmēta desiderant;

sæde eadig witodlice ys 7 þriwa eadig swa hwa swa
Effrem dixit. Beatus nāmq̃ue est et tēr beatus. quīsq̃uis

hæfð onbryrdnysse æfter gode onbryrdnyss hælþ
habet conpunctionem secundum deum; Conpunctio. sanitas

sawle ys onbryrdnyss onlyhtineg sawle ys onbryrdnyss
animę est. conpunctio inluminatio animae est. conpunctio.

forgyfenyss synna ys onbryrdnyss haligne gast togelæt
remissio peccatorum est. conpunctio. spiritum sanctum addūcit

to hyre onbryrdnyss ancennedne crist deþ eardian on hyre
ad sē. conpunctio. unigenitum christum facit habitāre in se;

tearas mid gode truwan syllað synle þar þar tearas
Lacrimae apud deum fiduciam dānt semper; Ubi lacrimę

genihtsumiað þar gepancas fule na genealæceað
abūndant. ibi cogitationes sōrdilę non adprōximant.

VII.

be gebede.

De oratione.

drihten segð on godspelle ealle swa hwylce swa ge biddað
Dominus dicit in ewuangelio. Omnia quaecumque petieritis
 on gebede ge lyfende ge onfop waciað witodlice on eallum
in oratione credentes accipietis; Vigilate itaque omni
 timan gebiddende þæt gewyrpe beon hæfde forfleon ealle
tempore orantes. ut digni habeamini fugere omnia
 þa towærde synd 7 standan ætforan suna mannes gebiddap
quae uentura sunt. et stare ante filium hominis; Orate
 soplice þæt na gewyrpe fleam eower her oppe on restendæge
autem ut non fiat fuga uestra. hieme uel sabbato.

se apostol sæde gyfende gemænelice wyrðment eal-
Petrus apostolus dixit. Inpertientes¹ inuicem honorem tam-
 swylce eac efenyrfewardum gyfe lifes þæt na beon gelette
quam et coheredibus gratiae uitae. ut non impediuntur
 gebedu eowre
orationes uestrae;

se apostol sæde gebede onstandende gebiddende
Paulus Apostolus Dixit. Orationi instantes². orantes
 on eallum timan ou gaste wacigende on ealre anrædnysse
omni tempore in spiritu. uigilantes in omni instantia;

se apostol sæde gebiddap eow gemænelice þæt
Iacobus apostolus dixit. Orate pro inuicem ut
 ge beon gehælede micelum soplice framap gebed rihtwises
saluemini. multum enim ualet deprecatio iusti
 singal
assidua;

sæde feorr ys drihten fram arleasum 7 gebedu
Salomon dixit. Longe est dominus ab impiis. et orationes
 rihtwisra he gehyrð selre ys ende gebedes þænne
iustorum exaudiet. melior est finis orationis. quam
 se fruma ætforan gebede gegearwa sawle pine 7
principium; Ante orationem prepara animam tuam. et
 nelle þu beon swylce se mann se fandað god se þe gehealt
noli esse quasi homo qui temptat deum; Qui conseruat
 lage he gemænifylt gebed bene gederedes gehyrð
legem. multiplicat orationem; Precationem lesi exaudiet

¹ s. sitis.² s. sitis.

god gebed on eadmodnysse ofer genipu þurhfærð la bearn on
deus; Oratio in humilitate. super nubes penetrabit; Fili in
 þinre untrumnysse na forseoh þu þe sylfne ac gebide god
tua infirmitate non despicias te ipsum sed ora deum.

7 he gehealp þe framwend fram gylte 7 gerece handa
et curabit te; auerte a delicto et dirige manus;

sæde mid gebedum we beoð afeormode mid readingum
Isidorus dixit. Orationibus mundamur. lectionibus
 we beoð getyde aegðer god ys gif alyfð gif na alyfð
instruimur. utrumque bonum est si liceat. si non liceat
 betere ys gebiddan þænne rædan forþi þe on rædinge
melius est orare quam legere. quia in lectione

we oncnawað þæt we don scylon on gebede þa we onfop
cognoscimus quod facere debemus. in oratione ea accipiemus

þa we biddað ne soðlice on dæge þu aemtiga. na on nihte
quae postulamus; Neque enim die uaces neque nocte.

ac þænne slæp of eagum þinum afealð. þænne andgyt
sed cum somnus de oculis tuis ceciderit. tunc sensus

þin on gebede wacige gebed afeormað sawle fram synnum
tuus in oratione uigilet; Oratio mûndat animam a peccatis.

gebed hæfð hæle on gebede geara beo þu ætyw
oratio habet salutem; in oratione paratus esto; Ostende

forhæfednysse heortan þinre þæt þu rumran gyfe begyte
continentiam cordis tui. ut ampliorem gratiam consequaris

sæde swa swa soðlice cempan butan wæpnum
Hieronimus dixit. Sicut enim militi sine armis

to gefeohte faran na gerist swa menn cristenum forþstæppan
ad bellum exire non cōuenit. ita homini christiāno procedere

ægnigum butan gebede na framað utgangende on his inne
quolibet sine oratione non expedit; Egredientes de hospitio.

gewæpnige gebed ongeangangendum of stræte gebed
armet oratio. regredientibus de platea oratio

ongeanyrne.
occûrat;

sæde swa micle hefigre sace gepanca
Gregorius dixit. Quanto grauiore tumultu cogitationum

flæsclicra we synd ofsette swa micelum gebede hatlicor on-
carnalium prēmimur. tanto orationi ardētius in-

standan we scylon to gode witodlice heortan mid handum
sistere debemus; Ad deum quippe corda cum manibus

uppahebban ys gebedes ures biggencg mid gewyrhton godes
leuare est orationis nostrae studium cum merito boni
 weorces onasettan hrædlicur to bene dema byþ gebiged gif
operis inponere; Citius ad precem iudex flēctitur. si
 fram þwyrnysse his biddend byð gepread Se eornostlice on
a prauitate sua pētor corrīgatur; Ille ergo in
 naman hælendes bitt se þe þæt bitt þæt to þære soðan
nomine saluatoris pētit. qui illud petit quod ad ueram
 hæle belimpð witodlice gif þæt þæt na framað byð beden
salutem pētinet. nam si ūl quod non expedit pētitur.
 na on naman hælendes byð beden þænne soðlice gebede
non in nomine iesu pētitur; Cum uero orationi

pearle we onstandað stent hælend þæt he leoht ongeausette
uehementer insistimus. stat iesus ut lucem restituat.
 forþi þe god on heortan ys gefæstnod 7 leoht forlæten
quia deus in corde figitur. et lux amissa
 byð geedniwod se þe fram eorþlicum dædum freoh sylfum gode
reparatur; Qui a terrenis actibus liber sōli deo
 geæmtian geearnode for agyltendum nehstum gebidde þa þe
uacāre meruit. pro delinquentibus proximis exōret; Ea quę
 þurhsmeagean on us sylfum fullicor we hogiað oft
perscrūtāri in nobismet ipsis plēnius nūtimur. sepe
 soðlicor gebiddende þænne smeagende we þurhfarað
uērius orando quam inuestigādo penetramus;

sæde gebed heortan ys na welera ne na
Isidorus dixit. Oratio cordis est. non labiōrum neque
 soþlice word biddendes god begymð ac gebiddendes heortan
enim uerba deprecantis deus intendit. sed orantis cōr
 he gesyhð selre ys soðlice mid swigean gebiddan heortan
aspicit; Melius est autem cum silentio orāre cordis.

þænne mid sylfum wordum butan gesihpe gepances þæt gif
quam solis uerbis sine intūitu mentis; Quod si
 stillice ænig gebitt eac seo stefen geswige þeah heo mannum
tācite quis ōrat et uox sileat quāmuīs hominibus
 bemipe gode heo bemipan na mæg se þe ingehyde and-
lāteat dei¹ latēre non potest. qui conscientiae prae-
 werde ys clæne ys gebed þæt on his timan worulde na
sens est; Pūra est oratio. quam in suo tempore saeculi non
 betwux cumað cara feorr witodlice fram gode ys mod þæt
interueniunt cūrae; Lōnge quīppe a deo est ānimus. qui

¹ vel deum.

on gebede mid geþancum worulde byð abysgod þænne
*in oratione cogitationis saeculi fuerit occupátus*¹; *Tunc*
 eornostlice soðlice we gebiddað þænne we elleshwane na
ergo ueraciter oramus. quando aliunde non
 penceað ac swyþe feawa synd þa þylce gebedu habban
cogitamus. sed ualde pauci sunt qui tales orationes habent.
 7 þeah þe hi on sumum syn earfodlice swa þeah þæt hi
*et licet in quibusdam sint. difficile*² *tamen ut*
 æfre syn swa we mid gebedum we synd gerehte ealswa
semper sint; Sicut orationibus regimur; ita
 mid sealma bigencgum we beon gegladude to singenne soðlice
psalmorum studiis delectemur Psallendi enim
 notu unrotnysse heortan gefrefrað swa micel beon scyl
utilitas. tristitiam cordis consolatur; Tantus esse debet
 gebiddendes embe god willa þæt he ne geortruwige on benum
orantis erga deum affectus. ut non desperet precibus
 gefremmince on idel soðlice we biddað gif hopan truwan
effectum; Inaniter autem oramus. si spei fiduciam
 we nabbað se þe fram beoðdum godes byþ fram awend þæt he
non habemus; Qui a preceptis dei auertitur. quod
 on gebede hitt na gegearnað gif soðlice þæt þæt god
in oratione postulat non merébitur; Si autem id quod deus
 bebytt we don þæt þæt we biddað butan tweon we begyt-
præcipit faciámus. id quod pétimus sine dubio obtinebi-
 að gebed on andwerdum foran life for læcedome synna
mus; Oratio in presenti tantum uita. pro remedio peccatorum
 byð asend sealma soðlice sang ece godes lof
effúnditur; Psalmorum autem decantatio. perpetuam dei laudem
 geswutelap 7 wuldor ece swa oft ænig byð æthrin-
demónstrat. et gloriam sempiternam; Quótiens quilibet tângi-
 en mid leahtra ealswa oft to gebede he hine underþeot
tur uitio. totiens ad orationem se súbdat.
 forþi gelome gebed leahtra ongewinn acwencð swa
quia fréquens oratio uitiorum in pugnationem extinguit; Tam
 purhwunigendlice begyman hit gedafenað mod ure ge-
perseueránter inténdere oportet animum nostrum
 biddende 7 cnucigende oð þæt onþæslike gewilnunga
orándo atque pulsádo. quoúsque inportúnas desideriorum
 flæsclicra mislara þa urum ongeanwiperiað andgytum
carnalium sugge(s)tionés. quae nostris óbstrepunt sénsibus

¹ vel retentus.² s. est.

mid strangustre tihtinge we ofereuman þænne soðlice gebid-
fortissima intentione superemus; Dum enim ora-
 dap to gemynde gylt we ongeangelædað þænne we gode
mus. ad memoriam culpam reducamus; Cum deo
 ætstandað gemerian 7 wepan we scylan gemunende hu
adsistimus. gémere et flere debemus: reminiscentes quam
 hefige syn scýlda þa we agyltan gepanc ure heofenlic
gratiâ sint scelera quæ commisimus; Mens nostra celestis
 ys 7 þænne gebiddende god fullice (byð) besceawud þænne
est. et tunc orando deus plene contemplatur: quando
 hit mid nanum eorþlicum carum oþþe gedwyldum byð gelett
nullis. terrenis curis aut erroribus impeditur;
 to afeormigenne ys witodlice ærest mod 7 fram
Purgandus est itaque primum animus atque a
 tidlicra þinga gehance to asyndrigenne þæt mid clænre
temporalium rerum cogitatione segregandus. ut pura
 gepances scearpnysse to besceawigenne god gehwile þurh-
mentis acie ad contemplandum deum quisque per-
 fare þænne begytan godeunde mildheortnysse we gelyfað
transeat; Tunc impetrare dicinam misericordiam credimus.
 þænne mid eadmodum willan we ætstandað þænne we ge-
quando supplicia affectu adsistimus cum ora-
 biddap þænne soðlice ma deoful gepancas cara
mus; Tunc autem magis diabolus cogitationes curarum
 wordlicra meniscum modum ongebrincð þænne he gebid-
secularium humanis mentibus ingerit: quando oran-
 dende gesylð se þe byð gederod na geswice gebiddan for
tem aspexerit; Qui leditur non desistat orare pro
 hi derigendum forþi æfter godes cwyde syngað se þe for
sé ledéntibus: quia iuxta dei sententiam peccat. qui pro
 his feondum na gebitt naht framað gebed his þæs þe
inimicis non orat; Nihil proficit oratio illius. cuius ad-
 gyt sar on gepance oððe hatung wunað on breoste
huc dolor in mente. vel odium manet in pectore;
 heortan soðlice mid handum upphetð se þe gebed mid
Cor enim cum manibus leuat. qui orationem cum
 weorce he uppahefð ellesshwar ys gesæd swa hwyle swa gebitt
opere subleuat; Alibi dicitur; quisquis orat.
 7 he na wyrceð heortan he uppahefð 7 hand he upp na
et non operatur. cōr leuāt et manum non leu-

ahefð swa hwyle soðlice wyrð 7 na gebitt hand he upp-
at. quisquis uero operatur et non orat. manum leu-
 ahefð 7 heortan he na uppahefð eornostlice 7 gebiddan neod
at et cor non leuat; Ergo et orare necesse
 ys 7 weorcean eft ys gesæd gyltlice handa to driht-
est. et operari; Item dicitur; culpabiliter manus ad do-
 ne upparærð se þe dæda his gebiddende gylplice ge-
minum erigit. qui facta sua orando iactanter pro-
 ypð eft ys gesæd se þe soðlice gylplice gebitt lof
dit; Iterum dicitur; qui enim iactanter orat. laudem
 gyrnende mennisclic na þæt an his gebed na adilegað
appetendo humanam. non solum eius oratio non delet
 synne ac hit byð awend on synne elleshwar ys
peccatum. sed ipsa uertitur in peccatum; Alibi di-
 gesæd swa oft gebiddende na rape beoð gehyrede ure
citur; quætiens orantes non cito exaudimur. nostra
 us dæda on eagam we toforansettan þæt þæt sylfe þæt
nobis facta in oculis proponamus. ut hoc ipsum quod
 we synd toferede na godcundre byþ geteald rihtwisnyssæ ac
differimur. non diuinæ reputetur iustitiæ; sed
 gyltes ures eft ys gesæd oft soðlice feala god na
culpe nostræ; Item dicitur; sepe autem multos deus non
 gehyrð to willan þæt he gehyre to hæle elleshwar
exaudit ad voluntatem. ut exaudiat ad salutem; Alibi
 ys gesæd na soðlice gesibsumað god mænigfeald gebedes
dicitur. Non enim conciliat deum multiplex orationis
 spæc ac clænust 7 syfrust gebedes atilting eft ys gesæd
sermo. sed purissima sinceræque orationis intentio; Item dicitur
 gebed gelome deofles flana oferswyð deofles flana ascyrað
oratio frequens; diaboli tela exsuperat; diaboli iacula submonet¹
 singal gebed eft ys gesæd unclæne gastas gebedes ofer-
oratio continua; Item dicitur. immundos spiritus orationis euin-
 cymð anrædnys forþi deofulscinna þurh gebed beoð oferswyðede
cit instantia. quia demonia per orationem uincuntur;
 on bec ys gesæd lar us ys gebiddan
In libro clementis dicitur; Disciplina nobis est orare
 for slagum 7 for ehtendum urum
pro interfectoibus. et persecutoribus nostris;
 sæde gebed witodlice micel bewerunge sawle
Basilius dixit. Oratio namque grandis munio est animæ²

¹ s. aufert.² dep
s. facit.

purh gebedu clænuste ealle us nytlice beoð gesealde fram
Per orationes purissimas omnia nobis utilia tribuuntur a
 drihtne 7 ealle derigende butan twyn beoð afligeðe
domino et cuncta noxia procul dubio effugantur;

god ys gebed mid fæstena 7 mid ælmys-
Ciprianus dixit. Bona est oratio cum ieiunio et elemo-
 san eft ys gesæd hrædlice gebedu to drihtne astigað
sina; Item dicitur. cito orationes ad dominum ascendunt.

þa to him geearnunga ures weorces ongesettað
quas ad eum merita nostri operis imponunt

sæde swa rædincge 7 gebede ge scylon onsittan þæt
Caesarius dixit. Sic lectioni et orationi debetis incumbere. ut
 hwilon eac swylce mid handum sum þing ge magou began eft
interdum etiam manibus aliquid possitis exercere; Item
 ys gecweden twam gemetum gebed byð gelett þæt na begytan
dicitur. Duobus modis oratio impeditur. ne impetrare
 ænig mæge gebedene þæt ys gyf oppe yfelu gyt ænig
quisque valeat postulata. hoc est. si aut mala adhuc quisque
 agylt oppe gif agyltendum him gyltas na forgyfð on lif
committit. aut si delinquenti sibi debita non dimittit; In uita
 yldryna ys gecweden swa swa geættrude nytenu strengan
patrum dicitur. Sicut uenenata animalia fortiores
 wyrta oððe wyrtgemangu utanydað swa eac gefancu horige
herbe uel pigmenta expellunt. ita et cogitationes sordidas
 gebed mid fæstene utanytt eft ys gecweden swylce we gebid-
oratio cum ieiunio repellit; Item dicitur. Quales oran-
 dende wyllað beon gemette eal swylce we ær timan on gebede
tes uolumus inueniri. tales nos ante tempus in oratione
 gegearwian we scylon eft ys gecweden criste soðlice gepeodd
preparare debemus; Item dicitur. Christo enim coniuncta
 gepanc 7 healicust on tide gebedes atiht nan yfel naht
mens; et precipue in tempore orationis intenta. nihil malum nihil
 oferflowende onfehð
superfluum recipit.

VIII.

be andetnysse.
De Confessione.

drihten segð on godspelle ælc eornostlice þe an-
Dominus dicit in euangelio. Omnis ergo qui con-

dett me beforan mannum ic andete 7 ic hine beforan
fitebitur me coram hominibus. confitebor et ego eum coram
 fæder minum se þe ys on heofenum
patre meo qui est in caelis;

se apostol sæde on heortan soðlice ys gelyfed to riht-
Paulus apostolus dixit. Corde enim creditur ad in-
 wisnysse on muþe soðlice andetnys gewyrð to hæle
stítiam. ore autem confessio fit ad salutem;

sæde andettað eornostlice eow betwynan synna
Iacobus dixit. Confitemini ergo alterutrum peccata
 eowre 7 gebiddað gemænelice þæt ge beon gehælede
uestra et orate pro inuicem ut saluemini;

sæde se þe behyd scylda his na byð gerihtlæht
Solomon dixit. Qui abscondit scelera sua non dirigitur;
 se þe soðlice geandett byð 7 forlæt þa mildheortnysse
qui autem confessus fuerit et reliquerit ea misericordiam
 he begytt
consequetur;

se apostol sæde gif we secgað þæt we synne
Iohannes apostolus dixit. Si dixerimus quia peccatum
 nabban sylfe us we beswicað 7 soðfæstnyss on us
non habemus. ipsi nos seducimus et ueritas in nobis
 nys gif we soðlice andettað synna ure eac he afeormað
non est; si autem confiteamur peccata nostra. et mündet
 us fram ælcra synne
nos ab omni peccato;

sunu sæde ne beo þu gescynd andettan syn-
Hiesus filius Sirach dixit. Non confundáris confitéri pec-
 na þine 7 na underpeod þu þe menn for synne ær deape
cata tua. et ne subicias te homini pro peccato; Ante mortem
 andett cwucu gif þu hal andetst, 7 þu herast. drihten
confitère uiuus; si sanus confitéberis et laudabis dominum;
 þu byst gewuldrod on gemiltsungum his
gloriáberis in miserationibus illius;

sæde gif þu segst synna þine yldra gehyrð þe
Origenis dixit. Si dixeris peccata tua prior. exaudiet te
 drihten swylce folc halig
dominus tamquam populum sanctum;

sæde andetnyss manna yfelra angynn hit ys
Agustinus dixit. Confessio hominum malorum initium est

weorea godra se þe andett synna his 7 wregð hine
operum bonorum; Qui confitatur peccata sua. et accūssat se
 be synnum his mid gode he deð his wedd þola þu yldran
de peccatis suis cum deo facit pactum; Ferto patrem

larendne þæt þu na gefrede deman wiðuigendne tima an-
cradientem? ne sentias iādicem punientem; Tempus con-

detnysse ys nu andett þa þu dydest þa þu on worde þa þu
fessionis est. nunc confitēre quāe fecisti? quāe in uerbo. quāe

on weorce þa þu on nihte þa þu on dæge andett on timan
in opere. quāe in nocte. quāe in die. confitēre in tempore

godesum 7 on dæge hæle þu onfehst heofenlic goldhord
optinuo. et in die salutis accipies caelestem thesaurum;

sæde hlehterlic hit ys wanhalnysse tobrocenre
Hieronimus dixit. Ridendum. est debilitate fracta

calles lichaman wunda feawa geswutelian
totius corporis? uulnera pauca monstrāre;

sæde ne na soðlice him gegearcian miht læcedom
Ambrosius dixit. Neque enim ei adhibere pōtes remedium

þæs þe ys wund digle
cuius est uulnus occultum;

sæde nele god wrecan yfelnysse se andettan
Gregorius dixit. Non uult deus ulcisci malitiam? qui¹ confitēri

gyltas þurh arð he gewilnað beon unbunden andettende þæt he na
delicta persuādet; Optat dissolui² confitentes. nē

oferprute witnian geayde 7 swa micelum ys mann mid seamum
contumaces peccare cupiunt. tantūque est homo sūrcinis

synna gehofegud swa micelum swa fram godum weorcum
peccatorum graūatus? quantum a bonis operibus

fremede þa þe ungecweme beon mannun ungedefum gewuniað
aliēnis; Ea quē ingrata esse hominibus inportunis solent?

dome soðfæstnysse geliciað se þe agyltendes wunda belocenun
iudicio ueritatis placent; Qui delinquentis uulnera conclūso

breoste 7 mid tungan oferhelað swa micle swyþor mid swigean
pēctore et lingua tēgit? quanto amplius silentio

ofsett swa micle hefigran sar innan fett
primit? tanto grauiorem dolorem intrinsecus nūtrit; Nam

þænne fytð seo þe innan wealð byþ utaworpen to hæle
cum putredo quāe intus firuet eicitur. ad salutem

sar byð geopenud æle witodlice synful þænne he gylt
deler aperitur; Omnis quippe peccator dum culpam

¹ s. deus.

² s. a peccato.

his wiðinnan inngehyde behyt innan lutað 7 on his
suam intra conscientiam abscondit. intrinsecus latet. et in suis
 þurhfærum byð bediglod synfulle god gesihð 7 he forþyld-
penetrabilibus occultatur; Peccatores deus uidet et susti-
 igað ongeanstandende he þolað 7 genyperað dæghwamlice
net. resistentes tolerat et damnat; Cotidie

þurh godspel mildelice geclypað andetnysse ure of
per euangelium. clementer. uocat¹; Confessionem nostram ex
 clænre heortan he gewilnað 7 ealle þe we agyltað he for-
puro corde desiderat et cuncta quæ delinquimus re-
 gyð synne attor halwendlice byð geopenud on andetnysse
laxat; Peccati uirus salubriter aperitur in confessione.

þæt cwyldbærlice lutude on gepance andettende synna hwæt
quod pestifere latebat in mente; Confitendo peccata quid
 elles doð we buton yfel þæt on us latude we geopeniað
aliud agimus. nisi malum quod in nobis latebat aperimus?

synful soðlice gecyrred of synnum on wopum eallunga rihtwis
Peccator enim conuersus de peccatis in flētibus. iam iustus
 beon ongynd þænne he ongynd wregean þæt he dyde
esse inchoat. cum coeperit accusare quod fecit;

sæde þa þe synna his mannum bediglað 7 þurh
Isidorus dixit. Quæ peccata sua hominibus occultant. et per
 hi sylfe geandette na beoð god þæne þe hi gewitan hæfdon
semet ipsos confessi non fuerint. deum quem testem habebant.

hine hi habbað eac wrecend of þam anra gehwylc rihtwis beon
ipsum habebunt et ultorem; Ex eo unusquisque iustus esse
 ongynd of þam þe his wregend wunað fela soðlice þar
incipit. ex quo sui accusator extiterit; Multi autem e
 togeanes hi sylfe synfulle andettað 7 hi sylfe fram
cóntra semet ipsos peccatores fatentur. et semet ipsos a
 synne na ætbredað micel eallunga rihtwisnysse dæl ys
peccato non subtrahunt; Magna iam iustitiæ pars est.
 hine sylfne witan mann þæt he þwyr ys þæt he of þam
se ipsum nosse hominem quod prauus est. ut ex eo
 godcundum mægne si underþeod eadmodlicor of þam þe he his
diuine uirtuti subdatur humilior; ex quo suam
 untrumnysse oncnæwð wel hine sylfne deme rihtwis on
infirmiorem agnoscit; Bene se iudicet iustus in
 þysum life þæt he ne si gedemed fram gode mid genyþerunge
hac uita. ne iudicetur a deo damnatione

¹ deus.

ecere þænne soðlice dom he him gehwylc nimb þænne
perpetua; Tunc autem iudicium de sé quisque sūmīt. quando
 he þurh þæslice deaðbote his þwyrān dæda genyþerað
per dignam paenitentiam sua prava facta condemnat;
 twyfealdne habban scyle wop on behreowsunge ælc synful
Duplicem habere debet fletum in paenitentia omnis peccator.
 oððe forþan þe he þurh gymeleaste god na dyde oppe
sine quia per negligentiam bonum non fecit. séu
 forþi þe he yfel þurh þristnysse gefremede þæt soðlice gedaf-
quia malum per auidiciam perpetravit: quod enim oportu-
 nude he na dyde 7 he dyde þæt beon gedon na gedafnude
tuit non gessit. et gessit quod āgi non oportuit;
 sum soðlice eallunga rihtwisnysse dæl ys unriht
Quaedam enim iam iustitiae pōrtio est iniquitatem
 his menn behydan 7 on him sylfum be his synnum
suam homini abscondere. et in semet ipso de peccatis
 agenūm forþeamigean se þe ongebrohte him teonan mid
propriis erubescere; Qui inlātus sibi contumelias tran-
 glædum gepance geswutelað sar heortan geopenað 7 attor
quillo animo prodit. dolorem cordis āperit. et uirus
 þæt wealð on modo eþelice ongeanwyrpð wunda soðlice
quod fēruet in animo fācile rēicit; Uulnera enim
 gepances opene rape acofriað belocene pearle wundiað andet-
mentis aperta cito exalant. clāusa nimis exulcerant; Con-
 nys gerihtwisað andetnys synne forgyfednysse sylð ælc
fessio iustificat. confessio. peccati ueniam dōnat. omnis
 hopa on andetnysse wunað on andetnysse stow mildheort-
spes. in confessione consistit. In confessione. locus misericor-
 nysse ys se þe synne geypð raðe he byð gehæled leahter
diæ est; Qui peccatum prōdit cito curatur. crīmen
 soðlice swigende byð gemarud gif open ys leahter he gewyrð
autem tacēdo ampliatur; Si pātet uitium. fit
 of micelum lytel gif lutað leahter he gewyrð of lytlum
ex magno pusillum. Si lātet uitium. fit ex minimo
 micel of swigean gylt wyxt
magnum. silentio culpa crescit;

sæde betere ys soðlice on yfelum dædum clæne
Basilius dixit. Melior est enim in malis factis pura
 andetnyss þænne on godum weorcum ofermodig gylp
confessio. quam in bonis operibus supérba gloriatio;

on bec ys gecweden swigendum na eþelice mæg lac-
In libro clementis dicitur; Tucentibus. non facile pōtest me-
 nung gedafenlicre 7 neodlicre spræce beon gegearwud cyþan
dēla oportūni et necessariī sermonis adhibēri; Proferri
 scyl anra gehwylc on hwam mod þurh nytenysse adlað
debet unusquisque in quō animus per ignorantiam lānquet;

IX.

be dædbotnysse.
De Penitentia.

drihten segð on godspelle dædbote doð togenea-
Dominus dicit in æuueangelio. Penitentiam agite. adpropin-
 læhð soðlice rice heofena
quabit enim regnum caelorum;

se apostol sæde hreowsunge doð 7 si gefullud anra
Petrus apostolus dixit. Penitentiam agite et baptizetur unus-
 gehwylc eower 7 ge onfoð gyfe haliges gastes
quisque uestrum. et accipietis donum sancti spiritus;

se apostol sæde þam witodlice þa þe æfter deað-
Paulus apostolus dixit. His quidem¹ qui² secundum paeni-
 bote godes weorces wuldor 7 wyrðscype 7 unwemmince
tentiam boni operis gloriam et honorem et incorruptionem
 secendum lif ece
quaerentibus uitam aeternam;

sæde god ys gepreadne geswutelian hreowsunge
Salomon dixit. Bonum est. correptum manifestāre paenitentiam
 swa soðlice he afigð sylfwilles synne na sege þu ic syngode
sic enim effugit uoluntarie peccatum: ne dicas peccaui.
 7 hwæt getimode me unrotlices be gemiltsudre synne nelle þu
et quid accidit mihi triste; De propitiato peccato noli
 beon butan ege ne þu na ic synne ofer synne ne
esse sine metu. neque adicias peccatum super peccatum; Ne
 lata þu beon gecyrred to drihtne 7 na yld þu of dæge on dæg
tārdes conuerti ad dominum. et ne differas de die in diem;
 na forhoga þu mann awegawendne hine fram synne gemun þu
Ne despicias hominem auertentem se a peccato. memento
 þæt ealle on gebrosmunge we synd se hehsta on hatunge
quoniam omnes in corruptione sumus; Altissimus odio

¹ s. predicamus.² s. sunt.

hæfð synfulle 7 he gemiltsað behreowsigendum si þu ge-
habet peccatores et misértus est paenitentibus; Con-
 cyrred to gode 7 forlæt synna þine eala bearn þu syn-
uértere ad deum. et relínque peccata tua; Fili pec-
 godest na geic þu eft ac be ærrum bide þæt hi
casti. ne alicias iterum. sed de pristinis¹ deprecáre ut re-
 beon forgyfene þe swylce fram ansyne snacan fleah synna
mittantur tibi; Quási a facie cólubri fúge peccata.
 7 gif þu togenealæhst to þam he u(nder)foð þe
et si accésseris ad illa susc(i)piént te;

sæde dædbot þeah þe heo si gehwæde heo na
Origenis dixit. Paenitentia quámuis sit exígua non
 byð forsewen mid deman rihtwisne god
despícitur apud iúdicem iustum deum;

sæde se soðlice se þe his gyltas gepencð 7 sona
Agustinus dixit. Ille uero qui sua scelera cógitat. et státim
 gecyrred byð forgyfenysse him gelyfe gif þu soðlice þænne
conuersus fuerit. ueniam sibi credat; Si enim tunc
 wy(lt) dædbote don þænne þu syngian na miht synna
uis paenitentiam ágere quando peccare non potes? peccata
 þe forletan naes þu hi arleas sawl byð heofud on yfelum
te dimisérunt non tú illa; Inpia anima plúngitur in malis.
 þænne heo hiht be godum
dum spérat de bonis;

sæde ic wolde þæt swa raþe swa si gecyrred
Hieronimus dixit. Utinam tám cito conuertatur
 synfull to dædbote swa raþe drihten gegearwud ys
peccator ad penitentia(m) quám cito dominus preparatus est.
 eac swylce forestiht awendan cwyde na soðlice tide
etiam prefinu mutare sententiam; Non enim temporis

l(an)ge asmeað god ac mid willan syfernysse bot
lo(n)gitudinem requírit deus. sed affectu sinceritatis paenitudo
 byð awinsud se þe soðlice mid eallum on criste gepance
pensatur; Qui enim tota in christo mente
 getruwað þeah þe he ealswa mann asliden dead byð on
confidit. étiamsi sicut homo lapsus mortuus fuerit in
 synna on geleafan his he leofað on ecnyse to warnigenne
peccato. fide sua uiuit in aeternum; Cauendum

¹ s. peccatis.

ys wund seo þe mid sare byð gehæled fylð flæsc isene
est. vulnus quod dolore curatur; Putredo carnis, ferro
 behofað 7 ceorfinegisene racenteah fylða 7 loccas na synd
indiget et cauterio; Catena sordes et comæ non sunt
 cynehelmes tacnu ac wopes 7 teara sac 7 fæs-
diadematibus signa, sed fletus et lacrimarum; Saccus et ieiun-
 ten wæpnu synd. deadbote 7 læcedom synna for-
nium arma sunt paenitentiae, et remedium peccatorum.

þi þe æmtig wamb 7 gyrle hohfull geornfullicur drihten
quia inanis uenter et habitus luctuosus, ambitiosius dominum
 bitt god on gecynde mildheort ys 7 gearu þæt
depreccatur; Deus natura misericors est, et paratus ut
 he hæle mid miltse þa he na mæg hælan (mi)d rihtwisnysse
saluet clementia, quos non potest saluare iustitia;

god ne he godu gefylð þe he haligum behet gif hi on-
Deus nec bona implet quae sanctis promisit, si illi re-
 geancyrre to leahtrum ne yfelu þe he synfullum þreað
uertantur ad uitia, nec mala quae peccatoribus comminatur,
 gif hi ongeangecyrrede beoð to hæle mann unrihtwis
si illi reuersi fuerint ad salutem; Homo iniquus
 se þe þurh man forwyrðendlice welan gegaderude gif he a-
qui per nefas perituras diuitias congregauit, si ali-
 hwænne gecyrred ætwindan gewilnað ece suslu he scyl
quando conuersus euadere cupit aeterna supplicia, debet
 don þæt he micelnysse synna mæge geemnyttan mid
agere, ut multitudinem peccatorum possit exaequare uber-
 genihtsumnysse mægena
tate uirtutum;

sæde bot soðlice þeawas awent 7 lange
Hilarius dixit. Paenitudo enim mores immutat, et longa
 tida leahtras on prince eages forwyrpað gif heartan
temporum crimina in actu oculi pereunt, si cordis
 acenned byð onbryrdnys
nata fuerint conpunctio;

sæde ne we soðlice for gylte betað gif
Gregorius dixit. Neque enim pro delicto satisfacimus, si
 we fram unrihtwisnysse na geswicað se þe agylte forbodene
ab iniquitate non cessamus; Qui commisit prohibita,

him sylfum framceorfan scyl for þam eac forgyfene 7 hine
sibimet ipsi abscondere debet pro his etiam concessa. et se

gelæcð on læstum se þe geman on mæstum agyltan
reprehendat in mínimis. qui meminuit in máximis deliquisse;
 genoh fremede fram geleafan ys se þe to donne dædbote
Satis alienus a fide est qui ad agendam poenitentiam
 timan ylde geanbidað to ondrædenne ys þæt he na þænne
tempora senectutis expectat. metuendum est. né dum
 he hopað mildheortnysse onbefealle on dom dædbote
spérat misericordiam incidat in iudicium; Poenitentiam
 witodlice don ys gefremede yfelu beheofian 7 beheofude na
quippe ágere est perpetrata mala plingere. et plangenda non
 gefremman witodlice se þe swa synna bewepð þæt he swa þeah
perpetrare; Nam qui sic peccata deplorat ut tamen
 oþre agylte þænne gyt dædbote don oððe he nat oððe
alia committat. adhuc poenitentiam agere. aut ignorat aut
 he twyhiwað god ælmihtig swincan hine cyð þænne
dissimulat; Deus omnipotens laborare se denuntiat. cum
 he stipe manna þwyrnyssa byrð gif hwa þe be synne
dúras hominum prauitátes pórtat; Si quis te de peccato
 wiðutan preað þu andett inran þa he nat ne
forinsecus corréxerit. tú confitère interióra quæ ille nescit; Neque
 soðlice mæg beon gyfu gecorenra butan þar byð forgyfenyss.
enim pótest esse gratia electorum. nisi ubi fuerit uenia
 synna ma eornostlice be synfullum gecyrredum þænne
peccatorum; Magis ergo de peccatore conuerso quam
 be rihtwisum standendum blis byð on heofene nedbehefe
de iusto stánte gaudium fit in caelo; Necessarium
 eornostlice ys se þe wile hine eallum gemete afeormian fram
ergo est. qui uult se omni modo purgare a
 synne ærest þa gyltas forceorfan se inra dema gepanc
peccato. primo ipsas culpas succidere; Intérnus iudex mentem
 swyþor þænne þa word besceawað næfre synfulle to
pótius. quam uerba considerat; Numquam peccatores ad
 wopum dædbote gehwurfon gif nane wæron goddra
lamentum paenitentiae redirent? si nulla éssent bonorum
 bysena þa heora gepanc. tugon ælc soðlice synn
exempla quae eorum mentem tráherent; Omne enim peccatum
 hefelic ys forþi heo na gepafað sawle to hehnyssum ahebban
gráue est. quia non peimittit animam ad sublimia leuáre;
 ne soðlice þænne forgyfenysse gemett se þe nu gecwemne
Neque enim tunc ueniam inueniet qui módo áptum

forgyfenysse timan forspilde þar eallunga fram gode na mæg
uenie tempus perdidit; Ibi iam a deo non potest
 gegearnian þæt he bitt se þe her nolde gehyran þæt he het
mereri quod petit. qui hic noluit audire quod iussit.
 se þe timan gedafenlice dædbote forspylde on ydel ætforan
Qui tempus congrue paenitentiae perdidit. frustra ante
 rices dura mid benum com
regni ianuam cum precibus uenit;

sæde dædbot na mid worde to donne ys ac
Isidorus dixit. Paenitentia non uerbo agenda est sed
 mid dæde raþe byð gebet gylt se þe raþe byð oncnawen
facto; Cito corrigitur culpa. quæ cito cognoscitur

latur soðlice byð gehæled wund seo þe eallunga fuligen-
Tardius autem sanatur uulnus quod iam putres-
 dum limum stincð raþe heo geedcucað gif rapor lacnung
centibus membris fætet. cito reuiuëscit. si citius medela

byð gegearwud witodlice se þe gewunan deð to synnigenne
adhibetur. Nam qui consuetudinem facit peccandi.

eallunga he behyrged ys hefig gylt hefige hæfð ned-
iam sepultus est; Grande scélus. grandem habet ne-

behefe bote se þe eornostlice gewilnað gewiss beon
cessariam satisfactionem; Qui ergo cupit certus esse

on deape be forgyfenysse hal he behreowsige 7 hal ge-
in morte de indulgentia. sanus peniteat. sanusque per-

fremede manu he bewepe beoð apwegene cwyð se witega
petráta facinora defleat; Lauamini inquit propheta

clæne beoð ys apwegen witodlice 7 clæne ys se þe
mundi estote; Lauatur itaque et mundus est. qui

eac forðgewitene beheofað 7 towerde na forlæt ys ge-
et preterita plangit. et futura non admittit¹; La-

þwegen 7 he nys clæne se þe beheofað þæt he dyde
uatur et non est mundus. qui plangit quod gëssit

ne he ne forlæt 7 æfter tearum þa þe he beweoþ geed-
nec deserit. et post lacrimas hæc quæ flëuerat ré-

læcð se þe soðlice þwyrlice lybbende dædbote on deaðe
petit; Qui autem prauë uiuendo poenitentiam in morte

deð frecenfull ys swa swa soðlice his genyþerung ungewiss
agit. periculosum est; Sicut enim eius damnatio incerta

¹ vel anmittit.

ys swa eac forgyfenysse twynol se dædbote þæslice deð
est. sic et¹ remissio² dubia; Ille poenitentiam digne agit.
 se þe gylt his bote lahhære beheofað genyþerigende
qui reatum suum satisfactione legitima plangit condemnando
 gewislice 7 bewepende swa micelum þanon wepende deoplicur
scilicet. ac deflendo? tanto in deplorando profundius.
 swa micelum swa he wunað on synnigende leneg þeah þe
quanto extitit in peccando prolixius; Quamuis
 ænig si synfull 7 arleas gif he to dædbote byð gecyrred
quisque sit peccator et impius si ad penitentiam conuertatur.
 begytan hine magan forgyfenysse gelyfe efstan scyl to
consequi se posse ueniam credat; Festinare debet ad
 gode hreowsigende anra gehwylc þa hwile þe he mæg þæt he
deum paenitendo unusquisque dum potest. ne
 na gif þænne he mæg nele eallunga þænne he late wyle
si dum potest noluerit. omnino cum tarde uoluerit
 na mage swyþor geblissað god be sawle geortruwudre 7
non possit; Amplius laetatur deus de anima desperata. et
 hwilon gecyrredre þænne be þære seo þe næfre wunað
aliquando conuersa? quam de ea quae numquam extitit
 forspilled ma ys soðlice bliss beforan gode 7 englum his
pérdita; Plus est enim gaudium coram deo et angelis eius
 be þam se fram freceþysse byð alysed þænne be þam þe næf-
de eo qui a periculo liberabitur. quam de eo qui num-
 re na cuþe synne freceþysse swa micelum swa soðlice geun-
quam nouit peccati periculum; Quanto enim con-
 rotsað þing forspilled swa micle swa ma gif hit byð funden
tristat res pérdita tantó magis si fuerit inuenta
 geblissað manega mid upplicre besawene gyfe on ytemystum
laetificat; Multi supérna respecti grátia. in extrémis
 hyra to gode beoð gecyrrede þurh dædbote swa hwylce
suis ad deum reuertuntur per poenitentiam? quaecumque
 yfelu hi dydon mid dæghwamlicum wopum he afeormað
mala gesserunt cotidianis fletibus purgant.
 7 on godum dædum yfele dæde awendað þam rihtlice
atque in bonis factis mala gésta commutánt. quibus iuste
 eall þæt hi agylton byð forgyfen forþi hi þæt hi yfele
totum quod deliquérant ignóscitur. quia ipsi quod male

¹ s. est.² s. eius.

dydon behreowsigende hi oncnawað ys soðlice dædbot
gesserunt paenitendo cognoscunt; Est autem paenitentia.

læcedom wunde hopa hæle purh þa god to mild-
medicamentum vulneris? spes salutis. per quam deus ad mise-
 heortnysse ys geclypud seo na on tide ys awinsud ac on deop-
ricordiam prouocatur. que non tempore pensatur. sed profun-
 nysse wopes 7 teora dædbot soðlice naman onfeng
ditate fletus ac lacrimarum; Paenitentia autem nomen sumpsit
 fram wite on þam sawl ys gecwylmed 7 ys adydd flæsc
a pœna. quâ anima cruciatur. et mortificatur cāro;

eft ys gecweden þa þe soðlice dædbote doð þar æfter
Item dicitur. Qui uero penitentiam agunt. prôinde
 loccas 7 beard fedað þæt hi geswutelian genihtsumnysse
capillos et bārbam nutriunt. ut demōnstrent habundantiam.

leahtra mi þam heafud synfulles ys gehefegud loccas soðlice
criminum. quibus caput peccatoris grauatur; Capilli enim
 for leahtrum beoð underfangene eal swa hit gewriten ys mid loc-
pro uitiiis accipiuntur. sicut scriptum est. crini-

cum synna hyra anre gelhwyle byð gewripen purh hæran
bus peccatorum suorum unusquisque constringitur; Per cilicium
 witodlice gemynd ys synna 7 for þi on þam dæd-
quippe recordatio est. peccatorum. et id circo in utrôque paeni-

bote we doð ge þæt we on onbrydnysse hæran we oncnawan
tentiam agimus. ut et in compunctione cilicii cognoscamus

leahtras þa we purh gylt adrugan on dædbote witod-
uitia quae per culpam commisimus; In paenitentia nam-
 lice na swa ys to besceawigenne gemet tide swa
que non tam considerata est mensura temporis quam

sares swa micelum swa wæs on yfel hreosende modes
doloris; Quanta fuit in malum abrupta mentis

atihtincg swa micelum neod ys þæt si on lufe estfulnyss
intentio. tanta necesse est. ut sit in dilectione deuotio;

twyfeald ys soðlice hreowsunge geomerung oppe þænne we heo-
Dûplex est autem paenitentiae gemitus. uel dum plângi-

fiað þæt we yfele dydon oððe þænne we na dydon þæt wo
mus quod male gessimus. uel dum non egimus quod

don sceoldon se soðlice soðe hreowsunge deð se þe ne
agere debuerāmus; Ille autem veram penitentiam agit. qui nec

behreowsian forðgewitene forgymð ne þænne gyt behreowsi-
penitēre preterita nēglegit. nec adhuc peniten-

gende agylt gif god ys fram ytemystum gecyrrednyss betere
da committit; Si bona est ab extrémis conuersio. melior
 swa þeah ys seo þe feorr ær ende byð gedon þæt fram þysum
támen est quæ longe ante finem ágitur. ut ab hac
 life orsorhlicur si gefaran on þysse worulde dædbote wyr-
uita secúrius transeat; In hoc saeculo paenitentiam oper-
 endum godes mildheortnyss hylpð on towerdum soðlice
antibus dei misericordia subuenit. in futuro autem
 eallunga we na wyrceað ac gescead weorca ura we
iam non operamur sed rationem operum nostrorum pón-
 gesettað nan georwenan scyl forgyfenysse þeah þe he abutan
imus; Nullus desperare debet ueniam. etiámsi circa
 ende lifes to dædbote si gecyrred gif we soðlice hreow-
finem uitae ad poenitentiam conuertatur; Si enim peni-
 sigende wyrðe gode dæda doð stiðnyss his on milt-
tendo digna deo acta gesserimus. seueritatem eius in cle-
 sunge we awendað god se þe us yfele forþyldigað na
mentiam commutamus. deus qui nos malos tolerat. non
 twy ys þæt he gecyrredum mildelice forgyfe swa swa
dubium est quod conuersis clementer ignóscat; Sicut
 soðlice hit na gedafenað gemunan synne willan swa neod ys
enim non oportet reminisci peccati affectum. sic necesse est
 anra gehwylcne his on wepende gemunan synne
unumquemque suum in deflendo commemorare peccatum;
 ælc synn þurh dædbote onfehð wunde hæle
Omne peccatum. per poenitentiam récipit uúlneris sanitatem;
 naht soðlice wyrse þænne his gylt oncnawan na ne bewepan
Nihil autem p̄ius quam culpam agnoscere. nec deflere;
 on þysum life foran hreowsunge geopenað freohdom æfter
In hac uita tantum penitentiæ p̄atet libértas. post
 deape soðlice nan þreagincge ys leaf behreowsigendum
mortem uero nulla correctionis est licentia; Paenitentibus
 godcund milts hylpð ⁊ þurh dædbote forgyfenys
diuina clementia subuenit. et per poenitentiam indulgentia
 byð geseald wund geedleht latur byð gehæled æfter
datur; Ulnus iterátum tárdius sanatur; Secundum
 adle to agyldenre ys læcedom æfter wunde to gegearwig-
*morbum inpendenda*¹ *est medicina. iuxta ulnus adhibén-*
 enne synd læcedomas
da sunt remedia;

¹ largienda.

sæde swype heard 7 pearle to besargienne ge-
Caesarius dixit. Ualde dura et nimium dolenda con-
sceaft ys ælce ontihtinge 7 bigeneg lichaman agyldan
*ditio est. omnem intentionem et stulium corporis impendere*¹.
7 wæstm na onfon æfter geswince segð soðlice sum
et fructum non recipere post laborem; Dicit enim aliquis.
þænne ic to ylde cume þænne to dædbote læcedomum
cum ad senectutem uenero: tunc ad poenitentiae medicamenta
ic fleo for hwi þæt be hyre tyddernyss mennise geþrist-
confugiam. quare hoc de se fragilitas humana presu-
læce þænne heo ænne dæg lifes hyre on anwealde næfð
mat. cum unum diem uitae suae in potestate non habeat.
unrihtwisnyse soðlice ure gif we oncnawað god for-
Iniquitatem enim nostram si nos agnoscimus deus ig-
gyfð mænige soðlice hi gelyfdon lange timan lybban 7
noscit; Multi enim se credebant longo tempore uiuere et
swa hi deað færlie ætbræd þæt hi na to þære hwilend-
ita illos mors repentina subtraxit. ut nec ad illam momen-
re mihtan dædbote becuman we forseamiað nu
taneam potuissent penitentiam peruenire; Erubescimus modo
on lytlum timan dædbote don 7 we na ondrædað butan
pauo tempore paenitentiam agere. et non timemus sine
ælcum ende ece suslu þolian se þe soðlice for
ullo termino aeterna supplica sustinere; Qui enim pro
synnum him sylfum na arað god raðe him forgyfenysse
peccatis sibi ipsi non parcit. deus cito illi indulgentiam
sylð
tribuit;

X.

be forhæfednyse.

De Abstinentia.

drihten segð on godspelle eadige þa þe hingriað 7
*Dominus dicit in euangelio. Beati*² *qui esuriunt et*
þyrstað rihtwisnyse for þi þe hi beoð gefyllede
satiunt iustitiam. quoniam ipsi saturabuntur;
se þe ytt na etende
Paulus apostolus dixit. Is qui manducat. non manducantem

¹ i. uti.

² s. sunt.

na forhogige 7 se þe na ytt etende na deme
non spérnat. et qui non manducat. manducantem non iúdicet.
 se þe soðlice ytt drihtne he ete þancas soðlice he do
qui enim manducat. domino manducet. gratias enim ágat
 gode 7 se þe na ytt drihtne he ete 7 þancas he do
deo. et qui non manducat domino mandúcet et gratias ágat
 gode ælc gesceaft godes god 7 naht to forwyrpenne þaet
deo; Omnis creatura dei¹ bona. et nihil reiciendum; Quod
 mid þanca dæde byð onfangen si gehalgud soðlice purh
cum gratiarum actione percipitur. sanctificetur enim per
 word godes 7 gebed
verbum dei et orationem;

sæde rihtwis ytt 7 he gefylð sawle his
Salomon dixit. Iustus comedit et réplet animam suam.
 wamb soðlice arleasra ungefyllendlic sawl gefylled trytt
uenter² autem impiorum insatiabilis; Anima saturata calcabit
 heo-bread sawl hingriende eac biter for swetum he nimð
fáurum³; anima esuriens et amárum pro dulce sámit;
 se þe forhæbbende ys he togeycð him if
Qui abstínens est. adiciet sibi uitam;

sæde gepanc metta on idelnysse geweregud
Agustinus dixit. Méns ciborum inanitate lassata⁴
 ne forspilð gebedes strenðe naht framað eallum dæge lang
non perdit orationis uigórem; Nihil pródest tota die lóngum
 adreogan fæsten gif æfter þam metta oferfylle oððe ofermicelnysse
dúcere ieiunium. si póstea cibórum satietate uel nimietate
 sawl byð ofersymed sy eornostlice gemedemud æt metes 7 ge-
anima obruatur; Sit ergo temperatus cibus éscæ? et in-
 leht lichaman ures eorðe þornas galnyssa na cenð
rigata corporis nostri terra. spínas libúlinum non germinabit;
 swyle ys flæse þæt æfter manegum dagum onfehð mete eall swyle
Qualis est cáro quae post multos dies percipit cibum. talis
 ys sawl seo na sinngallice byð fed mid godes worde eft
est anima quæ non assidue páscitur dei uerbo; Item
 ys gecweden se þe na mæg fæstende hine gehælan he mæg
dicitur. Qui non potest ieiunándo se curáre. pótest
 mid ælmyssan alysan god hit ys fæstan ac selre ys
elemosina redimere; Bonum est. ieiunáre. sed melius est

¹ s. est.² s. est.³ hunigcamb. .⁴ fatigata

ælmýssan syllan for þi ælmýss genihtsumað butan fæstene
elemosinam dare. quia elemosina sufficit sine ieiunio.

fæsten na genihtsum(að) butan ælmýssan fæsten mid ælmýs-
ieiunium non sufficit sine elemosina; Ieiunium cum elemo-
san twyfeald god ys fæsten soðlice butan ælmýssan
sina dúplex bonum est. ieiunium uero sine elemosina

nan god ys swyle ys fæsten butan ælmýssan
nullum bonum est; Tále est ieiunium sine elemosina.

swyle ys butan ele blacern swa swa blacern þe butan ele
qualis¹ sine oleo lucerna; Sicut lucerna quae sine oleo

byð onæled smeccan mæg leoht habban na mæg swa
accenditur fumigare potest lucem habere non potest? ita

fæsten butan ælmýssan flæsc witodlice hit cwyldmð ac
ieiunium sine elemosina carnem quidem cruciat. sed

sopre lufe mid leohte sawle na onliht
caritatis lumine animam non inlustrat;

ææde faestene gemetegude scylon beon þæt hi na
Hieronymus dixit. Ieiunia moderata debent esse. ne

þearle geunhaelan maga for þi gehwæde 7 gemetegud
nimis debilitent stomachum. quia modicus et temperatus

mete flæsce 7 sawle nytlic ys fætt wamb na acenð
cibus carni et animæ utilis est; Pinguis uenter non gignit

andgyt gehwæde full wamb eþelice be fæstenum cnitað
sensum tenuem². plenus uenter facile de ieiuniis disputat;

betere ys soðlice magan sargian þænne geþanc swa micel
Melius est enim stomachum doler(e) quam mentem; Tantum

þe fæsten ongesete swa micel swa þu forberan miht micle
tibi ieiunium impone. quantum ferre potes; Multo

betere ys dæghwamlice lytel þænne seldan genoh niman
melius est cotidie parum quam raro satis sumere;

ren se selost ys gif he na oferflowendlic nyperastihð on
Pluvia illa optima est si non superflue descendat in

eorþan 7 færlic 7 swiðlic storm on hryre landu forhwyrð
terram? subitusque et nimis imber in præceps arua subuertit;

on þam eac wyrtum onblawende gehwylce 7 hefige to for-
In ipsis etiam leguminibus inflantia quæque et grauius decli-

bugenne synd 7 naht þu wite gelædan cristenum geon-
nonda sunt? nihilque scias conducere christianis ado-

¹ s. est.² i. subtilis.

gum swa mete wyrtena 7 bryne lichamena mid cealdrum
lescentibus ut aësum holerum? ardorque corporum frigidiōribus
 estum to temprigenne ys wel manega lif clæne gyrnende
aëpulis temperandus est; Nonnulli uitam publicam appetentes
 on middan wege hi feallað þænne hi þa ane forhæfednysse
in medio itinere cōrruunt. dum solam abstinentiam
 flæsca berað 7 mid wyrtum hi symað magan naht
cārnium pōrant. et legumīnibus ōnerant stōmachum; Nihil
 swa onælð 7 tinclað lima gecyndlima þænne gemylt
sic inflāmmat et tūillat membra genitālia. quam indigestus
 mete fyl tobrocen fyl 7 alocen fyl spær mete 7
cibus ructūsque¹ conuulsus². Pārcus cibus et
 symle wamb hingrigende mid þryfealdum fæstenum byð fore-
semper uenter esūriens. triduanis ieiuniis prefer-
 boren andgyt þenunge gearwigende gode þyhð symle 7
tur; Sensus officium exhibens deo. uiget semper et
 þynne hit byð fæstenu wæccēan ælmyssan 7 opre þus gerade
tēnuis fit; Ieiunia. uigiliae. elemosinae. et cētera huiusmodi
 geicean god ure scylon na oferhelian synne se for-
augere bonum nostrum debent non uelire peccatum; Ille ab-
 hæbbende wer to gelyfenne ys se þe leahtra ealra fri
stinens uir credendus est. qui uitiorum omnium liber
 seworden ys na soðlice to getellene ys forhæfednys þar
effectus est; Neque enim reputanda est abstinentia? u-
 þar byð wambe fyll æfterfyligende lima his þa
bi fuerit uentris satūritas subsecūta; Membra sua quae
 gynd ofer eorþan hi cwylnað þænne oferwenodne lichaman
sunt super terram mortificant. quando insolens corpus
 fæstena mid gædertangnysse preageað naht ongean forhæf-
ieiuniorum continuatione castigant; Nihil contra absti-
 ednysse doð þa þo win næs for druncennysse ac þæt an
nentiam faciunt? qui uinum non pro ebrietate. sed tantum
 for lichaman hæle onfohð ne þæt him bringð willa
pro corporis salute percipiunt? nec hōc eis offert uoluntas.
 ac gepafað seo untrumnysse forhæfednysse metta ana na
sed permittit infirmitas; Abstinentia cibōrum sōla non
 genihltsumað butan weorcu gode hyre beon gepeodde
sufficit, nisi opera bona ei iungantur;

¹ i. egestus.² i. disruptus.

sæde ma ys soðlice wordes mid fodan liflic
Gregorius dixit. Plus est enim uerbi pábulo uictúram
 on ecnysse geþanc gereordian þæne wambe sweltendlices
in perpetuum mentem reficere. quam uentrem moritúre
 flæsces eorðlicum hlafe gefyllan mid mete lichama byð gefedd
carnis terréno páne satiáre; Cibo corpus páscitur.
 mid arfæstum weorce gast byð gefedd forhæbbende 7 wíper-
pío opere spiritus nutritur; Abstinentes et arro-
 werde mid forhæfednysse witodlice lichaman hi gewæceað ac
gántes abstinentia quidem corpus afficiunt; sed
 þurh gewilnunga gyfernysse middanearde hi þeowiað þæne
per desideria gúlæ mundo séruunt; Cum
 geþanc na to bebodum soðre lufe byð atiht gewiss ys butan
mens non ad precepta caritatis ténditur. restat procul
 tweon þæt þurh forhæfednysse flæsc si gehlænsud na soðlice
dubio ut per abstinentium cáro maceretur; Non enim
 gode ac him sylfum gehwylc fæst gif he þa þe he to tide
deo sed sibi quisque ieiunat. si ea quæ ad tempus
 wambe ætbryt na onæhtum sylð ac wambe æfter þam
uéntri súbtrahit. non inópibus tribuit. sed uéntri póstmodum
 to bringenne gehealt to mynigende synd forhæbbende þæt
offerenda custodit; Ammonéndi sunt abstinentes ut
 hi witan þæt þæne gelicigende gode forhæfednysse tobringað
nóuerint quia tunc placentem deo abstinentiam ófferunt.
 þæne hi þa þe hi him of fodum ætbredað behofigendum
cum ea quæ sibi de alimentis súbtrahunt indigentibus
 beoð forgyfene
largiuntur;

sæde þa þe soðlice fram mettum forhabbað 7
Isidorus dixit. Qui enim a cibis abstinent et
 hi þwyrlice doð deoflu hi geefenlæceað þa soðlice fram
præue águnt démones imitantur; Illi autem a
 mettum wel forhabbað þa fram yfelum dædum oððe fram
cibis bene abstinent. qui a malis actibus uel a
 middaneardes gyrninge fæstað of mettum soðlice galnyss
múndi ambitione ieiúnant; Escis enim libído
 wyxt mid fæstene galnyss byð oferswíped þæt ys fullfremed
crescit. ieiunio luxúria superatur; Hoc est perfectum
 7 gesceadwislic fæsten þæne ure mann uttra fæst
et rationale ieiunium. quando noster homo extérior ieiúnat.

se inra gebitt purh fæsten eac swylce diglu geryna
intērior orat; Per ieiunium etiam occulta mysteriorum
 beoð onwrigene 7 godcundes haligdomes diglu beoð geopenude
reuelantur. diuinique sacramenti archana panduntur;
 fæstenu strange flana synd ongean costunga deofla
Ieiunia fortia tela sunt aduersus temptamenta daemoniorum.
 rape soðlice purh forhæfednysse beoð ofercumene unclæne
cito enim per abstinentiam deuincuntur; Inmundi
 soðlice gastas þar ma onstandað þær þar hi swyþor geseoð
enim spiritus. ibi magis insistant. ubi plus uiderint
 mete 7 drenc flæsc soðlice þænne hit god þyrst þænne hit
escam et potum; Caro enim tunc deum sitit. quando
 purh fæsten forhæfð 7 fordruwað forhæfednyss geliffæstað
per ieiunium abstinet et arēscit; Abstinentia uiuificat
 gemetegude 7 heo ofslȝhð oferflowendlice heo geliffæst sawle
moderata. et occidit superflua. uiuificat animam.
 lichaman heo acwelð sume ungeleaffullice forhabbað þæt
corpus necut; Quidam incredibiliter abstinent. ut
 mannum carfullum na forhæfednysse willan fram æte flæsc
hominibus curiosis non abstinentiae uoto. ab esu carniū
 hi behatað þa swyþor to onseunigenne synt forþi godes
se suspendant¹. hī potius excreādi sunt quia dei
 gesceafte brycum menniscum forgyfene awyrpað byð forhogud
creaturam uisibus humanis concessam reiciunt; Spernitur
 soðlice fæsten þæt on æfene mid gefyllednysse metta
enim ieiunium. quod in uespera repletionē cibōrum
 byð gereord byð forhogud fæsten þæt on æfen estum
reficitur; Spērnitur ieiunium quod in uesperum deliciis
 byð ameten ealne soðlice dæg estas on gepance grunað
compensatur; Tota enim die aēpulas in cogitatione ruminat.
 se þe to gefyllene gyfernysse to æfenne him estas macað
qui ad explendum gulum ad uespera sibi dilicias preparat;
 lichaman unhælð ormæte eac mægenu sawle tobrycð 7 ge-
Corporis debilitas nimia etiam uires animę frānjit. men-
 pances ingepanc deð adrugian ne hit na framað aht godes
tisque ingēnium facit marcēscere. nec ualet quicquam boni
 purh wanhælðe gefremman swa hwæt soðlice on hyðpe 7
per inbecillitatem perficere; Quicquid enim cūmmōdo et

¹ i. polliceantur.

on temprunge byð halwende hit ys swa hwæt soðlice þearle 7
temperamento fit? salutare est; Quicquid autem nimis et
 ofer gemet ys cwyldbære hit byð 7 bigeneg his on
ultra modum est. perniciosum fit. studiumque suum in
 wiperædnysse went lichama soðlice þæne þe forhæfednys
contrarium uértit; Corpus autem quod abstinentia
 tobyrcð costung na bernð swa swa ealle fæsclice grædignyssa
frangit. temptatio non úrit; Sicut omnes carnales cupiditates
 mid forhæfednysse beoð forcorfene swa ealle sawla mægenu
abstinentia resecantur. ita omnes animæ uirtutes.
 ettulnysse mid leahtre beoð toworpene na soðlice ænig
aedacitatis uitio destruuntur; Neque enim quispiam
 mæg mægen fullfremednysse æthrinan butan he ær wambe
potest uirtutem perfectionis attingere. nisi prius uentris
 gewylde oferfylle
edomauerit ingluuiem;

na wel we magan wacian þænne mid estum
Basilus dixit. Non bene possumus uigilare. cum dapibus
 byð wamb gesymed wæccum hoga gepeodan fæstenu þæt þu
fuert uenter onustus; Uigiliis stude copulare ieiunia. ut
 on eallum mægenum scinan mage swa horsum midlu synd
cunctis uirtutibus florere possis; Sicut equis frēna sunt
 on to asettenne swa heortan ure mid fæstene synd to gemidlig-
inponēda. ita corda nostra ieiunio sunt fren-
 enne mettass soðlice manega na þæt an heortan ure ac
anda; Escę enim plurime. non solum corda nostra? sed
 eac lichaman 7 sawle hi deriað naht na framað wambe
etiam corpus et animam ledunt; Nihil prōdest uentrem
 fram mettum acwellan 7 þa sawle offeallan mid þolungum
ab ēscis necāre. et animam obrūere passionibus;
 swylcne þe gegearwa la bearn þænne þu wylle fæstan þæt þænne þu
Talem té exhibe fili cum uolueris ieiunare. ut cum
 þe fram mettum forhæf(st) forhæbbe eac tungan þine fram
te a cibis abstines. abstineas et linguam tuam ab
 unalyfedum wordum lichaman uton began mid fæstenum 7
inlicitis uerbis; Corpus exerceamus ieiuniis. et
 geþanc uton afeormigean fram leahtrum to wacigenne soðlice
mentem purgemus a uitis; Ad uigilandum autem
 micelum fæsten framað swa swa soðlice cempa mid micelre
multum ieiunium prōdest; Sicut enim miles cum plurimo

byrþene gehefegud byð gelett to gefeohte swa eac byð gelett
önere pregrauátus impeditur ad bellum. ita et impeditur
munuc to wæccum þænne he metta mid cystignysse wealð
monachus ad wigílias. cum aescárum largitate feruésцит ;
oft soðlice þurh metta grædignysse beoð tobrocene magan
Sépe enim per cibórum auiditatem¹. franguntur stómachi
mægenu eac swylce genihtsumnysse bloddes 7 dropena 7
uîres. nec non abundantiam sanguinis et colerárum et
manega seocnyssa metta of rumgyfulnysse we þoliað
plurimas egritudines escarum largitate patimur :

hwæt framað gif we flæsc ure mid fæstenum
Caesarius dixit. Quid pródest si carnem nostram ieiuniis
7 mid wæccum we swencean 7 gepanc ure na gebet-
et wigiliis adfligámus : et mentem nostram non emen-
an oððe þa þe inran synd na hælan on gegaderung-
demus : aut quae interióra sunt non curémus : *In conlutioni-*
um ys gecweden swa micelne him sylfum mete anra gehwylc
bus dicitur. tantum sibi cibum unusquisque
gyfe swa underwreþung lichaman na swa micel swa
concedat. quantum² sustentatio corporis. non quantum
gewilnung flæsces gyrnð þa þe oferswyþe mettum brucað
desiderium carnis exposcit ; Qui nimium cibis utuntur.
swa micle swyþor wambe gewæceað swa micle ma hi an-
quantómagis uentrem corrúmpunt. tantómagis sen-
gyt astyntað on life yldryna ys gecweden swa swa
sum obtúndunt ; In uíta patrúrum dicitur. Quemádmódum
soðlice lig bearnð holt ealswa gesihða yfele acwencð
enim flámma conbúrit siluam. sic uisiones malas extínguit
hungor se þe forhæfð innoð his he lytlað leahtras witodlice
esúries ; Qui cóninet uentrem suum. mínuit uítia ; Nam
se þe byð oferswyðed fram mettum he geeacnað leahtras fod-
qui uíncitur ab éscis. augméntat uítia ; Incre-
a fyres holt 7 foda wambe mete micel treowu
mentum ignis silua³. et incrementum⁴ uentris esca multa ; Ligna
micle micelne uppahebbað lig genihtsumnyss soðlice
multa magnam extóllunt flámmam : abundantia autem
metta fett gewilnunga yfele lig byð glytlud
escarum nátrit desideria mala ; Flámma mínúitur defic-

¹ i. per auaritiam.² s. exposcit.³ s. est.⁴ s. est.

igendum holte 7 metta gelytlung forserincan deð gewilunga
*iēnte silua. et escárum indigentia*¹. *marcescere facit desideria*
 yfele gewilnung metes cenð unhyrsumnysse 7 byrgincg
mala; Desiderium escę genuit inoboedientiam. et gústus
 swete utanyðle of neorxena wonge manega mettas gegladiað
suáuis expulit de paradiso; Multę escę deléctant
 gyfernysse hi fedað soðlice wýrm forligre æmtig
gúlam. nútriunt autem uérmen fornicationis; uácuus
 innoð on gebede wacian deð witodlice se þe gefylled ys
unter in oratione uigiláre facit. nam qui repletus est
 slæp ongebrincð hefigustne swa swa soðlice lig
somnum infert grauissimum; Sicut enim flámmam
 fyres on ceafa yrnende æthabban ys uneapelic swa eac
ignis in páleas currentem retinére est impossibile; sic et
 galnysse onraes byrnende innope gefylledum æthabban ys
libidinis ímpetum ardéntem ventre satiato retinére est
 unmihltelic æþm recelses gefylð lyfte 7 gebed forhæb-
*impossibile; Uápor timídatis replet áerem. et oratio*² *absti-*
 bendis stenc drilhtnes gemet gedafenlic gefylð fæt
nentis odoratum domini; Mensúra competens replet uás.
 wamb soðlice tobrocen na segð genoh ys þolunga eac swylce
uenter uero disrúptus non dicit sufficit; Passiones étiam
 7 leahtras lichaman ure gif mid hungre fæstena 7 waec-
et uitia corporis nostri si fáme ieuniorum ac uigi-
 cena mid geswince beoð ahlænsude þænne wíperwennena
liarum labore macerentur; tunc aduersariorum nostrorum
 deofla byð genýperud mægen
démonum humiliatur uirtus

XI.

be forlætendum worulde.
De Relinquentibus saeculum.

segð on godspelles ælc se þe forlætt hus
Dominus dicit in aeunangelio. Omnis qui reliquerit domos
 oððe gebroþru oððe geswystra oððe fæder oððe modor oððe
uel fratres aut sorores. aut patrem. aut matrem. aut

¹ i. paucitas.² s. replet.

wif oððe bearn oððe dohtra oððe æceros for namen
uxorem. aut filios. aut filias. aut ágras propter nomen
 minum hundfealdlic he onfehð 7 lif ece he ah
merum? centuplum accipiet. et uitam aeternam possidebit;

se apostol sæde nelle ge beon geedhiwode pissere
Paulus apostolus dixit. Nolite conformári huic
 woruldre ac beoð geedhiwode on niwnysse andgytes eowres þæt
saeculo. sed reformamini in nouitate sensus uestri. ut
 ge afandian hwæt sy willa godes god 7 wel gecweme 7
probétis quæ sit voluntas dei bona et béne plácens et
 fullfremed þa þe brucað þysum middanearde swylce hi na
perfecta; Qui utuntur hoc mún-do. tamquam non
 brucan
utántur

se apostol sæde swa hwylc eornostlice wyle freond
Iacobus apostolus dixit. Quicumque ergo uolúerit amicus
 beon worulde pissere feond godes byð geset
esse saeculi huius inimícus dei constitúitur;

sæde gecyrr to gode 7 forlæt synne þine
Salomon dixit. Conuertere ad deum et relinque peccata tua;

sæde synd sume þa epelicur ealle hyra
Agustinus dixit. Sunt quídam qui facílius omnia sua
 þearfum godes todælað þænne þæt hi þearfan godes
pauperibus dei distribuunt. quam ut ipsi pauperes dei
 gewyrþan
fiánt;

sæde mænige ongunnenum soðfæstnysse wege
Hieronimus dixit. Multi coépta ueritatis uia
 gehæfte worulde lustum of middum siðfæte beoð ongean-
cápiti saeculi uoluptatibus. de medio itinere reuertun-
 gecyrrrede epelicur woruld þænne lust byð forhogud
tur; Facílius saeculum. quam uolúptas contémnitur;
 mænige welan forlætende leahtras hi na forlætað yfel hit
Multi diuitias relinquentes. uitia non relínquunt; Malum

ys þæt we na on þam bigenige þeowiað on þam þe we begytene
est. quod non in éo studio seruimus. quo quæsitá

seccað anra gehwylc þæs weorcu þe he deð þæs sunu
quaerimus; Unusquisque cuius opera agit. eius filius
 he ys genemned crist fylían gewilnigende gif þu hæfst on
appellatur; Christum séqui cupiens si hábes in

gewealde þineg þin becyp gif þu soðlice næfst of micelre
potestate rem tuam uende. si uero non habes magno
 byrþene alysed þu eart eall soðlice gode sealde se þe hine
onere liberatus es; Totum enim deo dedit. qui se
 sylfne brohte eapelice forhogað ealle þe hine sylfne symle
ipsum optulit; Facile contempnit omnia qui se semper
 leon þencð sweltenne se þe wyle beon fulfremed mæn-
esse cogitat moriturum; Qui uult esse perfectus. multitu-
 igeo manna þenunga 7 gretinga 7 gebeorscipas swylce
dines hominum officia et salutationes et conuiuia quasi
 racetan forfleo lusta ic wolde þæt þæt we wiðsacan
caténas fugiat uoluptatum; Utinam quod renuntiámus
 worulde willa si na neod nacodne crist nacode
saeculo. uoluntas. sit non necéssitas; Núdum christum. núdam
 rode cristes folga drihten ma segð sawla gelyf-
crucem christi séquere; Dominus magis quærit animas creden-
 endra þænne æhta
tium quam ópes;

se þe wyle god agan wiðsace middanearde
Ambrosius dixit. Qui uult deum possidere. renuntiet mundo.
 þæt si him god eadig æht se na wiðsacð middanearde
ut sit illi deus beata possessio; Is non renuntiat mundo.
 þam eorðlicre æhte gegladað gyrninge þænne his agene
cúi terrénæ possessionis delectat ambitio; Dum sua
 gehwyle na forlæt middanearde þæs godu hæfð
quisque non relinquit. mundo cuius bona rétinet
 þeowað
sérui;

sæde se þe heofenlices lifes swetnysse on swa mic-
Gregorius dixit. Qui cælestis uitę dulcedinem in quan-
 elum swa his miht gepafað fullfremedlice oncnawð þa þe he
tum possibilitas admittit perfecte cognouerit. éa quę
 on eorþan lufode lustlice ealle forlæt swa hwyle wit-
in terris amáuérat libenter cuncta derelínquit; Quisquis igi-
 odlice eallunga ece lif oncneow mid his mode
tur iam aeternam uitam cognouit. apud eius animum
 tidlice wæstmas waciað adrige eornostlice fylpa þwyres weorces
temporales fructus uilésunt; Térgat ergo sordes prauī operis;
 se þe gode gearwað hus modes gecorene soðlice swa to
qui deo préparat domum mentis; Ellecti enim sic ad

godum efstað þæt eac hi to yfelum to gefremmene na ongean-
bona tēdunt. ut ad mala perpetranda non red-
 gehwyrfan se þe soðlice þæt he full'ce mæg don he deð fullic
eant; Qui autem quod plene pōtest āgere āgit. plene
 þæt god behet he onfehð micele ge forlætað gif gewilunga
quod deus promisit accipiet; Multa relinquitis. si desideria
 flæsces ge wiðsacað uttran witodlice ure drihtne þeah
carnis renuntiatis; Exteriora etenim nostra domino quām-¹
 þe hi syn gehwæde genihtsumað heorte witodlice 7 na spede
libet pārua sufficiunt. cor namque et non substan-
 awinsað ne he na understynt hu micel on his offrunge
tiam pēnsat? nec perpēndit quantum in eius sacrificio.
 ac of hu micelum beo forðræht rice godes swa micelum
sed ex. quāto proferatur; Regnum dei tantum
 framað swa micel swa þu hæfst þa þe god lange þæt hi ge-
uālet quāntum habes; Quos deus dīu ut con-
 cyrran forþyldigað na gecyrrede heardlicur he genyperað
uertantur tōlerat? non conuērsos dūrius damnat;
 ceapas þa mid synna befealdað to þam need ys þæt æfter
Negotia quae peccato implicant ad haec necesse est ut post
 gecyrrednysse mod na ongeanyrne geswincfulnyss nys menn
conuersionem animus non recārrat; Laboriōsum non est homini
 forlætan his ac swyþe geswincfull ys forlætan hine sylfne
relinquere sua. sed ualde laboriōsum est relinquere semetipsum
 læsse witodlice ys wiðsacan þæt he hæfð swyþe soðlice micel
Minus quippe est abnegare quod habet. ualde enim multum
 ys wiðsacan þæt hit ys naht us framað wiðsacineg lic-
est. abnegare quod est; Nilil nobis prodest abrenuntiatio cor-
 haman butan wiðsacinege gepances synd wel mænie þa forhog-
poris. sine abrenuntiatione mentis; Sunt nonnulli qui des-
 edum flæsces gewilungum ealle forlætan þurhsmeageap ac
pectus carnis desiderii cuncta relinquere pertractant. sed
 þænne afeallan eac oþre æfter godes weorces angynnum hi
cum cecidisse etiam alios post boni operis initia con-
 besceawiað þæt sylfe don þæt hi asmeadan aforhtiaþ
spiciunt. hoc ipsum fīcere quod deliberauerunt pertimēscunt;
 sæde nanum þu hoga gelici(an) on life þinum buton
Basilius dixit. Nulli stūdeas placere in uita tua. nisi

¹ s. sint.

gode sylfum swa swa soðlice þa þe campiað cyninge eorðlicum
deo soli; Sicut enim qui militant regi terreno
 eallum hæsum his hi hyrsumiað swa eac þa þe campiað
omnibus iussis eius oboediunt. sic et qui militant
 cyninge heofenlicum scylon gehealdan bebodu heofenlice cempa
regi caelesti debent custodire precepta celestia; Miles
 eorðlic ongean feond gesewenlicne færð to gefeohte mid þe
terrena contra hostem visibilem pergīt ad bellum. tecum
 soðlice feond ungesewenlic dæghwamlice winnende na
uero hostis inuisibilis cotidie dimicādo non
 geswicð
désinit;

sæde neod ys ælcum gecyrredum þæt æfter
Isidorus dixit. Necessē est omni conuērsō ut post
 ege arisan to soþre lufe godes scyle swa swa bearn
timorem consurgere ad caritatem dei debeat quasi filius.
 þæt he na symle under ege licge swa swa þeow fruman
ne semper sub timore iaceat quasi seruus; Primordia
 gecyrredra geswæsum gehlypēnde¹ synd gemetum þæt hi na gif he
conuersorum blandis refouenda² sunt modis ne si
 fram stiðnesse ongynnan aferede to ærran slidum ongeanyrnan
ab asperitate incipiant exterriti ad priores lapsus recurrant;
 se þe soðlice gecyrredne buton liðnysse. lærð wiðerian
Quī enim conuersum sine lenitate ērudīt exasperare
 ma þænne þreagean kann se soðlice fulfremed ys se þe
pōtius quam corrigere nouit; Ille enim perfectus est. qui
 pissere worulde ge lichaman ge heortan todæled is. mænige
huic saeculo et corpore et corde discretus est; Multi
 soðlice æfter gecyrrednesse eac nellende styruncge galn-
enim post conuersionem. etiam nolentes motum libidi-
 ysse poliað þæt swa þeah to genyþerunge na forþyldigiað
nis sustinent. quod tamen ad damnationem non tōlerant
 ac to fandunge nytlic ys gode(s) þeowe æfter gecyrrednysse
sed ad probationem; Utile est. dei seruo post conuersionem
 beon gecostudne þæt fram slæwþe gymeleaste
temptari. quatinus a torpōre negligentiae sollicitantibus³
 leahtrum to mægenum mod for embegange gegearwige
uitiis ad uirtutes animum pro exercitium prēparet

¹ oððe gehyrtende oððe gehyðiggende.² conuertanda.³ i. incitantibus.

leahtra þa þe worulde lufigendum leofe synd halige
uiuiorum; Ea quae saeculi amatoribus cara sunt. sancti
 swylce wyperwyrde forfleoð 7 swyþor on wiperwērðnyssum
uelut aduersa refugiunt! plūsque aduersitatibus
 middaneardes hi geblissiað þanne hi on gesundfulnyssum
mundi gaudent. quam prosperitatibus

gegladian þeowum godes ealle þyses middaneardes wiperræde
delectentur; Seruis dei cuncta huius mundi contraria
 synd þæt þanne hi þas wiperwerde ongytað to heofonlicre
sunt. ut dum istā aduersa sentiunt! ad caeleste
 gewilnunge hatlice beoð aweahte micel mid gode scinð
desiderium ardentius excitentur; Magna apud deum refulget

gyfu se þe þysum middanearde forhogigendlic byð witodlice
gratia. qui huic mundo contemptibilis fuerit; Nam
 to soðan þi neod hit ys þæt þæne þe middaneard hatað si gelufud
reuera necesse est ut quem mundus odit diligatur

fram g(ode) haligum werum on þisum middanearde eardungstow
a deo; Sanctis uiris in hoc mundo tabernaculum

nys þam þe eþel 7 hus on heofene ys þa þe soðlice
non est. quibus patria et domus in cælo est; Qui enim
 þisne middaneard lufiað gedrefedum his 7 carfulnyssum
hunc mundum diligunt. turbulentis¹ eius curis et sollicitudinibus

beoð gedrefede halige weras worul(de) wiðsacende swa hi
conturbantur; Sancti uiri saeculo renuntiantes. ita

þisum middanearde sweltað þæt hi sylfum gode lybban
huic mundo moriuntur. ut soli deo uiuere

hi beon gelustfullode swa micelum soðlice swa halige fram þissere
delectentur; Quanto enim sancti ab huius

worulde drohtnunge hi ætbrydap swa micelum inlices modes
saeculi conuersatione se subtrahunt tanto internę mentis

mid ecge andwerdnysse godes 7 engla geferrædenne gelom-
acie. presentiam dei et anglorum societatis fre-

læcinge besceaw(iað) gif swa gehwyle wiðsace þam þe
quentiam contemplantur; Si ita quisque renuntiat quibus

he age eallum þæt his he na wiðsace þwyrum þeawum
possidet omnibus ut suis non renuntiet prauis moribus!

nys cristes leorning eniht se þe soðlice wiðsæcð
non est christi discipulus; Qui enim renuntiat rébus²

¹ i. peruertentibus.

² possessionibus.

his he forsæcð se þe soðlice wiðsæcð þeawum þwyrum hine
sua abnegat; qui uero renuntiat moribus prauis. se
 sylfne wiðsæcð feorr witodlice fram gode ys mod þam þe
ipsum abnegat; Longe quippe a deo est animus. cui

gyt þiss lif swete ys mænige gewilniað midfleon to gyfe
adhuc haec uita dulcis est; Multi cupiunt conuolare ad gratiam
 godes ac hi ondrædað þolian forgelustfullunge middaneardes
dei; sed timent carere oblectamento mundi.

forðclipað witodlice hi lufu cristes ac ongenclipað grædignyss
prouocat quidem eos amor christi. sed reuocat cupiditas

worulde þrim gemetum bregð god menn þæt hi huru
sacculi; Tribus modis terret deus homines ut uel séro¹

beon gecyrrede and þanon ma forseamian þæt hi swa lange
conuertantur. atque inde magis erubescant. quod tam diu

geanbidedan þæt hi ongeangehwurfan witodlice nu mid þiwracum
expectati sunt ut redirent. Nam nunc minis;

nu mid witum nu mid onwrignessum sume slyhð þæt
nunc plagis. nunc reuelationibus quosdam concutit. ut

þa þe sylfwilles beon gecyrrede forseoð astyrede mid ogan
qui uoluntate conuerti despiciunt commoti terroribus

beon gepreade þanne soðlice lufe ure drohtnunge
corrigantur; Tunc enim amorem nostrę conuersationis

we ætywað gif drihten swa swa fæder we lufað þæne
ostendimus; si dominum ut patrem diligimus. quem

we ær mid þeowetlicum mode soðlice swa swa drihten we
prius seruili mente uere ut dominum

forhtodan

formidabamus;

sæde naht na framað þæt we þas stowe
Caesarius dixit. Nihil prodest quod istum locum

we gyrnað gif we swylce her synd swylce we on worulde
expetimus. si tales hic sumus quales in sæculo

beon mihtan on lyfe yldryna ys gecweden se þe lufað
esse poteramus; In uita patrum dicitur. Qui diligit

worulde byð geunrotsud micelum forhogigende soðlice þa
seculum tristabitur plurimum. contemnens autem quae

on þære synd geblissað symle on bec ys gecweden
in eo sunt. letabitur semper; In libro clementis dicitur.

earfoðe ys færlíc wendingc langre soðlice tide gif lytlan
difficilis est súbita permutatio. longo autem tempore si paulatim

¹ i. tarde.

gewune beoð geswinc hit na byð for þi þe of gewunan hit com
adsuēti fiant labor non erit quia ex usu uenit ;
 na secð fram þe god feoh ac sawle mildheorte
Non querit a te deus pecuniam. sed animam misericórdem
 7 arfæst geþanc
et piam meritum

XII.

be ege.
De timore.

drihten segð on godspelle. nelle ge ondrædan þa þe
Dominus dicit in aeuuangelio. Nolite timere eos quæ
 ofsleað lichaman sawle soðlice hi na magon ofslean ac
occidunt corpus animam autem non possunt occidere ; sed
 swyþor þæne ondrædað se þe maeg sawle 7 lichaman for-
potius eum timete qui potest animam et corpus pér-
 spillan on helle
dere in gehennam ;

se apostol sæde on ege eowre on timan
Petrus apostolus dixit. In timore incolatus¹ uestri tempore
 beoð gecyrrede oþþe drohtniað god ondrædað cyning wyrpiað
conuersamini. Deum timete. regem honorificate.

besceawigende on ege clæne drohtnunge eowre
considerantes in timore castam conuersationem uestram ;

se apostol sæde na soðlice ge onfencgon gast
Paulus apostolus dixit. Non enim accepistis spiritum
 peowdomes eft on ege ac ge onfencgon gast gewyscincge
seruitutis iterum in timore. sed accepistis spiritum adoptionis
 bearna on þam we clypiað þæt ys fæder þancas donde
filiorum in quo clamamus abba pater. Gratias agentes
 symle for eallum on naman drihtnes ures hælendes cristes
semper pro omnibus in nomine domini nostri iesus christi.
 gode 7 fæder underþeodde gemaenelice on ege cristes
deo et patri subiecti inuicem in timore christi.

sæde angynn wisdomes ege drihtnes ondræd
Salomon dixit. Initium sapientiae timor domini ; time
 drihten 7 gewyrf fram yfele ege drihtnes togesett dagas 7
dominum et recede a malo. timor domini appónet dies et
 gearas arleasra beoð gescyrte on ege drihtnes truwa
anni impiorum breuiabuntur ; In timore domini fiducia²

¹ peregrinationis uestre.

² s. est.

strencðe 7 bearnum his byð hopa ege drihtnes wyll lifes
fortitudinis. et filiis eius erit spes; Timor¹ domini fons uitae
 þæt he forbuge fram hryre deapes se þe god ondræt naht
ut declinet a ruina mortis; Qui deum timet nihil
 he forgymð
néglegit;

sunu sæde. ege drihtnes wuldor 7 wuldrung
Hiesus filius Sirach dixit. Timor domini gloria et gloriatio.
 7 bliss 7 cynehelm gefægnunge ege drihtnes gegladað
et laetitia. et corona exultationis; Timor domini delectabit
 heortan 7 he sylð blisse 7 feau on langnyssse daga
cor. et dabit laetitiam et gaudium in longitudinem dierum;
 ondrædendum drihten wel byð on ytemystum 7 on dæge
Timenti dominum bene erit in extrémis. et in die
 forðferinge his he byð gebletsud ege drihtnes ingehydes
defunctionis suae benedicetur; Timor² domini scientiae
 æwfæstnyss gefyllednys ingehydes ys ondrædan god cynehelm
religiositas; Plenitudo scientiae est timere deum; Corona
 wisdomes ege drihtnes gefyllende sibbe 7 hæle wæstm
sapientiæ timor³ domini réplens. pacem. et salutis fructum;
 wyrtruma wisdomes ys ondrædan god bogas þære lang-
Radix sapientiae est timere deum rámi enim⁴ illius lon-
 sumnyssse elleshwar ys gecweden ege drihtnes utanytt synne
géui; Alibi dicitur. Timor domini expellit peccatum.
 witodlice se þe butan ege ys na mæg beon geliffæst wis-
nam qui sine timore est. non poterit uiuificari; Sa-
 dom 7 lar ege drihtnes sylf he segð na si þu un-
pientia et disciplina timor⁵ domini; Ipse dicit. non sis in-
 geleaffull ege drihtnes 7 to na genealæc to him mid twy-
credibilis timori domini et ne accesseris ad illum dú-
 fealdre heortan eft he segð ondrædende drihten forpyldiað mild-
plici corde; Item dicit. Metuentes dominum sustinète miser-
 heortnyssse his 7 na buge ge fram him þæt ge na feallan
icordiam eius. et non deflectatis⁶ ab illo. ne cadátis;
 eft he segð ge þe ondrædaþ god gelyfað on hyne 7 na
Iterum dicit. Qui timetis deum credite in illum. et non
 byð aidlud med eower ge þe ondrædað god hopiað on hyne
euacabitur merces uestra; Qui timetis deum speráte in illum

¹ est.² s. est.³ s. est.⁴ s. sunt.⁵ s. est.⁶ non declinetis.

7 on gelustfullunge cymð eow mildheortnyss ge þe ondrædað
et in oblectatione¹ ueniet uobis misericordia; Qui timetis
 god lufiað hyne 7 beoð onlihte heortan eowre elleshwar
deum diligite illum. et illuminabuntur corda uestra; Alibi
 ys gecweden þa þe ondrædað god na beoð ungeleaffulle worde
dicitur. Qui timent deum. non erunt incredibiles uerbo
 his 7 þa þe lufiað hyne gehealdað weg his þa þe
illius. et qui diligunt illum. conseruabunt uiam illius; Qui
 ondrædað drihten. hi seceað þa wel gecweme synd him 7
timent dominum inquirunt quæ bène plácita sunt illi; et
 þa þe lufiað hyne beoð gefyllede mid lage his þa þe on-
qui diligunt eum replebuntur lege ipsius; Qui ti-
 drædað drihten hi gegearwiað heortan hyra 7 on gesyhðe
ment dominum preparabunt corda sua et in conspectu
 his hi gehealgiað sawla hyra þa þe ondrædað drihten
illius sanctificabunt. animas suas; Qui timent dominum
 hi gehealdað beboda his 7 gepyld hi habbað oð to on-
custodiunt mandata eius. et patientiam habebunt usque ad in-
 besceawunge his eft he segð gepanc hafa on bebodum
spectionem illius; Item dicit. Cogitatum habe in preceptis
 godes 7 on bebodum his swyðost syngal beo þu elleshwar
dei. et in mandatis illius maxime assiduus esto; Alibi
 ys gecweden on ealre sawle þinre ondræd drihten sylf he segð
dicitur. In tota anima tua time dominum; Ipse dicit.
 þa þe ondrædað god hi beoð on eagum his ege godes ys
Qui timent deum. erunt in oculis illius; Timor dei est
 na forseon mann rihtwisne þearfan mære ys dema
non despicere hominem iustum pauperem; Magnus est iudex
 7 mihtig on wyrðmynte 7 nys mara þam þe ondrætt god
et potens in honore. et non est maior illo qui timet deum;
 naht betere þæmne ege godes eft ys gesæd ælce onscun-
Nihil melius quam timor dei; Item dicitur. Omne exse-
 nunge gefleardes hatað god 7 na byð luffic ondrædend-
cramentum erroris odit deus. et non erit amabile timentium
 hyne 7 elleshwar ys gecweden eagan drihtnes to on-
bus eum; Et alibi dicitur. Oculi² domini ad ti-
 drædendum hyne 7 he oncnæwð ealle weorcu mannes 7
mentes eum. et ipse agnoscit omnia opera hominis; Et

¹ in solacio.² s. sunt.

eft ys gecweden mann wis on eallum draett 7 on dag-
item dicitur. Homo sapiens in omnibus metuit. et in die-
 um gylta he atihht fram slæwþe gefyllednyss eges godes
bus delictorum adtendit ab inértia; Consummatio timoris dei
 ys wisdom se þe ondrætt drihten he onfehð lare his
*sapientia*¹; *Qui timet dominum excipiet doctrinam eius*
 7 þa awaciað to him hi gemetað bletsunge his
et qui euigilauerint ad illum. inuenient benedectionem eius.
 elleshwar ys gecweden þa þe ondrædað drihten hi onfoð lar-
Alibi dicitur. Qui timent dominum excipient doc-
 e his 7 rihtwisnyss swylce leoht onælð ondrædendum
trinam eius. et iustitiam quasi lumen accendit; Timenti
 drihten na ongeanyrnað yfelu ac on costunge god
dominum. non occurent mala. sed in temptatione deus
 hyne gehealt fram yfelum gast ondrædendra god byð
illum conseruabit a malis; Spiritus timentium deum quæ-
 soht 7 on andsware his byð gebletsud hopa ys soðlice ondræd-
ritur. et in responsione illius benedicitur; Spes enim timen-
 endum god on hælendne hi se þe ondrætt drihten naht
*tibus*² *deum in saluantem*³ *illos; Qui timet dominum nihil*
 he na forhtað 7 na he ondrætt forpi þe he ys hopa his
trepidabit. et non pauebit. quoniam ipse est spes eius;
 ondrædendes god eadig ys sawl eagan drihtnes ofer ondræd-
*Timentis deum beata est anima; oculi*⁴ *domini super timen-*
 ende hyne elleshwar ys gecweden ege drihtnes ealswa
*tes eum; Alibi dicitur. Timor*⁵ *domini sicut*
 neorxena wong 7 ofer ealne wuldor hi oferheledon hine
paradysus. et super omnem gloriam. operuerunt illum
 mid bletsungum sylf he segð eadig þam forgyfen ys habban
benedictionibus; Ipse dicit. Beatus cui donatum est habere
 ege drihtnes ege drihtnes angyn lufe his eft
*timorem domini. timor*⁶ *domini initium dilectionis eius; Item*
 ys gecweden æhta 7 bileofa uppahedbað heortan 7 ofer
dicitur. Facultates et uictus exaltant cor. et super
 þas ege drihtnes
*hec timor*⁷ *domini;*

sæde nan þing us swa fram ealre synne
Hieronimus dixit. Nulla res nos sic ab omni peccato
 gehealt unmaene swa swa ege susle 7 lufu godes
séruat inmúnes. sicut timor supplicii et amor dei;

¹ s. est.² s. est.³ i. in curantem.⁴ s. sunt.⁵ s. est.⁶ s. est.⁷ s. est.

sæde se þe ondræt drihten he forbyhð gedwyld
Ambrosius dicit. Qui timet dominum declinat errorem.
 7 to mægenum sipfaet wegas his gerecð
et ad uirtutis semitam uias suas dirigit;

sæde þwyr geþanc gif hit na ær þurh ege
Gregorius dicit. Præua mens si non prius per timorem
 byð ahwyrfed fram gewunelicum leahtrum na byð gebett eft
eueritur. ab assuetis uitis non emendatur; Item
 he segð god ondraedan ys nane þa to ðonne synd godu forgægean
dicit. Deum timere est. nulla quæ facienda sunt bona preterire;

sæde ege soðlice symle gebett ege utanytt
Isidorus dicit. Timor enim semper emendat. timor expellit
 synne 7 he gewylt leahter ege wærne deð mann 7
peccatum. et reprimit uitium. timor cautum facit hominem atque
 carfulne þar þar soðlice ege nys þar toslupineg lifes
sollicitum; Ubi uero timor non est. ibi dissolutio uitæ
 ys þar þar ege nys þar scyld ys þar þar ege nys
est. ubi timor non est. ibi sceleratio est. ubi timor non est
 þar scylda genihtsumnyss ys gif god ondraedan on
ibi scelerum abundantia est; Si deum metuere in
 smyltnysse we nellað gehendne his dom oððe mid þrow-
tranquillitate nolumus. uicinum eius iudicium uel pas-
 ungum oftredene we ondraedan
sionibus attriti timeamus.

XIII.

be faemnhæde.
De Uirginitate.

drihten segð on godspelle bearn worulde þissere wogiað
Dominus dicit in Aeuangelio. Filii seculi huius nubunt
 7 hi beoð gesealde to gyftum þa soðlice þa þe wyrpe
et traduntur ad nuptias. illi uero qui digni
 beoð hæfde on worulde þære 7 on æriste of deadum ne hi
habentur seculo illo et resurrectione ex mortuis. neque
 ne wogiað ne hi ne lædað wif na soðlice leng sweltan
nubunt. neque ducunt uxores. neque enim ultra mori

magon efenlice soðlice englum hi synd 7 bearn hi synd
poterunt. aequales enim angelis sunt et filii sunt
 godes þænne he synd bearn æristes
dei. cum sint filii resurrectionis;

se apostol sæde mæden seo þe unbeweddud ys
Paulus apostolus dixit. Uirgo quae innupta est;
 heo þencð þa godes synd hu heo gelicige gode eft he segð
cogitat quae domini sunt. quomodo placeat deo; Item dicit.
 se þe on gesynscype geþeod mæden his wel he deð 7 se na
qui matrimonio iungit uirginem suam bene facit. et qui non
 geþeod bet he deð
iungit melius facit;

sæde naht framað fæmnhad lichaman þar
Agustinus dixit. Nihil proudest uirginitas corporis ubi
 byð geworht gewemningc modes swa swa soðlice ofslegen
operatur corruptio mentis; Sicut enim occisus
 feond na þe deð teonan swa acweald flaesc na
inimicus non tibi facit iniuriam. sic mortificata caro non
 dresð sawle þine þylce soðlice gerist drihten habban
turbabit animam tuam; Tales enim decet dominum habere
 þenas þa on nanre flæsc besmitennysse beoð gebrosnude
ministros. qui in nullo carnis contagio corrumpantur
 ac ma on forhæfednysse gehealdsumnysse hi scinan
sed potius continentia castitatis resplendeant;

sæde micel todælð betwuh clænnysse fæm-
Hieronimus dixit. Multum distat inter puritatem uir-
 nenlicre sawle mid nanre fylpe besmitene 7 horwu hyre seo þe
ginalis animae. nulla contagione pullut et sordes eius quae
 manegra gælsum underlæg hundfeald getel fyrrest
*multorum libidinibus subiucuit; Centenarius numerus primus*¹
 ys se þe for mædenhades cynehelme fæmnum byð getealt
est. qui pro uirginitatis corona uirginibus deputatur;
 syxagfeald on þam oþrum stæpe þurh forhæfednysse geswinc
Sexagenarius secundo gradu. per continentiae laborem
 wydewena ys þritigfeald on þære þridan stowe gyfta
*uiduarum*² *est; Trigenarius tertio loco*³ *nuptiarum*
 wære mid þære fingra geþeodrædene byð gecydd 7 swa
foedera ipsa digitorum coniunctione testatur. ac sic

¹ i. gradus.² q. est.³ q. est.

wydeþan forlætenum þam forman stæpe þurh þriddan hi cumað
uiduae amisso primo gradu per tertium ueniunt
 to þam oþrum mearu þing on fæmnum hlisa clænnysse ys 7
ad secundum¹; Tēnera res in fēminis fama pudicitiae est. et
 swylce blostme fægerust raþe to leohtum forserincð wedere
quasi flōs pulchērrimus cito ad lēuem marcēscit auram.
 7 of leohtum blæde byð gebrosnud ealra swyþost þar þar yld
leuīque flātu corrūpītur. maxime ubi aētas
 geþwærað to leahþre 7 werlic wana ys ealdorþcype hoga
consentit ad uitium. et maritalis dēest² auctoritas; Stūde
 na þaet an eagan þine clæne gehealdan ac eac tungan naht
non solum oculos tuos castos seruare. sed et linguam; Nihil
 framað flæsc habban mæden gif on geþance ænig wogað
prōdest carnem habere uirginem si mēte quis nūpserit;

sæde sume synd on geoguþe galfullice lyb-
Isidorus diuit. Quidam³ in iuuentūte luxuriōse ui-
 bende 7 on ylde forhæbbende beon gelystað 7 þænne
uentes et in senectute continentes fieri delectantur. et tunc
 hi geceosað clænnysse healdan þænne hi galnyss þeowas habban
ēligunt castitatem seruare quando eos libido seruos habere
 forhogað þylce nabbað mede forþi þe hi næfdon
contempsit. tales non habent prēmium. quia non habuerunt
 geswines gewinnu þa soðlice geanbidað wyrðscype on
laboris certamina; Eos enim expectat gloria. in
 þam beoð geswincfulle gewinnu þa þe lichaman hyra
quibus fuerint laboriosa certamina; Qui corpus suum
 forhæfednysse gehalgiað mid fæmnum eardian hi na geþristlæceað
continentiae dēdicant. cum fēminis habitare non prēsūmant;
 twyfeald ys god mædenhad forþi þe heo eac on þisum
Gēminum est bonum uirginitas. quia et in hoc
 middanearde carfulnysse worulde forlæt 7 on þære towerdan
mundo sollicitudinem saeculi amittit. et in futuro
 ece clennysse mede onfehð þa þe clæne þurh
aeternum castitatis prēmium recipit; Qui casti per-
 wuniað 7 mædenu englum godes beoð gewordene efenlice
seuērant et uirgines. angelis dei efficiuntur aequales;
 clænnys soðlice wæstm wynsumnysse ys clænnys orsorhnyss
Cāstitas enim fructus suauitatis est; Castitas secūritas
 modes 7 hælð lichaman mædenhad soðlice gif heo byð asliden
mentis. et sanitas corporis; Uirginitas autem si labitur.

¹ s. gradu(m).² s. ubi.³ s. sunt.

nateshwon byð edniwud witoðlice þeah þe hreowsigende
nullatenus reparatur; Nam quamuis paenitendo
 forgyfennyse wæstm onfo ungebrosnunge swa þeah nateshwon
ueniē fructum recipiat. incorruptionem tamen nullatenus.
 onfehð ærran mæden on flæsce na on gepance nane
recipit pristinam; Virgo carne non mente nullum
 mede hæfð on behate betere ys wif lædan
premium habet in repromissione; Melius est uxorem ducere.
 þænne þurh galnyse hætan forwyrþan forhæfednyss mann
quam per libidinis ardorem perire; Continentia hominem
 gode gehende deð þar þar wunað þar eac god wunað
deo proximum facit. ubi ist manserit. ibi et deus manet;
 gepanc soðlice þurh eagan byð genumen clænnys mann to
Mens enim per oculos capitur; Castitas hominem ad
 heofene gepeot clænnys mann to heofene tyhð
caelum iungit Castitas hominem ad caelum pertrahit.

sæde naht framað mædenhad mid fulfremednyss
Caesarius dixit. Nihil prodest uirginitatem integritate
 lichaman gehealdan gif eagen a gewilunga heo nele for-
corporis custodire. si oculorum concupiscentias noluerit cui-
 bugan lang clænnys æfter synne geefenlæcestre ys
tūre Lōnga castitas post peccatum. imitatrix est
 mædenhades na eac flæscs fulfremednyss byð gehealden
uirginitatis; Non etiam carnis integritas seruatur.
 þar þar mod ofermodignysse mid pryte byð gewemmed
ubi animus superbiae tumore corrumpitur;
 mædenhad on lichaman naht framað gif soð lufu oððe eadmodnyss
Uirginitas in corpore nihil prouderit. si caritas aut humilitas
 fram heortan gewitt betere ys eadmod gesinscipe þænne
a corde discēsserit; Melior est humilis coniugalitas quam
 ofermod fæmnhad
superba uirginitas.

XIV.

be rihtwisnyss.
De Iustitia.

drihten segð on godspelle seceað eornostlice ærest
Dominus dicit in euangelio Quærite ergo primum
 rice godes 7 rihtwisnyss his 7 þas ealle beoð geiht
regnum dei. et iustitiam eius. et haec omnia adiciuntur

eow na behofiað þa hale synd læce ac þa þe yfele hab-
uobis; *Non egent qui sani sunt medico sed qui male¹ ha-*
bað ic na com geclypian rihtwise ac synfulle on dæd-
bent; *Non ueni uocare iustos. sed peccatores in paeni-*
bote
tentiam;

se apostol sæde swa swa þurh anes gylt on eal-
Paulus apostolus dixit. Sicut per unius delictum in om-
le menn genyþerunge lifes ealswa þurh anes rihtwis-
nes homines condemnationem uitae. sic et per unius iusti-
nysse on ealle menn rihtwisnysse lifes eft he segð swa
tiam in omnes homines iustificationem² uitae; Item dicit. sic-
swa ricsode synn on deape eal swa gyfu ricsige þurh
ut regnavit peccatum in mortem. ita et gratia regnet per
rihtwisnysse on ece lif
iustitiam in uitam aeternam;

se apostol sæde wæstm soðlice rihtwisnysse on sibbe
Iacobus apostolus dixit. Fructus autem iustitiae in pace
sawend dondum sibb
seminatur facientibus pacem;

sæde na gewencð drihten mid hungre sawle
Salomon dixit. Non affligit dominus fame animam
rihtwises 7 searwa arleasra forhwyrð gemynd rihtwises
iusti et insidias impiorum subuertit; Memoria³ iusti
mid lofum 7 nama arleasra afulað weorc rihtwises to
cum laudibus et nomen impiorum putrescit; Opus⁴ iusti ad
life 7 waestm arleases to synne seolfor gecoren tung-
uitum. et fructus⁵ impii ad peccatum; Argentum electum ling-
e rihtwises heorte arleasra for nahtum þæt ondrætt
ua⁶ iusti cor impiorum pro nihilo; Quod timet
arleas hit cymð ofer hyne gewilnung his rihtwisum byð
impius ueniet super eum desiderium suum iustis dæ-
geseald weleras rihtwises besceawiað gecweme 7 muð arleasra.
bitur; Labia iusti considerant placita⁷. et os impiorum⁸

þwyre rihtwis of angsumnyssum alysed ys 7 byð geseald
peruersa⁹; Iustus de angustiiis liberatus est et tradetur
arleas for him cynn rihtwisra byð gehealed gewilnung riht-
impius pro eo; Semen iustorum saluabitur desiderium iu-

¹ i. infirmantur.² s. dicimus uenire.³ s. erit.⁴ s. tendit.⁵ s. est.⁶ s. est.⁷ i. bona.⁸ s. considerat.⁹ i. mala.

wisra eall god ys awend arlease 7 hi na beoð hus soð-
 storum omne bonum est; Uérte impios et non érunť. domus au-
 lice rihtwisra purhwunað hus arleasra byð adilegud wun-
 tem iustorum permanebit; Domus impiorum delebitur: tuber-
 unga soðlice rihtwisra growað ne le þu beon rihtwis
 nacula uero iustorum germinabunt; Noli esse iustus
 swyþe hus soðlice rihtwises mæst strenco on wæst-
 multum; Domus¹ autem iusti plurima fortitudo. in fruc-
 mum arleases gedrefednyss onscunung ys drihtne heorte ar-
 tibus impii conturbatio²; Abominatio est domino cor in-
 leases se þe fyligð rihtwisnyss he byð gelufud fram him synd
 pii. qui sequitur iustitiam. diligitur ab eo; Sunt
 rihtwise þam mænige forecumað swylce hi weorcu behofian
 iusti quibus multa proueniunt quasi opera égerint
 arleasra 7 synd arlease þe swa sorhleas synd swylce hi riht-
 impiorum. et sunt impij qui ita secúri sunt quasi iusto-
 wisra dæda habban synd rihtwise 7 witan 7 weorcu
 rum facta habeant; Sunt iusti atque sapientes et opera³
 hyra on handa godes 7 swa þeah nat mann hwæper he
 eorum in manu dei. et tamen nescit homo útrum
 on lufe oððe on hatunge wyrþe si ac ealle on towerdum
 amore án ódio dignus sit. sed omnia in futuro
 beoð gehealdene ungewisse flyhð arleas nanum ehtendum
 reseruantur incérta; Fugit impius némine persequente.
 rihtwis soðlice swa swa leo getruwigende butan ogan byð
 iustus autem quasi léo confidens absque terróre erit.

sunu sæde on rihtwisnyss winn for sawle
 Hiesus filius Sirach dixit. In iustitia agonizáre⁴ pro anima
 pine oð deað winn for rihtwisnyss 7 god oferwinð
 tua usque in mortem cérta pro iustitia. et deus expugnabit
 for þe fynd pine sylen godes purhwunað rihtwisum blet-
 pro te inimicos tuos; Dátio dei pérmanet iustis. bene-
 sung godes on mede rihtwises efst beforan menn
 dictio dei in mercédem iusti festinat; Ante hominem
 lif 7 deað god 7 yfel þæt gelicað him byð geseald
 uita⁵ et mors bonum et malum. quod placúerit ei dabitur
 him ær dome gearwa rihtwisnyss se þe gehealt riht-
 illi; Ante iudicium para iustitiam tibi; Qui custodit iu-

¹ s. est.² s. et est.³ s. sunt.⁴ luctare.⁵ s. est.

wisnysse he gehealt andgyt his gif þu fyligst rihtwisnysse þu stitiam? *continebit sensum eius; Si sequeris iustitiam ap- gegripst hi 7 þu ondest swylce heafudhrægl wyrðscype se þe prehēdes illam. et indues quasi pōderem honorem; Qui healt rihtwisnysse se byð uppahafen custodit iustitiam? ipse exaltabitur;*

sæde gif ic soðlice rihtwis eam naht ic ondræde
Augustinus dixit. Si enim iustus sum nihil timeo?
 nænig me ofertrædan mæg rihtwis soðlice he cwæð getruwað
nemo me contēdere pōtest; Iustus enim inquit confulit swa leo ut leo;

sæde rihtwisnyss gif heo gemet næfð on wæl-
Gregorius dixit. Iustitia si modum non habet. in crude- hreownysse fealð yfelnyss belifendra gearnað þæt þa þe litatem cādīt; Malitia remanentium meretur. ut hi qui framian mihtan ofstlice beoð ætbrodene þæt þænne middan- prodēsse pōterant festīne subtrahantur. ut cum mun- eardes ende togenealæcð gecorene beoð ætbrodene þæt hi na di finis adpropinquat. electi tollantur ne
 wysan geseon swa unrihtwisum yrsað god þæt swa þeah
deteriora uideant. Sic iniustis irāscitur deus? ut tamen hyra heortan þurh rihtwisra geferscype frefiige eorum corda per iustorum consortium consoletur;

sæde manega mid mannum synd getealde gecorene 7
Isidorus dixit. Multi apud homines putantur electi. et mid gode wiperwyrd wuniað 7 fela mid mannum wiper- apud deum réprobi existunt. et multi apud homines ré- wyrd synd 7 mid gode gecorene nan soðlice hine getelle probi sunt. et apud deum electi; Nullus enim sé pūtet gecorene þe læs þe he mid gode sy wiperwyrd on bec electum. ne forte apud deum sit reprobus; In libro

ys gecweden fulfremednyss lage sibb ys of synnum clementis dicitur. perfectio legis pax est. ex peccatis soðlice gefeohtu beoð accenede 7 gewinnu þar þar soðlice enim bella nascuntur et certamina; Ubi autem

synn na byð sibb ys þære sawle þar þar soðlice sibb peccatum non fū pax est animae. ubi uero pax ys on cneatungum soðfæstnyss on weorcum rihtwisnyss est in disputationibus ueritas in operibus iustitia byð gemet inuenitur

XV.

be andan.

De Invidia.

drihten segð on godspelle nelle ge deman eow betwynan
Dominus dicit in euuangelio. Nolite iudicare inuicem.

warniað soðlice fram hæfe sunderhalgena
cauete autem a fermento¹ pharisaeorum;

se apostol sæde nyperalegende witodlice ælce yfel-
Petrus apostolus dixit. Deponentes² igitur omnem ma-
 nysse 7 ælc facn 7 hiwunga 7 tala 7 ealle
litium et omnem dolum et simulationes. et detractiones et omnes
 andan
iniudias;

se apostol sæde soð lufu na andað sume
Paulus apostolus dixit. Caritas non emulatur³; Quídam
 witodlice 7 for andan crist hi bodiað sume soðlice
quídem et propter inuidiam christum prædicant. quídam autem
 eac for godum willan
et propter bonam uoluntatem;

sæde lif flæscea hælþ heortan fylð bana
Salomon dixit. Uita cárniū sanitas cordis. putrédo óssuum
 anda na et þu mid menn andigum ne þu na gewilua
inuidia; Ne cómedas cum homine ínuido. nec desíderes
 mettas his forþi on gelicnysse wigleres 7 rædendes he
cibos eius. quoniam in similitudine arioli et coniectóris aes-
 wenð þæt he nat et 7 drinc he segð þe 7 gepanc his
timat quod ignorat. cómede et bíbe dicit tibi. et mens eius
 nys na mid þe se þe him andað naht ys him wyrse
non est tecum; Qui sibi ínuidet. nihil est illo néquiús;

sæde anda eall mægen bærnð þurh
Augustinus dixit. Inuidia cunctam⁴ uirtutem cóncremat; Per
 andan ys gebodud þe crist anda 7 æfst ofer ealle
inuidiam predicatur tibi christus; Inuidia et líuor. super omnia
 hi drenceað sawle þar þar ys anda lufu broþerlic beon
inébriant animam; Ubi est inuidia. ámor fratérnus ésse
 na mæg se þe andað he na lufað synn deoffes on
non póttest; Qui ínuidet non ámat. peccatum diaboli in
 him ys forþi þe deoful andigende afeoll forþi ys oncnaw-
illo est quia diabolus ínuidendo cecidit. ideo cognósc-

¹ i. mala doctrina.² s. estote.³ i. non persequitur.⁴ i. omnem.

en anda na magan beon on soðre lufe þurh andan
itur inuidia non pōsse ēsse in caritate; Per inuidiam
 soðlice ahangen wæs crist þi soðlice se þe andað bre-
enim crucifixus est christus. ideo autem qui inuidet fra-
 per his he ahebð crist
tri suo. crucifigit christum;

sæde symle mægenu fyligð anda mære
Hieronimus dixit. Semper uirtutes sēquitur inuidia Magna
 mægen ys þæt andan mid eadmodny(sse) oferswið
uirtus est quę inuidiam humilitate sūperat;

sæde andig gewislice se þe fremede deð god
Ambrosius dixit. Inuidus certe qui aliū facit bonum?
 his andigende susle
surum inuidendo supplicium;

sæde þeaw þwyras ys andian oprum mægenes
Gregorius dixit. Mos prauorum est. inuidere aliis uirtutis
 god þæt hi sylfe habban na gyrnað þanon se witega segð
bonum. quod ipsi habere non appetunt Hinc propheta ait?
 seceað drihten þa hwile þe he beon funden mæg 7 clypiað
querite dominum dum¹ inueniri pōtest. et inuocate
 lyne þa hwile þe gehende ys 7 þanne hi secgað hwæt us
eum dum prope est; Et tunc dicunt? quid nobis
 framude genihtsumnyss welena oððe gestreonu worulde ealle
profuit abundantia diuitiarum uel lācra saeculi omnia
 ealswa sceadu hi gewiton 7 sunne rihtwi-nysses nys upp-
sicut umbra transierunt. et sol iustitię non est or-
 sprangen us for þam syngiað sweltende 7 her hi forlætað
tus nobis; Propterquod peccant morientes. et hic dimittunt
 ealle 7 þa synna mid him hi berað forþi swete ys synn
omnia et ipsa peccata sēcum pōrtant. quia dulce est peccatum.
 ac biter ys deað eft he segð se þe on him sylena
sed amara est mors; Item dicit? qui in sé donorum
 gyfe hwonlice oncnæwð maran on oprum na andige
gratiam minime recognoscit. maiora aliis² non inuideat;

sæde þanon þe se goda framað þanon se andiga
Isidorus dixit. Unde bonus pōficit? inde inuidus
 hwelað andig lim ys deofles of þæs andan deað
contabēscit; Inuidus membrum est diaboli. cuius inuidia mors

¹ quamdiu.² s. in.

ingeode on embewyrft eorþena mænige ge gode geefenlæccan
introuit in orbem terrarum; Multi et bonos imitari
 hi nellað 7 7 be goddra fremum andan mid wunde hweliað
nolunt. et de bonorum profectibus inuidiæ liuôre tabescunt;
 elleshwær hi segð wependlice soðlice to bewepenne synd se þe
Alibi dicit; flebiliter autem deplorandi sunt. qui
 mid hatunge on breþer hweliað anda andgyt slitt breost
odio in fratre tabescunt; Inuidia sensum mórdet. pectus
 heo bernð gepanc heo gewæcð eft he segð anda heortan
úrit. mentem afficit; Item dicit; inuidia cor
 mannes swylce sum cwyld heo fett elleshwar he segð
hominis. quasi quædam pēstis depāscit; Alibi dicit;
 ongean andan soð lufu si gegearwud eft he segð be gode
aduersus inuidiam caritas preparetur; Item dicit; de bono
 opres na sariga þu be opres fremum þu na hwela
alterius non doleas. de alterius profectibus non tabescas.
 for nanes gesunfulnysse þu si totoren
nullius prosperitate lacereris;

sæde andan egesa na þæt an æwfæste ac
Eusebius dixit. Inuidiae horror non solum religiosas sed
 eac wace sawla bereafap
et uiles animas peruadit¹;

sæde anda soðlice geswutelað us soðe lufe godes
Effrem dixit. Inuidia enim manifestat nos caritatem dei
 eallunga nabban
pénitus non habere;

sæde earfoðlic ys on gesundfullnyssum andan polian
Iosephus dixit. Difficile est in prosperis inuidia carere.

XVI.

be swigean.
De Silentio.

drihten segð on godspelle god mann of godum gold-
Dominus dicit in æuuangelio. Bonus homo de bono the-
 horde forþbrincð godu 7 yfel mann of yfelum goldhorde forðbrincð
sáuro prófert bona. et malus homo de malo thesáuro prófert
 yfelu se þe fram him sylfum spycð wuldor agenne he secð
mala; Qui á semet ipso loquitur. gloriam propriam querit;

¹ i. uastat.

se apostol sæde wordfulle synd ydele 7 carfulle
Paulus apostolus dixit. Verbōsi¹, otīōsi. et curīōsi.
 sprecende þa þe na gedafeniað þu soðlice spec þæt gedaf-
loquentes quę non oportet. tu autem loquere quae dē-
 eniað halwende lare
cet sānam doctrinam ;

sæde on mænigfealdre sprece synn wana na byð
Salomon dixit. In multi loquio peccatum non déerit.
 se þe soðlice gemetegað weleras his snoterust ys for
qui autem moderatur labia sua. prudentissimus est ; Propter
 synnum welera hryre togenealæcð yfela se þe gehealt muþ
peccata labiorum ruīna appróximat malorum ; Qui custodit os
 his he gehealt sawle his se þe soðlice unbesceawud ys
suum. custodit animam suam. qui autem inconsideratus est
 to specenne he ongytt yfele on ælcum weorce byð geniht-
ad loquendum sentiet mala ; In omni opere erit abund-
 sumnys þar þar soðlice word synd fela gelome ys wædl
antia. ubi autem uerba sunt plurima. frequens² aégestas ;
 tunge glætlic treow lifes seo soðlice ungemetegud ys
Lingua³ placabilis lignum uitae quae autem immoderata est.
 forbryt gast mannes ys mod gegearwian 7 drihtnes
cōterit spiritum ; Hominis est animum preparāre. et domini⁴
 gewyldan tungan willa cynga weleras rihtwise synd se þe
gubernāre linguam ; Uoluntas regum labia⁵ iusta. qui
 riht specð he byð gereht se þe atihtum eagum gepineð þwyre
recta loquitur dirigitur ; Qui adtōnit⁶ oculis cōgitat práua ;
 terende weleras his he gefremð yfel eft he segð se þe
mórdens labia sua pērficit malum ; Item dicit. qui
 uppahefð muð his he secð hryre se þe gemetegað spæca
exáltat ós súum quērit ruīnam. qui moderatur sermones
 his gelæred 7 snotor ys 7 wyrþfulles gastes wer ys gelæred
suos. doctus et prudens est. et pretiosi spiritus uir⁷ eruditus ;
 deað 7 lif on handum tungan mid halsungum spycð
Mors⁸ et uita in manibus lingue ; Cum obsecrationibus loquitur
 pearf 7 welig spycð styrnlice se þe gehealt muð his
pauper. et diues affūbitur rigide ; Qui custodit os suum
 gehealt sawle his se þe soðlice forgymeleasað wegas his
custodit animam suam. qui autem negligit uias suas

¹ s. sunt.² s. est.³ s. est.⁴ s. est.⁵ s. sunt.⁶ i. arrectis.⁷ s. est.⁸ s. est.

byð cwylned weleras cyst se þe riht word andswarað
mortificabitur; Labia deosculabitur qui recta uerba respōdet;

se þe gehealt muð his 7 tungan his he gehealt fram
Qui custodit os suum et linguam suam. custodit ab

ancsumnyssum sawle his
angustiis animam suam;

sunu sæde nelle þu gegremod beon on tungan
Hiesus filius Sirach dixit. Noli citātus esse in lingua

þinre 7 unnytt 7 asolcen on weorcum þinum ærþam
tua. et inutilis et remissus in operibus tuis; Priusquam

þu gehyre na andswara word 7 on middan yldryna na
aulias ne respōdeas uerbum. et in medio seniorum ne

geic specan eadig wer se þe nys asliden on worde of
adicias loqui; Beatus uir qui non est lapsus uerbo ex

muðe his 7 he nys geþricud on unrotuysse gyltes ær-
ore suo. et non est stimulatus in tristitia delicti; Ante-

þam þu spece leorna se þe hatað felaspeculnysse he acwencð
quam loquaris disce; Qui odit loquacitatem extinguit

yfelnysses na geedlæc þu word manfull 7 heard 7 þu na
malitiam; Ne iteres uerbum nēquam et dūrum. et non

byst gelytlud ys se þe aslit on tungan his ac na of
imminorāberis; Est qui labitur in lingua sua sed non ex

mode hwylc ys soðlice se þe na agylt on tungan his
animo; Quis est enim qui non deliquerit in lingua sua.

ys se þe utasend word gewiss gereccende soðfæstnysses
est qui emittit uerbum cērtum enarrans ueritatem;

word manfull awent heortan ys stille se þe byð gemet
Uerbum nēquam inmutābit cor; Est tācens. qui inueniūtur

wis 7 ys hatigendlic se þe gemah ys to specenne
sapiens. et est odibilis qui. procax¹ est ad loquendum;

ys soðlice stille næbbende andgyt spæce 7 ys stille
Est autem tācens non hābens sensum loquēte. et est tācens

witende gecwemes timan mann wis suwað oð
sciēns āpti temporis; Homo sapiens tacebit usque

timan galful soðlice 7 ungleaw na gehealdað timan
ad tempus lasciuius² autem et imprūdens non seruabunt tempus;

se þe fealum brycð wordum derað sawle his fela
Qui multis ūtitur uerbis lēdit animam suam; Multi

¹ petax.

² stultus vel luxuriosus.

afeollan on muðe swurdes ac na swa swylce þa þe
ceciderunt in ore gladii. sed non sic quasi qui
 forwordon þurh tungan hyra geoc soðlice tungan geoc
interierunt per linguam suam; Iugum enim lingue iugum
 ysen hit ys 7 bend hyre bend æren ys hega
ferreum est et uinculum illius uinculum aëreum est; Sépi
 earan þine mid þornum 7 nelle þu gehyran tungan manfulle]
ures tuas spinis. et noli audire linguam néquam¹.

7 mupe þinum do þu dura 7 locu wordum þinum do þu
et ori tuo fácito ostia et séras; Uerbis tuis fácito

wægan 7 midlu mupe þinum rihte gym þæle;
statëram et frénos ori tuo rectos; Adtende ne fôrte

þu beo asliden on tungan 7 þu fealle on gesihþe feonda
labaris in lingua. et cûlas in conspectu inimicorum

syrwendra þe 7 si fyll þine unha(1)wendlic on deað
insidiantium tibi. et sit cûsus tuus insanâbilis in mortem;

ofer beod micelne þu sitst na geopena ofer þæne goman
Sûpra mēsam magnam sēdes². ne aperias super illam fâucem

þinne ær geong spec on neode þinre uneape
tuam prior; Adolēscens lôquere in causa tua uîx³.

gif þu twuwa geaxud byst hæbbe heafud andsware þine
si bîs interrogatus fueris habeat caput⁴ responsum tuum;

on maneg(um) beo þu swylce unwittol 7 gehlyst swigende samud
In multis ésto quasi inscius. et audi tûcens simul

7 smeagende þar þar synd ealde naht micel na spec þu þar þar
et quârens; Ubi sunt sēnes. non multum loquîris; Ubi

soðlice hlyst nys na asend spæce 7 onגעoplice
autem auditus non est. non effûndas sermonem; Et inportûne

nelle þu beon uppahafen on wisdome þinum
noli extolli in sapientia tua;

sæde leornige hwilon gesuwian se þe næfre
Hieronimus dixit. Dîscat aliquando reticēscere. qui numquam
 ne leornde specan
dîdicit loqui;

sæde ys mann se þe swigean gewilnað witodlice
Ambrosius dixit. Est homo qui silentium affectat. quîdem.
 ac heorte his miclum hyne genyþerað þer þylc fela
sed côr eius multum sé condemnat. Iste talis multum

¹ i. malam.² s. si.³ i. inaudacter.⁴ i. initium.

spycð 7 oþer forþi on ærne mergen oð æfen
loquitur. et alius quia mane usque ad uesperum

spycð 7 mid todæle swigean micle gehealt
loquitur et cum discretione silentium magnum custodit;

sæde na ofermodelice ænig gehyre oððe forhog-
Gregorius dixit. Non superbę quis audeat uel contem-
 ian oððe deman þæt he gecyst
nere uel iudicare quod elégerit;

sæde wite þu on hwylcum timan þu spece be-
Isidorus dixit. Scito quo tempore loquaris. con-
 sceawa hwænne þu secge on timan gedafenlicum spec on timan
sidera quando dicas; Tempore congruo loquere. tempore
 gedafenlicum suwa na spec þu butan þu geaxud beo na
congruo tace; Non loquaris nisi interrogatus fueris; Non

sege þu ær þam þe þu gehyre axsung muð þinne geopenige
dicas priusquam audias; Interrogatio ős tuum aperiat;

tungfull mann ungleaw wis feawum wordum brycð
Linguosus homo inperitus est. sapiens paucis uerbis utitur;

sceort spræc ingehyd deð specan micel dysignyss ys
Brēuis sermo scientiam facit. loqui multum stultitia est;

stefen soðlice unwise on mænigfealdnysse spæce wunige
Uox enim insipientis in multiplicatione sermonis; Maneat

witodlice on worde gemet on spæce sy wæge symle
igitur in uerbo mensúra. in sermone sit statéra; Semper

word þine syn gemetegude gemet to specenne na forgæg þu
uerba tua sint moderata; Modum loquendi non tránseas.

swyþor þu lufa gehyran þænne secgean swyþor hlystan þænne
plus dilige audire quam dicere. plus auscultare quam

specan on fruman gehyr spec æftemyst ende ma hæfð
loqui; In principio audi. loquere nouissimus. finis plus habet

wyrðscype betere ys æftemyst spæc þænne seo forme
honorem; Melior est nouissimus sermo quam primus;

sæde on gegaderunge nelle þu geyppan spæce
Basilius dixit. In conuentu noli proferre sermonem.

ac gecoplice word forðstæppan of muðe þinum þænne þu ge-
sed oportuna uerba procédant ex ore tuo cum oport-

coplicne timan findst þæt þe hlystendum eallum þancas
túnun tempus inuénieris. ut te audientibus cunctis gratias

þu gegearwige
prébeas

sæde. naht framað gif on eardungstowe swigea
Caesarius dixit. Nihil prodest si in habitatione silentium
 sy 7 on eardigendum leahtra ungerydnyss 7 gewinn
sit. et in habitationibus uitiorum tumultus. et conluctatio
 þrowunga on life yldryna ys gecweden mid swigean 7 mid
*passionum*¹; *In uita patrum dicitur. Cum silentio et ora-*
 gebede do þæt þu dest on soðfæstnysse
tione age quod agis in ueritate.

XVII.

be ofermodynysse.
De Superbia.

segð on godspelle ælc soðlice se þe hine uppa-
Dominus dicit in aeuuagelio. Omnis enim qui se exal-
 hefð byð geeadmett 7 se þe hine geeadmet byð uppahafen þæt
tat humiliabitur. et qui se humiliat exaltabitur; Quod
 mannum ofermოდ ys onscunung ys mid gode
*hominibus altum*² *est abominatio est apud deum;*

se apostol sæde nelle þu ofermოდ witan ac ondræd in-
Paulus apostolus dixit Noli altum sapere sed time; Sci-
 gehyd onblæwð soðlufu soðlice getimbrað soðlufu na byð toblædd
*entia inflat*³ *caritas uero aedificat. caritas non inflatur;*

þar þar byð ofermოდignys þar byð eac
Salomon dixit. Ubi fuerit superbia. ibi erit et
 teona þar þar soðlice eadmodnyss þar eac wisdom to-
contumelia. ubi autem humilitas. ibi et sapientia; Con-
 brytinege forestæpð ofermოდignys 7 beforan hryre byð uppa-
tritionem precedit superbia. et ante ruinam exal-
 hafæn heorte betere ys beon geeadmett mid bilewittum þænne
tatur cor; Melius est humiliari cum mitibus quam
 dælan herereafu mid ofermოდum ofermოდigue fyligð eadmod-
diuidere spolia cum superbis; Superbum sequitur humili-
 nyss 7 eadmodne on gaste onfehð wuldor ær þam þe si for-
tus. et humilem spiritu suscipiet gloria; Priusquam conte-
 treden 7 si uppahafen heorte mannes 7 ær þam þe si gewuldrud
ratur et exaltatur cor hominis. et antequam glorificetur.
 heo byð uppahafen
humiliatur;

¹ i. uitiorum.² i. superbe.³ extollit.

sunu sæde hatigendlic beforan gode 7 mannum
Ihesus filius Sirach dixit. Odibilis coram deo et hominibus
 ofermodignyss angynn ofermodignysse mannes framgewitan
superbia; Initium superbiae hominis apostare
 fram gode angynn synne ys ælc ofermodignyss forspilð god
a deo; Initium peccati est omnis superbia; Perdet deus
 gemynd ofermodigra nys gesceapan mannum ofermodig-
memoriam superborum; Non est creata hominibus super-
 nyss se þe æthrinð pic byð besmiten fram him 7 se þe gemæn-
bia; Qui tetigerit picem. inquinabitur ab ea. et qui commu-
 sumað mid ofermodigum he ondeð ofermodignysse tal
*nicauerit cum superbo. induet superbiam; Denotatio*¹
 wyrst leas tunge ys gyte blodes on sace ofer-
*pessima superbi lingua*² est; *Effusio sanguinis in rixa*³ super-
 modigra sar soðlice fornymð hi ær hi sweltan swa
borum; dolor autem consumit illos. antequam moriantur; Si-
 swa gat byð ongelædd on grin swa eac lichama ofer-
*cut capra inducitur in laqueum. sic et*⁴ *corpus super-*
 modigra na þe upp na ahefe on gepance sawle þinre swa
borum; Non te extollas in cogitatione anime tue si-
 swa fearr þe læs si fordon mod þin þurh stuntnyss
*cut taurus. ne forte elidatur*⁵ *mens tua per stultitiam;*

sæde to forbugenne us ys ofermodignyss seo þe
Augustinus dixit. Utanda nobis est superbia. quae
 eac englas cupe beswican micele ma menn tostencean
et angelos nouit decipere. quantomagis homines dissipare;

sæde wer ofermodig na byð gewlitegud na
Hieronimus dixit. Vir superbus non decorabitur. nec
 willan his gelætt to ende hefig gylt ys þænne to
uoluntatem suam perducit ad finem; Grauis culpa est quando ad
 ungleawscype 7 to gymeleaste ofermodignysse leahter togenea-
inperitium et negligentiam superbiae crimen accé-
 læcð naht mare cristen hiege forbugan þænne toþund-
dit; Nihil magis christianus studeat uitare quam. tumen-
 enne 7 astrehtne hreccan godes ongean hyne hatunge
tem et erectam ceruicem. dei contra se odium
 gremigendne
prouocantem;

¹ detractio.² i. falsum.³ i. contentione.⁴ s. erit.⁵ i. conteratur.

sæde ofermodynys of englum deoflu dyde ead-
Ambrosius dixit. Superbia ex angelis demones fecit. hu-
 modnys soðlice menn haligum englum gelice agylt ofermod
militas autem homines sanctis angelis similes reddit; Superba
 willa deð godes bebodu forhogian eadmodnys gehealdan
uoluntas facit dei precepta contempnere. humilitas custodire;
 ofermodige gewilnigeað on him sylfum bodian þæt hi na
Superbi cupiunt in se predicare quod non
 doð eadmode forfleoð swa hwæt swa hi godes wyrceað
faciunt. humiles refugiant quicquid boni operantur
 beon ongnawen
agnosci;

sæde nateshwon framað on hehnysse eadmodnysse
Gregorius dixit. Nequáquam uálet in culmine humilitatem
 leornian se þe on neowlum gesett na geswicð ofermodian
discere. qui in imis positus non desit superbire;

sæde swa micelum gehwylc gewyrð soðfæstnysse ge-
Isidorus dixit. Tanto quisque fit ueritati ui-
 hendre swa micelum hyne beon fyrr fram ofermodynysse
cinior. quanto se esse longius a superbia
 byð gewened ofermodynys deofles deoful geefenlęceað
fuerit arbitratus; Superbia diaboli diabolum imitantur
 ofermodig(e) ongean þa þe ys ongeansett eadmodnys cristes
superbi. aduersus quam opponitur humilitas christi.
 on þære synd geeadmette ealdorlicra leahtra cwen 7
quá humiliantur eláti; Principalium uitiorum regína et
 moder ofermodynys ys 7 ælc syngigende ofermod ys
mater superbia est; et omnis peccans superbus est;
 ælc ofermodynys swa micelum on (n)eowlum lið swa micelum
Omnis superbia tanto in imo iacet quanto
 swa he on hyþe uppahetð and swa micelum swa he deoppur
in alto se erigit. tantóque profúndius
 byð asliden swa micelum swa he hegur byþ uppahafen se þe
lábitur. quanto excelsius eleuatur; Qui
 soðlice þurh agene modignysse byð togetogen þurh godes
enim per propriam superbiam adtóllitur. per dei
 rihtwisnysse byð ahyld þa þe beoð toblawene mid modignysse
iustitiam inclinatur; Qui inflantur superbia.
 mid winde hi beoð fedde ofermodynys swa he ordfruma ys
uento pascuntur; Superbia sicut origo est

ealra leahtra ealswa hryre ealra mægena heo ys on
omnium criminum. ita ruina cunctarum uirtutum. ipsa est in
 synne fyrmest heo on gewinne æftemyst þa þe of mægenum
peccato prima. ipsa in conflictu postréma; Qui de uirtutibus
 gewordenum wuniað 'fermode feallende flaescas of leahre
effectis existunt superbi; cadentes carnis uitio
 beoð geeadmette þæt hi arisan
humiliantur ut surgant.

on life yldryna ys gecweden wæstm afulud unnytt yrðlinege
In uita patrum dicitur. fructus pūtrefactus inutilis agricolę.

7 mægen prutes unnytt gode swa swa soðlice hefe wæstma
et uirtus superbi inutilis deo; Sicut enim pōndus fructuum
 brycð boh swa ofermōdignyss wlite awent sawle sawl
frāngit rānum. sic superbia decōrem euērtit animę; Anima
 prutes byð forlaeten fram gode 7 heo gewyrð deofla gewilnung
superbi derelinquitur a deo. et fit dēmonum desiderium.

ofermōdignyss of heofenum nyperasette heahengel 7 swylce
Superbia de cēlis deposuit archangelum. et tamquam

ligræsc dyde feallan ofer eorþan eadmodnyss mann
fūlgur fecit cādere super terram. Humilitas hominem

uppahefð on heofen 7 mid englum geblissian heo deð nelle þu
ēleuat in celum et cum angelis lētāri facit; Nōli

þurh ofermōdignysse forsacan cym oppe mægðe 7 þeah þe wædla
per superbiam negāre progēniem. et si egēus

ys he 7 þu uppahafen ac an scyppend ys wyrhta ægðres
est ille et tu elātus. sed unus cōditor¹ plasmātor utriūsque;

þæt soðlice ofermōdignysse oppe hryres ys raþe byð asliden
Quod enim superbix vel ruīnē est cito lābitur;

þæt þæt gyfe lange byþ gehealden
quod gratiæ dñi tenetur.

XVIII.

be wisdom
De Sapientia

drihten segð on godspelle beoð eornostlice snotere swa
Dominus dicit in æuungelio. Estote ergo prudentes sicut
 næddran 7 anfealde swa culfran gerihtwisud ys wisdom
serpentes et simplices sicut columbę; Justificata est sapientia

¹ s. est.

fram eallum bearnum hyre bearn þissere worulde snoteran
ab omnibus filiis suis; Filii huius sæculi prudentiores
 bearnum leohtes on cynryne hyra synd
filiis lucis in generatione sua sunt;

se apostol sæde na mare cunnan þænne hit gedafenað
*Paulus apostolus dixit. Non plus sápere quam oportet*¹
 cunnan ac cunnan to syfernysse nelle ge snotere beon mid
sápere. sed sápere ad sobrietatem; Nolite prudentes esse apud
 eow sylfum forþi on godes wisdom na oncneow middaneard
uosmet ipsos; Quia in dei sapientia non cognovit mundus
 þurh wisdom god gelicude gode þurh stuntnysse bodunge
per sapientiam deum. placuit deo per stultitiam predicationis
 hale don gelyfende wisdom þises middaneardes stuntnyss ys
saluos fácere credentes; Sapientia huius mundi stultitia est
 mid gode
apud deum;

sæde ahyld heortan þine to (on)cneawenne snoternysse
Salomon dixit. Inclina cor tuum ad agnoscendam prudentiam;
 gif soðlice wisdom
Si enim sapientiam

[Some folios missing here.]

wif ungetreowe swylee se þe gegripð prowend swa
*mulierem infidelē. quasi qui adprehendit scorpionem*²; *Sicut*
 sunne uppspringende on heahstum godes swa wifes godes
sol oriens in altissimis dei. sic mulieris bonę
 hiw on gefratewungum huses hyre man wifes awent
*species*³ *in ornamentis domus eius; Nequitia mulieris immutat*
 ansyne hys 7 hit ablent andwlitan his ealswa bera
faciem eius. et oblectat uultum suum tamquam ursus;
 unrihthæmed wifes on uppahafenysse eageña 7 on breawum
Fornicatio mulieris in extollentia oculorum et in pálpebris
 hyr(e) byð oncnawen
illius agnóscitur;

sæde gif soðlice ys þæt on þe god leofad forligr
Augustinus dixit. Si uere est quod in té deus uiuat. fornicatio
 on þe dead ys
in té mortua est;

¹ s. debes.

² i. serpentem.

³ s. erit.

sæde wa þam se þænne hæfð gemære galnysse
Hieronimus dixit. Uē illi qui tunc habuerit terminum luxūrie
 þænne lifes galnyss lað gode forspillednyss ys fædrenre
quādo uitę¹; Luxūria inimica deo perditio est paternę
 yrfewyrðnyssse speðe forligr na þæt an ingehyd
hereditatis substantię; Fornicatio non solum conscientiam
 ac eac lichaman gewemð betwuh estas 7 forspaninega
sed et corpus maculat; Inter épulas et inlécebras
 lusta eac isene gepancu galnys gewylt earfoðlice soðlice
uoluptatum. etiam ferreas mentes libído domat; Difficile enim
 betwux estum byð gehealden clænnyss scinende hyd horig
inter delicias seruatur pudicitia; Nitens cutis sordidum
 geswutelað mod 7 on seolce 7 on cildclapum galnys wealt
ostendit animum et in sérice et in pánnis libído dominatur.
 na cyninga purpuran forhogað ne wædligendra forhogað
nec regum púrpuram ténnit. nec mendicantium spérnit
 fylpe butan clænum hlafe 7 wine acolað se þe
squalórem²; Sine cérere et libero fríget uenus³; Qui
 galað libbende dead he ys eornostlice 7 se þe byð
luxuriatur. uiuens mortuus est; Ergo et qui in-
 fordruncen dead he ys 7 bebyrged
ebriatur mortuus est et sepultus;

sæde þænne mid oferfylle wamb byð aþened pricelas
Gregorius dixit. Dum satietate uenter exténditur. aculéi
 galnysse beoð awehte
libidinis excitantur;

sæde forligr flæsces unrihthæmed ys forligr
Isidorus dixit. Fornicatio carnis adulterium est. fornicatio
 sawle þeowdom deofulgylda ys galnys soðlice flæsces forþi
animę séruitus idolorum est; Luxuria uero carnis ideo
 cuðlic eallum ys forþi sona þurh hi ful ys swa swa
notabilis omnibus est. quoniam statim per sé turpis est; Sicut
 þurh ofermodignysse gepances byð gefaren on galnysse⁴
per superbiam mentis itur in prostitutionem⁵
 gælsan ealswa þurh eadmodnyssse gepances byð gehæled clænnys
libidinis. ita per humilitatem mentis saluabitur castitas
 flæsces ealdorlice þisum twam leahtrum deoful menniscum
carnis; Principaliter his duobus uitiiis diabolus humano

¹ s. habet.² i. sordem.³ i. libido.⁴ uel on myltenhus.⁵ i. in luxuria.

cynne wealt þæt ys ofermodignysse modes 7 galnysse
generi dominatur. id est superbia mentis et luxuria
 flæsces þurh þas soðlice twegen leahtras deoful mennisc
carnis; Per hæc enim duo uitia diabolus humanum

ah cynn oppe þænne mod he on ofermodignysse upparerþ
pōssidet genus. uel dum mentem in superbiam erigit.

oppe þænne he þurh galnysse flæsc gewemð þa forman
uel dum per luxuriam carnem corrumpit; Prima

forligres eagena flana synd þa opre wordo ac se þe na
fornicationis oculorum tela sunt. secunda uerborum. sed qui non
 byþ gelæht mid eagam he mæg wordum wiðstandan se þe
capitur oculis. pōtest uerbis resistere; Qui

gelustfullunge gemidlað galfulre mislare na gewitt to
delectationem refrēnat libidinōse suggestionis. non transit ad

geþwærnyss galnysse rape he soðlice wiðstunt weorce se þe
consensum libidinis; Cito enim resistit operi qui

tincligendre na geþwærlæcð lustfullunge gif swyþor gegladað
titillanti non accōmodat delectationi; Si plus oblectat

mod lufu forligres þænne lufu clænnysse þænne gyt on
mentem dilectio fornicationis quam amor castitatis. adhuc in

menn synn ricsað gewislice gif ma gegladað fægernys
homine peccatum regnat; Certe si amplius delectat pulchritudo

innemynstre soþre lufe eallunga na ricsiað synna ac ricsað
intimę castitatis. iam non regnant peccata sed regnat

rihtwisnyss ælc unclæne besmitenyss forligr is gecweden
iustitia; Omnis immunda pullutio fornicatio dicitur;

of gegladunge soðlice to forlicgenne mislice beoð acennede
Ex delectatione enim fornicandi uaria gignuntur¹

manu mid þam rice godes ys belocen 7 mann ys ascyrod
flagitia. quibus regnum dei cláuditur et homo separatur;

forligr mæstes ys gyltes for þi þurh flæsces unclænnysse
Fornicatio maximi est sceleris. quia per carnis immunditiam

templ godes gewemð 7 ætbredende lima cristes deð lima
templum dei uiolat. et tollens membra christi facit membra

myltestran galful witodlice lif flæsc rape geuntrumað
meretricis; Luxuriosa namque uita carnem cito debilitat.

7 tobrocenre swiftlice gelæt to ylde eallum synnum
fractúmque celériter ducit ad senectutem; Omnibus peccatis

¹ i. nascuntur.

forligr mare ys forþi forligr ealle beforangæð yfele
fornicatio maior est. quia fornicatio uniuersa antecedit mala;
 betere ys soðlice sweltan þænne forlicgean betere ys soðlice
Melius est enim mori quam fornicari; Melius est enim
 sweltan þænne mid galscype beon gewemmed galnys soplice on
mori quam libidine maculari; Libido uero in
 helle mann besencð galnys soðlice on helle mann.
infernum hominem mergit. libido uero in tartarum hominem
 asent on witu helle mann galnys þurhtyhð hefelicur galnys
mittit. in pœnas tartari hominem libido pertrahat; Gravius libido
 bærnð þæne þe heo idelne fint lichama soðlice mid geswince
urit. quem otiosum inuenerit. corpus enim labore
 geteorudne hwonlice byþ gegladud mid facne idelnysse soðlice
futigatum minus delectatur flagitio; Otio enim
 underþeodde raþe galscype undersmyhð æmtigne galnys raþe
dedito cito luxuria subripit. uacantem luxuria cito
 ofþrycð
preoccupat;

sæde ongean oþre leahtras gedafenað us mid
Caesarius dixit. Contra reliqua uitia oportet nos om-
 eallum mægene wiðstandan ongean galnysse soðlice na framað
ni uirtute resistere. contra libidinem uero non expedit
 ongeanwinnan ac fleon
repugnare. sed fugere;

on life yldryna ys gecweden clænnysse cenð forhæfednys
In uita patrum dicitur. castitatem gignit abstinentia?
 gyfernyss soðlice moder ys unforhæfednysse grene wyrð
gastrimargia autem mater est incontinentiae; Uirilis herba
 wið wæter byð acenned ⁊ leahter galnysse on geneosunge
prope aquam nascitur. et uitium libidinis in uisitatione
 wifa ma togenealæc fyre byrnendum þænne wife
mulierum; Magis adproxima igni ardenti quam mulieri
 geongum þænne þu sylf byst geong naht soðlice framað hyne
iūueni cum et ipse sis iūuenis; Nihil enim ualet eum
 clæne beon on lichaman se þe besmiten ys on gepance na
mundum esse corpore qui pullutus est mente; Non
 soðlice hæte lichaman ahylt butan se þe sawle styrunga aer
enim estus¹ corporis declinabit nisi qui animę motus ante
 ofsett
comprésserit;

¹ i. calor.

XXII.

be purhwununge
De Perseverantia.

drihten segð on godspelle se þe soðlice purhwunað oð
Dominus dicit in æuangelio. Qui autem perseuerauerit usque
 ende se hal byð
in finem hic saluens erit;

se apostol sæde nu soðlice alyseð fram synne
Paulus apostolus dixit. Nunc uero liberati¹ a peccato.
 þeowas soðlice gewordene gode ge habbað wæstm eowerne on
serui autem facti deo. habetis fructum uestrum in
 gehalgunge ende soðlice lif ece
sanctificatione finem uero uitam æternam;

sæde betere ys ende gebedes þænne fruma stand
Salomon dixit. Melior est finis orationis quam principium; Stá
 on gewitnysse þinre 7 on þære spec 7 on weorce beboda
in testamento tuo. et in illo conloquere et in opere mandatorum
 þinra ealda
tuorum ueterése²;

sæde na synd sohte on cristenum fruman ac
Hieronimus dixit. Non quærantur in christianis initia sed
 ende forþi þe paulus yfele ongan ac wel he geendude iudan
finis. quia paulus male cœpit. sed bene finíuit. iudæ
 ys geherud fruma ac ende belæwinge he wæs genyþerud
laudatur exordium. sed finis proditionis³ damnatur;
 onginnan manegra hit ys to healnysse becuman feawra
Coepísse multorum est? ul cúlmen peruenísse paucórum;

sæde mægen godes weorces þurhwunung ys on
Gregorius dixit. Uirtus boni operis perseuerantia est; In-
 idel god witodlice byð gedon gif aer ende life byð
cásum⁴ bonum quippe ágitur? si ante terminum uitæ dese-
 forlæten se wel offrað se þe offru(n)ge godes weorces oð
ratur⁵; Ille bene immolat. qui sacrif(i)cium boni operis usque
 ende gedafenlicre gelætt dæde
in finem débitae⁶ perdúcet actionis;

sæde þænne soðlice gelicap gode ure drohtnung
Isidorus dixit. Tunc enim placet deo nostra conuersatio.

¹ s. sumus.² i. perseuera.³ i. traiectionis.⁴ i. inanum.⁵ i. dimitatur.⁶ i. oportune.

þænne god þæt we(on)gynnað þurhwunigendum ende we
quando bonum quod i(n)choamus perseuerante fine con-
 gefyllað god eornostlice na ongyndan ac gefulfremman mægen
plémus Bonum ergo non capisse sed perfecisse uirtus
 ys na ongyndendum med ys behaten ac þurhwunigendum
est; Non inchoantibus premium promittitur. sed perseuerantibus
 ys geseald symle on life mannes ende to secenne ys forþi þe god
dátur; Semper in uita hominis finis querendus est. quia deus
 na besylhð hwylce we aer wæron ac swylce abutan ende
non respicit quales antea fúimus. sed quales circa finem
 lifes we wunedon anra gehwylcne soðlice god be his ende na be
uite extiterimus; Unumquemque enim deus de suo fine non de
 life forþgewitenum demð
uita preterita iudicat;

sæde of ende soðlice his anra gehwylc oþþ(e)
Ciprianus dixit. Ex fine enim suo unu quisque au(t)
 he ys gerihtwisud oððe he ys genyþerud
iustificatur aut condemnatur;

XXIII.

be orsorhnyss
De Securitate

drihten segð on godspelle wacað eornostlice forþi þe
Dominus dicit in euangelio. Vigilate ergo. quia
 ge nyten on hwyl(cre) tide drihten eower towerd ys eallum
nescitis qua hora dominus uester uenturus est. omnibus
 ic secge waciað
dico uigilate.

se apostol sæde beoð ge eornostlice gleawe 7 waciað
Petrus apostolus dixit. Estote ergo prudentes et uigilate
 on gebedum
in orationibus;

se apostol sæde þænne soðlice secgeað menn sibb 7
Paulus apostolus dixit. Cum enim dixerint homines pax et
 ors(orh)nyss þænne færlic him oferbecymð forw
securitas. tunc repentinus eis superueniet inte(r)itus).

sæde synd rihtwise and witan 7 weorcu hyra
Salomon dixit. Sunt iusti atque sapientes. et opera eorum

on handa godes 7 swa þeah nat mann hweper lufe
in manu dei: et tamen nescit homo utrum amore
 oððe hatunge wyrpe sy ac ealle (on) towerd beoð gehealdene
an odio dignus sit, sed omnia in futurum re seruantur
 ungewisse
incerta;

sæde to warnigenne ys þæt na þæt on us
Hieronimus dixit. Cauendum est. ne quod in nobis
 selust ys siasliden on leahter forþi us drihten timan his
optimum est. labatur in uitium; Ideo nobis dominus tempus sui
 bediglude tocymes þæt hangigende (?) 7 besceawude ealle on
clauit aduentus. ut pēnduli¹ et suspecti omnes in
 ungewissum symle deman urne we gelyfan beon towerdne
incerto semper iudicem nostrum. credamus esse uenturum.²
 forþi hwænne he towerd sy we nytan eall lif witan
quia quando uenturus sit ignoramus; Omnis uita sapientis
 smeauung deaþes ys
meditatio mortis est;

sæde gif ænig ys anwerdes timan bliss swa ys
Gregorius dixit. Si qua² est presentis temporis letitia. sic est
 to donne þæt næfre biternyss æfterfyligendes domes ongean-
agendu ut numquam amaritudo sequentis iudicii rece-
 gewite fram gemynde wel oft soðlice feond abered gepanc mid
dat a memoria: Plerumque enim hostis callidus mentem cum
 synne beswicð þæt þænne hit mid hryre geswenced besihð
peccato subplantat³; quam cum eam ruina afflictam respicit.⁴
 orsorhnyss cwyldbære mid swæsnysum beswicð se þe witodlice
securitatis pestiferę blanditiis sedúcit; Qui igitur
 (on) gepance orsorh ys gefremmedum unrihtwisnyssum he
mente securus est perpetrátis iniquitatibus ipse
 him sylfum gewita ys forþi he unscyldig nys 7 þænne
sibi testis est. quia innocens non est; Cumque
 gepanc orsorh byð agyfen on slæwpe mod byð toslopen þænne
mens securā redditur. in torporem animus laxatur; Cum
 godu gebroþra ge doð to gemynde yfele dæda ongeangeclypiað
bona fratres ágitis ad memoriam mala acta reuocáte.
 þæt þænne wærlice gylt byð oncnawen næfre be godum
ut dum cāute culpa cognóscitur. numquam de bono

¹ i. inclinati.² i. aliqua.³ i. decipit.

weorce unwærlice mod geblissige tide soðlice æftemyste
opere incāute ānimus lactetur; Horam uero ultimam
 drihten ure forþi us wolde beon uncuþe þæt heo symle
dominus noster idcirco nobis uoluit esse incōgnitam. ut semper
 mæge beon besceawud þæt þænne hi geseon we na magon to
pōssit esse suspecta. ut dum illam uidere non pōssumus. ad
 hyre butan geswicenyssse we beon gegearwude
illam sine intermissione preparemur;

sæde ne rihtwis be his rihtwisnyssse getruwige
Isidorus dixit. Neque iustus de sua iustitia confidat.
 na synfull be godes mildheortnyssse geortruwige ac he hæbbe
neque peccator de dei misericordia despēret. sed habeat
 on heortan hopan samud ge ege swa he hopige mildheortnyssse
in corde spem pariter et mētum; Sic spēret misericordiam.
 þæt he rihtwisnyssse ondræde swa hopa forgyfenysse upparære þæt
ut iustitiam mētuat. sic spes indulgentiae érigat. ut
 ege helle symle geswence þeah þe gehwylc si rihtwis
mētus gehénng semper affligat; Quāmuīs quīsq̃ue sit iustus
 næfre neod ys þæt on þisum life sy orsorh þeah þe
numquam necesse est ut in hac uita sit securus; Quāmuīs
 haligra drohtnung luflic sy ungewis swa þeah mannum
sanctorum conuersatio probabilis¹ sit. incertum² tāmēn hominibus
 ys to hwylcum syn ende asende nan þe þincg be synne
est ad quem sint finem destinati; Nulla tē rēs de peccato
 orsorhne do þeah þe dædbot miltsung synna sy
securum faciat; Quāmuīs paenitentia propitiatio peccatorum sit.
 buton ege swa þeah mann beon na scyl forþi dædbote
sine mētu tāmēn homo esse non debet quia paenitentiae
 bot godcundum for an si ameten dome na menniscum
satisfactio³ diuino tantum pensatur⁴ iudicio non humano;
 ne soðlice æfre hit gedafenað dædbote habban be synnum
Neque enim umquam oportet paenitentem habere de peccatis
 orsorhnyssse witodlice orsorhnyss gymeleaste cenð gymeleast
securitatem. nam securitas negligentiam parit⁵ negligentia
 soðlice oft unwærne to leahtrum forðgewitene ongeangelætt
autem sepe incautum ad uitia transacta reducit;

sæde ungewiss witodlice ys anra gehwylces lifes
Isidorus dixit. Incertum⁵ namque est unius-cuiusque uitę

¹ i. laudabilis.² i. incognitum.³ i. emendatio.⁴ i. deliberatur.⁵ i. incognitum.

timan 7 forþi to efstenne ys þe læs twynigendne deað
tempus. et ideo festinandum est. ne forte dubitantem mors
 færlie forecume
*repentina preueniat*¹;

sæde swa micelum swa we synd orsorge be forð-
Caesarius dixit. Quanto sumus securi de pre-
 gewitenum ealswa micelum syn we carfulle be towerdum ealle
teritis. tanto simus solliciti de futuris; Omnia
 soðlice leahtras oððe synna rape to us beoð gehworfene gif hi na
enim crimina uel peccata cito ad nos reuertuntur. si non
 dæghwamlice mid godum weorcum beon oferecume
cotidie bonis operibus expugnantur.

XXIII.

be dysignysse
De Stultitia.

drihten segð on godspelle ælc se þe gehyrð wordu mine 7
Dominus dicit in euangelio. Omnis qui audit uerba mea et
 na deð þa gelic he ys were stuntum
non facit ea. similis est uiro stulto;

se apostol þa þe dysige synd middaneardes geceas
Paulus apostolus dixit. Quae stulti sunt mundi elegit
 god þæt he gescynde wise forþyldiað soðlice unwise þænne
deus. ut confundat sapientes; Sustinete enim insipientes. cum
 ge synd sylfe wise
sitis ipsi sapientes;

sæde dysige þa þe him sylfum synd derigende gewil-
Salomon dixit. Stulti ea quæ sibi sunt noxia cupi-
 niað 7 ungleawe hatiað ingehyd stunt byð gebeaten
unt. et imprudentes odiunt scientiam; Stultus cæditur
 mid welerum stunt mid welerum byð geswungen muþ soðlice
labiis. stultus labiis uerberabitur; Os autem
 dysiges gescyndnysse nehst ys se þe stunt ys þeowige
stulti confusioni proximum est; Qui stultus est seruiat
 wisum mann gep bediglað ingehyd heorte unwisra
sapienti; Homo uersutus cælat scientiam. cor insipientium

¹ occupet.² i. cautus.

forðclypað dysignysse se þe soðlice stunt ys geopenað dysignysse
prouocabit stultitiam; Qui autem fatuus est aperit stultitiam
 his heorte dysigra ungelic byð stunt byð fedd mid
suam; Cor stultorum dissimile¹ erit; Stultus pascitur im-
 unwise dome dysignysse bliss þam dysigum na gerisað
peritia; Stultitia gaudium stulto; Non decent
 stuntne wordu gesette na ealdor weleras wægendes
stultum uerb(a) compōsita, nec principem labia mentientis;
 framað ma beran ongeanyrnan gegripenum hwealpum þænne
Expedit magis urso² occurrere raptis fœtibus. quam
 stuntum getruwigendum him sylfum on dysignysse hwæt framað
fatuo confidenti sibi in stultitia; Quid prædest
 habban welan stuntan þænne he wisdom bigean na mæg
habere diuitias stulto. cum sapientiam emere non possit.
 mann dysig plegað mid handum þænne he behætt for his freond
Homo stultus plaudet manibus cum spoponderit pro amico suo;
 stunt gif he suwa(ð) wis he byð geteald 7 gif he togæderesett
*Stultus si tacuerit sapiens putabitur.*³ et si compræsserit
 weleras his ongytende muþ dysiges fortredinc(g) his 7 weleras
labia sua intelligens; Os stulti contritio eius. et labia
 his hryre sawle his dysignys mannes nypera legð gangas his
illius ruina animæ eius; Stultitia hominis supplantat³ gressus eius.
 7 ongean god he wealð on mode his na andswara þam stuntan
et contra deum fœruet animo suo; Ne respõdeas stulto
 æfter stuntscepe his þe læs þe þu si geworden him gelic
iuxta stultitiam suam. ne efficiaris ei similis;
 andswara stuntan æfter dysigdome his þe læs þe he him sylfum
Respõde stulto iuxta stultitiam suam. ne sibi
 wis beon sy gepuht hu on idel hæfð heal(t) fægere
sapiens esse uideatur; Quomodo frustra habet claudus pulchras
 scancan swa ungerysenlic ys on muþe dysiges bigspell swa swa
*tibias.*¹ sic indecens est in ore stulti parabola; Sicut
 se þe asent stan on hypel eal swa se þe sylð
*qui mittit lapidem in acíruum mercúrii.*² ita qui tribuit
 unwise (um) wyrðscepe þeah þu punige stuntne on pil(an) swylce
insip(i)enti honorem; Si contúderis stultum in pil(a) quasi
 berenhula punigendum busan punere na byð afyrred fram him
tipsanas feriente desuper pîlo. non auferetur ab eo

¹ i. uarium.² vel ursæ.³ i. deponit.

dysignyss his dysig togæderefealt handa on wege gande
stultitia eius; Stultus cōplicat manus in uia ambulans.
 þænne he sylf unwis byð ealle stunte he wenð weleras un-
cum ipse insipiens sit. omnes stultos aestimat; Labia in-
 wises besenceað hyne angynn worda him dysignyss
sipientis praecipitabunt eum. initium uerborum ei; Stultitia.
 7 æftemyst muþes his getwyld wyrst
et nouissimum oris illius error pessimus;

sunu menn dysige na gegripað
Hiesus filius Sirach dixit. Homines stulti non adprehendent
 wisdom 7 menn dysige na geseoð hi stunt biterlice
sapientiam. et homines stulti non uidebunt illam; Stultus acerbiter
 ætwitt fram ansyne wordes eacnað dysig swylce
improperabit; A facie uerbi párturit fátuus tamquam
 acennedes eacnung cildes fla onafæstnud on þeo hundes
géniti pártus infántis; Sagitta infixæ in femore cánis.
 swa word on heortan stundes gyfu unwise na byð nytlic
sic uerbum in corde stulti; Datus insipientis non erit utilis
 þe eagan soðlice his seofonfealde synd lytle he sylð 7 fela
tibi. oculi enim illius septémplices sunt. exigua¹ dabit et multa
 he ætwitt 7 opening muþes his widmærsung ys stuntan na
improperabit. et apértio oris illius infumátio est; Fátuo non
 byð freond 7 na byð þanc godum his þa þe soðlice etað
erit amicus. et non erit gratia bonis illius; Qui enim édunt
 hlaf þæs stuntan lease tungan hi synd of muþe (þ)æs stuntan
panem fátui. falsi linguæ sunt; Ex ore fátui
 byð onseunod bigspell na soðlice þæt segð on timan his
reprobabitur parabola non enim illam dicit in tempore suo;
 heorte þæs stuntan swylce fætt tobroeen 7 ealne wisdom
Cor fatui quasi uas confractum et omnem sapientiam
 he na healt racu þæs stuntan swylce seam on wege copsas
non tenebit; Narratio fatui quasi sárcina in uia; Cōnpedes
 synd on fotum dysiges on muþe stuntra heorte hyra 7 on
sunt in pédibus stulti; In ore fatuorum cor illorum¹ et in
 heortan wisra muð hyra sceamu fædres ys be suna
corde sapientium os illorum; Confusio patris est. de filio
 ungelæredum se þe lærð stuntne swylce se þe belime tigelan
indisciplinato; Qui docet fatuum. quasi qui conglútinet testam;

¹ i. pauca.

mid dysigan naht micel na spec þu 7 mid gewitleasum na
Cum stulto non multum loquáris. et cum insensato ne
 ga þu sand 7 sealt 7 bloman isenes eþre ys to berenne
abiéris; Harénam et sál. et mássam fërri facílius est portáre.

þænne mann ungleawne 7 stuntne 7 arleasne forebreostu
quam hominem imprudentem. et fátuum et impium; Precordia

þæs stuntan swylce hweowul crætes 7 swylce ex wendende swa
fátui quasi róta cúrri? et quasi áxis uersátilis sic

geþanc þæs dysigan betere ys mann se þe behytt dysignysse
cogitatus stulti; Melior est homo qui abscondet stultitiam

his þænne se þe behytt wisdom his weleras unsnot-
suam quam qui abscondit sapientiam suam; Labia inpru-

era dysige recceað wordu soðlice snotera on wæge
dentium stulta narrabunt. uerba autem prudentium statéra

beoð awegene na gemænsuma þu menn ungelæredum þe læs
ponderabuntur; Non commúnices homini indocto. ne

þe he yfele be cynne þinum spece
male de progenie tua loquatur;

sæde stuntsþæcne soðlice 7 dyrne na gerist
Hieronimus dixit. Stultiloquum enim et obscúrum non decet

beon cristenne hit gerist soðlice spæce his mid sealte beon
esse christianum. decet autem sermonem eius sále ésse

gestredd þæt he þanc mid hlystendum hæbbe swa hwæt soðlice
conditum. ut gratiam apud audientes hábeat; Quicquid enim

swa se woda spycð hream 7 gehlyd ys to genemnenne
ámens loquitur. uociferatio et clamor est appellandum;

sæde dysig æfter untrumnyse his ongyt 7 æfter
Hilarius dixit Stultus iuxta infirmitatem suam séntit et iuxta

wanhalnysse gecyndes his wat
inbecillitatem naturę suę sápit;

sæde swa swa ne gold mettas ne þrotu wordu
Gregorius dixit. Sicut nec auris escas. nec gúttur uerba

oncnæwð ealswa ne se dysega ænig cwyde wisdomes ongytt
cognoscit ita nec stultus quisque sententiam sapientię intelligit;

stuntne mid witum on bodunge na geferlæc þu þæt na
Fátuum cum sapientibus in predicatione non sócies. ne

þurh hyne se þe gefyllan þincg na mæg þam þe ofermæg wiðstande
per eum qui implére rém non ualet. illi qui préualet obsístas;

sæde naht dysignysse wyrse naht unwise dome wyrse
Isidorus dixit. Nihil stultitia peius. nihil insipientia deterius.

naht asolcenyssse fullicor nytenyss leahtra fostermoder ys
nihil ignávia túrpius; Ignorantia uitiorum nútrix est.
 nytenyss soðlice hwæt sy gylt wyrplic na ongytt unwis
ignorantia enim quid sit culpa dignum non sentit; Inspiciens
 syngallice syngað ungelæred soðlice eþelice byþ beswicen dysig on
assidue peccat. indoctus enim fáciie decípitur. stultus in
 leahter raþe byð asliden
uitium cito delábitur;

XXV.

be gitsunge
De Auaritia.

drihten segð on godspelle warniað soðlice fram ælcere
Dominus dicit in guangelio. Cauete autem ab omni
 gitsunge forþi na on genihtsumnysse ænigum lif his ys se þe
auaritia. quia non in abundantia cúiquam uita eius est qui
 ah
póssidet;

se apostol sæde ælc forligr 7 unclænnysse opþe
Paulus apostolus dixit. Omnis fornicatio et immunditia. aut
 gytzung na si furpon genemned on eow ælc forlicgend oððe
auaritia. nec nominetur in uobis; Omnis fornicator aut
 unclæne opþe gytssere þæt ys deofulgylða þeowdom næfð
immundus. aut auarus. quod est idolorum scrúitus non habet
 yrfwyrðnysse on rice cristes 7 godes
hereditatem in regno christi et dei;

sæde gedrefð hus his se þe fyligð gytzung
Salomon dixit. Contúrbat domum suam. qui sectatur auaritiam.
 se þe soðlice hatað gyfa he leofað gytssere na byð gefylled
qui autem odit munera uiuot; Auarus non impletur
 mid feo 7 se þe lufað welan wæstmas na onfehð of him
pecunia. et qui amat diuitias. fructus non capiet ex éis;
 gytssere soðlice naht ys scyldigre naht nys unrihtlicre þænne
Auaro autem nihil est scéléstius; Nihil est iníquiús quam
 lufian feoh þes witodlice sawle his cyþlice hæfð
amáre pecuniam. hic etenim animam suam uenúlem habet;

manega forðyde gold 7 seolfor na sy astreht hand
Multos perdidit aurum atque argentum; Non sit porrecta manus
 pin to nimene heo sy to syllene gecliht
tua ad captandum. sit ad dandum collecta;

sæde swa swa soðlice gytsung on helle gesettan
Augustinus dixit. Sicut enim auaritia in infernum ponere.
 ealswa geoc cristes on heofen uppahebban gewunað
ita iugum christi in caelum leuare consuevit;

sæde gytsung gemet nat 7 þænne heo ealle
Hieronimus dixit. Auaritia modum ignorat. et cum omnia
 forswylhð heo ne cann eallunga beon gefylled hyre hingrað symle
deuorat. nescit paenitus saturari? Esurit semper.
 7 heo wanspedig ys 7 mid wilðdeorenun topum ealle
et inops est. et cum ferilibus dentibus uniuersa
 middaneardes ricu heo totyrð þænne hi gyt fæstende laðlic
mundi regna discerpserit. tunc se adhuc ieiunum horribilis
 heo segð
confitetur;

sæde teter witodlice hæfð on lichaman
Gregorius dixit. Inpetiginem quoque habet in corpore.
 swa hwylc swa mid gytsunge byð bereafud on geþance gif soðlice
quisquis auaritia uastatur in mente; Si autem
 na gyt we magon forlætan agene huru we na gewilnian
nec dum possumus relinquere propria. saltem non concupiscamus
 fremede to gytsunge heortan fæder beswicð genihtsumnyss
aliena; Ad auaritiam cor parentis¹ incit² fecunditas³

þanon soðlice to gewilnunge gegaderigendre yrfwerdnysse
prolis; Eo⁴ enim ad ambitum congregandę hereditatis
 byð onæled þe mid manegum yrfwerdum byð genihtsumud
accenditur⁵. quo multis heredibus fecundatur;

sæde gytsigende wer gelic ys helle gytsung
Ciprianus dixit. Auarus uir similis est inferno. auaritia
 openlice wét
palam sœuit;

on life yldryna ys gecweden se þe lufað seolfor he na gesilhð
In uita patrum dicitur. qui amat argentum non uidebit
 ingehyd 7 se þe gaderað þæt bip forðimmod oððe apystrod
scientiam. et qui congregat illud obscurabitur;

¹ i. patris.² i. decipit.³ i. ubertas.⁴ i. inde.⁵ s. quisque.

XXVI.

be mægene.
De Virtute.

drihten segð on godspelle nan ys soðlice se þe deð
Dominus dicit in euangelio. Nemo est enim qui faciat
 mægen on naman minum 7 he mæge raþe yfele specan
uirtutem in nomine meo. et possit cito male loqui
 be me
de me;

se apostol sæde na soðlice on spæce ys rice
Paulus apostolus dixit. Non enim in sermone est regnum
 godes ac on mægene sumum þurh gast ys geseald weorc
dei. sed in uirtute; Alii per spiritum datur operatio
 mægena geleafa eower na si on wisdomes manna ac on
uirtutum; Fides uestra non sit in sapientia hominum. sed in
 mægene godes
uirtute dei;

sæde nelle þu forbeodan wel don þæne se þe mæg
Salomon dixit. Noli prohibere beneficere eum qui potest
 gif þu mæge eac þu sylf wel do mid ealre heordrædenne geheald
si uoles et ipse benefac; Omni custodia serua
 heortan þine for þam þe of hyre lif forðstæpð
cor tuum. quia ex ipso uita procedit;

sæde manega synd mægena hiw þa fyligend-
Hieronymus dixit. Multe sunt uirtutum species. quae sectator-
 rum hyra syllað ricu heofena an witodlice siðfæt ac
ibus suis tribuunt regna celorum? unum quidem iter sed
 to becumenne manega rædas se þe framian higð þeah þe he
perueniendi multa compendia; Qui proficere studet. etiamsi
 stæpe fulfremednyse atilð symle swa þeah he fint þæt
gradum perfectionis adtingit. semper tamen inuenit quo
 he wexe 7 þurh dagas syndrige him sylfum betere gewyrþe
creseat. et per dies singulos. se ipso melior fiat;
 nænig mæg ge mægenu ætgædere ge welan agan
Nemo potest et uirtutes simul. et diuitias possidere;

sæde leahtrað mægen yfelnyss 7 coccelas ofer-
Augustinus dixit. Utiat uirtutem malitia! et zizania trans-
 stigað hwæte
céndunt frumentum;

sæde na mæg gepanc rice habban mægena
Ambrosius dixit. Non pōtest mens regnum habere uirtutum
 buton hit ær ofasceace geoc leahtra
nisi prius excusserit iūgum uitiorum;

sæde ingehyd witodlice mægen ys eadmodnysse
Gregorius dixit. Scientia etenim uirtus est. humilitas
 eac swylce hyrde mægenes halig gehwylc eac swylce þænne
etiam cūstos uirtutis; Sanctus quisque etiam cum
 mid þwyrum gepance byð axsud fram godnysse his bigencge
peruersa mente requiritur. a bonitatis suae stūdio
 he na byð awend on wege godes geferan habban gewilniað
non mutatur; In uia dei sōcios habere desiderate;

sæde to mægenum earfoðlice we arisað to leahtrum
Isidorus dixit. Ad uirtutes difficile consurgimus. ad uitia
 butan geswince we beoð aslidene mid digelre mægenes uppahaf-
sine labore dilābimur occulta uirtutis prela-
 ennyssse hefige soðlice geswincu we þurhteon þæt we to
tionē; Grandes enim sudōres impertiāmur. ut ad
 heofenan astigan magan swa swa lytlum mann fram
caelum conscendere ualeamus; Sicut paulatim homo a
 læstum leahtrum on mæste forðhryst ealswa stæpmælum to
minimis uitiiis in maxima prōruit. ita gradatim ad
 þam þe synd heage he arist se þe soðlice unendebyrdlice
ea quae sunt excelsa consurgit; Qui autem inordinatē
 mægenu gegripan hogað raþe he byð gesiclud þis ys intinga
uirtutes comprehendere nūtitur. cito periclitatur; Hæc est causa
 on þinga gecynde þæt swa hwylc swa hwætlice to þeogingce
in rerum natūra. ut quicumque uelociter ad profectum
 efstað butan tweon hrædlice hi beoð geendude ær leahtras
téndunt. sine dubio celēriter finiantur; Prius uitia
 to awyrtwaligenne on menn þar æfter on to sawenne mægenu
stirpānda sunt in homine. deinde inserēde uirtutes;
 witodlice beon geyrfewyrd 7 togepeodd na mæg soðfæstnyss
Nam coherēri et coniungi non pōtest ueritas

mid leasunge þu wylt soðlice mæghenu þine geyccan geopenian
cum mendacio; Vis autem uirtutes tuas augere publicare
 nelle þu
noli;

sæde þa gepancu uppllice ceasterwaran behealdað
Gregorius dixit. Ille mentes supernos ciues aspiciunt.
 þa þe mid mæghena swæccum to gode þurh halige gewilnunga
quae cum uirtutum odoribus ad deum per sancta desideria
 farað þænne soðlice gyt mid ege godu ænig deð fram
proficiscuntur; Cum uero adhuc timore bona quis agit. a
 yfele eallunga na gewat of ege anra gehwylc leahtr
malo penitus non recessit; Ex timore unumquodque uitium
 byð ofsett of soðre lufe soðlice mæghenu beoð uppsprungene geleafa
premitur. ex caritate autem uirtutes oriuntur. fides.
 hopa soð lufu geblissað on weorc god þæt æghwylc mæghen
spes. caritas; Gaudet in opus bonum. quod unaquaque uirtus
 toþenað
administrat;

sæde naht framað mid wordum areccean mæghen
Ciprianus dixit. Nihil prodest uerbis proferre uirtutem.
 7 mid dædum towyrpan soðfæstnysse
et factis destruire ueritatem;

XXVII.

be leahtrum
De Vitiis.

drihten segð on godspelle fram innan soðlice of heortan
Dominus dicit in euangelio. Ab intus enim de corde
 manna gepancu yfele forðgewitað unrighthæmedu forligru
hominum cogitationes male procedunt. adulteria fornicationes
 mannslihtas stala gytsung man unclænnysse eage yfel
homicidia. furta. auaritia. nequitia. impudicitia. oculus malus.
 wipersacung ofermodygnysse dysignysse¹ ealle þas yfelu fram innone
blasphemia. superbia. stultitia. omnia haec mala ab intus
 forðstæppað 7 hi gemænsomiað mann
procedunt. et communicant² hominem;

¹ Dygsinyss in MS.

² i. contaminant.

se apostol sæde na eornostlice ricsige synn
Paulus apostolus dixit. Non ergo régnet peccatum
 on eowrum deadlicum lichaman þæt ge hyrsumian gewilnungum
 in uestro mortali corpore. ut oboediátis. concupiscentiis
 his
eius;

sæde unrihtwisnyssa his gelæcceað arleasne 7
Salomon dixit. Iniquitates suae cāpiunt impium et
 mid rapum synna his anre gehwylc byþ gewripen
fūnilus peccatorum suorum unusquisque constringitur;

sæde nan flæsc gefæгнаð on gode þæt leofað on
Augustinus dixit. Nulla caro exultat in deo quę uiuit in
 leahtrum
uitiis;

sæde na beoð afeormude yfelu leahtra butan
Hieronimus dixit. Non purgantur mala uitiorum. nisi
 of wiðmetinge mægena yfele treowes on oste yfel nægel oððe
ex comparatione uirtutum; Male arboris nōdo malus clauus aut
wecg on to fæstnigenne ys na magan on dæge domes
cūneus infigendus est; Non pōterunt in die iudicii
 opra mægenu opra leahtras uppahebban abutanberingede
aliorum uirtutes. aliorum uitia subleuāre; Circūduti
 soðlice mid leahtrum na magon geseon mægenu ælcne leahtror
enim uitii. non pōssunt uidere uirtutes; Omne uitium
 utanyd fram sawle þinne þæt mægenu sawle begytan þu mage
expēlle ab anima tua ut uirtutes animę consequi pōssis;
 we soðlice mid lufe mægena leahtras uton oferswiþan ealle
Nos uero amore uirtutum uitia superēmus; Omnes
 soðlice menn mid leahtrum urum we gestrangiað 7 þæt we
enim homines uitiiis nostris fauēmus¹. et quod
 mid agenum doð willan to gecyndes we doð
propria facimus uoluntate. ad naturę referimus
 neode
necessitatem;

sæde framgewitende mann fram gode sona leahtra
Isidorus dixit. Recédens homo a deo stātim uitiorum
 byð getæht anwealde þæt þænne he polað atihte leahtras ongean-
trāditur potestati. ut dum pātitur intenta uitia. reuer-
 gehwyrfende þanon þe he feall understande genoh estelice hine
tendo unde cecidit resipiscat²; Satis delicāte sē

¹ i. confortamus.² i. intellegat.

grapað se þe wyle butan geswince leahtras oferswiþan fulfrem-
palpat. qui uult sine labore uitia superare; Per-
 edlice wiðsace leahtre se þe intingan forbuð to gefremmenne
fecte renuntiat uitio qui occasionem éuitat perpetrandi

synne leahtras soðlice heortan þinre onwreoh wel oft
peccatum; Uitia uero cordis tui reuela; Nonnumquam

mann his leahtras ehtað forþi nys na wundor se þe ær
hominem sua uitia persequuntur; quia nimirum qui prius

willende þa him he dyde gehende þa þar æfter he ongytt eac
uoléndō ea sibi fecit sócia éa pōstea sentit étiam

nellende stycigende twyfealdlice ys soðlice gyltes scyldig se
nólens stimulōsa; Dupliciter est autem criminis réus. qui

eac forlætt scylda þurh willan 7 beweraþ þa þurh anwil-
et admittit scēlora per uoluntatem. et defendit éa per con-

nysse topundennysse betwynnon him sylfum underwexað leahtras
tumacię¹ tímórem; Inuicem sibi succrescunt uitia.

þæt þenne an framgewitt æfterfylige oþer hwilon
ut dum unum abiérit. succedat aliud; Aliquando

nytlice byð syngud on læstum leahtrum þæt maran nytlicur
utiliter peccatur in minimis uitiiis. ut maiora utilius

beon gewarnude soðlice beoð gehælede leahtras þa
caueantur; Ueraciter autem sanántur uitia. quae

mid mægenum na mid leahtrum byð utasceofene
uirtutibus non uitiiis excluduntur;

sæde leahtras soðlice ure fynd ure synd
Caesarius dixit. Uitia enim nostra hóstes nostri sunt;

on life yldryna ys geeweden swa swa fætt corpe cenð
In uita patrum dicitur. sicut pinguis terra germinat

þæt behydd ys on hyre ealswa flæse fætt forðgelætt
quod absconsum est in ea sic et caro pinguis producit

leahter
uitium;

XXVIII.

be druncennysse.
De Ebrietate.

drihten segð on godspelle begymað soðlice eow þæt
Dominus dicit in guangelio. Adhendite autem uobis ne

¹ i. superbie.

færunga beon gehefegude heortan eowre on oferfyllle 7 on druncen-
forte grauentur corda uestra in crapula et ebrie-
 nysse 7 carum þyses lyfes
tate et curis huius uite;

se apostol sæde nelle ge druncenian wine on þam ys
Paulus apostolus dixit. Nolite inebriari uino. in quo est
 galscype
luxuria;

sæde galful þing win 7 ceastfull druncen-
Salomon dixit. Luxuriosa res uinum et tumultuosa ebri-
 nyss swa hwylc swa on þysum gegladað he na byð wis na
etas. quicumque in his delectatur non erit sapiens; Ne
 beheald þu win þænne hit geoluwað þænne scyð on glæse
intuearis uinum quando flauescit. cum splenduerit in uitro
 hiw his hit ingæð swæslice ac on latemystum hit tyrþ ealswa
color eius: ingréditur blánde sed in nouissimo mordebit ut
 snaca 7 ealswa slawyrn attru hit tosend oppe ongytt
cóluber. et sicut régulus uenéna diffundet;

wyrhta druncen na byþ gewele-
Hiesus filius Sirach dixit. Operarius ebriósus non locupleta-
 gud. 7 se þe forhogað gehwæde æthwego fealð win 7
bitur: et qui spérnit mó dica. paulátim décidit; Uinum et
 wif awedan doð witan 7 hi þreageað andgytfulle
mulieres apostatáre faciunt sapientes. et árguent sensátos¹;
 genihtsum ys menn gelæredum win gehwæde on slæpende
Sufficiens est homini erudíto uinum exiguum. In dormiendo
 þu na swinest fram him ne þu na ongyst geswinc lufigende on
non laborábis ab illo nec sénties laborem; Diligentes in
 win nele þu forðgeclypian manega soðlice utadræfde win
uinum noli prouocáre. multos enim exterminauit uinum;
 biternyss sawle win micel gescenct riht lif ys win
Amaritudo animae uinum multum potátum. Áequa uita est uinum
 mannum gif þu dri(ncest) þæt gemetlice syfre þu byst win
hominibus: si biba(s) illud moderáte sobrius éris; Uinum
 on wynsumnysse gesceapen ys na on druncennysse win
in iocunditatem creatum est non in ebrietatem Uinum
 gemetlice gedruncen hælð ys lichaman 7 sawle win
moderáte potátum sanitas est corporis et animae; Uinum

¹ i. prudentes.

swyðe gedrunce gramæn. 7 yrre 7 hryras fela hit deð
multum potatum irritationem et iram et ruinas multas facit;
 swa swa fyr afandað isen heard ealswa win heortan
Sicut ignis probat ferrum durum. sic uinum corda
 ofermodigra preað
superborum arguit;

sæde swa hwar swa fyll 7 druncennyss
Hieronimus dixit. Ubicumque saturitas et ebrietas
 byð þargalnys wealt æfæst næfre win hrenige
*fuerit ibi libido dominatur; Religiosus numquam uinum redôleat*¹.
 þæt he na gehyre þæt þeodwitan þæt nys coss ræcean
*ne audiat illud*² *philosophi. hoc non est osculum porrigere*
 ac scencean swa hwæt swa druncnað 7 stede modes ahwyrfð
sed propinâre; Quicquid inebriat et statum mentis evertit.
 ealswa utan fleon swa win wambe aþenede of mete 7
similiter fugiamus ut uinum; Uentrem distentum cibo et
 wines mid drinceum þurhgoten lust gecyndlima fyligð
uini potionibus rigatum. uoluptas genitalium sequitur;
 swa hwæt swa sædlic unlusta attor getele þu
*Quicquid seminarium*³ *uoluptatum*⁴ *est uenenum putato;*
 sæde untrumne magan gemetegud mete eac
Ambrosius dixit. Infirnum stomachum moderatus cibis. et
 win gestrangað druncennyss soðlice lichaman geuntrumað
uinum confortat. ebrietas autem corpus debilitat;
 wel oft soðlice gyferyss 7 genihtsumnyss wines fullice on
Plerumque enim gula et abundantia uini. turpiter in
 galnyse tolætt win witodlice na byð geteald on gewunan
luxuriam soluit; Uinum quippe non reputatur in usum.
 ac byð genyperud on gewitleaste
sed damnatur in excessum;

sæde druncennyss soðlice gedrefednyss cend ge-
Isidorus dixit. Ebrietas autem perturbationem gignit men-
 pancas hatheortnyss heortan lig galnyse druncennyss swa
tis; furem cordis. flammam libidinis; Ebrietas ita
 mod geelpeodað þæt hwar hit sy hit nat þanon eac swylce
mentem alienat. ut ubi sit nesciat. unde etiam
 yfel na byð gefredd þæt þurh druncennyss byð gefremmed
malum non sentitur. quod per ebrietatem committitur;

¹ i. fragret.² i. semen.³ s. proverbium.⁴ i. desideriorum.

manegum lof ys micel druncan 7 na druncnian gelihran þa
*Plérisque*¹ *laus est multum bibere et non inebriári. audiant hi*
 ongean hi segende witegan wa eow ge þe mihtige synd to
*aduersum sé dicentem prophetam. uae*² *qui potentes estis ad*
 druncenne win 7 weras strange to gemencgenne druncennysse
bibendum uinum. et uiri fortes ad miscendam ebrietatem;
 na þæt an of wine gedruncnode menn ac eac swylce of
Non solum ex uino inebriantur homines. sed etiam ex
 oprum to drincenne cynnum þa of mislicum gemete beoð
ceteris potandi generibus; quæ uario modo con-
 gemencgede
ficiuntur;

swa swa soðlice fisc hyne gearwað þæt
Basilius dixit. Sicut enim piscis se præparat ut
 he glentrige æs ealswa se druncena win onfehþ unhold
glutiat éscam ita ebriósus uinum suscipit inimicum;
 win soðlice us drihten to blisse heortan na to
Unum enim nobis dominus ad letitiam cordis non ad
 druncennysse forgeaf manega witodlice menn þurh win
ebrietatem donauit; Plurimi namque homines per uinum
 lichaman unhælpe mæste togæderetugan na hi ne mihton
corporis debilitatem maximam contraxérunt. nec potúerunt
 begytan ærran trumnyss forþi þe hi na tempredon
cónsequi pristinam firmitatem. quia non temperauerunt
 gyfernysse hætan se druncena getelþ hyne sum þinc selust
gulae ardorem; Ebriosus putat se aliquid optimum
 don þænne he hyþ þurh fyllas bewylewud on eallum þinge
ágere. cum fuerit per precipitia deuolútus; In omnibus
 þe gearwa syferne þæt þe syfernys clænne gegearwige
te exhibe sobrium. ut te sobrietas castum exhibeat;

XXVIII.

be teoðungum.
De Decimis.

drihten segð on godspelle ealle teoþunge eore
Dominus dicit in guangelio. Omnem decimationem vestram
 dælað he þurh witegan sprycð inbringað ealle
distribúite; Ipse per prophetam loquitur. inferte omnem

¹ i. multis.² s. uobis.

teopunge on bern min þæt si mete on huse minum 7
decimationem in horreum meum. ut sit cibus in domu mea et
 afandiað me on þam segð drihten
probate me in his dicit dominus;

se apostol sæde of bearnum mæssepreosthad
Paulus apostolus dixit. De filiis leui? sacerdotium
 onfonde bebod hi habbað teopunga niman fram folce
accipientes mandatum habent decimas sũmere a populo
 æfter lage þæt ys fram gebroþrum bliðne soðlice
secundum legem id est. a fratribus suis; Hilarem enim
 syllend lufað god
datorem diligit deus;

sæde sume dælaþ agene 7 þe welegran
Salomon dixit. Alii diuidunt propria. et ditiores
 hi gewyrpað sume gripað na hyra 7 symle on wædle
fiunt. alii rapiunt non sua¹. et semper in egestate
 hi synd
sunt;

sæde on ælcere sylene bliðne do ansyné
Hiesus filius Sirach dixit. In omni dato hilarem fac uultum
 pine 7 on gefægenunge gehalga teopunga þine syle þam
tuum et in exultatione sanctifica decimas tuas; Da al-
 lehstan æfter sylene his 7 on godum eage to fynde
tissimo secundum datum eius. et in bono oculo ad inuentionem²
 do handa þinra forþi þe drihten leanigende ys 7
fac manuum tuarum. quoniam dominus retribuens est et
 seofon siþan for an he agylt þe
septies tantum reddet tibi;

sæde teopunga soðlice gafelu synd beþurfendra
Augustinus dixit. Decime enim tributa sunt egentium
 sawla þæt gif teopunge sylst na þæt an genihtsumnysse
animarum quod si decima dederis. non solum abundantiam
 wæstma onfehst ac eac swylce hæle lichamena þu be-
fructuum recipies. sed etiam sanitatem corporum consé-
 gyst na beþearf drihten god na mede he bitt ac
queris; Non eget dominus deus. non premium postulat sed
 wyrðmynt god soðlice ure se þe gemedemað eall syllan
honorem; Deus enim noster qui dignatus est totum dare

¹ i. aliorum.² i. lucrum uel compositionem.

teoþunge fram us gemedemað ongeanbiddan na him ac
decimam a nobis dignatur repêtere. non sibi sed

us butan tweon framigende þanon se witega segð frymþa
nobis sine dubio profituram. unde propheta dicit primitias

odene þinre 7 winwringan þinre þu na latast tobringan me
areae tuę et torcularis tui non tardabis offerre mihi;

gif lator syllan synn ys micele ma wyrse ys na
Si tardius dare peccatum est quantô magis peius est. non

syllan be campdome be ceape be cræftwyrce agyf teoþunga
dedisse; De militia. de negotio. de artificio redde decimas;

þænne soðlice teoþunga syllende 7 eorðlice 7 heofonlice mæge
Cum enim decimas dādo. et terrena. et cęlestia possis

gyfa gecearnian forh(w)i þurh gytsunge mid twyfealdre þe
munera promereri. quare per auaritiam duplici te

bletsunge bepæcst þis soðlice ys drihtnes rihtust
benedictione defraudas; hæc enim est domini iustissima

gewuna þæt gif þu him teoþunga na sylst þu to
consuetudo. ut si tū illi decimam non dederis, tu ad

þære teoþunge þu byst geclypud þu sylst arleasum cnihte þæt
decimam reuocēris; Dabis impio militi quod

þu nelt syllan sacerde wel don god symle gearu ys
non uis dare sacerdoti; Bene fūcere deus semper paratus est.

ac manna yfelnyss ys forboden teoþunga tosoþan of gafele
sed hominum malitia prohibetur; Decimę etenim ex debito

beoð gesmeade 7 se þe hi syllan nele þinc fremede
requiruntur et qui eas dare noluerit. res aliēnas

hereafað 7 fela swa þearfan on stowum þar þar he eardað
inuāsit; Et quāti pauperes in locis ubi ipse habitat

him teoþunga na syllendum hungre deade beoð swa fela
illo decimas non dante fame mortui fuerint. tantorum

manslihta scyldig ætforan prymsetle eces deman he ætywð
homicidiōrum reus ante tribūnal eterni iūdicis apparebit.

forþi þe þinc fram drihtne þearfum geunnan his bryceum
quia rem a domino pauperibus delegatam suis usibus

ætheold se þe eornostlice him oþþe mede gebicgean oððe
reseruauit; Qui ergo sibi aut premium comparare aut

synne gewilnað forgyfenyssse gecearnian agyfenum teoþung-
peccatorum desiderat indulgentiam promereri; redditis deci-

um eac swylce 7 of þam nigon dælum hogige ælmyssan
 mis. etiam et de nōnem partibus studeat elemosynam
 syllan
 dare;

XXX.

be grædignysse.
De Cupiditate.

drihten segð on godspelle la hu earfoðlic ys getruwigende
Dominus dicit in euangelio Quam difficile est confidentes
 on sceattum rice godes ingan earfoðlice tosoþan þa þe
in pecuniis regnum dei introire; Difficile quippe qui
 sceattas habbað on rice godes infarað
pecunias habent in regnum dei introibunt;

se apostol sæde wyrtruma ys soðlice ealra
Paulus apostolus dixit. Rádix est enim omnium
 yfela grædignys þa sume gyrnende dweledan fram
malorum cupiditas. quám quídam appetentes errauerunt a
 geleafan 7 hi ongefæstnodan hi sarum manegum
fide et inseruerunt se doloribus multis;

sæde sipfatu ælces gytseres sawla agenda
Salomon dixit. Sémite omnis auari animas possidentium
 gegripað wæteru stulre swettran synd 7 hlaf behydd
rapiunt; Aquę furtiuę dulciores sunt. et panis absconditus
 wynsumra wæge unriht onscunung ys mid drihtne 7
suauior; Statera dolosa abhominatio est apud dominum. et
 gewihte emne willa his wynsum ys menn hlaf
pondus æquum uoluntas eius; Suauis est homini panis
 leasunge þar æfter byð gefylled muð his mid cealce
mendacii. postea implebitur os eius cálculo;

sunu sæde were grædigum 7 fæsthafelum.
Ihesus filius Sirach dixit. Uiro cūpido et tenáci.
 butan gerade ys sped oppe æht ungefyllendlic eage grædignysse
sine ratione est substantia; Insatiabilis oculus cupiditatis
 on dæle unrihtwysnysse na byð gefylled ær þon hit fornime
in parte iniquitatis non satiabitur. donec consumat
 forscarigende sawle his se þe getimbrað hus his on
arefaciens animam suam; Qui aedificat domum suam in

bigleofum fremedum swylce se þe gaderað stanas his on
stipendiis aliénis? quasi qui colligit lapides suos in
 wintra
hieme;

manega gesealde synt on goldes belimpu 7 geworden ys on
Multi dáti sunt in áuri cásus. et facta est in
 hywe his lyre hyra
specie ipsius perditio illorum;

sæde gewislice grædignyss and ofermodignyss on
Ambrosius dixit. Porro cupiditas atque superbia in
 swa micel an ys yfel þæt na ofermodig butan grædignysse
tantum unum est. malum ut nec superbus sine cupiditate.

na butan ofermodignysse mæge grædig beon funden
nec sine superbia póssit cúpidus inueniri

sæde mid hefigum soðlice sare beoð forlætenne
Isidorus dixit. Gráui enim dolore amittuntur.

þa þe mid micelre lufe beoð hæfde hwon soðlice þoligende
quæ cum magno amore habentur; Minus autem carendo

we sargiað þæt we hwon agende lufiað wuldor
dolemus. quod minus possidendo diligimus Gloriam

tidlicne fyligende 7 gif hi scinende synd utan mid beorhtnysse
temporálem sequentes et si nútidi sunt fóris fulgóre

mihte uman swa þeah æmtige synd on uppahafennysse
potentiae. íntus támen uácuí sunt elatione

ofermodignysse se þe on gyrnendlicum wurðscypum worulde
superbiae; Qui in appetendis honoribus saeculi

oððe gesundfulnyssum middaneardes mid onstandendum beswæt
aut prosperitatibus mundi instanti desúdat

geswince ge her ge on towerdum æmtig byð gemett fram
labore et hic et in futuro uacuu inuenitur a

reste nænig mæg gastlice gefeohtu underfon buton he ær
requie. Nemo potest spiritalia bélla suscipere. nisi prius

flæsces gewylde grædignyssa na mæg to sceawigenne
carnis edomáuerit cupiditates; Non pótest ad contemplandum

god mod beon fri þænne hit mid gewilnungum þyses
deum mens esse libera? cum desiderii huius

middaneardes 7 grædignyssum he gyrnð ne na soðlice heage
mundi et cupiditatibus ínhiat; Neque enim álta

behealdan mæg eage þæt dust belycð ælcere synne
conspicere poterit oculus. quem pulvis claudit; Omni peccato

ærre ys gytsung 7 lufu feona grædignyss ealra
prior est auaritia. et amor pecuniarum; Cupiditas omnium

leahtra andweorc ys gif soðlice byð forcorfen wyrtruma
criminum materia est; Si enim succiditur radix

leahtra na wexað oþre tuddru synna næfre
criminum. non pululant ceterę sóboles peccatorum; Numquam

beon gefylled ne cann grædignys symle se gytsere beþearf
satiari nouit cupiditas; Semper auarus eget

7 swa micle mare swa he begytt swa micle mare he secð
quantôque magis adquirit. tanto amplius querit;

wel oft mihtige mid swa micelre grædignysse wodnysse beoð
Plerique potentes tanta cupiditatis rabie inflam-

onælede þæt hi of gemærum hyra þearfan utscufað nys na
mantur. ut de confiniis suis pauperes excludant; Non est

wundor þæt sweltende helle fyrum beon getealde þa þe
mirum quod morientes inferni ignibus deputentur. qui

lybbende lig grædignysse hyra na acwenton þa þe
uiuentes flammam cupiditatis suae. minime extinxerunt; Qui

on gewilnunge grædignysse æþmeað mid blæde deofficre
desiderio cupiditatis exstuant. flatu diabolice

onorþunge beoð bærnde
inspirationis uruntur;

sæde feos grædignyss folca heortan dead-
Eusebius dixit. Pecuniae cupiditas populorum corda morta-
 ra oferswið eac swylce broþerlice neode gewemð
lium súperat étiam fraternam necessitudinem uiolat;

on life yldryna ys gecweden naht framað feoh nabban
In uita patrum dicitur. nihil prodest pecuniam non habere.

gif willa byð to agenne swa micel uton habban swa micel
si uoluntas fuerit possidendi; Tantum habeamus quantum

swa neod gyrnð na swa micel swa seo grædignyss gewilnað
necessitas exposcit. non quantum cupiditas concupiscit;

naht framað næcednyss þam on ys grædignyss
Nihil prodest nûditas. cûi inest cupiditas.

XXXI.

be lare 7 þreaunge.
De Disciplina et Increpatione.

drihten segð on godspelle ic þa þe ic lufige ic þreage
Dominus dicit in euangelio. Ego quos amo arguo
 7 swinge
et castigo;

se apostol sæde ælc soðlice lare on and-
Paulus apostolus dixit Omnis autem disciplina in pre-
 werdum byð gesewen na beon blisse ac gnornunge æfter þam
senti uidetur non esse gaudii sed mēroris. postea
 wæstm glædustne begandum þurh hi heo agylt rihtwisnysse
fructum pacatissimum exercitanti per eam reddit iustitiae;

sæde gehyr bearn min lare fæder þines
Salomon dixit. Audi fili mi disciplinam patris tui
 7 na forlæt þu lage modor þinre þæt si togeihð gyfu
et ne dimittas legem matris tue, ut addatur gratia
 heafde þinum 7 myne swyran þinum heald lare na
capiti tuo et torques collo tuo; Tēne disciplinam ne
 forlæt hi geheald þa forþi þe heo ys lif þin
dimittas eam custodi illam. quia ipsa est uita tua;

underfo lare 7 nelle þu awyrpan hi nelle þu
Accipe disciplinam? et noli abicere eam; Noli
 þreagean tælend þæt he na hatige þe þrea wisne
arguere derisorem. ne oderit tē. Argue sapientem.

7 he lufað þe se þe lufaþ lare he lufað ingehyd
et diliget te; Qui diligit disciplinam? diligit scientiam.

se þe soðlice hatað þreaginga unwis he ys weg lifes
qui autem odit increpationes? insipiens est; Uia uitae

gehealdendum lare se þe soðlice þreaginga forlæt
custodienti disciplinam. qui autem increpationes relinquit

he fleardað wædl 7 teona þam se þe forlæt lare
errat; Aegestas et ignominia ei qui deserit disciplinam?

se þe soðlice geþwærað cidendum byð gewuldrod se stunta
qui autem adquiescit arguēti gloriabitur; Stultus

tælð lare fæderes his se þe soðlice gehealt þreaginga
inridet disciplinam patris tui. qui autem custodit increpationes

geap he wyrð se þe þreaginega hatað he swylt swyþor
astutus fiet; Qui increpationes odit morietur; Plus
 framað þreagineg mid þam gleawum þænne hund dynta mid
proficit correptio apud prudentem quam centum pláge. apud
 stuntan
stultum;

sunu sæde wer gleaw 7 gelæred na
Hiesus filius Sirach dixit. Vir prudens et disciplinatus non
 murnað gepread ær þam þu ahsige na tæl þu ænig-
murmurabit correptus; Priusquam interrogaueris corripe iuste; Qui odit correptionem
 ne 7 þænne þu ahsast þrea rihtlice se þe hatað þreagun-
quam et cum interrogaueris corripe iuste; Qui odit correptionem
 byð gewanud lif þrea þinne freond oft soðlice gewyr(ð)
minuetur uita; Corripe amicum. sæpe enim sit

gylt 7 na on ælcum worde gelyf þu him ys steor
commisio. et non in omni uerbo credas illi; Est correptio
 leas on muþe teonfulles þrea nehstan ær þam þe
méndax. in ore contumeliōsi; Corripe proximum antequam
 þu hyne þiwe 7 syle stowe ege þes heahstan synnfull mann
comminēris. et dā locum timori altissimi; Peccator homo
 forbycð steore se þe hatað steore fotswæð
dēuitat correptionem; Qui odit increpationem; uestigium
 ys synfulles witodlice se þe ondræt god. he byð gecyrrred to
est peccatoris; Nam qui timet deum. conuertitur ad
 heortan his
cor suum;

sæde leohtlice gestyred he gegearwað arwyrðnysse
Ambrosius dixit. Leniter castigatus. exhibet reuerentiam
 styrendum mid stiðnysse þearle þreaginege gegremud ne
castiganti. asperitate nimiae increpationis offensus nec
 þreaginege onfehð ne hæle forpildian emlice swa
increpationem recipit nec salutem; Sustineant aequanimiter ut
 untrume þa hi gebetan na magon gestyrede mid swæsre
infirmos. quos emendare non potuerint castigatos; Blánda
 arfæstnysse to berene synd þa beon ungepreade for hyra
pietate portándi sunt qui increpari pro sua
 untrumnysse na magon for mislicnysse syngigendra sume
infirmilitate non possunt; Pro diuersitate peccantium alii
 to berenne synd sume to þreagenne forþi gemet toðæled ys
portándi sunt. alii castigándi: quia módus diuersus est

synfulra þænne soðlice for eow bet we styrað þænne
peccatorum; Tunc enim pro(p)ter uos melius corrigimus. cum
 þa þe wel don hi gelyfað yfelu we geswuteljað
ea quæ bene gessisse se credunt mala demonstramus;

synd wel mænige þa þe þreaginege wordu
Gregorius dixit. Sunt nonnulli qui increpationis uerba
 gehyrað 7 to dædbote gehwyrfan onyttað huru witu
audiunt et ad penitentiam redire contendunt; Uel poëne
 aþraciað þa þe meda na ingelapiað gehylste be rice þæt
terreant. quos præmia non inuitant; Audiat de regno quod
 lufige gehyre be susle anra gehwylc þæt he ondræde þæt
amet. audiat de supplicio unusquisque quod timeat. ut
 gif lufu to rice na tyhð huru ege piwe
si amor. ad regnum non trahit. uel timor minet;

sæde Halwendlice onfoð rihtwise swa oft be hyra
Isidorus dixit. Salubriter accipiunt iusti. quotiens de suis
 forgægingum beoð gepreade manega yfele gelice him on yfel
excëssibus arguuntur; Plerique mali similes sibi in malum
 beweriað se þe þurh swæse wordu gepread na byð gestyred
defendunt; Qui per blánda uerba castigatus non corrigitur
 stiplicur neod ys þæt he sy gepread mid sare soðlice
acrius necesse est ut arguatur; Cum dolore enim
 to forceorfenne synd þa þe leohtlice beon gehæled na magon
abscidenda sunt. quæ leniter sanári non possunt;
 se þe gemynegud diglice beon gestyred be synne forgymeleasað
Qui admónitus secréto cōrrigi de peccato negligit.
 openlice to cidenne ys þæt wund seo diglice beon gehæled
públice arguendus est. ut uulnus quod occúlte sanári
 nat openlice scyle beon gebett openlice synd to cidenne
nēscit manifeste debeat emendári; Pálam sunt arguendi
 þa þe openlice deriað þæt þænne mid openre sace oppe flite
qui palam nócent. ut dum apérta obiurgatione
 beoð gehælede þa þe hi geefenlæcende agyltan syn gepreade
sanantur. hi qui eos imitando deliquerant corriganantur;
 þænne an byð gepread manega beoð gebette betere ys þæt
Dum unus corripitur. plurimi emendantur; Melius est ut
 for manegra hælpe an beo genyperud þænne þurh anes
pro multorum saluatione unus condemnetur. quam per unius
 leafe manega beoð gedyrfedu
licentiam multi periclitentur;

XXXII.

be lareawum oþþe be gelæredum. oþþe
De Doctoribus siue
 reccendrum oþþe be gymendum.
Rectoribus.

drihten segð on godspelle farende soðlice bodiað secgende
Dominus dicit in euangelio. Euntēs autem praedicāte dicentes
 forþi togenealæcð rice heofena þæt ic secge eow on
quia adpropinquabit regnum celorum; Quod dico uobis in
 þystrum secgað on leohte 7 þæt ge on eare gehyrað bodiað
tenebris dicite in lumine. et quod in aure auditis predicāte
 ofer hrofas ælc bocere gelæred on rice heofena gelic he ys
super tecta; Omnis scriba doctus in regno coelorum. similis est
 menn hiredes ealdre se forþbringð of goldhorde his niwe
homini patri familiās. qui prōfert de thesauro suo noua
 7 ealde eadig byð se þeow þæne þe þænne cymð hlaford
et uetera; Beatus ille seruus quem cum uenerit dominus
 fint wacigenne
inuenerit uigilantem;

se apostol sæde fedað seo þe y(s) on eow heorde
Petrus apostolus dixit. Pāscite qui est in uobis gregem
 godes foresceawigende na genydd ac sylfwilles
dei. prouidentes non coācte sed spontānee;

se apostol sæde swa us wene mann swa swa
Paulus apostolus dixit. Sic nos existimet homo ut
 þenas cristes 7 dihtneras geryna godes nanum
ministros christi. et dispensatōres mysteriorum dei. nemini
 syllende ænige æhyligþe þæt na si getæled þenung
dantes ullam offensionem. ut non uituperetur ministerium
 ure ac on eallum uton gegearcian us sylfe swa swa
nostrum. sed in omnibus exhibeamus nosmet ipsos sicut
 godes þenas standap eornostlice begyrde lendena eowre
dei ministros; Stāte ergo succincti lumbos uestros
 on soðfæstnyss 7 sceogiað fet on gegearwunge godspelles
in ueritate. et calciāte pedes in preparationem euangelii

sibbe begym þe 7 lare onstand on þam þas soðlice
pacis; Adtende tibi et doctrine iustū in illis. haec enim
 donde ge þe sylfne halne þu dest 7 þa þe þe hlýstað
faciens et te ipsum saluum facies. et eos qui te audiunt;
 þu soðlice specc þa gerist hale lare
Tu autem loquere quæ decet sanam¹ doctrinam;

sæde weleras rihtwises lærað manega þa þe
Salomon dixit. Labia iusti erúdiunt plurimos. qui
 soðlice ungelærede synd on heortan wædle sweltað seolfor
autem indocti sunt in cordis egestate morientur; Argentum
 gecoren tunge rihtwises heorte arleasra for nahte þar þar
electum lingua iusti. cor impiorum pro nihilo; Ubi
 nys gymend folc hryst on lare byð oncnawen
non est gubernator populus cōrruit; In doctrina nōscitur
 wer lar god sylð gyfe on siðfæte forhogigendra
uīr; Doctrina bona dabit gratiam. in itinere contemptorum
 swelgend þar þar na synd oxan binne æmtig ys þar þar
uorāgo; Ubi non sunt boues praesēpe uacuum est; ubi
 soðlice manega æceras þar swutol strenceð oxan heorte
autem plurimę sēgetes ibi manifesta fortitudo bouis; Cor
 witan secð lare wyll lifes lar agendes
sapientis querit doctrinam; Fons uitę eruditio possidentis;
 lar stuntra dysignyss se þe gereceð word na togymendum
doctrina stultorum fatūitas; Qui enarrat uerbum non adtendenti
 swylce se þe awecð slapende of hefigum slape
quasi qui excitat dormientem de grāui sōmno;

sæde se eornostlice offrað offrunge lofes þurh
Origenis dixit. Ille ergo offert sacrificium laudis. per
 þæs word 7 þeawas 7 lare byð geherud 7 byð gebletsud
cuius uerbum et mōres et disciplinam. laudatur et benedicitur
 god na ær opre læran þænne we sylfe gelærede 7
deus; Non ante alios docere. quam nos ipsi instructi et
 gesceadwise beon ge scylon
rationabiles esse debemus;

sæde synd þa healdað lage on gemynde ac hi na
Augustinus dixit. Sunt qui tēnent legem memoria. sed non
 gefyllað on life ma witodlice unscyldige ge na synd gif
implent uita; Magis quippe innocentes non estis. si

¹ i. integram.

gebrop̃u cowre þa demende þreagean ge magon swigende
fratres uestros quos iudicando corrígere potestis tacendo
 forwyrþan ge þafiað se soðlice se þe fore ys na hyne
períre permittitis; Ipse uero qui præest. non se
 wene on anwealde to wealdenne ac on soþre lufe to þeowi-
(e)xístimet potestate dominandi. sed caritate serui-
 genne swyþor scyl beon to lufigenne se þe fore ys þænne
endi; Plus debet esse amandus qui præest quam
 to ondrædenne nelle þu begyman to welerum specendes ac
timendus; Noli adténdere ad labia loquentis. sed
 samodwyrccendes
cóoperantis;

sæde se þe hyrde ys he scyl beon eac lareow
Hieronimus dixit. Qui pastor est debet esse et magister.
 ne on cyrcum þeah þe he halig sy hyrdes him naman
nec in ecclesiis quámuis sanctus sit pastoris sibi nomen
 niman geþristlæce buton he mæge læran þa he fett þa
adsúmere audeat nisi possit docére quos páscit; Illi
 oðra scylon beon lareowas þa þe hiw drohtuunge hyra
aliorum debent esse doctores. qui speciem conuersationis suae
 on micelum timan ær leornodan spæc lare næfre
multo tempore ante didicérunt; Sermo doctrinae numquam
 na ateorað ac swa micle swyþor fram lareowe byð uppahafen
déficit sed quánto plús a doctóre fuerit erogátus.
 swa micle ma byð getwyfeald 7 þænne underþeodde him
tánto ámplius duplicatur. et cum subiecta sibi
 land wæterað næfre wylls yð byð gedruwud þænne þu be
árua rígat. numquam fontis unda siccatur; Cum de
 gode spycst swa þu scealt getemprian spæce þæt hlystende
deo loqueris. ita debes temperáre sermonem. ut audientes
 mid mislicum gereorda wordum þæt anra gehywlc æfter
diuersis reficias uerbis. ut unusquisque secundum
 mihte magan his gedafenlice fodan underfo þænne
possibilitatem stómachi sui. cóngrua alimenta suscipiat; Quando
 sacerð þreað syngigende gif hi gehyran forhogiað þar toeacan
sacerdos arguit peccantes. si illi audire contempnunt. însuper
 7 ongean hyne reþiaþ he na þe læs þreage reþigende
et contra eum sæuiunt. ille nihilóminus increpet seqúentes.
 na for ege he si ofercumen þæt he læs styre synfulle mid
nec timore superetur quó mínus árguat peccatores cum

ealre carfulnysse 7 ontihtinge lareowa þenung ys opþe
omni sollicitudine et intentione; Doctorum officium est uel
 aslidenum hand ræcean oððe dweligendum siþfæt geswutelian
lapis manum porrigere. uel errantibus iter ostendere;

dysig hit ys ænigne læran þæt he na cann gelæred þyle
Stultum est quémquam docere quod ignorat; Doctus orator

fela spæca mid feawum wordum geopenað na gescydan
plures sermones paucis uerbis aperit; Non confundant

weorcu spæce lareowes þe læs þe þænne he on cyricean specan
opera sermonem doctoris. ne forte cum in ecclesia loqui

ongynð stillice gehwylc andswarige hwy þas sylf þu na dest
coeperit. tacitus quislibet respondeat cur hæc ipse non facis?

spæc sacerdes gewrita mid sealte gestredd si spe-
Sermo sacerdotis scripturarum sale conditus sit; Lo-

cendum on cyricean na hream folces ac geomerung sy aweht
quentibus¹ in ecclesia non clamor populi sed gemitus suscitetur.

tearas hlystendra lofu him syn forspilð ealdorscype to lærenne
lacrimę auditorum laudes eis sint; Perdit auctoritatem docendi.

þæs spæc mid weorce byþ toworpen swa swa gleaw beforan
cuius sermo opere destruitur; Peritus² ante

wege ealswa tunge ungelæccendlic gif he byð gesoht swa
uiam. sic lingua inreprehensibilis³; qu(a)eritur⁴ ut

gelæred be gewyrhton he si underfangen heafud ys cræftes læran
doctus. merito suscipiatur; Caput est artis docere

þæt þu do unscyldig soðlice buton spæc drohtnung swa mic-
quod facias; Innocens enim absque sermone conuersatio. quan-

elum swa heo of bysene framað swa micelum mid swigean derað
tum exemplo proudest. tantum silentio nocet;

of gebeorce hunda 7 mid stafe hyrdes wulfa wodness to afligenne
Latratu canum baculoque pastoris. luporum rabies deterenda

ys sleandne bisceop se genyperað se þe hricg his
est; Percussorem episcopum ille condemnat. qui dorsum suum

legð to swinglum
ponit ad flagella;

sæde teonfull ys 7 leaslice preað se þe
Ambrosius dixit. Contumeliōsus est et mendaciter arguit qui

teonan deð
contumumeliam facit;

¹ s. sacerdotibus.

³ s. est.

² s. sicut.

⁴ s. si(t).

sæde se þe soðe lufe wið oþerne næfð
Gregorius. dicit. Qui caritatem erga alterum non habet :
 bodunge þenunge onfon nateshwon scyl gewuna
predicationis officium suscipere nullatenus debet ; Usus¹ quippe
 rihtre 7 fulfremedre bodunge yo þæt forebeon na durre se þe
recte perfectęque predicationis est ut pręesse non audeat qui
 underbeon na leornude ne hyrsumnysse underpeoddum bebeode
subesse non didicit. nec oboedientium subiectis imperet
 þa uppahafenum na cann gegearwian bodung sacerdes
quam prelatis non nōuit exhibere ; Predicatio sacerdotis
 mid weorcum to getrymmene ys þæt þa þe he mid wordum lærð
operibus confirmanda est : ut quos uerbis docet
 ty mid bysenum bodung swyþor mid dædum þænne mid stef-
instruat exemplis ; Predicatio plus actibus quam uoci-
 num swege synd manega þa þænne hi metan hi nytan þa
bus sonet ; Sunt plerique qui dum metiri² se, nesciunt. qu(a)e
 hi na leornudan læran hi gewilniað þa þe hefe mægsterdomes
non didicerunt docere concupiscunt. qui pōndus magisterii
 swa micle leohtor hi wenað swa micle swa hi strengðe
tāto leuius estimant. quāto uim
 micelnysse þæs hi nytan oft soðlice þa þe nateshwon
magnitudinis illius ignorant ; Scīpe enim qui nequāquam
 gastlice bebodu oncneowan heortan hi læceas segean hi na
spiritalia precepta cognouerunt : cordis se médicos profiteri non
 ondrædað þa þænne wrytgemunga strengðe hi na cunnan
metuunt. quī dūm pigmentorum uim nesciunt
 beon gesewene læceas flæsces hi na forsceamiað swa micelum swa
uidēri medici carnis non erubescunt ; Quātum
 in stowe hegra ys swa micelum on frecenysse maran wunað
loco supērior est : tantum in periculo māiore uersatur³ ;
 swa micelum dæda folces dæd oferstigan scyl biseopes
Tantum actiones populi actio transcendere debet pr(a)esulis.
 swa micelum swa todælan gewunað lif hyrdes fram hyrde se þe
quantum distāre sōlet uita pastōris ā grēge ; Qui
 soðlice stowe bodunge onfehð yfelu ongebringan na scyl
enim locum predicationis suscipit : mala inferre non debet
 ac forberan þæt of þære his geþwærnyse yrre wedendra
sed tolerāre : ut ex ipsa sua mansuetudine iram s(a)euicēntium

¹ i. consuetudo.² i. mensurare.³ s. quis.

gelipige 7 synfulra wunda on oþrum he geswencednyssum
mūiget. et peccatorum ulnera in aliis ipse afflictionibus

gewundud gehæle synd wel mænige þa þe mid carfulre gymene
ulneratūs sānet; Sunt nonnulli qui solerti cura

gastlice bebodu þurhsmeageað ac þa þe ongytende þurhfarað
spiritalia precepta perscrutantur sed quæ intellegendo penetrant

libbende hi tredað færunga. hi lærað þæt na mid weorce ac
uiuendo concūcant; repēte dōcent; quod non opere sed

mid smeaunge hi leornudan 7 þæt hi mid wordum bodiað
meditatione didicerunt. et quod uerbis prædicant

mid weorcum hi oferwinnað nan witodlice swyþor on cyricean
operibus inpuignant; Nemo quippe amplius in ecclesia

derað þænne se þe þwyrlice donde naman oððe endebyrdnyssse
nocet. quam qui peruērsę āgens nomen uel ordinem

halignysse hæfð agyltendne witodlice þisne þreagian nan
sanctitatis habet; delinquētem namque hunc redargūere nullus

gepristlæcð wæter witodlice hluttrust hyrdas drincað
presūmit; Aquam quippe limpidissimam pastores bibunt;

þænne hi flodas soðfæstnyssse rihtlice ongytende hladað ac
cum fluenta ueritatis recte intellegentes hāuriunt; sed

þæt sylfe wæter gedrefan ys haligre smeaunge bigenega
ēandem aquam perturbāre est. sancte meditationis studia

yfele lybbende gewemde wæter gewislice gedrefed mid fotum
male uinendo corrūperet; Aquam scilicet perturbatam pedibus

sceap drincað þænne underpeodde gehwylce na fyliað wordu
oues bibunt. cum subiecti quique non sectantur uerba

þa hi gehyrað ac þa sylfan þe hi geseoð bysena þwyrnyssse
quę audiunt. sed sola quę conspiciunt exempla prauitatis

hi geefenlæceað swa micelum swa gehwyle on þisum middanearde
imitantur; Quanto quisque in hoc mundo

heagur pyhð swa micelum he fint þæt he heardre bere
āltius proficerit tanto inuenit quod dūrius pōrtet;

heard witodlice ys þæt se þe nat lifes his healdan gemetegunga
Durum quippe est ut qui nēscit witę su(a)e tenēre moderāmina;

dema lifes he gewyrþe oþra þa scylon gymene hyrdelice
iudex witę fiat aliorum; Illi debent curam pastorem

underfon þa þe eallunga on hyra lichaman witan flewsan galnyssse
suscipere. qui iam in suo corpore sciunt fluxu luxuri(a)e

wealdan þæt þænne hi oþrum strange bodiað hi sylfe mid
*dominari*¹ ut dum aliis fortia prædicant ipsi

gewilnūn(gum) hnescum nearulice na underhnigan gif hwænne
desideriis mollibus enerviter non succumbant; Si quando
 lareow nið rihtwisnysse gyrnð þæt he embe underþeodde
doctorem zelus rectitudinis exigit. ut erga subiectos

reðige hatheortnysse sylf be lufe si na of wælhreownysse
*s(a)eviat*². furor ipse de amore sit non de crudelitate.

þæt 7 laga lare ongean agyltende bega 7
quatenus et iura disciplin(a)e contra delinquentes exerceat et
 innan mid fæderlice arfæstnysse lufige þa þe he utan swylce
intra paterna pietate diligat. quos foris quasi

elhtende preage na soðlice soðlice ys eadmod se þe upplicre
insequendo castigat; Neque enim vere est humilis. qui superni
 mihte mid dome þæt he scyle forebeon ongytt 7 oþrum forebeon
nūtus arbitrio ut debeat preesse intelligit. et aliis preesse

forhogað ac godcundum dihte underþeodd 7 fram leahtre
contemnit; sed diuine dispositioni subditus atque a uitio
 anwilnysse fremende þænne him reccendomes beahnynysse
obstinationis alienus; cum sibi regiminis cūlmen

wealt gif eallunga godum forecumen ys mid þam oþrum
imperatur; si iam bonis preuentus est. quibus aliis

foresi 7 of heortan scyl fleon 7 genyðd gehyrsūmian seo
*presit*³ et ex corde debet fugere et inuitus obedire; Ipsa
 witodlice on mægsterdome tunge byð gescynd þænne elleshwæt)
*quippe in magisterio lingua confunditur*⁴ quando aliud

byð geleornud 7 elleshwæt byð gelær(e)d swa hwylc swa on mæg-
discitur et aliud docetur; Quisquis uirtu-

enum þeonde heorde godes wiðsæcð fedan hyrde healicne
tibus pollens gregem dei renuit pascere. pastorem summum

byð oferswiðed na lufian wyrðlic eallunga ys þæt gymen
conuincitur non amar(e); Dignum profecto est. ut cura

haligre cyricean þam þe þa wel gyman mæge sy ongesett
sanctae ecclesiae ei qui hanc bene regere præualeat inponatur

ege gepanc reccendes geeadmede þæt na þæt oppe geþristlæcing
Timor mentem rectoris humiliet. ne hanc aut praesumptio

gastes uppahebbe oððe flæsces gelustfullung besmite si begymend
spiritus leuet. aut carnis delectatio inquinet; sit rector

¹ i. domare.

² i. irascatur.

³ i. dominetur.

⁴ i. confutatur uel perturbatur.

todæled on swigean nytt on worde þæt he na oððe forsuwigende
discretus in silentio. utilis in uerbo: ne aut tacenda

forðbringe oððe gespecendlice forsuwige se þe witodlice specan
proferat. aut proferenda¹ reticēscat; Qui igitur loqui

wislice hogað swiðlice ondræde þæt na his spæce gehlystendra
sapienter nītitur. magnōpere metuat. ne eius eloquio audientium

aunyss sy gescyn(d) swylce soðlice hi sylfe þa þe fore synd gegear-
ūnitas confundatur; Tales autem sē sē qui prēsunt exhi-

wian þam underþeodde diglu eac hyra geyppan hi na
beant quibus subiecti occulta quoque sua prōdere non

forseamian healicust witodlice stow wel byð gegymed þænne se
erubescant; Summus itaque locu(s) bene rēgitur. cum is

þe fore ys leahtrum swyþor þænne gebroþrum wealt neod
qui prē est witiis potius quam fratribus dominatur; Necessē

ys þæt þænne synne wund on underþeoddum þreagende byþ ge-
est ut cum peccati uulnus in sūbditis corrigendo restrin-

wripen mid micelre carfulnyss eac stiðnyss seo sy gemetegud
gitur. magna sollicitudine etiā districtio ipsa moderetur.

þæt swa laga lare ongean agyltende bega þæt
quatenus sic iūra disciplinē contra delinquentes exercēat: ut

arfæstnyss ininopas na forlæte embe underþeoddan his beon
pietatis uiscera non amittat; Erga subiectos suos esse

begymend scyl rihtwis axige(n)de mildheortnyss 7 arfæst repigende
rector debet iustus. cōsulens misericordia et pia sēuiens²

lar medwyrhta witodlice ys se þe stowe witodlice
disciplina; Mercennārius quippe est: qui locum quidem

hyrdes healt ac gestreon sawla na secð swa hwyle
pastoris tenet. sed lucrum animarum non querit; Quisquis

witodlice forþi bodað þæt her oppe lofu oppe gyfe mede
namque ideo prēdicat ut hic uel laudes uel muneris mercedem

underfo ecere butan tweon mede hyne bescyrað swa si began
recipiat aeterna procul dubio mercede sē priuat; Sic exerceatur³

nip rihtwisnyss ongean þwyre dæda nehstena þæt on
zelus rectitudinis contra praua acta proximorum: quatenus in

hætan striðnyss nanum gemete si forlæten mægen geþwær-
feruōre districtiois nullōmodo relinquatur uirtus mauuētū-

nyss sacerð soðlice naht todælð fram folce þænne nanre
dinis; Sacerdos enim nihil distat a populo. quando nullo

¹ i. enarranda.² i. irascens.³ i. adhibeatur.

lifes his gearnunge folces oferstihð dæde nan cræft
vitae suae merito uulgi transcendit actionem; Nulla ars
 beon gelæred si geþristlæht butan atih tre ær smeagunge
doceri presumatur: nisi intenta prius meditatione
 si geleornud þænne forman synd geoguþe oððe geonglicnysse
discatur; Cum prima sunt adolescentiae uel iuuentutis
 ure tida us gyt fram bodunge to geswicenne ys þæt
nostrae tempora nobis adhuc a predicatione cessandum est. ut
 scer tungan ure scyrian na durre eorþan heortan fremedre
uomer lingue nostrę proscindere non audeat terram cordis alieni;

lare spæc na gedafenap butan on ylde geripudre mid (g)e-
Doctrinae sermo non subpetit¹: nisi in aetate profecta; sãb-
 hwædum eornostlice 7 mid diglum dome fram sumra earum
tili ergo occultoque iudicio a quorũdam auribus

bodung halig byð ætbroden forþi beon aweht þurh gyfe na
predicatio sancta subtrahitur. quia suscitari per gratiam non
 geearniað se on haligre lāþunge gelæred bodigend ys se þe eac
merentur; Ille in sancta ecclesia doctus predicator est qui et
 niwe cann geyppan be wynsumnysse rices 7 ealde secgean be
nōua scit prōferre de suauitate regni et uetusta dicere de
 egesan susle behod witodlice tolyst 7 lærð þænne þæt
terrōre supplicii; Mandatum quippe soluit et docet. quando hoc
 gehwylc mid stefne bodað þæt he lybbende na gefylð to
quisque uoce prędicat quod uiuendo non implet; Ad

rice ecere eadignysse becuman na mæg se þe nele
regnum aeternę beatitudinis peruenire non ualeat. qui non uult
 mid weorce gefyllan þæt he lærð þæs lif þe byþ forsawen tolafe ys
opere implere quod docet; Cuius uita despicitur: restat

þæt bodung sy forhogud to lufe godes 7 nehstan wel oft
ut predicatio contemnatur; Ad amorem dei et proximi plerũque
 heortan gehlystendra ma bysena þænne wordu aweceað
corda audientium plus exempla quam uerba excitant;

sæde se þe soðlice operne be synnum preað se
Isidorus dixit. Qui enim alium de peccatis arguit. ipse
 fram synne scyl beon fremede se þe forgymð rihte don
a peccato debet esse alienus; Qui negligit recta facere.
 geswice rihtlice laran ær witodlice hyne sylfne styran scyl
dēsinat recte docere; Prius quippe semet ipsum corrigere debet.

¹ i. non conuenit.

se þe opre to wel lybbenne mynegian hogað swa þæt on eallum
qui alios ad bene uiuendum admonere studeat. ita ut in omnibus
hyne sylfne bysene wel to lybbenne gearwige na synd
semet ipsum formam¹ bene uiuendi præbeat; Non sunt
to styrigenne to gymene cyricean þa þe gyt leahtrum underlic-
promouendi² ad regimen aecclesiae. qui adhuc uitiiis sub-
geað se þe gymene sacerdes onett gyrnan ær on him
iacent; Qui regimen sacerdotis contendit appetere.³ ante in se
fordeme gif lif his on wyrþscype si wel þæslic gif he na
discutiatur³ si uita⁴ honore sit condigna; Quod si non
twydælð eadmodlice to þam þe he ys geclypud genealæce þænne
discrepat⁵ humiliter ad id quod vocatur accedat; Tunc
soðlice bodung nytlice byð forðgeræht þænne scearp þanclice
enim praedicatio utiliter profertur. quando efficaciter
byð gefylled se þe na leofað swa he lærd þa þe he bodað
adimpletur; Qui non uiuit sicut docet. ipsam quam prædicat
soðfæstnysse forhogigendlice he deð se þe wel lærd 7 yfele
ueritatem contemptibilem facit; Qui bene docet et male
leofað þæt he lærd wel lybbendum framað forþi soðlice yfele
uiuit. quod docet bene uiuentibus præficit.⁶ quod⁶ uero male
leofað hyne sylfne he ofslyhð se þe wel lærd 7 yfele leofað
uiuit. se ipsum occidit; Qui bene docet et male uiuit
byð geſewen god yfele togeþeodan leoht þystrum gemencgan
uidetur bonum malo coniungere.⁷ lucem⁷ tenebris permiscere.
soðfæstnysse leasunge hatheorte lareowas þurh wodnysse
ueritatem⁸ mendacio; Iracundi doctores per rabiem
hatheortnysse lare gemet to ormætynsse wælhreownysse
furoris disciplinae modum ad inmanitatem crudelitatis
gecyrrað 7 þanon betan underþeodde hi mihtan þanon swyþor
connectunt. et unde emendare subditos poterant. inde potius
hi gewundiað ofermodge lareowas gewundian swyþor þænne
uulnerant; Superbi doctores uulnerare potius quam
gebetan cunnan sacerdas folca mid unrihte beoð genyþ-
emendare nouerunt; Sacerdotes populorum iniquitate damnan-
erude gif hi opþe nytende na lærað oððe syngigende hi na
tur. si eos aut ignorantes non erudiunt. aut peccantes non

¹ i. exemplum.⁴ s. eius.² i. eleuandi.⁵ i. dissonat.³ i. diiudicet.⁶ i. eo quod.⁷ s. et.⁸ s. et.

þreagiað ær beo þu hlystend syððan lareow lar
arguunt; Antea esto auditor. postea doctor; Doctrina
 swa micele swa heo rumlicor geseald byð swa micele mare
quanto amplius data fuerit. tantomagis
 heo genihtsumað þa þu mid muþe bodast mid weorce gefyll
abundat; Quae ore prædicas. opere adimple.
 7 þa þu mid wordum lærst mid bysenum geswutela 7 swa lær
*et quae uerbis doces exemplis ostende; et sic instrue*¹
 opre þæt þu þe gehealde æfter andgyte gehyrendes byð spæc
*alios. ut te custodias; Iuxta sensum audientis. erit*² sermo
 lareowes swylene þe agyf underþeoddum þæt þu ma sigelufud
doctoris; Talem te reddes subditis. ut magis amaris
 þæt þu si ondrædd na si þu egeslic on þinum underþeoddum
quam timearis; Non sis terribilis in subiectis tuis.
 swa him weald þæt hi þe gegladian þeowian mislice
sic eis dominare; ut tibi delectentur seruire; Uariae
 willan mislice lare gewilniað for yfelre gearnunge
uoluntates diuersam doctrinam desiderant; Pro malo merito
 folces byð afyrsud lar bodunge for godum mode hlystend-
plebis. aufertur doctrina predicationis; pro bono animo audien-
 es byð geseald spæc lareowes
tis. tribuitur sermo doctoris;

on bec. ys gecweden care don sumes of lufe
*In libro clementis dicitur; curam gerere alicuius ex affectu*³
 cymð forgyman soðlice na læsse ys þænne hatian on life
uenit. negligere autem non minus est quam odisse; In uita
 yldryna ys gecweden nateshwon mid wordum læran geþristlæc
patrum dicitur. nequāquam uerbis docere presumas.
 þæt þu mid weorce ær na worthest
quod opere ante non feceris.

XXXIII.

be geleafan oþþe truwan.
De Fide.

drihten segð on godspelle ealle mihtelice synd gelyfendum
*Dominus dicit in euangelio. Omnia possibilia*⁴ sunt credenti;

¹ i. doce.² s. sic.³ i. amore.⁴ i. facilia.

habbað truwan godes se þe na twynað on heortan his ac
Habete fidem dei. qui non hesitauerit in corde suo sed
 gelyfð forþi swa hwæt swa he segð gewyrðre gewyrð him se þe
crediderit. quia quodcumque dixerit fiat fiet ei; Qui
 gelyfð on sunu godes hæfð life ece se þe soðlice
credit in filium dei habet uitam aeternam. qui autem
 ungeleaful ys suna na gesyhð lif ece ac yrre godes
incredulu(s) est filio non uidebit uitam aeternam sed ira dei
 wuniað ofer hyne
manet super eum;

se apostol sæde hwæt framap la bropru mine gif
Jacobus apostolus dixit. Quid pröderit fratres mei si
 geleafan hwylc secge hyne habban weorc soðlice he næbbe
fidem quis dicat se habere. opera autem non habeat?

mæg la geleafa gehælan hyne geleafa buton weorcum
numquid poterit fides saluare eum? fides sine operibus
 idel ys swa swa soðlice lichama buton gaste dead ys
otiosa est; Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est.
 ealswa geleafa buton weorcum dead ys
ita et fides sine operibus mortua est;

se apostol sæde mægen soðlice godes ys on hæle
Paulus apostolus dixit. Uirtus enim dei est in salute
 ælcum gelyfendum witodlice þa of geleafan synd beoð gebletsode
omni credenti? igitur qui ex fide¹ sunt. benedicuntur
 mid geleaffull(um) abrahame on eallum nimende scyld
cum fide¹li abrahám; In omnibus sumentes scutum
 geleafan 7 helm hæle nimað 7 swurd gastes þæt ys
fidei et gáleam salutis assumite. et gládium spiritus quod est
 word godes buton geleafan soðlice umihtelic ys gelician
uerbum dei; Sine fide autem impossibile est placere
 gode gelyfan soðlice hit ge(dafe)nað togenealæcendne to drihtne
deo; Credere enim oportet accedentem ad dominum.
 forþi secendum hyne edgyldend gewyrð
quia inquirentibus se remunerator² fit;

sæde geleafan ah mid nehstan on pearflícnysses
Salomon dixit. Fidem posside cum proximo in paupertate
 his þæt eac on godum his þu geblissige
illius. ut et in bonis illius letéris

¹ i. qui fidem habent.² i. redonator.

sæde gif soðlice rihtwis ys se þe of geleafan
Augustinus dixit. Si enim iustus est. qui ex fide
 leofað unriht ys soðlice se þe næfð geleafan menn
viuit. iniquus est autem qui non habet fidem; Homini
 geleafullum eall middaneard welan ungeleafullum soðlice na
fidei totus mundus diuitiae. infidei autem nec
 lytel geleafullum niht on dæg byð gewend ungeleafullum
módicum; Fidelibus nox in diem mutatur. infidelibus
 soðlice ea(c) swylce þæt leoht aþystrað to þam swyþe framað
autem et iam ipsa lux tenebréscit; Usque adeo¹ préualet
 geleafa þæt menn ofer sæ mid fotum do gan micel
fides. ut homines super mare pedibus faciat ambulare; Magna
 ys geleafa ac naht framað gif he næfð soðe lufe
est fides: sed nihil pródest si non habuerit caritatem;

sæde hwæt framað gif arleaslice donde god
Hieronymus dixit. Quid pródest si impie ágens deum
 mid stefne þu clypast þane þu mid weorcum wið(s)ecst god on
uoce inuoces quem operibus négas; Deus in
 godum weorcum geleafulla na swa micel besceawað offrunge
bonis operibus fidelium non tantum considerat oblationis
 micelnysse swa micel swa geleafan soðfæstnysse
magnitudinem. quantum fidei ueritatem;

sæde se soðlice rihtlice gelyfð se þe begæð
Gregorius dixit. Ille etenim uere credit. qui exércet
 wyrcende þæt he gelyfð þurh geleafan witodlice fram ælmihtigum
operando quod credit; Per fidem namque ab omnipotente
 gode we synd oncnawene hwæt framað gif þam sylfan alysende
deo cognóscimur; Quid pródest si eidem redemptori
 urum þurh geleafan we synd gepeodde gif fram him on þeawum
nostro per fidem iúngimur: si ab éo móribus
 we beoð totwæmede
disiungámur;'

sæde eadig ys soðlice se eac rihtlice gelyfende
Isidorus dixit. Beatus est autem qui et recte credendo
 wel leofað 7 wel lybbende geleafan rihtne gehealt cristen
bene uiuit. et bene uiuendo fidem rectam custodit; Christianus
 soðlice yfel þænne he æfter godspelles lare na leofað
enim malus dum secundum aeuangelii doctrinam non uiuit.

¹ i. tantum.

eac þæne geleafan þæne he mid worde yrþað for uppsprungene
etiam ipsam fidem quam uerbo colit. ob orta
 costunge eþelice forspilð god gif he ys gelyfed be gewyrhtan
temptatione facile perdit; Deus si creditur. merito
 he ys geclypud 7 ys gesoht 7 þurh þæt þæne fremedlice
inuocatur et quaeritur; ac per hoc tunc perfecte
 ys geherud þæne he ge byð gelyfed geleafa nateshwon
laudatur. quando et creditur; Fides nequaquam
 mid strengþe byð ofercumen ac mid gerade and mid bysenum
ui extorquetur. sed ratione atque exemplis
 byð gelæred on heortan besyhð god geleafan þar hi na
suadetur; In corde respicit deus fidem. ubi se non
 magon menn beladian geleafa soðlice se þe on heortan
póssunt homines excusare; Fides enim quae corde
 byð gehealden mid andetnysse mupes to hæle byð gecydd
retinetur¹. confessione oris ad salutem profertur;
 manega on geleafan swa micelum hi cristene synd on weorce
Multi fide tantum christiani sunt. opere
 soðlice cristenre lare twydælað manega witodlice geleafan
uero christianę doctrine dissentiunt; Multi quidem fidem
 cristes of heortan na lufiað ac of menniscum egesan þæne
christi ex corde non amant. sed humano terróre eandem²
 þurh lease hiwunge gehealdan hi gehiwiað 7 þa þe beon na
per hypochrisin³ tenere se simulant. et qui esse non
 magon opene yfele þurh egesan leaslice beon oncnawene
póssunt aperti máli. per terrórem fictę nóscuntur⁴
 gode
 boni.

XXXIV.

be hopan oþþe be hihthe.
De Spe.

drihten segð on godspelle nelle ge ortruwian ac habbað
Dominus dicit in euangelio. Nolite desperare. sed habete
 geleafan godes on eow
fidem dei in uobis;

¹ i. habetur.² s. fidem.³ i. simulationem.⁴ s. esse.

se apostol sæde we soðlice on gaste of geleafan
Paulus apostolus dixit. Nos autem in¹ spiritu ex fide
 hopan rihtwisnyse we geandbidigað on hopan soðlice hæle
spem iustitiae expectamus; Spe enim salui
 we beoð gewordenene hope soðlice se þe ys gesewen nys hopa
facti sumus; spes autem quae uidetur? non est spes?
 witodlice þæt gesihð æghwylc hwæt he hopige gif soðlice
nam quod uidet quis quid sperat? si autem
 þæt we na geseoð we hopiað þurh geþyld we geandbidigað
quod non uidemus speramus. per patientiam expectamus;

se apostol sæde se þe soðlice twynað gelic he ys
Iacobus apostolus dixit. Qui enim haesitat² similis est
 yþe sæ seo fram winde byð astyrud 7 byð uppferud
fluctui maris. qui a uento moritur et circumfertur³;

sæde geandbidung rihtwisra bliss hopa soðlice
Salomon dixit. Expectatio iustorum laetitia. spes autem
 arleasra forwyrð hopa þe byð gelencged geswencð sawle
impiorum peribit; Spes quae differtur. affligit animam;

sæde na soðlice hal beon ænig mæg
Origenis dixit. Neque enim saluus esse quisquam potest.
 butan he ær him mildne do god
nisi prius sibi propitium faciat deum;

sæde þa þe yfele don na geswicað mid idelum
Isidorus dixit. Qui male agere non desistunt. uana
 hopan forgyfenysse be godes miltsunge seceað þane rihte
spe indulgentiam de dei pietate requirunt. quam⁴ recte
 sohtan gif hi fram dæde þwyrre geswicon to ondrædenne
quaererent? si ab actione praua cessarent; Metuendum
 swyþe ys þat we na þurh hopan forgyfenysse þa behætt
ualde est. ut neque per spem uenig⁵ quam⁵ promittit
 god anrædllice syngian na forþi rihtlice syma geprið
deus perseueranter peccamus? neque quid iuste peccata distringit
 forgyfenysse we ortruwian ac ægðre frecenyse forbogenne
uuiam desperamus? sed utrôque periculo euitato
 7 fram yfele we bugan 7 be miltse godes forgyfenysse
et a malo declinemus. et de pietate dei ueniām
 we hopian æle witodlice rihtwis on hopan 7 fyrhte
speremus; Omnis quippe iustus spe et formidine

¹ s. in.² i. dubitat.³ i. eleuatur.⁴ s. spem.⁵ ueniām.

hogað forþi hwilon hyne to blisse hopa upparæið hwilon to
*nūtitur*¹. *quā nunc illum ad gaudium spes erigit?* nunc ad
 fyrhte oga helle togefæstnaþ se þe soðlice forgyfenysse
*formūlinem terror gehēne addicit*²; *Qui enim ueniam*
 be synne ortruwað swyþor be ortruwunge þænne be synne
de peccato despérat. plus de desperatione quam de peccato
 afealð ortruwung geycð synne ortruwung wyrse ys ælcere
cádit; Desperatio auget peccatum. desperatio. peior est omni
 synne þrea witodlice þe sylfne 7 forgyfenysse hafa þu
peccato; Corrige igitur te ipsum? et *indulgentie habéto*
 hopan nan swa hefig ys gylt se þe næbbe forgyfenysse
spem; Nulla tam grauis est culpa. quę non habeat ueniam;
 na þe orsorhnyss beswicenne fram dædbote tiltinege
Nulla te securitas decéptum a penitentie intentione
 framdo ungeswicendlice on heortan þinre hopa 7 fyrhta
*suspéndat; Incessánter*³ *in corde tuo spes et firmido*
 standan samod on þe syn ege and truwa
consistunt; Pariter in te sint timor atque fiducia;

XXXV.

be gife.
De Gratia.

drihten segð on godspelle butan cepe ge underfengon
Dominus dicit in euangelio. Gratis accepistis;
 butan cepe syllap gyfu 7 soðfæstnyss þurh hælende crist
gratis dáte. gratia et ueritas per iesum christum
 geworden ys
facta est;

se apostol sæde þar þar soðlice genihtsumude synne
Paulus apostolus dixit. Ubi autem abundauit peccatum.
 ofergenihtsumude gyfu þæt swa swa rixude synn on deað
superabundauit gratia? ut sicut regnauit peccatum in mortem.
 swa gyfu rixige þurh rihtwisnyss on lif ece bigleofa
ita gratia regnet per iustitiam in uitam aeternam; Stipendia

¹ i. surgere conatur.² i. adstringit.³ i. iugiter.

soðlice synne deað gyfu soðlice godes on life ecum anra
enim peccati mors. gratia autem dei in uita aeterna; Uni-
 gehwylcum soðlice ura geseald ys gyfu æfter gemete
cuique autem nostrorum data est gratia. secundum mensuram

sylene cristes
donationis christi;

sæde se þe god ys hlade fram drihtne gyfe
Salomon dixit. Qui bonus est hauriet a domino gratiam
 gyfu ys geseald on gesilþe ælces lyhbendes ys geseald
Gratia datur in conspectu omnis uiuentis; Est datus
 þam þe nys nytlic 7 ys geseald þam edlean twyfeald ys
cui non est utilis. et est datus cui retributio duplex est;

sæde drihten soðlice se þe pundu forgyfð
Gregorius dixit. Dominus enim qui talenta contulit.
 gescead to gesettenne ongeangehwyrfð forþi se þe nu
rationem positurus redit quia is qui nunc
 mildelice gastlice gyfa sylð striplice on dome geearnun(g)a
pie spiritalia dona tribuit. districte in iudicio merita

he secð god þæt on smyltnysse byð g(e)numen on
acquirit; Bonum quod in tranquillitate sumitur in
 gedrefednysse byþ geswutelud synd witodlice mænige þa þe
tribulatione manifestatur; Sunt nūmque nonnulli qui
 gyfe andgytes onfengon ac sylfe þa þe flæsces synd
donum intelligenti percipiunt sed sola ea quae carnis sunt
 witan
sapi(unt)

sæde hwilon syngigendum us his god gyfa na
Isidorus dixit. Intērdum peccantibus nobis sua deus dona non
 na ætlbryt þæt to hopan godecundre miltsunge gepanc mennisc
retrahit. ut ad spem diuine propitiationis mens humana
 arise fram him soðlice us ealle godu gyfe forecumendre
consurgat; ab illo enim nobis omnia bona gratia preueniente
 beoð forgyfene þeogine mannes gyfu godes ys ne (f)ram him
donantur; Profectus hominis donum dei est. nec a se
 mæg ænig ac fram drihtne beon gepread na soðlice aht
pōtest quisquam. sed a domino corrigi; Non enim quicquam
 godes hæfð agen man þes weg nys his þænne
boni habet proprium homo. cuius uia non est eius; Cum
 gehwylc same gyfe godes onfehð he na gyrne mare þænne
quisque aliquod donum dei accipit. non appetat amplius quam

he geearnode þæt na þænne opres limes þenunge gegripan
meruit. ne dum alterius membri officium arripere
 ongyrne þæt þe he geearnode forleose he gedrefð soðlice lichaman
temptat. id quod meruit perdat; Conturbat enim corporis
 endebyrðnysse ealle se þe na his eðhylde weldæde gegripð
*ordinem totum. qui non suo contentus officio subripit*¹

fremede þæt we soðlice wise synd þæt wel'ge þæt
aliénium; Quod enim sapientes sumus. quod diuites quod
 militige wuniað na opres ac swyþor godcundre gyfe
potentes. existimus. non alterius sed potius diuino munere
 we synd uton brucan eornostlice selust godcundum weldædum
sumus; Utamur ergo optime diuinis beneficiis.

þæt ge god na behreowsige syllan 7 us onfon si
quatenus et deum non peniteat dedisse? et nobis accepisse sit
 nytlic on todale gyfa mislice onfoð mislice godes
utile; In diuisione donorum diuersi percipiunt diuersa dei
 gyfa na swa þeah beoð forgyfene anum ealle þæt si for
munera; Non tamen conceduntur úni omnia ut sit pro
 note biggencge þæt oper wundrige on oþrum eft he segð
utilitatis studio. quod alter admiretur in altero; Item dicit.

gyfa þanca sumum þas sumum soðlice beoð for(g)yfene
Munera gratiarum alii ista alii uero donantur

þa na nys geseald swa beon gehæfd an þæt he na behofige
illa. nec datur ita haberi únum ut non égeat
 oþrum afyrran god ys gesæd menn gyfe þæt mann
átero; Auférre deus dicitur homini donum quod homo

næfde þæt ys þæt onfon na geearnode
non habuit. id est quod accipere non meruit;

sæde swa swa sylfwilles gyfu ys onfangen fram gode
Eusebius dixit. Sicut gratis gratia accipitur a deo
 swa sylfwilles seo sylfe sy þenud.
ita gratis éadem ministretur;

XXXVI.

be twirædnysse.
De Discordia.

drihten segð on godspelle ælc rice todæled ongean hit
Dominus dicit in euangelio. Omne regnum diuisum contra se

¹ i. comprehendit.

byð toworpen 7 ælc ceaster oþþe hus todæled ongean hit sylf
desolabitur: et omnis ciuitas uel domus diuisa cōtra se

hit na stynt neod hit ys soðlice þæt cuman swicunga
non stabit; Necessē est enim. ut ueniant scandala.

swa þeah wa þam menn þurh þæne swicung cymþ
uerūm tamen uāe illi homini per quem scandalum¹ uenit;

se apostol sæde ealle witodlice clæne synd ac
Paulus apostolus dixit. Omnia quidem munda sunt. sed

yfel hyt ys menn se þe þurh sporninege ytt on sibbe
malum est homini qui per offendiculum manducat; In pace

soðlice geclypode us god na soðlice ys twyrædnysse god
autem uocauit nos deus. non enim est dissensionis deus.

ac sibbe sibb si gebroþrum 7 soð lufu mid geleafan fram gode
sed pavis; Pax² fratribus et caritas cum fide a deo

fæder 7 drihtne hælendum criste
patre et domino iesu christo;

sæde behydaþ hatunge weleras lease se þe

Salomon dixit. Abscondunt odium labia menducia: qui
soðlice getrywlice doð. hi geliciað him wer hatheort forðclypað
autem fide-liter agunt. placent ei; Uir iracundus prouocat

saca se þe gepyldig ys he geliþegað awehte mann þwyr
riuas qui patiens est mitiga-t suscitatus; Homo peruersus

awecð ceasta 7 wordfull asyndrað ealdras symle teonan
suscitatus lites. et uerbosus separat principes; Semper iurgia

secð yfel engel soðlice wælhreow si asend ongean hyne
quaerit malus. angelus autem crudelis mittetur contra eum;

sæde god witodlice on annysse ys 7 þa his gyfe

Gregorius dixit. Deus quippe in unitate est. et illi eius gratiam
habban geearniað þa þe hi him betwynon þurh ceasta swicunga
habere merentur: qui se ab inuicem per sectarum scandala

na todælað gyfu soðlice nys onfangen butan ær
non diuidunt; Munus³ enim non accipitur nisi antea

twyrædnysse fram mode si anydd hu hefig ys gylt
discordia ab animo pellatur; Quam grauīs est culpa

twyrædnysse for þam na gyfu byð onfangen swa hwæt soðlice
discordiae: pro qua nec munus accipitur; Quicquid enim

þwyr 7 gebolgen mod forðbringð sacendes hatheortnyss
proteruus et indignus animus protulerit obiurgantis⁴ fāror

¹ i. offensio.

² s. sit.

³ i. oratio.

⁴ litigantis.

hit ys na lufu preagingce hwylc ys eallunga mildheortnysse
est non dilectio correctionis; Quale est iam misericordie
 offerung seo mid twyrædnysse nehstan byð tobroht
sacrificium. quod cum discordia proximi offertur;

XXXVII.

be - aþsware.
De Iuramento.

drihten segð on godspelle ge gehyrdon þæt gecweden ys
Dominus dicit in euangelio. Audistis quia dictum est
 on ealdum na forswera þu þu agyltst soðlice drihtne aðswara
antiquis¹ non periurabis? reddes autem domino iuramenta
 þine ic soðlice secge . eow na swera eallunga na þurh
tua. ego autem dico uobis. non iurare omnino neque per
 heofon na þurh eorþan sy soðlice spæc eower ys ys na
caelum neque per terram; Sit autem sermo uester est. est. non.
 na þæt soðlice þysum swyðlicor ys fram yfele hit ys
non. quod autem his abundanti²us est a malo² est;
 se þe swerað on heofone he swerað on prymsetle godes 7 on
Qui iurat in caelo. iurat in throno dei. et in
 þam se sitt ofer þæt
eo qui sedet super eum³;

se apostol sæde menn soðlice þurh maran hyra
Paulus apostolus dixit. Homines enim per maiorem sui
 sweriað 7 ælc wyperwyrdnysse hyra ende to getrymmince
iurant et omnis controuersiæ⁴ eorum finis? ad confirmationem
 ys aðsware
est iuramenti;

sæde se þe þæt he wat spycð biennigend rihtwisnysse
Salomon dixit. Qui quod nōnit loquitur index iustitiæ
 ys se þe soðlice lyhþ gewita ys facenfull aðsware
est? qui autem mentitur. testis est fraudulentus; Iurationi
 na gepwærlæce muð þin wer swype swerigende byð gefylled
non adquiescat os tuum; Uir multum iurans replebitur

¹ s. in.² diabolo.³ s. celum.⁴ i. altercationis uel contentionis.

mid unrihtwisnyſſe 7 na gewit fram huſe hiſ wite gif on
iniquitate et non diſcedit a domo illius plāga; Si in
 idel ſwerað wer he na byð gerihtwiſud ungelæredlice na
uicuum iurauerit uir. non iuſtificabitur; Indisciplinate non
 geþwarlæce muþ þin ys soðlice on þam word ſynne
adquieſcat os tuum? est enim in iſto uerbum peccati;

sæde ſwa ſwa leogan na mæg ſe þe na ſpycð
Isidorus dicit. Sicut mentiri non potest qui non loquitur.
 ſwa forſwerian na mæg ſe þe ſwerian na gyrnð nys
sic periurare non potest qui iurare non appetit; Non est
 ongean godes bebod ſwerian ac þænne gewunan to ſwerigenne
contra dei preceptum iurare. sed dum uſum iurandi
 doð aðſware leahter we onbeyrnað næfre eornostlice
facimus periurii crimen incurrimus; Numquam ergo
 ſwerige ſe þe forſwerian ondrætt mænige þæt hi beſwican
iūret qui periurare timet; Multi ut fallant²
 forſweriað þæt hi þurh geleafan haligdomes geleafan don
periurant. ut per fidem sacramenti fidem faciant
 wordes 7 ſwa beſwicende þænne hi forſweriað 7 hi leogað
uerbi? ſicque fallendo dum periurant et mentiuntur.

mann unwærne beſwicað hwilon 7 mid leaſum wroht-
hominem incedutum decipiunt; Interdum et falſis crimina-
 um beſwicene we beoð bepælite 7 gelyfað þænne hi wepað
t'enibus seducti decipimur. et credimus dum plorant.

þam to gelyfenne næs wel oft butan aðſware ſpecan
quibus credendum non erat; Plerumque ſine iuramento loqui
 we dihtað ac ungeleaſfulnyſſe hyra þa na gelyfað þæt we
diſponimus. sed incredulitate eorum qui non credunt quod
 ſeogað ſwerian we beoð genydde 7 ſwyleere neode to ſwerigenne
diciamus iurare compellimur? talique neceſſitate iurandi

gewunan we doð ſynd mænige to gelyfenne ſlawe þa
conſuetudinem facimus; Sunt multi ad credendum pigri qui
 ne beoð aſtyrude to geleafan wordes hefelice soðlice agylt
non mouentur ad fidem uerbi; Grāuiter autem delinquit.

þa him ſpeecende ſwerian genytt on ſwa hwyleum wrence
qui ſibi loquentes iurare cōgit; Quacumque arte

worda ænig ſwerige god ſwa þeah ſe þe ingehydes gewita
uerborum quis iūret. deus tamen qui conſcientiæ teſtis

¹ s. opere.² i. diciunt.

ys swa þæt onfehð swa se þam byð gesworen undergytt
est ita hoc accipit sicut ille cui iuratur intéllegit ;
 twyfealdlice soðlice scyldig byþ se eac godes naman on idel
Dupliciter autem reus fit. qui et dei nomen in uánum
 togenimð 7 his nehstan mid facne gelæhð nys to gehealdenne
adsúmit et proximum dolo capit ; Non est conseruandum
 haligdom of þam yfel unwærlice byþ behaten swylce gif
sacramentum quo malum incóute promíttitur. uéluti¹ si
ænig myltestran ecne mid hyre to wunigenne geleafan
quispiam adulterg perpetuam cum éa permanendi fidem
 behate forberendlicur ys soðlice na gefillan haligdom
polliceatur² ; tolerabilius³ est enim non implére sacramentum ;
 þænne þurhwunian on ascumgendre synne
quam permanére in detestabili flagítio ;

XXXVIII.

be geþancu(m).
De Cogitationibus.

drihten segð on godspelle eadige cleandre heortan forþi hi
Dominus dicit in guangelio. Beati mundo corde. quoniam ipsi
 god geseoð fram innon soðlice of heortan manna ge-
deum uidebunt ; Ab íntus enim de corde hominum cogi-
 þancu yfele forðstæppað unrighthæmedu forligru manslihtas
tationes male procédunt¹ ; adulteria. fornicationes. homicidia.
 stala gytsung man unclæennyss eage yfel hyrwinega
furta. auaritia. nequitia. impudicitia. oculus malus. blasphémia.
 ofermodignyss dysignyss ealle þas yfelu fram innon forðstæppað
superbia. stultitia. omnia hæc mala ab íntus procédunt
 7 hi gemænsumiað mann
et commúnicant hominem ;

se apostol sæde geleofestan ic halsige eow swylce
Petrus apostolus dixit. Carissimi obsecro uos tanquam
 utacymene 7 ælpeodige þæt ge forhabban eow fram flæsclicum
aduenas et peregrinos. ut abstineatis uos a carnalibus
 gewilnungum þa campiað ongean sawle
desideris : quæ militant aduersus animam ;

se apostol sæde soð lufu na þencð yfel heo na
Paulus apostolus dixit. Caritas non cogitat malum. non

¹ i. quasi.² i. promittat.³ i. portabilis.

geblissað ofer unrihtwisnyss heo midblissað soðlice soðfæstnyss
gaudet super iniquitatem. congaudet autem ueritati;
 flæsc 7 blod rice godes agan na magon la geleofestan
Caro et sanguis regnum dei possidere non possunt; Carissimi
 uton geclænsian us fram ealre besmitenyss flæsces 7 gastes
mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus.
 gefremmende se halgunge on ege gastes ic secge
perficientes sanctificationem in timore spiritus; Dico
 soðlice on gaste gað 7 gewilnunga flæsces ge na gefremman
autem. Spiritu ambuláte. et desideria carnis non perficietis;
 sæde se þe soðlice getruwað on gepancum his
Salomon dixit. Qui autem confidit in cogitationibus suis
 arleaslice he deð gepancu rihtwisra domas gepealtu soðlice
impe agit; Cogitationes iustorum iudicia. consilia autem
 arleasra facenfulle facen on heortan gepencendra yfelu
impiorum fraudulentæ; Dolus in corde cogitantium mala;
 onscunung synd drihtne gepancu yfele onwreoh drihtne
Abominatio sunt domino cogitationes malæ; Reuêla domino
 weorcu þine 7 beoð gerehte gepancu þine se þe atiltum
opera tua. et dirigentur cogitationes tuæ; Qui adtônitis
 eagum gepencð þwyre bitende weleras his he gefremð yfel
oculis cogitat praua. mórdens lúbia sua perficit malum;
 na ætwint drihten ælc gepanc 7 na behytt hit fram
Non præterit dominum omnis cogitatus. et non abscondit se ab
 him ænig spæc on gepancum soðlice arlease axsung
eo ullus sermo; In cogitationibus enim impij interrogatio
 byþ arlease soðlice æfter þæt hi þohton þreagincge
erit; Impii autem secundum quod cogitauerunt. correptionem
 hi habbað lichama soðlice þæt byþ gebrosnud gehefigað sawle
habbunt; Corpus enim quod corrumpitur adgrauat animam.
 7 ofsett eorðlice onwunung andgyt fela þencendne nys
et deprimit terréna inhabitatio sensum multa cogitantem; Non est
 gepanc synfulra snoternyss se þe byð gelytlud on heortan
cogitatus peccatorum prudentia; Qui minoratur corde
 þencð idele 7 wer unsnoter 7 worigende þencð stunte ær
cogitat inánia. et uir imprudens et érrans cogitat stulta; Ante
 timan ylde togelætt gepanc
tempus senectam addúcit cogitatus¹;

¹ i. cogitatio.

sæde nan mæg fram deofle beon beswicen
Agustinus dixit. Nemo potest a diabolo decipi
 butan se þe hyne gegearwian ma wyle his willan geþwærnysses
nisi qui se prebere maluerit sue uoluntatis adsensui;

sæde anweald witodlice deofles na on þrist-
Hieronimus dixit. Potestas quippe diaboli non¹ in temeri-
nysse his and gylpe ac on þinum ys willan deoful
tate² illius atque iactantia. sed in tua est uoluntate; Diabolus
per ea que patere uidet. aut certe non firmiter³
belocene he secð infaran 7 to þære heahnysse heortan 7
cláusa quærit inrumpere⁴. et ad ipsam arcem cordis et
sawle becuman 7 sylf intinga arfæstnysses ys þar flæsces nan
aning peruenire; Solaque causa pietatis est ubi carnis nulla
cyð ys na gefafa þu gepancu yfele on heortan þinre
notitia est; Non sinas⁵ cogitationes malas in corde tuo
wexan
crêscere;

sæde na ealle yfele gepancu ure symle
Hilarius dixit. Non omnes male cogitationes nostrae semper
deofles ontihtinge beoð awehte ac oft of ure styrunge
diaboli instinctu⁶ excitantur. sed aliquotiens ex nostro motu
beoð besencte gode soðlice gepancu symle fram gode
emerguntur⁷. bonæ autem cogitationes semper a deo
synd
sunt;

sæde swa swa mid heafde synd gewissode lima
Gregorius dixit. Sicut capite reguntur membra
ealswa gepancu mid mode beoð geendebyrde þænne soðlice on
ita cogitationes mente disponuntur⁸; Dum enim in
geðance willa na byþgewyld eac on dæde wealt
cogitatione uoluntas non reprimitur. etiam in actione dominatur⁹;
ealle soðlice heortan asmeað drihten 7 ealle moda
Omnia enim corda scrutatur dominus. et uniuersas mentium
geþancu ongytt awyrig witodlice gastas on ælce healfe
cogitationes intëllegit; Maligni quippe spiritus undique

¹ s. est.² i. presumptione vel audacia.³ i. fortiter.⁴ i. ingredi.⁵ i. non permittas.⁶ i. ortatu.⁷ i. eueniunt vel oriuntur.⁸ i. ordinantur.⁹ i. principatur.

sawle genyrwað þænne hyre na þæt an weorcu ac eac swylce
*animam angustant*¹; *quando ei non solum opera uerum etiam*

spæca 7 partoeacan geþancu unrihtwisnysses unfealdað
*loquutiones. atque insuper cogitationes iniquitatis réplicant*².

þænne soðlice on heafde eagan we hablað þænne lif alysendes
Tunc enim in capite oculos habemus; *cum uitam redemptoris*

ures mid stillum geþance we geseoð hwæt framað þæt
*nostri tacita*³ *cogitatione conspicimus; Quid prodest quod*

ongean feonda searwa eal ceaster byþ gehealden gif an
contra hostium insidias tota ciuitas custoditur. si unum

pyrl open byð forlæten þanon fram feon beo innagan
foramen apertum relinquitur. unde ab hostibus intretur;

eall soðlice þæt cyrtelice we þenceað swylce on geþance
*Omne enim quod subtiliter*⁴ *cogitamus. quasi mente*

we gearcuað se þe eornostlice on sibbe wealdan flæsces
*côquimus*⁵; *Quia ergo in pace subigere*⁶ *carnis*

gewilunga we nellað þænne on gefeohte for gode þæt flæsc
desideria nolumus quando in bello pro deo ipsam carnem

we syllað mod ure fram flæsclicre gelustfullunge to ascyr-
dabimus; *Mens nostra a carnali delectatione absci-*

igenne ys ac fram flæsces care neodbehefe to ascyrigenne
*denda*⁷ *est. sed a carnis cura necessaria abscidenda*

nys
non est;

on twa tedæled ys intinga to syngienne þæt
*Isidorus dixit. Bipertita*⁸ *est causa peccandi id*

ys weorces 7 geþances þæra an unrihtwisnyss ys gecweden
est operis et cogitationis. quorum unum iniquitas dicitur

þæt mid weorce byð gedon oper unrihtwisnyss þæt on geþance
quod opere gëritur. aliud iniustitia. quod cogitatione

byð togesend ær soðlice dæd ys æfter þam geþanc
admittitur; Prius autem actio est póstea cogitatio;

ær synd lytle weorcu æfter þam gewilunga embstem soðlice
*prius*⁹ *praua opera póst modum desideria; Uicissim autem*

7 fram geþance weorcu forðstæppað 7 fram weorce geþanc
et a cogitatione opera procédunt et ab opere cogitatio

¹ i. coartant.

² i. reuoluunt.

³ i. occulta.

⁴ i. eleganter.

⁵ i. paramus.

⁶ i. dominari.

⁷ i. segregenda.

⁸ i. in duas partes diuisa.

⁹ s. sunt.

byþ acenned þeah þe fram weorce yfelum ænig geswice for
*nāscitur; Quāuis ab opere malo quisque uācet*¹. pro

sylfes swa þeah þwyres geþances yfelnyse na byð unscyldig
solius tāmen prauē cogitationis malitia non erit innocens;

na soðlice þæt an on dædum ac eac on geþancum we agyltað
*Non enim solum factis sed et cogitationibus delinquimus*².

gif him unalyfendlice ongeanyrnendum we beoð gegladode nys
si eis inlicite occurrentibus delectemur; Non est

to ondrædenne gif gode 7 yfele geþancu cuman on geþanc
timendum. si bonę malęque cogitationes ueniant in mentem.

ac ma wuldorful ys gif geþanc yfel fram godum angytes
*sed magis gloriosum*³ *est. si mēns mala a bonis intellectus*

mid gesceade todæld naht framað þæt betwux god 7
ratione discernit; Nihil iūuat quod inter bonum et

yfel mid andgyte snoterum we gedemað butan mid weorce
malum sensu prudentiore discernimus. nisi opere

oððe yfele geþancu uton warnian oððe gode andgytu uton don
aut mala cogitata caueamus. aut bona intellecta faciamus;

on þam geþances anginne wiðstand heafud geþances beluc
*In ipso cogitationis initio*⁴ *resiste. caput cogitationis clūde.*

opre beoð oferswiðede gif þu forhogast andgytu fram heortan
*cętera*⁵ *superantur; Si pręueris cogitationes a corde.*

na forðbrecað on weorce gif þu geþance na gepwærast
*non prorūmpunt in opere.*⁶ *si cogitationi non consēseris*

weorce rape þu wiðstytst na soðlice mæg lichama beon
ōperi cito resistis; Non enim pōtest corpus cor-

gewemmed butan ær gewemmed sy mod naht mæg flæsc
rūmpi. nisi prius corruptus sit animus; Nihil potest caro

don butan þæt wyle mod afeorma soðlice fram
*fācere. nisi quod uolūerit animus; Munda*⁶ *enim a*

geþance mod 7 flæsc na syngað betere ys þæt þu forbuge
*cogitatione animum. et caro non peccat; Melius est ut uītes*⁷

leahter þænne þu bete
uitium. quam ut emēdes;

on bec ys gecweden deoful soðlice buton hwyle
In libro clementis dicitur. diabolus enim nisi quis

¹ i. cesset.² i. peccamus.³ i. laudabile.⁴ i. in principio.⁵ s. mala.⁶ i. purifica.⁷ i. declines.

lustum his hine sylfwilles underpeod anweald ongear
uoluptatibus eius sé sponte subdiderit? potestatem aduersus
 mann næfð
hominem non habet;

on life yldryna ys geeweden swa swa fyr fornimð wex
In uita patrum dicitur? sicut ignis tabefacit¹ cāeram.
 ealswa eac wæcce god geþancu wyrste
ita et uigilia bona cogitationes pessimas;

XXXVIII.

be leasunge.
De Mendacio.

drihten segð on godspelle na sege þu lease gewitnysse
Dominus dicit in euangelio. Non dicas falsum testimonium;
 se apostol sæde aleegende leasunge specap
Paulus apostolus dixit. Deponentes mendacium loquimini
 soðfæstnysse anra gehwylc mid nehstan his nelle ge leogan
ueritatem unusquisque cum proximo suo; Nolite mentiri
 eow betwynan reafigende eow ealdne mann mid dædum his
inuicem spoliantes² uos ueterem³ hominem cum actibus eius.
 7 embescrydende niwne þæne se byð geedinwud
et induentes nouum eum qui renouatur
 hand
 manus
 fram gyfe gif byð cyst heortan gefylled mid godum
a mūnere. si fuerit arca cordis replēta bona
 willan god eornostlice us on willan si witodlice of
uoluntate; Bonum ergo nobis in uoluntate sit. nam ex
 godecundum fultume byþ on fullfremednysse se genyd
diuino adiutorio erit in perfectione; Ille coactus
 polað bystru wrace se þe her lustlice polude bystru
pātitur tenebras ultionis. qui hic libenter sustinuit tenebras
 willan willa soðlice god ys swa wiperæde opres swa
uoluntatis; Uoluntas autem bona est sic aduersa altērius. sicut
 ure agene ondrædan nanum þæt þe sylfum rihtlice beon agolden
nostra pertimēscere? Nulli quod tibi iuste inpendi

¹ i. consumit.² i. expugnantes.³ i. peccatorem.

þu gewilnast wiðsacan neode nehstan æfter mægen to-
*desideras denegare; Necessitati proximi iuxta*¹ *uires con-*
 efstan ac framian eac wiðutan mægenum wyllan symle
*cúrrere*². *sed prodésse étiam últra uires uélle. Semper*

anda fram godan willan ungeþwæregap god soðlice þurh
inuidia a bona uoluntate discordat; Deus enim p̃er
 yfele willan opra on oþrum fela wyrcð godu
malas uoluntates aliórum in aliis multa operatur bona;

sæde ne of na ascæcð ofsettinge neod
Ciprianus dixit. Nec excúsat oppressum necessitas
 leahtres þar leahter ys willan
criminis. ubi crimen est uoluntatis;

XLIII.

be reafum
De Indumentis.

drihten segð on godspelle lichama eower betere ys þænne
Dominus dicit in euangelio. Corpus uestrum plus est qua(m)
 reaf se þe hæfð twa tunecan sylle næbbendum 7 se þe
uestimentum; Qui habet dúas tónicas det non habénti et qui
 hæfð mettas gelice do
habet éscas similiter faciat;

se apostol sæde hæbbende soðlice fodan 7 mid hwam
Paulus apostolus dixit. Habentes autem alimenta et quibus
 we beon oferhelede þam eðhylde syn we
*tegámur*³ his *contenti*⁴ *símus;*

sæde leas gyfu 7 idel ys fægernys on eallum
Salomon dixit. Fállax gratia et uana est pulchritudo; Omni
 timan reafu þine syn deorwyrpe 7 ele of heafude þinum
tempore uestimenta tua sint pretiosa et oleum de cápite tuo
 na ateorige
non deficiat;

sæde reaf soðlice þe clæne si abutangedon na
Augustinus dixit. Uestis autem tibi pura circumdetur non

¹ secundum.² i. adiuuare.³ i. induamur.⁴ i. sufficientes.

to fægernysse ac for nedbehefe oferhelinge þæt
*ad pulchritudinem sed propter necessarium tegumentum*¹. ne
 na þænne begytenum reafum þu byst gescrydd oþre
dum exquisitis indumentis uestiēis alteram
 fylpe nime
turpitudinem sūmas.

sæde plumfeþera hnescnyss geonglice lima
Hieronimus dixit. Plumarum mollities iuuenilia membra
 na gehylpe swa hwæt soðlice lichaman ure bewerian mæg
non fūcat; Quicquid enim corpora nostra defendere pōtest.
 7 menniscere help(an) wanhalnysse þæt an to genemnene ys
et humānē succurrere inbecillitati hoc ūna appellanda est
 tunice
tōnica;

sæde nan witodlice reafu deorwyrðe butan to
Gregorius dixit. Nemo quippe uestimenta pretiosa. nisi ad
 idelum wuldre secð gewislice þæt he wyrðfulra oprum beon
inānem gloriam querit uidelicet ut honorabilior ceteris esse
 si gesewen nan wyle þar deorwyrðum reafum beon embsecrydd
uideatur; Nemo uult ibi pretiosis uestibus indui
 þar fram oprum na mæge beon gesewen for sylfne idelre gylpincege
uli ab aliis non possit uidēri; Pro sola inani gloria
 reaf deorwyrðre byþ gesoht
*uestimentum pretiosius*² *queritur;*

sæde gefratewung witodlice reafa geswutelap hu
Effrem dixit. Ornatus quippe uestium indicat qualiter
 þa þe eorðlice synd we witan 7 þurh biggeneg beorhtran scrudes
ea quę terrena sunt sapiamus. et per studium clarioris amictus
 from ecere beorhtnysse nacode beon we beoð oncnawene
ab aeterna claritate nūdi esse dinōscimur;
 þwean ansyne handa 7 fet geornlicur þeowas us geswutelað
*Lauare faciem manus ac pedes impēsius*³. *seruus nos indicat*
 leahtra
uitiorum;

sæde þænne we soðlice gefratewunga we behealdað
Basilus dixit. Dum enim ornamenta conspīcimus
 lichamena 7 lichaman 7 sawle we gegremiað scyppend
corporum et corpore et anima offēdimus creatorem;

¹ i. indumentum.² i. pretiosis.³ i. uehementius uel diligentius.

XLIH.

be mildheortnysse.
De Misericordia.

drihten segð on godspelle eadige beoð þa mildheortan
Dominus dicit in euangelio. Beati misericordes
 forþi hi mildheortnysse begytað beoð eornostlice mild-
quoniam ipsi misericordiam consequuntur Estote ergo miseri-
 heorte swa swa eac fæder eower mildheort ys þu na forwyrnst
cordes sicut et pater uester misericors est; Non negabis
 mede wæðlan 7 þearfum
mercedem indigent et pauperi;

se apostol sæde beoð soðlice eow betwynan milde
Paulus apostolus dixit. Estote autem inuicem benigni.
 mildheorte scrydað eow swa gecorenan godes 7 halige 7
misericordes. induite uos sicut electi dei. et sancti et
 gelufude innopas mildheortnysse bega þe sylfne to arfæstnysse
dilecti uiscera misericordiae; Exerce te ipsum ad pietatem;
 witodlice lichamlic biggeneg to gehwædum nytlic ys ærfæstnyss
Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est pietas
 soðlice to eallum nytlic ys
autem ad omnia utilis est;

sæde mildheortnyss 7 soðfæstnyss na þe forlætan
Salomon dixit. Misericordia et ueritas non te deserant¹;
 wel deð sawle his wer mildheort se þe soðlice wælhreow ys 7
Benefacit animæ suæ uir misericors. qui autem crudelis est. et
 his magas awyrpð mildsung gearwað lif mildheortnyss 7
propinquos abicit; Clementia præparat uitam misericordia et
 soðfæstnyss gearwiað godu mildheortnyss 7 soðfæstnyss geheald-
ueritas præparant bona; Misericordia et ueritas custo-
 að cyning 7 byð gestrangud mid miltse þrymsetl his don
diunt regem et roboratur clementia thronus eius; Facere
 mildheortnysse 7 dom ma geliciað mid gode þænne
misericordiam et iudicium. magis placent apud deum quam
 offrunga
uictimæ;

¹ i. dimittant.

sunu sæde on demende steopcildum beo þu
Hiesus filius Serach dixit. In iudicando¹ pupillis esto
 mildheort swa fæder ælc mildheortnyss deð stowe anra-
misericors ut pater; Omnis misericordia faciet locum uni-
 gehwylcum æfter geearnunge weorca hyra la hu micel ys
cúique secundum meritum operum suorum; Quam magna²
 mildheortnyss godes 7 gemiltsung his gecyrrendum to him
misericordia dei. et propitiatio illius conuertentibus ad se;
 gemiltsung mannes abutan freond his mildheortnyss soðlice
Miseratio hominis circa proximum suum; misericordia autem
 godes ofer ælc flæsce se þe mildheortnyss hæfð ge he lærð
dei super omnem carnem; Qui misericordiam habet et docet
 ge he tyð swa fæder heorde his se þe deð mildheortnyss
et erudit quasi pater gregem suam; Qui facit misericordiam
 tobringð offrung
offert sacrificium;

sæde gedafenað witodlice eac þæne se þe
Augustinus dixit. Oportet quippe etiam eum qui
 mildheortnyss secð eac hyne for hæle his sum þineg
misericordiam requirit. et ipsum pro salute sua aliquid
 beswincan findan we magon mildheortnyss ac on sawle gedre-
elaborare; Inuenire possumus misericordiam. sed in anima contri-
 fedre 7 on gaste eodmodnyss on forðsipe þinum gepenc god
bulata et spiritu humilitatis; In exitu tuo cogita deum.
 7 on cwyde þinum læf þearfum þu þyder færst 7 weorcu
et in testamento tuo relinque pauperibus tu illuc uadis. et opera
 þine þurhwuniað
tua permanent;

sæde þar mildheortnyss byð soht butan wiperwenn-
Gregorius dixit. Ubi misericordia quæritur sine contro-
 incge hæl ys lar butan mildheortnyss swyþe byþ
uërsia³ salus est; Disciplina sine misericordia multum de-
 towurpen gif an butan oprum si gehealden
struitur. si una sine altera teneatur

sæde na soðlice earnian. godes mildheortnyss
Ciprianus dixit. Neque enim mereri dei misericordiam
 mæg se þe mildheort sylf na byð ne na begytt mid god-
póterit qui misericors ipse non fuerit; Neque inpetrabit di-

¹ i. iudicans.² s. est.³ i. oppugnatione.

cundre miltse ænig þinc on benum se þe to bene þearfan
uina pietate aliquid in precibus qui ad præcem pauperis
 na byð mildheort
*non fuerit humanus*¹;

sæde mildheortnyss fram midþoligende fremedre
*Isidorus dixit. Misericordia a compatiendo aliène*²
 yrmþe nama gehlet nan soðlice on oprum beon
*misérie uocabulum*³ *sortita est; Nullus autem in alio esse*
 mildheort mæg se þwyrlice libbende on him mildheort nys
misericors pōtest. qui prāue uiuendo in se misericors non est;
 sæde na geearnian godes mildheortnyssse mæg
Ciprianus dixit. Neque mereri dei misericordiam poterit
 se þe to bene þearfan he na byð mildheort
qui ad precem pauperis ipse non fuerit humanus;

XLV.

be efenþrowunge nihstan.
De Compassione Proximi.

drihten segð on godspelle ealle eornostlice swa hwylce swa
Dominus dicit in euangelio. Omnia eryl quaecumque
 gewillað þæt don eow menn swa eac ge doð him þys
uultis ut faciant uobis homines ita et uos fácite illis; Haec
 ys soðlice lagu 7 witigan
est enim lex et prophetæ;

se apostol sæde geblissian mid geblissigendum wepan
*Paulus apostolus dixit. Gaudere*⁴ *cum gaudentibus flere*
 mid wependum neodum haligra gemænsuwigende þurh
cum flentibus necessitatibus sanctorum communicantes. per
 sope lufe þeowian eow betwynan gif abysgud byþ mann on
*caritatem seruire inuicem; Si preoccupatus*⁵ *fuerit homo in*
 ænigum gylte ge þe gastlice synd lærað þus geradne on
aliquo delicto. uos qui spiritales estis instruite huiusmodi in
 gaste liðnyssse besceawigende þe sylfne þæt þu eac si costud
spiritu lenitatis considerans te ipsum ne et tu tempteris;
 underfoþ untrume geþyldige beoð to eallum
Suscipite infirmos patientes estote ad omnes;

¹ i. misericors.² i. aliorum.³ i. nomen.⁴ s. debemus.⁵ i. preuentus.

sæde se þe forsylð nehstan his he syngað
Salomon dixit. Qui despicit proximum suum peccat;
geleafan ah mid nehstum on þearflícnyssse his þæt eac on
Fidem posside cum proximo in paupertate illius: ut et in
godum his geblissige on tide gedrefednyssse nehstum þurh-
bonis illius laeteris; In tempore tribulationis proximo per-
wuna getrywe þæt on yrfwerdnyssse his midyrfenuma þu sy
mane fidelis ut in hereditate illius cohæres sis;
forspil feoh for broþor 7 freond fram na awend ansyne
Perde pecuniam propter fratrem et amicum; Ne auertas faciem
þine fram nehstum þinum se þe pytt dylf nehstan on þæne
tuam a proximo tuo; Qui fuream fudit proximo in illam
he fealð se þe sett stan nehstan he ætspyrnð on þam 7
décidit. et qui statuit lapidem proximo offendit in eo. et
se þe grin oþrum legð he forwyrð on þam
qui laqueum aliis pónit peribit in illo;

sæde gif hwyrc þa þe gesihð on gylte nehstan his
Origenis dixit. Si quis ea quæ uidet in delicto proximi sui.
oððe huru na gebicnað oððe on gewitnyssse geclypud na þa
uel non indicat. uel in testimonium uocatus. non quæ
soþe synd segð wite gyltes byð ongeanfealden to gewitan
uéra sunt dixerit: póna commissi reuoluitur ad conscium;

sæde efenþrowunge soðlice nehstes wel oft besitt
Gregorius dixit. Compassionem enim proximi plerumque obsidet
arfæstnyss leas se þe soðlice sar onfehð on fremedre
pietas falsa. qui enim dolorem excipit in aliéna
neode rode byrð on gepance na soðlice ealles
necessitate crucem portat in mente; Neque enim aliter
alysendes ures lima we beoð gewordene butan togeþeodende
redemptoris nostri membra efficiuntur. nisi inherendo
gode 7 midþoligende nehstum rod witodlice fram cwymlincge
deo et conpatiendo proximo; Crux quippe a cruciatu
ys geeweden 7 twam gemetum rod byð uppahafen þænne oððe
dicitur. et duobus módis crux tollitur¹ cum aut
þurh forhæfednyssse rode drihtnes we berað oððe þænne
per abstinentiam crucem domini baiulámus aut²
þurh midþrowunge nehstes neode his ure
per compassionem proximi: necessitatem illius nostram

¹ i. sustinetur.² s. cum.

we getellað witodlice gif þas ænig for tidlicre geswencednysse
putamus; Nam si haec quisque pro temporali afflictione
 gegearwað rode witodlice berð ac faran æfter gode
exhibet; crucem quidem báíulat sed íre post deum
 wiðsæcð twam soðlice gemetum rod byþ uppahafen. þænne
recússat; Duobus enim módis crux tóllitur. cum
 oððe þurh forlæfednysse byð geswenct lichama oððe þurh mid-
aut per abstinentiam adfligitur corpus. aut per con-
 þrowunge nehstan byð geswenct mod midþrowung witodlice
passionem proximi adfligitur animus; Compassio quippe
 menn 7 rihtineg leahtrum scyl beon þæt on anum 7 þam sylfum
homini et rectitudo uitis debetur; ut in úno eodémque
 menn 7 we lufian god þæt he geworden ys 7 we ehtað
homine et diligamus bonum quod factus est et perséquimur
 yfelu þe he deð þæt na þænne gyltas unwerlice forgyfað na
mala quæ facit. ne dum culpas incáute remittimus¹; non
 eallunga þurh soðe lufe midþolian ac þurh gymeleaste
iam per caritatem cónpati. sed per negligentiam
 forgyfan beon gesewene þæt eornostlice we scylon gegearwian
concedisse uideamur; Hoc ergo nos debemus exhibére
 nehstum þæt unwyrþum us fram scyppende urum we
proximis quod indignis nobis a creatore nostro con-
 geseoð beon gegearwud na nehstan lufian byð oferswyðed
spícimus exhibéri; Minus² proximum amare conúncitur;
 se na mid him on neode his eac swylce þa þe him
qui non cum éo in necessitate illius étiam éaque sibi
 derigende synd þolap nane. þa we magon gebroþrum
noxia³ sunt pátitur; Nulla quæ póssumus fratribus
 agyldan godu we wiðsacan þanon soðlice him se ys ofer
inpéndere bona recussémus; Inde enim ei qui est super
 ealle we genealæcean þanon. us þurh midþrowunge nehstes
omnia propinquámus. unde nos per compassionem proximi
 eac swylce under us sylfe we alecgað swa micele
étiam sub nōsmet ipsos depónimus; Quánto
 swa we swyþor þurh midþrowunge we beoð togetogene.
plus per compassionem adtráhimur.
 swa micele heagre 7 soðlicur we gode genealæcean swa hwyle swa.
tánto áltius ueríusque propinquamus⁴; Quisquis

¹ i. relaxamus.² i. non.³ i. nocentia.⁴ s. deo.

yfele na forþyldigað he him sylfum þurh ungeþyld his
malos non tolerat¹ ipsi sibi per intolerantiam² suam
 gewita ys þæt he god nyss god he næs þæne yfelra
testis est quia bonus non est; Bonus non fuit quem malorum
 þwyrnyss na fandod(e) isen ure sawle nateshwon
prauitas non probauit³; Ferrum nostrę animę nequāquam
 byð gelædd to gehwædnysse scerpnyssse gif þæt þu nære byð
perducitur ad subtilitatem⁴ acuminis si hoc non éras erit
 fremedre feole þwyrnyssse swa micle eornostlice mare yfele
aliéne⁵ líma prauitatis; Tanto ergo magis male
 to forþyldigenne synd swa micle swa hi swyþor geniltsumað swa
tolerandi sunt. quāto amplius abundant; Sic
 we scylon don care ure þæt we na forgyman care
debemus ágere curam nostram. ut non neglegāmus curam
 nehstan gif soðlice þæt beon agolden us rihtlice
proximi; Si enim et quod inpendi nobis recte
 we willað oprum we forgyfað 7 þæt us gewyrþan we nellað
uolumus aliis inpertimur et quod nobis fieri nolumus
 þæt oprum don we forbugan soðre lufe lage ungederede
hoc aliis fácere deuitamus caritatis iúra inlęsi
 we gehealdap
seruabimus;

sæde þæt þe getimian þu nelt na nehstum þinum
Basilus dixit. Quod tibi accédere non uís. nec proximo tuo
 þu gewilnige becuman besargian on fremedum yrmþum
cupias euenire; Condolere⁶ in aliénis calamitatibus
 gefeolæcean mid wopum on fremedum gnornungum on
sociäre flétibus in aliénis meróribus: In
 gedrefednyssse opres 7 þu beo unrot swylc beo þu oprum
tribulatione altérius. et tu esto tristis; Talis esto aliis.
 swylce þu gewilnast beon embe þe opre þæt þu nelt þolian
quales óptas ésse circa té alios; Quod non uís páti.
 na do þu 7 na ongebring oprum yfelu þæt þu na þolige
non facias. et non inferas⁷ alii mala ne patiáris
 gelice swa mildheort beo on fremedum gyltum eall swa on
similia; Ita clemens esto in aliénis delictis sicut in

¹ i. non suffert.⁴ i. exilitatem.² i. insufferantiam.⁵ i. aliorum.⁷ i. inducas.³ i. temptauit.⁶ s. debemus.

þinum þæt na þu elles ne elles oðre deme 7 swa oþre
*tuis. ut nec aliter te. nec aliter alios penses*¹. et sic alios
 dem swa þu beon gedemed wilnast
iudica. ut iudicari cupis;

sæde þænne soðlice us betwynan byrþena ure
Effrem dixit Cum enim inuicem onera nostra
 we berað wiperwinnan urne deoful we gescyndað 7
*portamus. conluctatorem*² *nostrum diabolum confundimus*³ et
 we ofercumað 7 drihten urne se on heofenum ys
superamus et dominum nostrum qui in caelis est
 we arwurpiað eallswa drenc wæteres byrstendum on hætan
honorificamus; Sicut potus aque sitienti in estu
 sunnan swa spæc frofre breþer on gedrefednysse
solis. sic sermo consolationis fratri in tribulatione
 costunge gesettum
temptationis posito

XLVI.

be upahafennysse.
De Elatione.

drihten segð on godspelle ælc se þe hyne uppahæfð
Dominus dicit in euangelio. Omnis qui se exaltat
 he byð genyþerud
humiliabitur;

se apostol sæde gif gyt mannum gelicode cristes
Paulus apostolus dixit. Si adhuc hominibus placere christi
 þeow ic nære we na beon gewurdene ideles wuldres
seruus non essem; Non efficiamur inanis glorię
 grædige us betwynon forþcelpigende gemænelice andigende
cupidi. inuicem prouocantes inuicem inuidentes;
 gif hwylc wene hyne ænig þincg beon þænne he sy naht
Si quis existimat se aliquid esse eum sit nihil
 sylf he hyne beswicð
ipse se seducit;

sæde onscunung drihtnes ys ælc andeaw
Salomon dixit. Abominatio domini est omnis arrogans

¹ i. iudices.² i. oppugnatorem.³ i. perturbamus.

þeah þe he of handa to handa byð he na byð unscyldig
etiāmsi mānu ad manum fuerit. non erit innocens;
 se þe hyne bogað 7 tobrætt teonan he awehð se þe hopað on
Qui se iactat et dilatat. iurgia cōntritat; Qui sperat in
 drihtne he byð uppahafen
domino subleuatur;

sæde on eall þæt he wat hit sylf mod ofsett
Gregorius dixit. In omne quod scit sé sé méns déprimat.
 na þæt mægen ingehydes gegaderað wind uppahafennysse
ne quod uirtus scientiæ cōgregat uēntus elationis
 afysige wunderlic witodlice dæd þænne uppahafennys na
tóllat¹; Mirānda quippe actio cum elatio non
 uppahefð ac gehefegaþ þænne upplíc gyfu to heagrum
éleuat sed gráuāt; Dum supérna gratia ad altiōra²
 to understandendum we beoð gelædde swa heagre
intelligenda dúcimur³; quāto sublimius³
 swa we beoð uppahefde swa micelum symle þurh eadmodnysse
leuamur. tāto semper per humilitatem
 us sylfe mid andgyte urum ofsettan we scylon swyþe
nosmet ipsos intellectu nostro prémere⁴ debamus; Ualde
 witodlice uppahafen mod byð astynt gif se ofer þæne
quippe elāta mens retūditur. si ipse super quem
 hyne uppehefð byð underaled andeawe ueras wiðinnan
sé extóllit subponatur⁵; Arrogantes uiri intra
 haligre gelaþunge þeah þe hi god lybbende forfleoð hyne
sanctam aecclesiam⁶; quāmuīs deum uiuendo refugiunt eum
 swa þeah soðlice gelyfende andettað
tāmen uerāciter credendo confitentur;

sæde be rihtwisnysse mægene mid nanes pryte
Isidorus dixit. De iustitię uirtute nulla elutione
 þu ofermodiga be godum dædum na beo þu appahafen 7 be
supérbias. de bonis factis non extolláris. et de
 godum weorcum na gylp þu pryte heage utawyrpð 7
bono opere non gloriéris; Elatio excelsos deiéit et
 wiperwyrdnyss prute genyþerude þæt þu geswuteligende
arrogantia sublimes humiliāuit; Quod manifestando
 miht forlætan suwigende geheald
pótes amittere. tacendo custodi;

¹ i. auferrat.² i. superiora.³ i. altius.⁴ i. inclinare.⁵ i. deprimatur.

XLVII.

be life mannes.
De Vita Hominis.

segð on godspelle na gepence ge on heortum
Dominus dixit in euangelio. Ne cogitétis in cordibus
 eowrum hwæt ge onscreydan oððe hwæt ge etan sawl
uestris quid induamini. aut quid manducétis. anima
 eower ma ys þænne mete na þæt ingæð on muð
uestra plus est quam éscas; Non quod intrat in os
 besmitt mann ac þæt forðgæð of mupe þæt
coínquinat hominem; sed quod procedit ex ore hoc
 besmitt mann
coínquinat hominem;

se apostol sæde nys rice godes meta 7 drinc
Paulus apostolus dixit. Non est regnum dei éscas et potus.
 ac rihtwisnyss 7 sibb 7 bliss on haligum gaste
sed iustitia. et pax et gaudium in spiritu sancto;
 selust hit soðlice ys mid gyfe beon gestapelud heortan na
Optimum enim est gratia stabiliri cor non
 mid mettum þa na framedon gangendum on þan
éscis quae non profuerunt ambulanti in eis;

sæde na geswencð drihten mid hungre sawle
Salomon dixit. Non adfligit dominus fáme animam
 rihtwises betere ys slota dryge mid blisse þænne hus
iusti; Melior est bucélla sicca cum gaudio quam domus
 full mettum mid sace
plena uictimis cum iúrgio;

sunu. sæde angyn lifes mannes wæter 7
Hiesus filius Sirach dixit. Initium uitę hominis aqua et
 hlafulf 7 scrud lif manfull to gystigenne of huse on
panis et uestimentum; Vita nequam hospitandi de domo in
 hus betere ys deað þænne lif biter 7 rest
domum; Melior est mors quam uita amara. et requies
 ece þænne adl þurhwunigende ælcne mete ytt
aeterna quam languor perseuerans; Omnem éscam manducat
 wamb 7 ys mete mete betere angyn neodbehefe lifes
uenter. et est cibus cibo melior; Initium necessarium uitę

manna wæter fyr 7 isen meole 7 hlaƿ smedmen
hominum aqua ignis. et ferrum. lac. et panis similagineus.
 hunig 7 winclyster winberian 7 ele 7 reaf þas
mel. et bōtrus. ūue. et oleum. et uestimentum ; *Hæc*
 ealle haligum on gode swa arleasum 7 synfullum on yfele
omnia sanctis in bona. sic impiis et peccatoribus in mala
 beoð gecyrrede
conuertentur ;

Augustinus sæde ælc yfel oððe forþi leofað þæt
dixit. Omnis malus aut ideo uiuit ut
 he sy gepread oððe forþi he leofað þæt þurh hyne gode
corrigitur. aut ideo uiuit ut per illum boni
 beon begane
exerceantur ;

XLVIII.

be gifum oþpe lácum.
De Muneribus.

drihten segð on godspelle gyfa ablendað eagan
Dominus dicit in euangelio. Munera excēcant oculos
 witena 7 he awendað wordu rihtwisra
sapientium et mūtant uerba iustorum ;

sæde gyfa of bosme arleas onfehð þæt
Salomon dixit. Munera de sinu impius accipit ut
 he forhwyrfe siðsatu domes na syle þu fremedum wyrðscype
peruertat sémitas iudicii ; Non dés alienis honorem
 þinne
tuum ;

sunu sæde ær þam þe hi onfon beoð gecyssede
Hiesus filius Sirach dixit. Donec accipiant osculantur
 handa syllendes 7 on behatum geeadmettað stefna hyra
manus dantis et in promissionibus humiliant uoces suas
 on tide eðleanes hi gyrnað tide geseald soðlice 7
in tempore redditionis¹ postulabunt tempus ; Datum uero et
 onfangen eall awritt þænne þu sylst na ætwit þu
acceptum omne describe ; Cum dēderis ne inpróperes ;

¹ i. restitutionis.

swa hwæt swa þu sylst getele 7 ic mete þar handa manega
Quodcumque trādes numera et appendo ; Ubi manus multę
 synd beluc
sunt clāude ;

sæde unrihtþæmed gelomlice þæt na of
Agustinus dixit. Adulteratur frequenter. quod non ex
 willan byð geseald þæt soðlice of agenum byþ getipud
uoluntate datur. quod enim ex propria prestatur
 willan mid ealre soðfæstnysse byð forgyfen
uoluntate. cum omni ueritate donatur ;

sæde swa micele eornostlice beon cadmodra gehwylc
Gregorius dixit. Tanto ergo esse humilior quisque
 scyl of gyfe swa micele hyne gewripenra beon besceawað on
debet ex munere quanto se obligatiorem esse cōspicit in
 agyldendum gesceade se þe eornostlice halige endebyrdnysse
reddenda ratione ; Qui ergo sacros ordines
 sylð þænne fram ælcere gyfe hand ascæcð þænne on
tribuit tunc ab omni munere manus excutit. quando in
 godcundum þingum na þæt an nan feoh ac eac swylce
diuinis rebus. non solum nullam pecuniam. sed etiam
 mennysce gyfe na secð
humānam gratiam non requirit.

sæde we na scylon wiðsacan lifes pises gyfe
Josephus dixit. Non debemus recussare¹ uigē istius munus
 þa sealde us god gif mannes sylena we ongeanwyrpað
quod dedit nobis deus ! Si hominis data reiciamus.

teonfulle we synd swa micele ma gehealdan we scylan þæt we
contumeliōsi sūmus. quātomagis seruare debemus quod
 fram gode urum onfoð
a deo nostro accipimus ;

XLVIII.

be ælmessan.
De Elemosina.

drihten segð on godspelle sylłað ælmyssan 7 efne ealle
Dominus dicit in euangelio. Dāte elemosinam et ecce omnia

¹ i. abnuere.

clæne synd eow becypað þa ge agað 7 syllað ælmyssan
múnda sunt uobis; Uéndite quę possidetis et dáte elemosinam;
 doð eow saccas þa na ealdian goldhord na geteori-
Fácite uobis sácculos¹ qui non ueteréscant. thesáurum non defici-
 gende on heofonum þider þeof na genealæce ne moppe
entem in celis. quo fúr non adprópiat neque tinea
 gewemð
corrúmpit;

on bec ys gecweden betere ys don ælmyssan þænne
In libro tobí dicitur. melius est fácere elemosinam. quam
 goldhordu goldes ongeanlecgean þa þe doð ælmyssan 7
thesáuros auri reponere; Qui faciunt elemosinam et
 rihtwisnysse hi beoð gefyllede mid life ecum
iustitiam saturabuntur uita gterna;

se apostol sæde eadiglicur ys syllan þænne niman
Petrus apostolus dixit. Beátius est dáre quam áccipere.

se apostol sæde se þe spærlice sæwð spærlice he
Paulus apostolus dixit. Qui parce seminat parce et
 eac g(e)ripð god soðlice donde we na geteorian þa hwile we
metet; Bonum autem facientes non deficiamus; Dum
 timan habban we wyrcean god to eallum swyðpost soðlice
tempus habemus operemur bonum ad omnes maxime autem
 to hiwecupum geleafan mannum
ad domésticos fidei homines;

sæde synd alysednysse sawle weres welan his se þe
Salomon dixit. Redemptio² animę uiri diuitiæ suę qui
 soðlice gemiltsað þearfum eadig he byþ se þe teonað
autem miserebitur pauperi beatus erit; Qui calumniatur
 þearfan tælð scyppende his arwurpað soðlice þæne se þe
pauperem exprobat factóri eius honórat autem eum qui
 gemiltsað þearfan
miserebitur pauperi;

sunu sæde beluc ælmyssan on heortan
Ihesus filius Sirach dixit. Conclúde elemosinam in corde
 þearfan 7 þeos for þe gebitt fram ælcum yfele fyr
pauperis. et hæc pro té exorabit ab omni malo; Ignem
 byrnende acwencð wæter 7 ælmyss wiðstynt synne nys
ardentem extinguit aqua; et elemosina resistit peccato; Non est

¹ i. marsurios.² s. sunt.

him wel þa þe syngallice synd yfele 7 ælmyssan hi na syllað
eis bene qui assidue sunt mali: et elemosinam non dānt;
 ælmyss weres swylce tacn mid him for bebod
Elemosina¹ uiri quasi signaculum cum ipso; Propter mandatum
 togenim þearfan 7 for næfte his ne forlæt hyne idelne
adsūme pauperem. et propter inópiam eius ne dimittas illum uácuum;
 gesete goldhord on bebodum heahstes 7 hit framað þe ma
Pone thesaurum in preceptis altissimi. et próderit tibi mágis
 þænne goldhord ælmyssan þearfan na ascyra þu 7 eagan þine
quam aurum; Elemosinam pauperis ne fráudes et oculos tuos
 ne forhwyrf þu fram þea(r)fan sawle hingrigendes ne forseoh þu
ne transuértas a páupere; Animam esurientis ne despéxeris.
 7 na gedref þu þearfan on næfte his heortan wanspediges ne
et non exásperes² pauperem in inópia sua; Cor inopis ne
 geswenc þu 7 þu forð na ateo sylene angsumum gebed
adflíxeris. et non prótrahas datum angustíanti³; Orationem
 gedrefedes na awyrp þu 7 na framawend ansyne þine fram
contribuláti ne abicias: et non auertas faciem tuam ab
 wædlum fram wanspedigum na framawend eagan þine for
egéno; Ab inope ne auertas oculos tuos propter
 yrre wyrigendes þe þearfan on biternysse byð gehyred
íram; Maledicéntis té pauperis in amaritudine exaudietur
 ben his gehyrð soðlice hyne se worhte hyne gegaderunge
precatio illius. exaudiet autem eum qui fecit illum; Congregationi
 þearfena gecwemne þe do þu ahyld þearfum eare þin
pauperum affábilem⁴ te fácito; Inclina pauperi aurem tuam.
 þæt si gefulfremmed gemiltsung 7 bletsung þin beforan deape
ut perficiatur propitiatio et benedictio tua; Ante mortem
 wel do sawle þinre 7 æfter mægenum þinum ræcende
bene fác animę tuę. et secundum uires tuas expórrigens
 syle þearfum syle þearfum 7 onfoh gerihtwisa sawle þine
dá pauperi; Da pauperi et accipe; Justifica animam tuam
 ær forðsiþe þinum wyrc rihtwisnysse forþi nys mid
ante óbítum tuum operare⁵ iustitiam quoniam non est apud
 helwarum gemetan mete se þe deð miltheortnysse he lænð
ínferos inuenire cibum; Qui facit misericordiam fínerat
 nehstum læn nehstum þinum on tide neode his
proximo; Fénera proximo tuo in tempore necessitatis illius;

¹ est.² i. non perturbes.³ i. tristi.⁴ i. fatuabilem.⁵ i. fac.

sæde on cystignysse soðlice þearfena na herereafu
Augustinus dixit. In largitate enim pauperum non spolia
 ac gyfa beoð gesohte hwylc seo gyfu ys þa ofer mid
sed dona requiruntur; Quale il'ud munus est quod alter cum
 blisse onfehð ofer mid tearum forlæt ofer þæt se gebliissað
gaudio accipit alter cum lacrimis amittit? super quod ille gratulatur
 þes asihð þeah þu forgyfe þine beteran ælmyssan
iste suspirat? quāuis largiāris tuum meliorem elemosinam
 þu dest gif þu agyfst fremede fremede soðlice ys þæt
facis? si reddas aliénū¹; Aliénū enim est quod
 we habbað gif na gedafenigendlice þam we brucað to hæle
habemus. si non competenter eo ūtimur ad salutem;
 þeos ys mid gode gecweme ælmyss seo of agenre byð
Haec est apud deum grāta elemosina? quę ex uernacula² ex-
 gegearwud spede ne faenfull reafiac byð geseald ma willað
hibētur substantia neque fraudulenta pręda tribuitur; Mālunt³
 hi hyra forspillan forgyfende þænne fremede gesettan gelogigende
sę suum pērdere largiendo quā aliēna restituere componendo;

sæde to lytlum beode æwfæste þearfan 7
Hieronimus dixit. Ad mēnsulam⁴ religiōsi? pauperes et
 ælpeodige mid him crist gebeor beon witan wyrpscype ys
peregrini cum illis. christum conuīuam esse nōscant; Gloria⁵
 bisceoppa þearfan of æltum foresceawian teona ealra
episcoporum pauperem ōpibus preuidere; Ingnominia⁶ omnium
 sacerda agenum hicgean welan
sacerdotum propriis studere diuitiis;

sæde na si þu idel þænne þu dest ælmyssan
Basilius dixit. Non sis uānus cum fēceris elemosinam
 behofigendum na þe þam beteran þam þe þu lænst þu wen
indigenti? neque tē illo meliorem cūi fēneras aśtimes;

sæde synd soðlice þa micle lufiað 7 mænige of
Gregorius dixit. Sunt enim qui magna diligunt. et multa ex
 þam þe hi agað wædlum dælan asmeagiað þæt gyltas
his quę pōssident egēnis distribuere pertrāctant? ut culpas
 hyra ætforan godes eagum. miltheortnysse innopum alysan
suas ante dei oculos misericordiae uisceribus rēdimant?

¹ i. aliorum.² i. ex propria.³ s. multi.⁴ i. ad mensam.⁵ s. est.⁶ i. irrisio uel despectio.

þænne gehwylce nedbehefe þearfendum we syllað hyra him
Dum quælibet necessaria indigentibus dāmus. sua illis
 we agyfaþ næs ure we gyfað eorðlice witodlice ealle geheald-
reddimus non nostra largimur; Terrēna quippe omnia ser-
 ende we forlætað ac wel gyfende we gehealdað swa hwylc swa
uando amittimus sed bene largiendo seruāmus; Quisquis
 nu gode weorcu þearfendum gegearwað him þas synderlice
nunc bona opera indigentibus exhibet. ei hæc specialiter
 agylt on þas þas lufe gegearwað
inpēdit¹. cuius² hæc amore exhibuerit;

sæde nane gyltas mid ælmyssum magan beon alysedo
Isidorus dixit. Nulla scēlera elemōsinis pōsse redēni.
 gif on synnum gehwylc þurhwunað nan ys gyltes forgyfenyss
si in peccatis quisque permāserit; Nulla est delicti uenia
 þænne swa forestæpð mildheortnyss þæt hi fyligean synna
quando sic præcēdit misericordia ut eam sequantur peccata;
 se þe feond lufað 7 se heofigendum lufe midprowunge
Qui inimicum diligit. et qui lugenti affectum³ compassionis
 7 frofre forgyfð oððe on sumum neodum geþeaht
et consolationis inpētit⁴ aut in quibūslibet necessitatibus consilium
 gegearwað ælmyssan butan twyon deð þeah þe ænig sy
ādhibet. elemosinam procul dubio facit; Quāuis quisque sit
 þearfa nan swa þeah hwanon sylle behofigendum beladunge
egens⁵ nullam tāmen unde tribuat egenti excussationem
 næfte mæg ongeanwyrpan twa synd ælmyssan an lichamlic
inōpiæ⁶ pōtest obicere⁷; Dūe sunt elemosinæ ūna corporalis.
 wædligendum syllan swa hwæt swa þu miht oper gastlic
egenti dare quicquid potūeris. altera spiritalis.
 forgyfan fram þam þu derud byst be reaflacum fremedum
dimittere a quō lēsus fueris; De rapīnis aliēnis
 ælmyssan don nys weldæd miltsunge ac gestreon
elemosinam fācere non est officium miserationis; sed emolumentum⁸
 gyltes se þe eornostlice unrihtlice ætbryt rihtlice næfre sylð
sceleris; Qui ergo iniuste tollit. iuste numquam tribuit;
 ne he wel oprum gearwað þæt he fram opru(m) gyrnð
Nec bene altero prebet. quod ab alio extorquet⁹;

¹ i. donat.² s. in.³ i. amorem.⁴ i. donat.⁵ i. pauper.⁶ i. egestatis.⁷ i. obponere.⁸ i. augmentum.⁹ i. exigit.

micel gylt ys þincg þearfena gearwian welegum 7 of
Magnum scélus est rés pauperum prestáre diuitibus et de
 æhtum wanspedigra begytan herunge mihtigra ne
sumptibus¹ inopum adquirere fauórem² potentum; Ne
 geceos þu hwam þu gemiltsige þe læs þu forgæge þæne se þe
éligas cūi misereáris. ne fórtē pretéreas eum qui
 geearnað underfon mare ys welwyllednyss þænne þæt ys geseald
meretur accipere; Maior est beniuolentia. quam quod dátur;
 se þe mid unrotnysse hand ræcð wæstm edleanes
Qui cum tristitia manum porrexerit? fructum remunerationis³
 forlæt nys soðlice mildheortnyss þar nys welwillednyss
amittit; Non est enim misericordia ubi non est beniuolentia;
 na ætfeorra þu oprum þanon oprum þu sylle naht framað gif
Non auferas alteri unde alii tribuas; Nihil proficit si
 oþerne þanon þu gereordst þanon þu oþerne idelne dest
alium inde reficis unde alium inánem⁴ fácis;

ææde se þe æfter gode ælmyssan deð god
Ciprianus dixit. Qui secundum deum elemosinam facit? deum
 he gelyfð 7 se þe hæfð geleafan soðfæstnyssse gehealt godes
credit. et qui habet fidei ueritatem. seruat dei
 ege se þe soðlice ege godes gehealt on gemiltsungum
timorem; Qui autem timorem dei seruat in miserationibus
 þearfena god he gepencð
pauperum deum cogitat;

L.

be gedrefednyssse.
De Tribulatione.

drihten segð on godspelle ic þa ic lufige ic þreage 7
Dominus dicit in euangelio. Ego quos amo. arguo et
 ic gewilde
castigo;

se apostol sæde þurh fela gedrefednyssa gedafenað
Paulus apostolus dixit. Per multas tribulationes oportet
 us ingan on rice godes on eallum gedrefednyssse we poliað
nos introire in regnum dei; In omnibus tribulationem pátimur.

¹ i. possessionibus.² i. laudem.³ i. retributionis.⁴ i. uacuum.

ac we na synd geansumude we synd onscunude ac we na
sed non angustiamur¹. apporiamur². sed non
 synd forlætene ehtnysse we þoliað ac we na synd forlætene
destitúimur. persecutionem patimur? sed non derelinquimur.
 we synd aworpene ac we na forwyrpað symle cwylnmince
deicimur. sed non peribimus semper³ mortificationem
 hælendes on lichaman urum abutanferigende þæt eac lif
iesus in corpore nostro circumferentes⁴.? ut et uita
 hælendes on lichaman urum sy geswutelud
iesus in corporibus nostris manifestetur;

sæde se þe on þisum middanearde beon geswungen
Augustinus dixit. Qui in hoc mundo flagellari
 na gearnað on helle he byþ geþread þænne soðlice we fram
non merebitur? in inferno torquebitur⁵; Cum enim a
 drihtne beoð geswungene gif eac geþyldlice we onfoð 7
domino flagellābimur. si et patienter excipimus et
 eadmodlice þancas we doð gif yfele we beoð synna forgyfe-
humiliter gratias āgimus. si mali fuērimus peccatorum indul-
 nysse we onfoð gif soðlic(e) gode ece eadlignysse we
gentiam accipiemus. si autem⁶ boni aeternam beatitudinem con-
 begytað
sequemur;

sæde se þe æne onfehð yfelu on life his na þa
Hieronimus dixit. Qui semel recipit mala in uita sua non
 sylfan cwylnmincega þolað on deape þa þe polode on life
eōsdem cruciatus patitur in morte quos est passus in uita;
 and micele betere ys magan sargian þænne geþane
Multoque melius est stōmachum dolēre quam mentem;
 to warnigenne ys wund þæt sargian byð gehæled micel ys
Cauendum est uulnus quod dolōre curatur; Magna est
 yrre þænne syngiendum na yrsað god læce gif he geswicð
ira quando peccantibus non irāscitur deus; Medicus si cessauerit
 hælan he ortruwað
curare⁷ desperat;

sæde mid godcundum dihte byð gedon þæt lengtogran
Gregorius dixit. Diuina dispensatione āgitur. ut prolixiora
 leahtras seocnyss lengre bærnð
uitia egrotatio¹ prolixior exūrat;

¹ i. tristamur.² i. iniuriamur.³ s. sumus.⁴ i. deportantes.⁵ i. cruciabitur.⁶ s. fuerimus.⁷ i. sanare.⁸ i. infirmitas.

sæde ongeangecyrrende soðlice god mann cwylmð
Isidorus dixit. Reuertens enim deus hominem cruciat
 þæne syngigende forlæt swingende eft geneosað geendebyrð
quem peccantem deseruerat. flagellando iterum uisitat; Ordinata
 ys gemiltsung godes se ær her mann þurh swingla fram
est misratio dei qui prius hic hominem per flagella a
 synne he gebet 7 æfter þam fram ecere susle alyst
peccato emendat. et postea ab eterno supplicio liberat;
 eft he sæde gecoren soðlice godes sarum lifes pises byð
Item dixit electus enim dei doloribus uitę huius ad-
 gecwylmed þæt fullfremminge lif(es) towerdes gestryne
tēritur¹ ut perfectionem uitę futurę lucretur²;
 rihtwisum tidlice swingla to ecum framiað blissum 7 forþi
Iusto temporalia flagella ad aeterna proficiunt gaudia. ideōque
 7 rihtwis on witum geblissian 7 arleas on gesundfullnyssum
et iustus in pōenis gaudere. et impius in prosperitatibus
 wepan scyl ne rihtwisum ne wiperwyrðum god mild-
lugere debet; Neque iusto neque reprob³ deus mise-
 heordnyssse ætbryt gode her þurh geswinc demð 7
ricordiam abstrahit; Bonos hic per afflictionem iūdicat et
 þar he edgylt þurh miltsunge 7 yfele her forþyldigað þurh
illic remūnerat⁴ per miserationem. et malus hic tolerat per
 tidlice miltsunge 7 þar he witnað þurh ece
temporalem clementiam. et illic pūnit per aeternam
 rihtwisnyssse on pysum soðlice life god arað arleasum 7
iustitiam; In hac enim uita deus pārcit impiis. et
 swa þeah na arað gecorenum on þam he arað gecorenum na
tāmen non parcit electis. in illa parcat electis. non
 swa þeah arað unrihtwisum swa micelum swa gehwylc oþpe on
tāmen parcat iniquis; Quanto quisque aut in
 lichaman oððe on gepance swingla polað eall swa micelum
corpore aut in mente flagella sustinet. tanto
 hyne on ende beon geedleanud he hihite þænne soðlice manega
sē in finem remunerari spēret; Dum⁵ enim multa
 genyþerigendlice wiperwyrde agyltan beoð gesewene forsewene
damnabilia⁶ réprobi commisisse uideantur despecti
 fram gode mid nanre bote swingle hi beoð slegene
a deo nullo emendationis uērbere feruntur⁷;

¹ i. cruciatur.² i. mereatur.³ i. abiecto.⁴ i. redivit.⁵ i. quamvis.⁶ s. opera.⁷ i. percutiuntur.

twyfeald dynt ys godcund an on godne dæl mid þam
*Gemina*¹ *percussio est diuina. una in bonam partem. qua*
 we synd geslegene on flæsce þæt we beon gebette oper mid þam
percūtimur carne ut emendemur; altera qua
 we beoð gewundude on ingehyde of soðre lufe þæt we god
uulneramur conscientia ex caritate ut deum
 hatlicur we lufian god forþe rihtwise swingð þæt na be
ardēntius diligamus; Deus ideo iustos flagellat. ne de
 rihtwisnyssse ofermodigende afeallan swingl witodlice þænne
iustitia superbientes cadant; Flagellum namque tunc
 adiligað gylt þænne he awent lif ælc godcund slege
*dēluit*² *culpam cum mutauerit uitam; Omnis diuina percussio*
 oððe afeormung lifes andwerdes ys oððe angyn wites after-
aut purgatio uitę presentis est aut initium pene se-
 fyligendes witodlice sumum swingla on þysum life ongynnað
*quentis; Nam quibūsdam*³ *flagella in hac uita inchoant;*
 7 on eceum slege þurhwuniað þeah þe soðlice gylt tuwa
*et in aeterna percussione perdūrant*⁴; *Quāuis enim culpa bis*
 sy geslegen an swa slege ys understanden se her ongunnen
percūtitur. una tamen percussio intellēgitur quę hic (on)cēpta
 þar byð gefremmed þæt on þam þe eallunga na beoð gepreade
illic perficitur. ut in his qui omnino non corriguntur
 forðstæppendra slege swingla æfterfyligendra sy angyn
precedentium percussio flagellorum sequentium sit initium
 tintregena sumum diglum godes dome her yfele ys þar
*tortmentorū. Quibūsdam secreto*⁵ *dei iudicio. hic male est illic*
 wel gewislice þæt þænne her gewylde beoð gepreade fram ecere
bene. scilicet ut dum hic castigati corriguntur. ab æterna
 genyþerunge beon alysedes sumum soðlice þer wel ys 7 þar
damnatione liberentur. quibūsdam uero hic bene est. et illic
 yfele gewislice sumum 7 her yfele 7 þar yfele forþi
*male;*¹ *pōrro quibūsdam et hic male et illic male. quia*
 beon gepreade nellende 7 beon geswungene on þisum life
cōrrigi nolentes et flagellari in hac uita
 ongynnað 7 on eceum slege beoð genyþerude murenian
incipiunt. et in aeterna percussione damnantur; Murmurare
 on swinglum godes synfull mann na seyl forþi þe swyþust þurh
in flagellis dei peccator homo non debet. quia maxime per

¹ i. duplex.² i. mundat.³ i. aliquibus.⁴ i. perseuerant.⁵ i. occulto.

þæt þe byð gepread byð gebet anragehwyle soðlice þænne
hoc quod corripitur emendatur; Unusquisque autem tunc
 leohtlicur byrð þæt he þolað gif he his framascæcð yfelu for
leuius pōrtat¹ quod pātitur. si sua discussserit² mala. pro
 þam him byþ onbroht edlean riht rihtwis on wiperwyrðnyssum
quibus illi infertur retributio iusta; Iustus in aduersis
 beon afandud hyne oncneawe na beon aworpene weras halige
probari sē cognoscat non dēici; Uiri sancti
 swyþor hi aforhtiað gesundfulle þænne wiperræde forþi godes
plus formidant prospera quam aduersa. quia dei
 þeowas gesundfulle awyrpað wiperræde soðlice lærað þænne
seruos prōspera dēiciunt³. aduersa uero erudiunt; Tunc
 ma synd godes eagan ofer rihtwise þænne hi beon geswencte
magis sunt dei ōculi super iustos. quando eos adfligi
 fram unrihtwisum foresawung uppllice gefafað þænne rihtwisum
ab iniquis providentia supeina permittit; Tunc iustus
 blissa beoð gedihte ece þænne mid andwerdre gedrefednyse
gaudia disponuntur aeterna. quando presenti tribulatione
 beoð afandude swa micelum swa soðlice we on þissere worulde
probantur; Quantum enim in hoc saeculo
 beoð tobrocene swa micelum on ecnysse we beoð getrymede
frāngimur. tantum in perpetuo solidamur.
 swa micelum swa we on andwerdum synd geswincte eall swa micelum
Quantum in presenti adfligimur tantum
 on towerdum we geblissiað gif we her mid swinglum beoð oftredene
in futuro gaudebimus; Si hic flagellis adtērimur.
 afeormode on dome we tocumaþ symle god her swincð þa he
purgari in iudicio aduenimus; Semper deus hic uerberat quos
 to hæle ecere gegearwað na witodlice murena þu na
ad salutem perpetuam prēparat; Non igitur mūrmures. non
 swica þu na sege þu hwi þolige ic yfelu forþi æfter gemete
blasphēmes. non dicas quare sustineo mala? quia iuxta mōdum
 leahtres læsse ys edleon wræce se þe soðlice on swinglum
criminis minor est retributio ultionis; Qui enim in flagellis
 murenað god ma gegremað se þe soðlice wiperræde gepylðelice
mūrmurat deum plus inrītat; Qui uero aduersa patienter
 forþyldigaþ god þe rapur gegladað gif soðlice þu wylt beon
tolerat. deum citius placat; Si enim uis pur-

¹ i. sustinet.² i. liberauerit.³ i. deponunt.

afeormud on wite þe wreg 7 godes rihtwisnyse hera
gari in poëna té accússa et dei iustitiam lauda;
 ealle þe þe gelimpað butan godes na gewyrþaþ
Universa quę tibi accidunt absque dei non fiunt
 willan unrihtwisra miht ofer þe of godes ys geseald
uoluntate; Iniquorum potestas super te ex dei datur
 geleaf ealle þa þe wiperwyrdað of godes geþeahte doð
licentia; Omnes qui tibi aduersantur. dei consilio faciunt;
 geþyldelice þa leohtran þu byrst gif þa hefigran byst gemunan
Patienter leuiora portabis si grauiora fueris recordatus.
 adl soðlice leahtras aseð adl mægena galnyse
Languor enim uitia exquoquit languor uires libidinis
 tobrycð untrumnyss hefig syfre deð sawle
frangit; Infirmitas grauis sobriam facit animam;

sæde ne he wyrþe nys on deaþe onfon frofre
Ciprianus dixit. Nec dignus est in morte accipere solacium
 se þe hyne na geþohte beon to sweltenne geswice anra gehwylc
qui se non cogitauit esse moriturum; Désinat¹ unusquisque
 be gode opþe be godum besargian gif þæt he þolað ongyt
de deo uel de bonis conquiri². si quod patitur intellegat
 hyne gearnian (mi)d trumnyse sawle untrumnyse lichaman
se merere; Firmitate³ anime infirmitatem corporis
 we oferswipað wite ge þæne on gode beon dom þæt se þe
uincimus; Sciatis hanc in deo esse censuram⁴ ut qui
 mid weldædum na byþ oncnawen huru mid witum he sy ongytan
beneficiis non agnoscitur uel plagis intellegatur;
 on life yldryna ys gecweden betere ys soðlice her beon agoldene
In uita patrum dicitur. melius est enim hic persolui
 witu þænne æfter forðsiþe lifes þyses on ecnyse beon ge-
poënas. quam post exitium uite huius in aeternum cru-
 cwylmmed mid fyre
ciari igni

LI.

be frymþum opþe offrungum.
De Primitiis siue oblationibus.

se apostol sæde weldæde soðlice 7 gemænnysse
Paulus apostolus dixit. Beneficii autem et communionis

¹ i. cessat.² i. dolere.³ i. fortitudine.⁴ i. iudicium.

nelle ge forgytan mid þyleum soðlice offrungum byþ geearnud
nolite obliuisci; Talibus enim hostiis promeretur
 god
 deus

onsegednyssa arleasra onscunigendlice drihtne
Salomon dixit. Victimae impiorum abominabilis domino.
 willan rihtwisra gecwemlice eala bearn gif þu hæfst wel do
uota iustorum placabilia; Fili si habes benefac
 mid þe sylfum 7 wyrþe offrunga tobring gemyndig beo þu forþi
tecum. et dignas ablationes offer. memor esto quoniam
 deað na latað offrigendes of unrihtum offrung gewemmed ys
mors non tartabit; Immolantis ex iniquo oblatio maculata¹;
 godu unrihtwisra na fand(að) se hehsta on offrungum
Bona iniquorum non probat altissimus; In oblationibus
 unrihtwisra na on micelnysse offrunga na gemiltsað
iniquorum. nec in multitudine sacrificiorum non propitiabitur
 god synnum se þe tobringð offrunge of spede oþþe æhte
deus peccatis; Qui offert sacrificium ex substantia
 þearfan swylce se þe offrat sunu on gesyhþe fæder his
pauperis. quasi qui uictima(t) filium in conspectu patris sui;
 þu na ætywst ætforan gesihþe godes æmtig offrung rihtwises
Non apparebis ante conspectum dei uacuus; Oblatio iusti
 gefættað weofud 7 swæcc wynsumnysse ys on gesyhþe
inpinguat altare. et odor suauitatis est in conspectu
 þæs hehstan offrung rihtwises andfenge ys 7 gemynde his
altissimi; Sacrificium iusti acceptum est et memoria illius
 na forgytt drihten nelle þu bringan gyfa þwyre na
non obliuiscetur dominus; Noli offerre munera praua. non
 soðlice underfehð þa god mid godum mode wyrðscype agyld
enim suscipit illa deus; Bono animo gloriam redde
 gode 7 na wana þu frymþa handa þinra
deo et non minuas primitias manuum tuarum;

sæde mid micelre feormunge offrunge to adiligenne
Gregorius dixit. Magna purgatione sacrificiorum deluende
 synd gyltas leahtra
sunt culpe uitiorum;

¹ s. est.

LII.

be unrotnyssa.
De Tristitia.

drihten segð on godspelle soðlice ic secge eow þæt ge wepað
Dominus dicit in euangelio. Amen dico uobis quia plorabitis
 7 þoteriað ge middaneard soðlice geblissað ge soðlice beoð
et flebitis uos mundus autem gaudebit. uos autem con-
 geunrotsude ac unrotnyss eower byð gehworfen on blisse
tristabimini sed tristitia uestra uertetur in gaudium;

se apostol sæde seo sopllice æfter gode unrotnyss ys
Paulus apostolus dicit. Quae enim secundum deum tristitia est
 dædbote on hæle stapolfæste wyrçð worulde soðlice
penitentiam in salutem stabilem operatur; Saeculi autem
 unrotnyss deað wyrçð manfull wyrtruma biternysse
tristitia mortem operatur; Nèquam radix amaritudinis
 upp wexsende gelæt 7 þurh þa beoð besmitene mænige
sursum gérminans impedit et per illam inquinantur multi;

sæde heorte geblissegende gegladað ansyne on gnornunge
Salomon dixit. Cor gaudens exultat faciem. in meróre
 sawle byð aworpen gast mod geblissegende ylde blowende
animę deicitur spiritus; Animus gaudens aetatem floridam
 deð gast unrot adrigð hanu
facit. spiritus tristis exsiccet óssa;

sunu sæde la bearn on godum þu na syle ceorunge.
Hiesus filius Sirach dixit. Fili in bonis non des querelam.
 7 on ealre sylene na syle þu unrotnyss wordes yfeles ælc
et omni dáto non dés tristitiam uerbi mali; Omnis
 wite unrotnysse heortan ys unrotnysse na syle þu sawle þinre
plaga tristitia cordis est. tristitiam non des animę tuę;
 wynsumnyss heortan þæt ys lif mannes unrotnysse aweganyð
Iocunditas cordis haec est uita hominis; Tristiam expelle
 fram þe manega sopllice ofslyhð unrotnyss 7 nys notu on
a té. multos enim occidit tristitia. et non est utilitas in
 hyne heorte þwyr sylð unrotnysse 7 mann gleaw wiðstynd
illa; Cor prauum dabit tristitiam. et homo peritus resistet
 hyre to unrotnysse soðlice efst deað unrotnyss heortan
illi. Ad tristitiam enim festinat mors; Tristitia cordis

gebigð swyran na syle þu on unrotnysse heortan þine ac
flectit ceruicem; Non dederis in tristitiam cor tuum. sed
 awegnýd hi fram þe
repelle eum a te;

sæde gif þu wylt soðlice næfre beon unrot wel
Isidorus dixit. Vis autem numquam esse tristis. bene
 leofa digle ingehyd unrotnysse leohtlice forþyldigað god
uiues; Secreta conscientia tristitiam leuiter sustinet; Bona
 lif blisse symle læfð ingehyd soðlice scyldiges symle
uita gaudium semper habet; Conscientia autem rei semper
 on wite ys scyldig mod næfre orsorh ys swa swa on
in poena est; Reus animus numquam securus est; Sicut in
 reaf moppe 7 wyrm forswyllð treow eall swa unrotnys
uestimentum tinea. et uermis deuorat lignum. ita tristitia
 derað heortan heort bliþe gode strengþe deð weres
nocet cordi; Cor letum bonam ualitudinem facit; Uiri
 soðlice unrotes byrnað banu
autem tristis. ardescunt ossa.

LIII.

be fægernysse.
De Pulchritudine.

drihten segð on godspelle crist ys se þe geliffiæstað flæsc
Dominus dicit in euangelio. Christus est qui uiuificat. caro
 na framað aht
non proudest quicquam;

sæde leas gyfu 7 ydel ys fægernys
Salomon dixit. Fallax gratia et inanis est pulchritudo;

sæde fægernys to lufigenne ys la bearn se þe
Basilius dixit. Pulchritudo diligenda est fili. qui
 blisse gastlice gewunaþ onasendan uton forbugan cwyldbære
letitiam spiritalem consuevit infundere; Euitemus perniciosas
 fægernysa þæt na ealra yfela cynrenu on us beon on-
pulchritudines. ne omnium malorum genera in nos inro-
 gebrohte wis wer na besceawað lichaman wlite ac
gentur; Sapiens uir non considerat corporis decorem. sed
 sawle unwis soðlice on flæslicum byð emhæfed wis wer
animæ. insipiens autem in carnalibus detinetur; Sapiens uir

wif onscunað weorcfull dysig soðlice gewilnigende hi
mulierem résruit gestuósam. stultus autem concupiscens eam
 byð underplantud wer snoter fram ungleawum wífe fram awent
supplantatur; Uir prudens ab imprudenti muliere auertit
 eagan his galfull soðlice behealdende hi he byð toslopen
oculos suos; luxuriósus autem íntuens eam sóluitur
 swa wex fram ansyne fyres crist na on lichaman ac on
ut cêra a facie ignis; Christus non in corporis sed in
 sawle fægernysse gegladað þa eornostlice eac ðu lufa
anime pulchritudine delectatur; Illam ergo et tu dilige
 on þære gegladað god
in quam delectatur deus;

LIIII.

be gebeorscipum.
De Conuiuio.

drihten segrð on godspelle þænne macast gebeorsecpe clypa
Dominus dicit in euangelio. Cum facis conuiuium. uôca
 pearfan wanhale healte blinde 7 eadig þu byst forþy hi
pauperes. debiles. claudos cecos. et beatus eris quia non
 nabbað hwanon hi agyldan byð agolden soðlice þe on
habent unde retribuunt. retribuetur enim tibi in
 æriste rihtwisra
resurrectione iustorum;

se apostol sæde sam ge eornostlice etan sam ge
Paulus apostolus dixit. Siue ergo manducatís. siue
 drincan sam ge aht elles ge don ealle on wuldre godes doð
bíbitis. siue aliud quid facietis omnia in gloria dei fácite;
 sæde betere ys geclypian to wyrtum mid soðre lufe
Salomon dixit. Melius est uocáre ad olera cum caritate
 þænne to bulluce gemæstum mid hatunge
quam ad uitulum saginátum cum odio;

sunu sæde nelle þu grædig beon on ealre
Ihesus filius Sirach dixit. Noli áuidus esse in omni
 wiste 7 na þe bewera ofer ælcne mete on manegum
epulatione. et non té effundas super omnem escam; In multis

soðlice mettum byþ untrumnyss 7 cwyld togenealæhð
enim éscis erit infirmitas. et pestilentia adpropinquabit
 oð ðæne dropan ofer beod na astrece þu hand þine
usque ad côleram; Super mensam ne extendas manum tuam
 ær 7 mid andan besmiten þu forseamige gif þu to middes
prior; et inuidia contaminatus erubescas; Si in medio
manegra sæte ær him na astrece þu hand þine na þu
multorum sedisti. prior illis non extendas manum tuam. nec
 ær bide drincan gif genydd byst on etinege swyþe aris
prior pósas bibere; Si coactus fueris in edendo multum. surge
 of midlene 7 spiw 7 hit gehlypð þe 7 þu na togelæd lichaman
de medio et uôme. et refrigerabit te et non addúcas corpori
 þinum untrumnyssse on gebeorscype wines na þrea þu nehstan
tuo infirmitatem; In conuiuio uini non arguas proximum.
 7 na forseoh þu hyne on wynsumnyss his wer behealdende
et non despicias eum in iocunditate illius; Uir¹ respiciens
 on mysan fremede nys lif his on geþance bigleofan he fet
in mensam alienam non est uita eius in cogitatione uictus; Alit
 soðlice lif his mid mettum fremedum
enim animam suam cibis aliénis;

sæde to gebeorscype synfulles gebeden to þam
Hieronimus dixit. Ad conuiuium peccatoris rogatus ad hoc
 ga þæt gastlice inlapigendum þinum þu gearwige mettas
ambula ut spirituales inuitatōri tuo præbeas cibos;
 goddra þinga bedu ys þænne lichama þa sylfan wyle
Bonarum rerum postulatio est quando corpus eúdem uúlt
 habban þa gast
habere quæ spiritus;

sæde genihtsumian on gebeorscypum specolnyss
Gregorius dixit. Abundare in conuiujs loquácitas
 gewunaþ symle soðlice lust midfyligð estas þænne lichama
sólet semper enim uolúptas comitatur épulas; Cum corpus
 on gereordes gelustfullunge byþ alæten heorte mid idelre blisse
in refectiones delectatione resóluitur cor ináni gaudio
 byð toslopen symle estum felaspecolnyss fyligð 7 þænne
relaxatur; Semper aúpulas loquácitas sequitur; Cumque
 wamb byþ gereord tunge byþ gewyld
uenter reficitur lingua effrenatur;

¹ s. dico.

LV.

be hlehtre 7 be wope.

De Risu et Fletu.

drihten segð on godspelle eadige þa þe heofiað nu
Dominus dicit in euangelio. Beati qui lugent nunc.
 for þi hi beoð gefrefrude wa eow ge þe hlihhað nu for þi
quoniam ipsi consolabuntur; Ué uobis qui ridétis nunc? quia
 ge hofiað 7 wepað
lugébitis et flébitis;

se apostol sæde geblissiað fulfremede beoð
Paulus apostolus dixit. Gaudéte perfecti estóte;

se apostol sæde earme beoð heofiað 7 wepað hlehter
Iacobus apostolus dixit. Miseri estóte. lugéte et plórate. risus
eower on heofunge byþ gehworfen 7 bliss on gnornunge
uester in luctum conuertitur! et gaudium in merórem;

sæde leoht rihtwisra geblissað sawle heorte
Salomon dixit. Lux iustorum. laetificat animam; Cor
 geblissigende gegladað ausyne on gnornunge sawle byð aworpen
gaudens exhilarat faciem. in meróre anime deicitur

gast mod geblissigende ylde deð blowende gast
spiritus. Animus gaudens. aetatem facit flóridam. spiritus
 unrot adrigð ban hlehter sare byð gemincged 7 ytemyste
tristis exsiccát ossa; Risus dólori miscébitur! et extréma

blisse heofineg abysgað swylce þurh leahter stunt wyrçð
gaudii luctus occupat!; Quasi per risum stultus operatur
 scylda secð tælend wisdom 7 he na gemet lar
scélus!; Quaerit derisor sapientium et non inueniet. doctrina

snotera epelic gearwe synd tælendum domas 7 hameras
prudantium fácilis; Parata sunt derisoribus! iudicia! et mállei

sleande stuntra lichamum stunt on hleahtre uppahefð
percutientes stultorum corporibus; Fátuus in risu. exaltat
 stefene his wer soðlice wis uneape stillice hlihð
uocem suam; Uir autem sapiens. uix tácite ridebit;

sæde bliss worulde idel mid micelre andbidunge
Augustinus dixit. Laetitia seculi uana cum magna expectatione

¹ i. optinet.

² i. culpa.

³ i. stultis.

byþ gehopud þæt heo cume 7 heo na mæg beon gehealden þænne
speratur ut ueniat. et non pōtest tenēri cum
 he cymð betere ys unrotnyss unriht þoligendes þænne blisse
uenerit; Melior est tristitia iniqua patientis quam laetitia
 unriht dondes
iniqua facientis;

sæde wer wis mid gepungenysse þeawa
Hieronimus dixit. Uir sapiens grauitate¹ morum
 bliðnysse anwlatan gemetegað gif gesæld scine na si þu
hilaritatem frōntis tēperat; Si felicitas elūceat. non sis
 gylpende gif yrmð getimað wacmod na wuna þu se þe
iāctans. si calāmitas contigerit. pusillānimis non existas; Qui
 hwilende ys on blisse ece he byð on wite
temporārius² est. in lētitia perennis erit in poēna;

sæde andwerde blissa æfterfylliað ece heofunga
Gregorius dixit. Presentia gaudia secuntur perpetua lamenta;
 nan mann witodlice mæg ge her geblissian mid worulde 7 þar
Nemo etenim pōtest et hic gaudere cum sēculo et illic
 rixian mid drihtne gif ænig ys andwerdes timan bliss swa
regnare cum domino; Si quā³ est presentis temporis letitia. ita
 heo ys to donne þæt næfre biternyss fyligendes domes
est agenda. ut nunquam amaritudo sequentis iudicii
 gewite fram gemynde
recēdat a memoria;

sæde hafa þu temprunge on gesundfullum gepanc
Isidorus dixit. Habēto temperamentum⁴ in prōsperis mentem
 ne mid blisse ne mid gnornunge þu awend ge to godum
nec gaudio nec meróre commutes⁵; et ad bona
 witodlice ge to yfelum getempera beortan pine
igitur. et ad mala tempera cōr tuum;

sæde nelle þu grenniendum welerum hleahter forð-
Basilius dixit. Noli dissolutis labiis risum pro-
 bringan wodnys witodlice ys mid cyrme hlyhhan ac smercigende
ferre; amētia namque est cum strēpitu ridere. sed subridendo
 þæt an blisse gepances geswutelian na gedafenað þam se to
tantum lētitiam mentis indicare; Non cōuenit ei qui ad
 fulfremednysse hogað gamenian mid cnafan beo þu on yfelnysse
perfectionem nītitur. iōcari⁶ cum paruulo; Esto in malitia

¹ i. honestate.² i. momentaneus.³ i. aliqua.⁴ i. mediocritatem.⁵ s. nec.⁶ i. ludere.

lytel 7 wer fulfremed on andgyte on sumum þe gegearwa
paruulus. et uir perfectus in sensu; In quibusdam tē exhibe
ealdne on sumum þe geongne plega soðlice alætene
sénem. in quibusdam tē infántem; Iocus autem remíssam
gefremð sawle 7 gymelease embe godes bebodu ne he
éfficit animam. et negligentem érga dei precepta; Nec
gyltas his na mæg to gemynde ongeangeclypian 7 forgytende
delicta sua pótest ad memoriam reuocáre. et obliuiscens
þa na hyne totiht to dædbote nanne hæfð togang
éa non sé instígat ad penitentiam; Nullum habebit accéssum
heortan onbryrduyss þar byþ ongemetegud hleahter 7 plega
cordis conjunctio. ubi fuerit immoderatus¹ rísus ac iocus;

LVI.

be wurþscipe maga.
De Honore Parentum.

segð on godspelle arwurþa fæder 7 moder þæt
Dominus dicit in euangelio. Honora patrem et matrem. ut
wel sy þe 7 þu si langlife ofer eorþan
bene sit tibi et sis longeuus super terram;

se apostol sæde fæderas nelle ge to yrsunge gegremian
Paulus apostolus dixit. Patres. nolite ad iracundiam prouocare
bearn eowre ac lærað hi on lare 7 on þreale
filios uestros. sed edocéte illos in disciplina et correctione
drihtnes ne na soðlice scylon bearn magum goldhordian ac
domini; Nec enim debent filii parentibus thesaurizare² sed
magas bearnum
parentes filiis;

sæde se þe geswencð fæder 7 forflyhð moder
Salomon dixit. Qui adflígit patrem et fúgit matrem
edwitfull ys 7 ungesælig sunu wis geblissað fæder bearn
ignominíósus³ est et infélix; Filius sapiens letificat patrem. filius
stunt unrotnyss ys moder his
stultus mestitia est matris sue;

sunu sæde swa se þe goldhordað eall swa
Hiesus filius Sirach dixit. Sicut qui thesaurizat. ita

¹ i. intemperatus.² i. lucrari.³ i. inproperiosus.

se þe arwurpað moder his se þe arwurpað fæder he byð ge-
qui honorificat matrem suam; Qui honorat patrem iocunda-
wynsumud on bearnum se þe arwurðað fæder his life he leofað
bitur in filiis; Qui honorat patrem suum uita uiuet
lengran se þe gehyrsumað. fæder he gehlypð mæder se þe
longiore; Qui oboédit patri refrigerabit matri; Qui
ondræt god he arwurpað magas arwurpa fæder þinne þæt
timet deum honorat parentes; Honora patrem tuum. ut
oferbecume þe bletsung fram drihtne bletsung fæder
superueniat tibi benedictio a domino; Benedictio patris
fæstnað hus bearna curs soðlice moder awyrtwalað
firmat domum filiorum; Maledictio autem matris. eradicat
trymmince ne wuldra þu on teonan fæder þines nys
firmamentum; Ne gloriéris¹ in contumelio patris tui. non est
þe wulðor ac sceand wuldor soplice mannes of wyrpſcype
tibi gloria sed confusio; Gloria enim hominis ex honóre
fæder his ys 7 æpsenyss suna fæder butan wurpſcype ys
patris sui est. Et dedecus filii pater sine honore est;
la bearn onfoh ylde fæder þines 7 na geunrotsa þu hyne
Fili sūscipe senectam patris tui. et ne contristes eum
on life his 7 gif he ateorað on andgyte forgyfenysse syle 7
in uita illius. et si defecerit sensu ueniam dá et
na forhoga þu hyne on þinum mægene ælmyss soðlice fæder
ne spérnas eum in tua uirtute; Elemosina enim patris.
heo na byð on forgyttinge yfeles hlisan ys se þe forlæt his
non erit in obliuione; Male famę est qui relinquit
fæder 7 se ys awyriged fram gode se þe gegremaþ moder
patrem. et est maledictus a deo qui exasperat² matrem;
arwurpa fæder þinne 7 geomerunga moder þinre na forgyt þu
Honora patrem tuam et gémitus matris tuę ne obliuiscáris;
gemun þu þæt þu butan þurh hi þu nære agyld magum
Memento quoniam nisi per illos non fuísses; Retribue parentibus
hu dydon hi þe
quomodo³ illi tibi;

sæde god hit ys witodlice æfter gode lufian
Hieronimus dixit. Bonum est quidem post deum amare
magas 7 bearn ac gif neod cymð þæt lufu maga 7
parentes ac filios. sed si necéssitas uenerit. ut amor parentum ac

¹ i. gratuleris.² i. conturbat.³ s. fecerunt.

bearna godes lufe byþ wiðmeten 7 na mæge ægþer
filiorum dei amorī comparētur, et non possit utrūque
 beon gehealden þænne hatung on magum arfæstnyss on gode
seruāri tunc odium in propinquis pietas in deo
 ys arwurpa fæder þinne ac gif he na þe fram soðum fæder
est; Honora patrem tuum, sed si té a uéro patre
 na asyndrað swa lange wite þu blodes mægþe swa lange
non séperat; Tándiu scito sanguinis cópulam¹, quámdiu
 swe he his wat scyppend
ille suum nóuerit creatorem;

sæde mægas ure swa agene innopas utan lufian
Basilus dixit. Parentes nostros ut propria uiscera diligamus.
 gif togenealæcean us to þeowdome cristes na forbeodað
si accédere nos ad seruitutem christi non prohibúerint;
 gif hi soðlice forbeodað na byrigenna hyra fram us
Si autem prohibúerint, nec sepulchra illorum a nobis
 scylon beon besceawude
debentur aspici.

LVII.

be bearnum.
De Filiis.

drihten segð on godspelle se þe lufað sunu oððe dohter
Dominus dicit in euangelio. Qui amat filium aut filiam
 ofer me nys he me wyrpe
super me non est me dignis;

se apostol sæde bearn hyrsumiað magum eowrum
Paulus apostolus dixit. Fili oboedite parentibus uestris
 on drihtne þæt soðlice riht ys arwurpa fæder þæt wel si
in domino: hoc enim iustum est; Honora patrem ut bene sit
 þe 7 þu si langlife ofer eorþan
tibi, et sis longeuus super terram;

sæde gód forlæt bearn 7 nefan se þe sparað
Salomon dixit. Bonus relinquit filios et nepotes; Qui párcit
 gyrde his he hatað sunu his se þe soðlice lufað hyne an-
uirge sug odit filium suum qui autem diligit illum in-
 rædlice lærð cynehelm yldryna bearn bearna 7 wyrðscype
stánter érudit; Corona sénum filii filiorum: et gloria

¹ i. propinquitatem.

bearna fæderas hyra yrre fæder sunu stunt 7 sar moder
filiorum patres eorum; Ira patris filius stultus. et dolor matris
 seo þe cende hyne
quae genuit eum;

sunu sæde la suna þe synd lær hi 7 gebig
Hiesus filius Sirach dixit. Filii tibi sunt érudi illos. et curua
 hi fram cildhade hyra dohtra þe synd geheald lichaman
illos a pueritia illorum; Filie tibi sunt serua corpus
 þæra 7 na etyw þu bliðe ansyne þine to him na
illarum. et non ostendas hilarem faciem tuam ad illas; Non
 wynsuma þu on bearnum arleasum þeah hi beon gemænigfylde
iocundéris in filiis impiis si multiplicentur;
 na geglade þu ofer suna gif nys ege godes mid him
Non oblectéris super filios. se non est timor dei cum ipsis;
 betere ys an ondrædende god þænne þusend bearna arlease
Melior est. Unus timens deum. quam mille filii impii;
 se þe lufað sunu his he gemænigfylt him swingla se þe
Qui diligit filium suum assiluat illi flagella; Qui
 lærð sunu his he byð geherud on him 7 tomiddes hiweuþ-
docet filium suum laudabitur in illo; et in medio domesti-
 ra on him he byþ gewuldrod se þe lærð sunu his on
corum¹ in illo gloriabitur; Qui docet filium suum in
 æspuncan he asent feond 7 tomiddes freonda wuldrað
zelum mittet inimicum et in medio amicorum gloriabitur
 on him na syle þu suna anweald on geoguþe his 7 na
in illo; Non dés filio potestatem in iuuentute sua. et ne
 forseoh þu gepancas his fram bearnum þinum warna þu 7
despicias cogitatus illius; A filiis tuis cáue et
 fram hiweuþum þinum si þu asyndrud suna 7 wife breþer 7
a domesticis tuis separare; Filio et muliere fratri et
 freond na syle þu anweald ofer þe on life þinum betere
amico. non dés potestatem super te in uita tua; Melius
 ys soðlice þæt bearna þine þe biddan þænne þe behaldan on
est enim ut filii tui té rógent. quam te respicere in
 handa bearna þinra nytlic ys butan bearnum sweltan þænne
manus filiorum tuorum; Utilis est sine filiis móri quam
 forlætan bearn arlease lær sunu þinne 7 wyrc on him
relinquere filios impios; Dóce filium tuum et operare in illo.

¹ i. contubernialium.

þæt þu na on fylpe his þu beo gescynd na syle þu oprum
ne in turpitudine illius confundáris; Ne dederis aliis
 æhte pine þe læs þe ofhrywe þe ofer dohter gul-
possessionem tuam. ne forte peniteat té; Super filium luxu-
 fulle fæstna heordrædene þe læs þe heo ahwænne do þe on
riosam firma custodiam. ne quando faciat té in
 tale cuman feondum þinum
obprobrium uenire inimicis tuis;

sæde wer wis þænne sunu his godes
Hieronimus dixit. Uir sapiens quando filium suum bone
 tuddres forlæt na besargige þæt he þylcne forleas ac
indolis amittit. non doleat quod talem perdidit sed
 geblissige þæt he swylcne hæfde
gaudeat quod talem habúerit.

LVIII.

be welegum 7 þearfum.
De Diuitibus et Pauperibus.

drihten segð on godspelle welig earfoðlice ingæð on rice
Dominus dicit in euangelio. Diues difficile intrabit in regnum
 heofena 7 epelicur ys olfend þurh þyrel nædle þurhfaran
caelorum. et facilius¹ est camélum per forámen ácus transíre.
 þænne weligne ingan on rice heofena wa eow weligum
quam diuitem intráre in regnum caelorum; Uꝥ uobis diúitibus
 ge þe habbað frofre eowre eadige þearfan on gaste
qui habetis consolationem uestram; Beati pauperes spiritu.
 forþi þe hyra ys rice heofena
quoniam ipsorum est regnum caelorum;

sæde geþyld þearfena na forwyrþ on ende
Propheta dixit. Patientia pauperum non peribit in finem²;
 þonne ofermodigað se arleasa biþ ónæled þearfa
Dum superbit impius incénditur pauper;

sæde god geceas þearfan on þisum
Iacobus apostolus dixit. Deus elégit pauperes in hoc

¹ i. possibilis.² i. semper.

middanearde welige on geleafan 7 yrfwerdas rices þæt he behet
mundo. diuites in fide. et heredes regni quod repromisit
 lufigendum hyne
diligentibus se;

se apostol sæde welegum þyssere worulde bebeod
Paulus apostolus dixit. Diuitibus huius sæculi præcipe.
 na prutlice witan na hopian on ungewisson welena
non superbe sãpere. neque sperare in incerto diuitiarum.
 ac on gode se þe getipað us ealle genihtsumlice to brucenne
sed in deo qui prestat nobis omnia abundanter ad fruendum;
 þa þe wyllað welige beon hi onbefeallað on costunge 7 on
Qui uolunt diuites fieri. incidunt in temptatione et in
 grin deofles Swa swa wædligende mænige soðlice gegod-
laqueum diaboli; Sicut egentes multos autem locu-
 igende swylce naht hæbbende 7 ealle agende
pletantes. tamquam nihil habentes et omnia possidentes;

sæde bletsung drihtnes welige deð na
Salomon dixit. Benedictio domini diuites facit. nec
 byð geferlæht him gedrefednyss na framiað welan on dæge
sociabitur eis afflictio; Non prouderunt diuitie in die
 wræce rihtwisnyss soplice alyst fram deape se þe getruwað
ultionis¹; Iustitia uero liberabit a morte; Qui confidit
 on welum his ahrist byþ gehealden rihtwisum sped oþþe æht
in diuitiis suis corrui; Custodietur iusto. substantia
 synfulles se þe gaderað goldhordu mid tungan leasunge idel
peccatoris; Qui congregat thesauros lingua mendacii; uanus
 ys 7 byþ ætspornen æt grinum deapes betere ys þearfa 7
est et inpingitur ad laqueos mortis; Melior est pauper et
 behofigende him þænne wer wulderfull 7 genihtsumigende
indigens sibi. quam uir gloriosus et sufficiens
 hlafe ealle dagas þearfan yfele se þe forsihð þearfan
pane; Omnes dies pauperis mali; Qui despicit pauperem
 onhyseð scyppende his 7 se þe on hryre oþres geblissað
exprobrat factori eius. et qui in ruina alterius laetatur.
 he na byð unscyldig se þe teonað þearfan onhyseð
non erit innocens; Qui calumniatur pauperem exprobrat
 scyppende his arwurðað soðlice þæne se þe gemiltsað
factori eius. honorat autem eum qui miseretur

¹ iudicii.

pearfum mihtige soðlice mihtelice tintregan þoliað streng-
pauperi; Potentes autem potenter tormenta patiuntur; For-
 rum soðlice strengre onstynt cwyllming
tioribus autem fortior instat cruciatio;

sunu sæde nelle þu begyman to æhtum
Hiesus filius Sirach dixit. Noli adtendere ad possessiones
 unrihtwisum 7 na sege þu ys me genihtsum lif nelle þu
iniquas. et ne dixeris est mihi sufficiens uita; Noli
 grædig beon on welum unrihtwisum naht soðlice framiað
diuidus esse in diuitiis iniustis. nihil enim proderint

þe on dæge ofertogennysse 7 wræce nelle þu syllan menn
tibi in die obductionis¹ et uindictæ; Noli dare homini

strengum þe þæt gif þu lænst swylce þu forloren hæbbe
fortiori té. quod si fenerabis tamquam perditum habere;

se þe gylpð on his æhte þearfficnysse he ondret la bearn na
Qui gloriatur in substantia paupertatem ueretur; Fili ne

on manegum syn dæda þine þeah þu welig beo þu na byst
in multis sint actus tui. etiamsi diues fueris non eris

unmæne fram gylte god ys æht þam nys
inmūnis a delicto; Bona est substantia. cui non est

synn on inngehyde weleges soþlice 7 þearfan heorte
peccatum in conscientia; Diuitis autem et pauperis cor

god 7 on eallum timan andwlita hyra blipe se þe
bonum; et in omni tempore uultus illorum hilaris; Qui

secð beon g(e)welegud he framawent eage his god
querit locupletari. auertit oculum suum; Bonus

welig se þe byð gemet butan womme speda oppe æhta
diues qui inuentus est sine macula; Substantiae

unrihtwisra eall swa flot beoð adrugude 7 eall swa þunor
iniustorum sicut fluius siccabuntur. et sicut tonitruum

micel on ren purhfarað ys manfullust þearflíc-
magnum in pluiam pertransibunt; Est nequissima² pauper-

nyss on muþe arleases swincð þearfa on wanunge
tas in ore impii; Laborabit pauper in diminutione

bigleofan 7 on ende he wyrð wanspedig god 7 yfel lif 7
uictus; et in fine fit inops; Bona et mala uita et

deað þearflícnyss 7 wurðfullnyss fram gode synd gemun þu
mors. paupertas. et honestas a deo sunt; Memento

¹ i. retributionis.

² i. pessima.

pearflcnysse on tide genihtsumnysse 7 neode þearflc-
paupertatis in tempore abundantię. et necessitatem pauper-
 nysse on dæge welena
tatis in die diuitiarum;

sæde ma ys þearfum geseon heofen astyrredne
Augustinus dixit. Plus est pauperi uidere cælum stellatum
 þænne welegum hrof gegyld
quam diuiti tectum inauratum;

sæde swa micele soðlice mare wyrðscype
Hieronimus dixit. Quantum enim maior honor
 swa micele maran frecednyssa raþe þolaþ searwa wuldorfull
tantum¹ maiora pericula; Cito patitur insidias gloriosus;
 na lof ys agan welan ac for criste þa hogian
Non laudis est possidere diuitias. sed pro christo eas contempnere;
 genihtsumap us be andwerdum þissere worulde angsumnyssum
Sufficit nobis de presentibus huius seculi angustiis
 þencean hwæt neod ys andgyt to ungewissum aþenian
cogitare. quid necesse est sensum ad incerta extendere?
 þa opþe begytan we na magan opþe raþe fundene we for-
Que aut consequi non possumus. aut cito inuenta per-
 spillað swa lange swa we wuniað on care worulde 7 sawl
dimus; Quamdiu uersamur in cura seculi. et anima
 ure æhta mid gymene gewripen ys be gode freolice
nostra possessionum procuracione deuincta² est de deo libere
 þencean we na magon
cogitare non possumus;

sæde eorðlic fægernys þyð gedrefed þænne
Gregorius dixit. Terrēna pulchritudo confunditur³. cum
 hyhð heofenlic byð openud on þissere worulde mihtig
celsitudo caelistis aperitur; In hoc saeculo potens
 sum gif wæs(t)m næfð godes weorces eac swylce
quilibet. si fructum non habet bone operationis. etiam
 eac lettinege gegearwað oprum on folce ma gewuniað
et impedimentum prestat ceteris; In populo plus solent
 naman weligra þænne þearfena beon witen gewunaþ soðlice
nomina diuitum. quam pauperum sciri; Solent enim
 þinga genihtsumnyss micele(þe)ma fram godcundre lufe
rerum abundantia. tantomāgis a diuino amore

¹ s. erunt.² i. asstricta.³ i. perturbatur.

geþanc alysan micele þe ma þeos gyrnð mislice þencean
mentem soluere. quantomagis hæc exigit diuersa¹ cogitare;

to maran sare geþanc astyriað hynþa maran næfre
Ad maiorem dolorem mentem comouent damna maiora; Numquam

witodlice butan sare byþ forlæten butan þæt butan lufe
quippe sine dolore amittitur. nisi quod sine amore

byð agen swa hwylc swa tidlice 7 geteorigendlice
possidetur; Quisquis temporalia ac defectiua

fyligð fyll gyrnð swa hwylc soðlice upplice gyrnð
sequitur? occasum petit. quisquis uero superna desiderat?

þæt he on eastdæle wunige he geswutelað
quia in oriente habitat demonstrat;

sæde wite be wiperrædum middaneardes se
Ciprianus dixit. Poenam de aduersis mundi ille

ongyt þam bliss 7 wuldor ælc on muddanearde ys se
sentiit cui laetitia et gloria omnis in mundo est; Ille

witodlice gnornað 7 wepð gif him yfele byþ on worulde
igitur meret et deflet. si sibi male sit in saeculo.

þam þe wel na mæg beon æfter worulde
cui bene non potest esse post seculum;

sæde rice in þisum leasum life þænne hi be
Isidorus dixit. Diuites in hac fallaci uita dum de

mihte wurþscype þinga 7 genihtsumnysse gebærað færunga
potentia gloriam rerum. et abundantiam gestiunt. repente

on tide þe hi nytan on unwenedum forpsipe he beoð gegripene
hora quam nesciunt inproviso exitu rapiuntur.

and forswelgendum grunde to cwylmenne eceum helle
atque absorbente profundo cruciandi aeternis gehenne

brynum hi beoð getealde swa micelum swa ænig ma
incendiis deputantur; Quanto quisque amplius

woruldlices wyrðscypes wyrðnysse byð gehyd swa micele
secularis honoris dignitate sublimatur? tanto

hefelicur gymena hefum byð gesymed gif soðlice uneape
grauius curarum ponderibus adgrauatur; Si enim uix

mæg synna sawle forbugan na gehefegud micele ma
ualet peccata anime deuitare non grauatus. quantomagis

mid bisgunge worulde gewripen se þe on þisre worulde wel
occupatione seculi deuinctus; Qui in hoc sacculo bene

¹ i. uaria.

tidlice wealdd butan ende on ecnysse rixað 7 be
temporaliter imperat. sine fine in perpetuum regnat. et de
 wuldre worulde þissere to eceum gewit wuldre þa þe
gloria seculi huius. ad aeternam transit gloriam; Qui
 soðlice þwyrlice rice begað æfter reafe scinendum 7
uero prauæ regnum exercent. post uestem fulgentem et
 leoht stana nacode 7 earne to helwarum to þreagenne
lumen lapillorum. nudi et miseri ad inferna torquendi
 nyþerastigað for yfelnyss folces eac cyningas beoð awende
descendunt; Pro malitia plebis etiam reges mutantur.
 7 þa þe ær wæron gesawene beon gode onfangenum rice
et qui ante uidebantur esse boni: accepto regno
 hi wurpað unrihtwise sume ofermodige welegan þinga
fiunt iniqui; Quosdam superbos diuites. rerum
 genihtsumnyss deð uppahafene na synd æhta on leahtre ac
copia facit elatos; Non sunt opes in uitio sed
 willa witodlice leahter on þingum nys ac on gewunan
uoluntas; Nam crimen in rebus non est. sed in usu
 dondes godum gyfum wel hi brucað þa þe welan him
agentis; Bonis donis bene utuntur. qui diuitias sibi
 forgyfene on þingum halwendum brucað godum yfele
concessas in rebus salutaribus perfruuntur; Bonis male
 hi brucað þa þe oppe unrihtlice for tidlicum gestreone
utuntur qui aut iniuste pro temporali lucro
 demað oppe sum þinc godes for ideles wuldres willan
iudicant. aut aliquid boni pro uanæ gloriæ appetitu
 doð yfelum yfele brucað þa derigende geþancu
faciunt; Malis male utuntur. qui noxias cogitationes
 mid weorcum þwyrum gefremmað wel yfelum brucað þa þe
operibus prauis perficiunt; Bene malis utuntur qui
 galnyss flaescas mid gemælicum wyrþscype gewripað
luxuriam carnis coniugali honestate restringunt;
 hefiglice on god agyltað þa þe welum fram gode forgyfenum
Græuiter in deum delinquent qui diuitiis a deo concessis.
 7 na on þingum halwendum ac on gewunum þwyrum brucað
et non in rebus salutaribus sed in usibus prauis utuntur;
 warua wyrðscypes þa þu healdan butan gylte na miht
Cæue honores. quos tenere sine culpa non potes;
 heahnyss wyrðscypa micelnyss gylta ys þæt soðlice
Sublimitas honorum. magnitudo scelerum est; Hoc autem

hæfð for an god æht andwerdra þinga gif lif
habet tantum bonum possessio presentium rerum. si uitam
 gereorde earmra butan þam costung ys middaneardes
reficiat miserorum? præter hoc temptatio est; Mundi
 gestreonu swa micle maran susla hi syllað swa micle swa
lucra tanto maiora supplicia dabunt. quanto et
 hi maran synd lang soðlice mid þingum urum þurhwunian
ipsa maiora sunt; Dñi enim cum rebus nostris durare
 we na magan forþi oððe we þa sweltende we forlætað
non possumus. quia aut nos illas moriendo deserimus.
 oppe hi us libbende forlætað anweald raþe hryre þolaþ
aut illi nos uiuentes deserunt; Potestas cito ruinam patitur;
 næfre gepances reste hæfd se þe carum eorþlicum hyne
Numquam mentis requiem habet. qui curis terrenis se
 underþeod symle reste gepances þu hæfst gif þu fram þe
súbdit; Semper requiem mentis habebis si a té
 middaneardes cara framawyrpst swyþe seldan ys þæt þa þe
mundi curas abiiceris; Ualde rarum est ut qui
 welan agað to reste efstan ys uppahafennyss
diuitias possident ad requiem téndant; Est elatio
 þearfena þa ne welan uppahebbað 7 willa on him sylf
pauperum quos nec diuitiæ eleuant. et uoluntas in eis sola
 oferprut ys þisum 7 gif speda wana synd for gepances
superba est; His et si opes desunt propter mentis
 swa þeah toþundennysse ma þænne ofermodige welegan
támen tumórem plúsquam superbi diuites
 beoð genyþerude
condempnantur;
 sæde feawum forebeon gecynd sealde manegum
Iosephus dixit. Paucis præsse natura dedit. pluribus
 gehyrsumian
*obtemperare*¹

LVIII.

be onfangenysse swegea.
De Acceptione Personarum.

segð on godspelle na underfoh þu mæpe ne
Dominus dicit in euangelio. Non accipias personam nec

¹ i. obedire.

gyfa na byð toðal mæpa swa lytel
munera ; Nulla erit distantia personarum ; Ita paruum
 gehlyste eall swa micel
audias ut magnum ;

se apostol sæde wuldor byð soðlice byð 7 sibb
Paulus apostolus dixit. Gloria¹ autem erit et pax
 ælcum wyrcendum god iudeiscum ærest 7 nys
omni operanti bonum iudæo primum et græco ; Non est
 soðlice swegea onfangennyss mid gode gif sweg
enim personarum acceptio apud deum ; Si personam
 mannes na underfehð nys swegea onfangend god ac
hominis non accipit. non est personarum acceptor deus. sed
 on ealre peode se þe ondræt hyne 7 wyrð rihtwisnyse
in omni gēte qui tūmet eum et operatur iustitiam
 andfencge ys him
acceptus est illi ;

sæde onfon sweg arleases hit nys god
Salomon dixit. Accipere personam impii non est bonum
 þæt þu buge fram rihtwisnyse domes se þe segð arleasum
ut declines a ueritate iudicii ; Qui dicit impio
 rihtwis þu eart wyrian him folcu 7 ascuniað hyne
iustus es maledicent ei populi. et detestabuntur eum
 mægða 7 þa þe preageað heriað hyne 7 ofer hy
tribus. et qui arguent laudabuntur eum. et super ipsos
 cymþ bletsung se þe oncneawð on dome ansyne he na
ueniet benedictio ; Qui cognóscit in iudicio faciem non
 deð wel
facit bene ;

sunu sæde na underfoh þu sweg þæt þu
Hiesus filius Sirach dixit. Non accipias personam ut
 na agylte nelle þu wiðstandan ongean ansyne mihtiges
delinquas ; Noli resistere contra faciem potentis ;
 eall swa onscunung ys ofermodigum eadmodnyss swa
Sicut abominatio est superbo humilitas. sic
 onscunung þam welegan þearfan synd ofermodigra sped
execratio diuiti pauperes² ; Superborum substantia

¹ s. erit.² s. sunt.

byþ awyrtwalud 7 hus oððe hiwraeden þæt pearle welig ys
eradicabitur. et domus quę nı́mis lócuples est.

byð gewacud mid ofermodnysse
adnullabitur superbia ;

sæde riht dom ys þar na mæpa ac
Hieronimus dixit. Equum iudicium est ubi non persónę sed
 weorcu beoþ besceawude
opera considerantur ;

sæde hwæt soðlice mid gode waccre hwæt beon
Gregorius dixit. Quid uero apud deum uilius quid esse
 forsewenlicur mæg þænne healdan wyrþscype mid mannum 7
despectius pótet. quam seruare honorem apud homines. et
 inran gewitnysse eagan na ondrædan
interni testis oculos non timére ;

nys sweg on dome to besceawigenne
Isidorus dixit. Non est persóna in iudicio consideranda.
 ac intinga swyþor beoð gewurpude menn on þissere worulde
sed causa ; Plus uenerantur homines in hoc saeculo
 for tidlicre mihte þænne for arwurðnysse halignysse
pro temporali potentia. quam pro reuerentia sanctitatis.
 he onfoð soðlice þæt hi ma synd welige 7 þæt hi menn
suscipiunt enim quod mágis sunt díuities. et quod homines
 synd eallunga hi forseoð intingan beseoh na mæpe
sunt omnino despiciunt ; Causam respice non persónam ;

LX.

be sipfæte.
De Itinere.

drihten segð on godspelle ingoð þurh nearu gæt
Dominus dicit in euangelio. Intráte per angustam pórtam.
 forþi brat 7 fæcfull ys weg se gelæt to forspillednysse 7
quia láta et spatiósa est uía quę dúcit ad perditionem ; et
 manega synd þe ingað þurh þæne hu nearu ys weg 7
multi sunt qui íntrant per éam ; Quam angústa est uía et
 earfoþe se gelæt to life 7 feawa synd þe fyndað
diffícilis quę dúcit ad uitam et pauci sunt qui inueniunt
 hyne
eam ;

se apostol sæde warniað witoðlice gebroþu hu
Paulus apostolus dixit. Videte itaque. fratres quomodo
 wærlice ge gan na swa unwise ac swa wise
caute ambuletis. non quasi insipientes. sed ut sapientes ;
 gangas rihte doð mid fotum eowrum þæt na healtigende
Gressus rectos facite pedibus uestris. ut non claudicans
 worige ma soðlice si gehæled
erret¹ magis autem sanetur ;

sæde ne gelusta þu sipfatum arleasra ne þe
Salomon dixit. Ne delecteris semitis impiorum. nec tibi
 na gelicige yfelra weg rihtwisra soðlice weg swylce leoht
placeat malorum uia ; Iustorum autem semita quasi lux
 scinende forðstæpð 7 wyxst oþ to fulfremedum dæge
splendens procedit et crescit usque ad perfectam diem ;
 weg arleasra deorcfull hi nytan hwar hi gefeallað eagan pine
Via impiorum tenebrōsa. nesciunt ubi cōrruunt ; Oculi tui
 rihte geseon 7 bræwas þine forestæppan gangas pine gerece
recta uideant. et palpebre tue præcedant gressus tuos ; Dirige
 weg fotum þinum 7 ealle wegas pine beon getrymmede
semitam pedibus tuis et omnes uie tue stabiliuntur ;
 framawent fot pine fram yfele wegas soðlice þa þe æt
Auerte pedem tuum a malo. uias enim quæ a
 swyþrum synd cann drihten besyhð drihten wegas
dextris sunt nouit dominus ; Respicit dominus uias
 manna 7 ealle gangas his he besceawað sipfæt soðlice
hominum et omnes gressus illius considerat ; Iter autem
 arleasra beswicð hi wer snoter geriht gangas his
impiorum decipiet eos. uir prudens diriget gressus suos ;
 þænne g(e)liciað drihtne wegas mannes fynd witodlice
Cum placuerint domino uie hominis. inimici quoque
 his beoð gecyrrede to sibbe
eius conuertentur ad pacem ;

sunu sæde na fanna þu þe on ælcum
Hiesus filius Sirach dixit. Non uentiles te in omni
 winde 7 na far þu on ælene weg mid þristum na far þu
uento. et non eas in omnem uiam ; Cum audace non eas

¹ s. quis.

on wege þe læs þe he hefige yfelu his on þe on weg hryres
in uia. ne forte grauet mala sua in te; In uia ruine
 na far þu 7 na ætsporn þu on stanas
non eas. et non offendas in lapides;

sæde betere ys soþlice fulfremed lif secendum
Origenis dixit. Melius est enim perfectam uitam querenti
 on siðfæte sweltan þænne na faran witodlice to
in itinere mori quam non proficisci quidem ad
 fulfremednysse secende
perfectionem querendam;

sæde stunt wegferend ys se þe on sipfæte
Gregorius dixit. Stultus uiator est. qui in itinere
 wynsume mæda besceawigende byþ forgyten siðfæt on þam
amoena prata conspiciens. obliuiscitur iter in quo
 he onette onspornendum fet siðfæt ure byð gedon gif
tendebat; Inoffenso pede iter nostrum agitur. si
 god 7 nehsta mid fullum mode byð gelufud
deus ac proxemus integra mente diligitur;

LXI.

be andgytum.
De sensibus.

drihten segð leoht lichaman pines ys
Dominus dicit in euangelio. Lucerna corporis tui est
 eage pine gif eage þin byð anfeald eall lichama þin
oculus tuus Si oculus tuus fuerit simplex. totum corpus tuum
 leoht byð gif hit soðlice manfull eac eall lichama
lucidum¹ erit; Si autem² nequam³ etiam totum corpus
 þin deorefull byð
tuum tenebrorum erit;

se apostol sæde awra gehwyle in his andgyte
Paulus apostolus dixit. Unusquisque in suo sensu
 genihtsumige na ga ge swa swa hæpene gað on
abundet; Non ambuletis sicut et gentes ambulant in
 idelnysse angytes hyra on pystrum adimmiað
uauitate. sensus sui tenebris obscuratę;

¹ i. purum.² i. oculus.³ i. malum.

sunu sæde god andgyt oð timan
Hiesus filius Sirach dixit. Bonus sensus usque in tempus
 bediglað wordu 7 weleras manegra arecceað andgyt his
abscondit uerba. et labra multorum enarrabunt sensum eius;
 wurðscepe 7 wuldor on spæce wises tunge soðlice
Honor et gloria in sermone sensati¹; lingua uero
 ungleawes awendingc ys his gif þu gesihst witan
inprudentis subuersio est ipsius; Si uideres sensatum.
 awaca to him of gesihðe byþ oncnawen wer 7 fram
euſgila ad illum; Ex uisu cognoscitur uir. et ab
 geancyme ansyne byþ oncnawen wita nys andgyt þar
occursu faciei cognoscitur sensatus; Non est sensus ubi
 genihtsumað biternyss serud lichaman 7 hlehter topa
abundat amaritudo; Amictus corporis et risus dentium.
 7 ingang mannes cypaþ be him on welerum witan
et ingressus² hominis. enuntiant de illo; In labiis sensati
 byð gemet gyfu stille 7 wis byþ gewurþud healdað þe
inuenitur gratia; Tācitus et sensatus honorabitur; Serua té
 fram stuntum þæt þu na graman habbe gebig fram
ab insensato³ ut non molestiam habeas; Deflecte ab
 unwitan 7 þu gemetst reste 7 þu na wiperast on
insensato et inuenies requiem. et non exacerbaberis in
 stuntnysse his pricigende eage utgelæt tearas 7 se þe
stultitia illius; Pūguens oculus. dedūcit lācrimas. et qui
 pricap heortan forþbringð andgyt tomiddes stuntra
pūngit cōr prōfert sensum; In medio insensatorum⁴
 geheald word timan fram anum witan byð oneardud
serua uerbum tempori; Ab úno sensato inhabitabitur
 on epele 7 fram þrim arleasum byþ forlæten on andgyte si
patria. et a tribus impiis deseretur; In sēnsu sit
 þe gepanc godes
tibi cogitatus dei

LXII.

be þeowum 7 hlafordum.
De Seruis et Dominis.

drihten segð on godspelle eadige þeowas þa þa þænne
Dominus dicit in euangelio. Beati serui illi. quos cum

¹ i. sapientis.² i. incessus.³ i. stulto.⁴ i. stultorum.

cymð drihten gemet wacigende nan þeow mæg twam
uenerit dominus inuenerit uigilantes; Nemo seruus pōtest duobus
 hlafordum þeowian oððe soðlice ænne on hatunge hæfð 7
dominis seruīre; Aut enim unum odio habet. et
 oþerne he lufað oþpe anum he togeþeot 7 oþerne
alterum diligit. aut uni adherebit et alterum
 he forhogað
contempnet;

se apostol sæde þeowas underþeodde beoð on eallum
Petrus apostolus dixit. Serui sūbditi estote in omni
 ege hlafordum na þæt an godum 7 gemetfæstum ac
timore dominis. non tantum bonis et modēstis sed
 eac swylce earfoþrum
etiam difficiliōribus¹;

se apostol sæde drihten soðlice gast ys
Paulus apostolus dixit. Dominus autem spiritus est.
 þar þar soðlice gast drihtnes þar byþ freodum swa hwylc swa
ubi autem spiritus domini ibi libértas²; Quicumque
 synd under geoce þeowas hlafordas hyra mid eallum wyrðscype
sunt sub iūgo serui! dōminos suos omni honore
 wyrpe hi getellan drihtnes þæt riht ys 7 riht þeowum
dignos arbitrentur; Domini quod iustum est et aéquum seruis
 gearwiað witende þæt ge eac drihten habbað on heofene
praestate. scientes quoniam et uos dominum habetis in caelo;
 anra gehwylc swa hwæt swa he deð god þæt he onfehð fram
Unusquisque quodcumque facerit bonum. hoc recipiet a
 drihtne sam þe þeow sam þe frig
domino. siue seruus siue liber;

sæde þeow wis wealt bearnum stuntum
Salomon dixit. Seruus sensātus dominabitur filiis stultis.
 7 betwuh gebroþru yrfwerdnysse todælð se þe estelice fram
et inter fratres heriditatem diuidet; Qui delicāte a
 geoguðhade fet þeow his þæræfter hyne ongyt ofer-
pueritia nūtrit seruū suū. pōstea illum sentiet con-
 modigne
tumācem;

sunu sæde na dera þu þeow wyrcente on
Hiesus filius Sirach dixit. Non lēdas seruū operantem in

¹ i. discolis uel stultis.² s. erit.

soðfæstnysse na beryp ðu þeow wisne ne þu næftigne
ueritate; Non defraudes seruum sensatum. neque inopem

forlæt hyne þeowe wisum frige þeowiað 7 unwis na
derelinquas illum; Seruo sensato liberi seruiunt. et inscius non

byð gewurpud fodan gebyriap 7 gyrð 7 seam assan hlaƿ 7
honorabitur; Cibaria¹ et uirga et onus asino. panis et

lar 7 weorc þeowum geoc 7 bend gebigeað hneccan
disciplina. et opus seruo; Iugum et lorum. cūruant ceruicem
 stipne 7 þeow ahyldað weorcu singále oððe gelomlice
dūram. et seruum inclinant operationes assidue;

þeowan yfelwyllendum wripa 7 fotcopsas send hyne on
Seruo maliuolo tortura. et conpedes mitte illum in

weorc þæt he na æmtige gif he ys þe þeow getrywe
operationem ne uacet; Si est tibi seruus fidelis.

he si þe swylce sawl þin swylce broþer swa hyne ateah gif
sit tibi quasi anima tua quasi fratrem sic eum tracta; Si

þu derast þeow unrihtlice on fleam he byp gewend unbind
leseris seruum iniuste in fugam conuertetur; Laxa

handa þeowum 7 he secð freodom betere ys underþeod
manus seruo. et quæret libertatem; Melior est subiecta

þeowdom þænne uppahafen freodom on weorce gesete
séruius. quam elata libértas; In opere constitue

þeow swa soðlice gedafenað him
seruum. sic enim cōndecet illi;

sæde hwæt mare mæg beon gegearwud þeowe
Hieronimus dixit. Quid magis pōtest prestari seruo.

þænne beon mid hlaforde his genoh rice ys se þe hlafe na
quam esse cum domino suo? Satis diues est. qui pane non

behofað pearle mihtig se þeowian na byð genyd
indiget nimum pōtens qui seruire non cōgitur;

an soðlice hlaford gelice ge hlafordum
Isidorus dixit. Unus enim dominus aequaliter et dominis

bringð gebed ge þeowum
fert orationem et seruis;

swylene þu gewilnast embe þe beon hlaford
Ciprianus dixit. Qualem cupis erga te esse dominum.

swyle beo þu sylf ongean þeow þinne
talis esto ipse cōtra seruum tuum;

¹ s. debentur.

LXIII.

bē midwununge godra 7 yfelra.
*De Consortio*¹ *Bonorum et Malorum.*

se apostol sæde we biddað soðlice eow gebroþru þæt
Paulus apostolus dixit. Rogamus autem uos fratres ut
 ge ætbredan eow fram ælcum breþer gandum unendebyrdlice
subtrahátis uos ab omni fratre ambulánte inordináte ;
 gewitan fram unrihtwisnysse ealle þe geclypiap naman
Discédant ab iniquitate omnes qui inuocant nomen
 drihtnes
domini ;

se apostol sæde riht witodlice 7 swyþe riht ys
Petrus apostolus dixit. Iustum igitur et ualde iustum est
 beon asyndrud þæne se þe wyle beon gehæled fram him se þe
separári eum qui saluare uult ab eo qui
 nele
non uult ;

sæde la bearn min gif þe fedan synfulle na
Salomon dixit. Fili mi si té lactáuierint peccatores. non
 gepwærlæce him na anda þu mann unrihtwisne ne þu ne
adquiescas eis ; Ne emuléris hominem iniustum nec
 geefenlæc wegas his
imitéris uias eius ;

sunu sæde gewit fram unrihtwisum 7 at(eo)rian
Hiesus filius Sirach dixit. Discéde ab iníquo et deficient
 yfelu fram þe weras rihtwise syn þe gebe(o)ras 7 on ege
mala abs té ; Uiri iusti sint tibi conuínz. et in timore
 godes si wuldrung þin byrþen ofer hyne byrð se wurðfulran
dei sit gloriatio tua ; Póndus super sé tollit² qui honestióri
 him gemænsuma(ð) welegran þe na gefera beo þu swa hwylc swa
sé communicat ; Ditióri té ne sócius fueris ; Quemcumque
 þu gecnawst begymende ege godes geornfull beo þu him
cognóueris obseruantem timorem dei assiduus ésto illi ;

sæde haligra lif oprum rihtingc to lybbenne
Ambrosius dixit. Sanctorum uita céteris norma³ uiuendi

¹ i. communione.² i. eleuat.³ i. exemplum.

ys se þe soðlice haligum were togeþeod of his geornfulnysse
est; Qui enim sancto uiro adhæret: ex eius assiduitate
 7 gewunan spæce bysne weorces onfehð þæt he si
et usu loquutionis exemplum operis accipit. ut accen-
onæled on lufe soþfæstnysse þa þe opre to unrihtwisnysse
datur in amorem ueritatis; Qui alios ad iniquitatem
lærende þurhteoð on him sylfum þenunge deofla to
suadendo pētrahunt. in semet ipsis ministerium démonum ad
unrihtwisnysse onfoð þeah þe hi þurh gecynd deoflu
iniquitatem suscipiunt: quāuis per naturam démones
hi na synd halig soðlice gelapung on flæsclicum brad ys on
non sint; Sancta enim aecclesia in carnalibus ampla est in
gastlicum nearu ne soðlice swyþe heregendlic ys godne
spiritalibus angusta; Néque enim ualde laudabile est bonum
beon mid godum ac godne beon mid yfelum swa swa soðlice
esse cum bonis. sed bonum esse cum malis; Sicut enim
hefigran gyltes ys betwut gode godne na beon swa oremætes
grauioris culpe est inter bonos bonum non esse: ita inmensi
ys lofes god eac swylce betwuh yfele wunian
est preconii¹. bonum étiam inter malos extitisse;

sæde swa to gewilnigenne ys þæt gode sibbe habban
Isidorus dixit. Sicut obtandum est ut boni pacem habeant
 him betwynan swa to wilnigenne ys þæt yfele him betwynan syn
inuicem. sic obtandum est. ut mali inuicem sint
 twysehte þa þe þæne upplican eþel gewilniað na þæt an
discordes; Hi qui supernam patriam desiderant. non solum
 yfelra þeawas ac eac midwununga forfleoð gif þu byst
malorum mōres. sed et consortia fugiunt; Si fueris
 gefera drohtnunge goddra þu byst 7 mægenes hyra
socius conuersationis bonorum: eris et uirtutis eorum;
 gelic soðlice gelicum beon togeþeod gewunað frecenfull ys
Similis enim simili coniūgi solet; Periculosum est
 lif mid yfelum adreogan cwyldbære ys mid þam þa þe
uitam cum malis dūcere. perniciosum est cum his qui
 þwyres willan synd beon geferlæht betere ys soþlice habban
præue uoluntatis sunt sociari; Melius est enim habere
 yfelre hatunge þænne midwununge swa swa manega godu
malorum odium quam consortium; Sicut multa bona

¹ i. laudis.

hæfð gemæne lif haligra eall swa manega yfelu tobringð
habet communis uita sanctorum sic plura mala adfert
 geferscype yfelra
societas malorum;

LXIII.

be freondscipe 7 be feondscipe.

De Amicitia et Inimicitia.

drihten segð on godspelle ge frynd mine ge synd gif
Dominus dicit in euangelio. Uos amici mei estis. si
 ge doþ þa ic bebeode. eow
feceritis quae ego precipio uobis;

se apostol sæde ende soðlice bebodes ys soþlufu of
Paulus apostolus dixit. Finis autem praecepti est. caritas de
 heortan clænre 7 inngehyd god 7 mid geleafan na gehiwedum
corde puro et conscientia bona et fide non ficta;

se apostol sæde freondscype þises middaneardas unhold
Iacobus apostolus dixit. Amicitia huius mundi inimica
 ys gode swa hwyle swa soðlice wyle freond beon worulde
est deo; Quicumque enim uoluerit amicus esse saeculi
 þissere feond godes byð gesett
huius. inimicus dei constituetur;

sæde na sege þu frynd þinum ga 7 ongeangecyrr 7
Salomon dicit. Ne dicas amico tuo uade et reuertere. et
 to morgen ic sylle þe þænne þu ofstede miht syllan na
cras dabo tibi. cum statim possis dare; Ne

syryw frynd þinum yfel þænne he on þe hæbbe truwan
moliaris¹ amico tuo malum cum ille in te habeat fiduciam;
 se þe forsyhð freond his wædligende on heortan ys frynd
Qui despicit amicum suum. indigens corde est; Amici

weligra manega inntingan þinne asmea mid frynd þinum 7
diuitium multi; Causam tuam tracta cum amico tuo. et

digle utlendiscum na onwreoh þu swa se asent speru
secretum extraneo ne reuoles; Sicut qui mittit lanceas

¹ i. ne excogites.

7 flana on deað swa wer se fracudlice derað frynd hys
et sagittas in mortem. sic uir qui fraudulenter nocet amico suo;

nelle þu gewurp(an) for frynd feond nehstan

Noli fieri pro amico inimicus proximo;

sunu sæde word wered gemænigfylt frynd

Hiesus filius Sirach dixit. Verbum dulce multiplicat amicos.

7 gelipigað fynd gif þu ahst freond on costunge ah
et mitigat inimicos; Si possides amicum in temptatione posside

hyne 7 na eþelice gelyf him ys soðlice freond æfter timan
eum et non facile credas illi; Est enim amicus secundum tempus

his 7 na þurhwunað on dæge gedrefednysse ys freond se
suum et non permanebit in die tribulationis; Est amicus qui

byð ongeangan to feondscype ys soðlice freond gefera beodes
regrêditur ad inimicitiam; Est autem amicus socius mens.

7 he na þurhwunað on dæge neode freond gif he þurhwunað
et non permanebit in die necessitatis; Amicus si permanserit

þe trum byþ þe swylce efenlice 7 on hiwcuðlicum þinum
tibi firmus erit tibi quasi coequalis. et in domesticis tuis

getrywlice he deðfram feondum þinum begym 7 fram feondum
fiducialiter aget; Ab inimicis tuis adtende¹ et ab inimicis

þinum si þu asindrod freond getreowe bewerung strang se þe
tuis separare; Amicus fidelis protectio fortis. qui

soplice gemet hyne he fint goldhord frynd getrywum non
autem inuenit illum inuenit thesaurum; Amico fideli nulla

ys wiðmetineg freond getreowe læcedom lifes 7 undead-
est comparatio; Amicus fidelis medicamentum uite et immorta-

licnysse þa þe ondrædap drihten hi gemetað freond getrywne
litatis; Qui metuunt dominum inueniunt amicum fidèlem;

na forlæt þu freond ealdne niwe soplice na byþ gelic
Ne derelinquas amicum antiquum. nouus enim non erit similis

him win niwe freond niwe ealdap 7 mid wynsumnysse
illi; Unum nouum. amicus nouus ueterescet et cum suauitate

þu drincst þæt na ælene mann ingelæd on hus þin
bibes illud; Non omnem hominem inducas in domum tuam.

manega soðlice synd searwa facenfulles na byð oncnawen on
multe enim sunt insidie dolosi; Non agnoscitur in

godum freond 7 na byþ behydd on yfelum feond frynd
bonis amicus. et non absconditur in malis inimicus; Amico

¹ i. caue.

7 fynd nelle þu areccean andgyt þin 7 gif ys þe gylt
et inimico noli enarrare sensum tuum. et si est tibi delictum
 nelle þu abarian he gehyrð soðlice þe 7 he gehealt þe 7 swylce
noli denudare¹. audiet enim te. et custodiet te. et quasi
 bewerigende synn hatað þe þu gehyrdest word ongean
defendens peccatum odiet te; Audisti uerbum aduersus
 nehstan þinne þænne he swelte on þe truwigende forþi
proximum tuum. cum moriatur in te fidens quoniam
 na þe he tobrycð þrea freond þe læs þe he na understande
non te disrumpet; Corripe amicum ne forte non intellexerit.
 7 he secge ic na dyde oððe gif he deð he na eft togeyce
et dicat non feci. aut si fecerit ne iterum addat.
 don se þe leahtrað freond he tobricð freondscype to frynd
fācere; Qui conuuiat² amicum dissoluit³ amicitiam; Ad amicum
 eac gif þu atyhst swurd na ortruwa 7 gif he geeadmed
etiam si produxeris gladium ne despères. et si humiliauerit
 hyne ongean þe 7 fram ansyne þinre behyd hyne
sē contra te. et a facie tua absconderit sē
 anumodne þu hæfst freondscype godne freond gif geopenað
unānimem hābeas amicitiam bonam; Amicus si aperuerit
 muð unrotne na ondræd þu freond halbærne ic na gescynde
ōs triste. non timeas; Amicum salutārem non confundor⁴
 fram ansyne his na me ic behyde 7 gif yfele me on-
a facie illius non me abscondam. et si mala mihi ob-
 geancumað þurh hyne ic polige eadig se þe fint freond
uenerint per illum sustinebo; Beatus qui inuenit amicum
 soðne se þe abarað digla freondes he forspilð geleafan 7
uerum; Qui denūdat⁴ archāna amici. perdit fidem et
 he na fint freond to sawle his abarian soðlice
non inueniet amicum ad animam suam; Denudare autem
 freondes digelnyssa ortruwung hyt ys sawle mid frynd þinum
amici mysteria. desperatio est animae; Cum amico tuo
 getrym þin word 7 getrywlice do mid him 7 on eallum
confirma uerbum. et fideliter āge cum illo⁴ et in omni
 timan þu gemest þæt þe nedbehefe ys ys freond on anum
tempore inuenies quod tibi necessarium est; Est amicus solo
 naman freond na forgyt þu freondes þines on mode þinum
nomine amicus; Non obliuiscāris amici tui in animo tuo.
 7 na ungemyndig sy his on weorcum þinum se þe ondræt
et non inmemor sis illius in operibus tuis; Qui timet

¹ s. inimico.² i. uituperat.³ i. destruit.⁴ i. reuelat.

drihten emne he hæfð freondscype godne forþi æfter
dominum æque habebit amicitiam bonam. quoniam secundum
 him byþ freondscype his æfter mægene þinum warna þe
illum erit amicitia illius; Secundum uirtutem tuam cæue té
 fram nehstan þinum 7 mid wisum 7 snoterum smea
a proximo tuo et cum sapientibus et prudentibus trácta
 ne gelyf þu fynd þinum on ecnysse swa soðlice ar
Non credas inimico tuo in æternum¹ sicut enim aéraméntum
 omað yfelnyse his on welerum his byð geweredlæhp
eruginábit malitia illius In labiis suis indulcatur²
 feond 7 on heortan his syrwoð þæt he underwende þe
inimicus; et in corde suo insidiatur ut subuértat té
 on seað on eagam his wepð feond 7 swylce æt
in fôueam; In oculis suis lacrimatur inimicus. et quasi ad
 dura he underdelfeð fotwylmas pine heafud his he cwecð 7
ianuam suffôdiet plantas tuas; Caput suum mouébit. et
 manega wunigende he awent andwlitan his on eagam þinum
multa susurrans³ commutabit uultum suum; In oculis tuis
 wepð feond 7 gif he fint timan na byþ gefylled mid
lacrimatur inimicus. et si uenerit tempus non satiabitur san-
 blode gif onbeyrnaþ þe yfelu þu gemest feond þinne þar
guine; Si incurrerint tibi mala; inuenies inimicum tuum illic
 ærran synfull gedrefð frynd 7 tomiddes sibb habbendra
priorem; Peccator turbábit amicos. et in medio pacem habentium
 onsent feondscype na gesete þu feond þinne wið þe
inmittit inimicitiam; Non státuas inimicum tuum pènes té.
 ne he na sitte æt swyþran þinre þe læs þe he gecyrred on
nec sédeat ad dexteram tuam; ne forte conuersus in
 stowe pine he sece heahsetl þin
locum tuum inquírat cathederam tuam;

sæde yfelwille soðlice mod byþ gedrefed gif
Augustinus dixit. Maliuolus uero animus contristatur. si
 his feond astyrud ætwint wite
eius inimicus commotus euáserit poénam;

sæde on freondum soðlice na þineg byð soht
Hieronimus dixit. In amicis enim non rés queritur
 ac willa halig lufu ungepyld næfð leas
sed uoluntas; Sanctus amor impatientiam non habet falsus

¹ i. unquam.² i. dulcit loquitur.³ i. detrahens.

hlisa raþe byð ofsett þa þe soð lufu gesamnað corþena
rāmor cito obprimitur ; Quos caritas iungit terrarum
 langness na ascyrað
longitudo non séparat ;

sæde þænne soðlice to soþan getrywe we synd gif
Gregorius dixit. Tunc enim ueraciter fideles sumus. si
 þæt we mid wordum behatað mid weorcum we gefyllaþ
quod uerbis permittimus operibus adimplemus ;
 se soþlice fynd mid swurde na mæg ehtan
Qui enim inimicos gladio non pōtest persequi.
 he eht mid gebede
perséquitur oratione ;

sæde þænne soþlice freond byð gelufud gif na
Isidorus dixit. Tunc uere amicus amatur si non
 for hyne ac for gode byþ lufud se þe soðlice unmetlice
pro sé. sed pro deo amatur ; Qui enim intemperanter
 freond lufað for hyne ma hyne næs for gode lufað oft
amicum amat pro sé magis illum non pro deo amat ; Sepe
 þurh hiwunge freondscype byð gegaderud þæt se þe na
per simulationem amicitia colligitur ; ut qui non
 mihte openlice beswican he beswice facenlice þænne
potuit aperte decipere decipiat fraudulentus ; Tunc
 gehwylc ma byþ willan rihtwisnysse godcundre wiperræde
quisque magis fit affectui iustitiæ diuinę contrarius.
 þænne he forsihþ freond mid sumere wiperwyrdnysse
cum despicit amicum aliqu(a) aduersitate
 geslegenne þænne soðlice wiperræde forþstæppað freond
percussus ; Dum enim aduersa procedunt amicus
 facenfull byð oferheled 7 ofstede forsylþ þæne hyne lufian
fraudulentus detegitur statimque despicit quem se deligere
 hiwude freondscype gewis mid nanre strengðe byþ utalocen
simulauit ; Amicitia certa nulla ui excluditur.
 on manum timan byð adilegud swa hwar swa hyne went
nullo tempore aboletur. ubicumque se uerterit
 tima he trumlicust wunað seldene synd frynd þa þe
tempus. illa firmissime manet ; Rari sunt amici qui
 oð ende wuniað leofe þa þe soðlice sume
usque ad finem existant cari ; Quos enim aliqui
 togaderegesamnode þurh soþe lufe hæfdon æfterþam to
conglutinatos per caritatem habuerunt postquam ad

hyhþe wurþscypes cumað frynd habban forhogiað se
culmen honoris uenerint. amicos habere despiciunt; Illa
 soð ys freondscype se naht secð of þingum freondes
uera est amicitia. quæ nihil querit ex rebus amici.
 butan sylfe welwyllednysse gewislice þæt sylfwylles he lufige
nisi solam beniuolentiam scilicet ut grātis amet
 lufigende wel oft freondscype of neode oþþe
amantem; Plerūmq̃ue amicitia ex necessitate uel
 wanspedignysse byþ acenned þæt si þurh þæne gehwylc þæt
indignitia¹ nascitur ut sit per quam quisque quod
 he gewilnað he begyte se soðlice freondscype gewislice
desiderat consequatur; Ille autem amicitiam ueraciter
 secð se naht wædligende þæne gyrnð witodlice se an of
quaerit qui nihil egendo eam appetit. nam illa ex
 næfte scort ys 7 flugol þes oþer clæne and ece
inopia breuis² et fugitiua. ista pura atque perpetua;
 na si þu leoht on freondscype heald symle bend
Non sis leuis in amicitia. retine semper uinculum
 anrædnysse se þe feond trywne forlyst þæne he ongyt
constantiae; Qui amicum fidelem perdiderit. tunc sensit
 hu micel godes he hæfð syþþan habban he geswicð betere
quantum boni habuerit postquam habere desierit; Melius
 ys feondscypas manna ungeleaffulra underbigan ece
est inimicitias hominum infidelium subire perpetuas
 þæne gode gebyligdum freondscypas derigendlice forðclypian
quam deo offenso amicitias noxias prouocare;
 gif feaþð feond þin nelle þu geblissian na geblissa þu
Si ceciderit inimicus tuus nolle gratulari; Non letēris
 ofer feond on forwyrðe þæt ofer na becuman on þe
super inimicum interitu ne superueniant in te
 gelice se þe soþlice geblissað feondes for fylle rape onbefeaþð
similia Qui enim gaudet inimici casu cito incidit
 on þæne
in illum

¹ i. inopia.² s. est.

LXV.

be geþeahtum.
De Consiliis.

on dædum apostola ys gecweden gif ys of mannum
In Actibus Apostolorum, dicitur. Si est ex hominis
 geþeaht þis oððe weorc si tostenct gif hit soðlice of gode
consilium hoc? aut opus dissoluetur¹ si uero ex deo
 ys ge na magon tostencean
est non poteritis dissolvere;

sæde geþeaht gehealt þe 7 snoternyss gehealt
Salomon dixit. Consilium custodiet tē et prudentia seruabit
 þe gehealt lage and geþeaht 7 byþ lif sawle þinre 7
tē; Custodi legem atque consilium et erit uita anime tuę et
 gyfa gomum þinum weg dysiges riht on eagam his se þe
gratia faucibus tuis; Uia stulti recta in oculis eius qui
 soðlice wis ys he gehyrð geþeahtu þa þe soðlice ongyrnað
autem sapiens est audit consilia; Qui autem ineunt².
 gesibbe geþeahtu fyligð hi bliss þa soðlice doð
pacis consilia sequetur eos gaudium; Qui autem agunt
 ealle mid geþeahte hi beoð begymede mid wisdomes gep ealle
cuncta cum consilia reguntur sapientia; Astutus omnia
 deð mid geþeahte beoð tostencte gepancu þar þar nys
agit cum consilio; Dissipantur cogitationes. ubi non est
 geþeaht þar þar soðlice manega synd geþeahteras
consilium. ubi uero plures sunt consiliarii
 beoð getrymmede gepancu mid geþeahtum beoð gestrangude
confirmantur; Cogitationes consiliis roborantur.
 7 mid gymenum to smeagenne synd gefeohtu 7 byþ hæl
e gubernaculis tractanda sunt bella. et erit salus
 þar þar fela geþeahtu synd swa wæter deop swa
ubi multa consilia sunt; Sicut aqua profunda sic
 geþeaht on heortan weres ac mann snoter ahlæt
consilium in corde uiri? sed homo prudens exhauriēt
 þæt
illud;

¹ i. dissipabitur.² i. incipiunt.

sunu sæde manega gesibsume synd þe
Hiesus filius Sirach dixit. Multi pacifici sunt tibi
 rædbora si þe an of þusendum mid stuntum na ræd
consiliarius sit tibi unus de mille; Cum fatuus ne consilium
 þu hæbbe na soðlice hi magon lufian butan þa þe him
habeas. non enim poterunt diligere. nisi quae ipsis
 liciað mid utscytlinge ne do þu geþeaht oþþe ræd na ælcum
placuerint; Cum extraneo ne facias consilium Non omni
 menn heortan þine geswutela þelæs þe he afyrre þe gyfe
homini cor tuum manifestes. ne forte auferat tibi gratiam
 7 he si gemidleahtrud tunge witan swylce lagoflod
et conuities tibi; Lingua sapientis quasi diluuium
 onyþað 7 ræd his swa wyll lifes þurhwunað
inabundabit et consilium illius sicut fons uitę permanet;
 mid wriþan treowenum gewriþen grundweall getimbrunge
Loramento ligneo conligatum fundamentum aedificii
 na byþ toslopen swa eac heorte getrymmed on gepance
non dissoluitur. sic et cor confirmatum in cogitatione
 rædes dondum manfullust geþeaht ofer hyne
consilii; Facienti nequissimum consilium. super ipsum
 sylfne byð befealde(n) 7 na byð oncnawen hwanon hit cume
deuoluitur et non agnoscitur unde ueniat
 him butan geþeahte naht þu do 7 æfter dæde þu na dædbetst
illi; Sine consilio nihil facias. et post factum peniteberis;
 fram andigendum þe forhafa geþeaht mid were æwfæstum
A zelantibus tē abstine consilium; Cum uiro religioso
 trahtna be halignysse 7 mid rihtwisum be rihtwisnysse
tracta de sanctitate. et cum iusto de iustitia;
 heortan gode rædum gesete 7 toforan ælce dæde
Cor bonum consiliis statue et ante omnem actum
 geþeaht trum si
consilium stabile sit;

sæde rædfæst mod oneardap se þe
Gregorius dixit. Consiliatorem animum inhabitat. qui
 sarigende be andwerdum to eceum eftst
dolens de presentibus ad aeterna festinat;

sæde ær dæde þenc lange ær weorc
Isidorus dixit. Ante factum cogita diu ante opus
 foresmea lange þæt þu wyld don lange asec lange
premeditare diu; Quod uis agere. diu exquire. diu

fanda 7 swa þu do þænne þu lange þencst þænne do
próba et sic facias; Cum diu cogitaueris tunc fac
 þæt þu fandast
quod probaueris;

sæde on ælcum weorce þe þu þencst don
Basilius dixit. In omni opere quod cōgitas fācere
 ærest þenc god 7 gif æfter gode ys þæt þu þencst
primum cōgita deum. et si secundum deum est quod cōgitas
 geornlice asmea 7 gif hit ys riht beforan gode gefulfreme
diligenter examina; et si est rectum coram deo pērfice
 þæt gif soðlice þwyr byð gemett ofaceorf þæt fram
illud si uero peruersum fuerit repertum amputa illud ab
 sawle þinre
anima tua;

LXVI.

be forþgewitenum.
De Defunctis.

drihten segð on godspelle la stunta on þissere nihte sawl
Dominus dicit in guangelio. Stulte hac nocte anima
 þin utgæþ fram þe þa þe eornostlice þu gearwudest hwæs
tua egredietur a té; quae ergo parasti cuius
 beoð hi
erunt;

se apostol sæde eadig deade þa þe on drihtne
Iohannes apostolus dicit. Beati mortui qui in domino
 sweltað
moriuntur;

se apostol sæde nænig soðlice ure him sylfum
Paulus apostolus dicit. Nemo enim nostrum sibi
 leofað 7 nænig him sylfum swelt swa hwæper soðlice swa
uiuit. et nemo sibi mōritur. siue enim
 we lybbað drihtne we lybbað swa hwæper soðlice swa we sweltað
uiuimus domino uiuimus siue enim mōrimur
 drihtne we sweltað
domino mōrimur;

sæde gemynd rihtwises mid lofum 7 nama
Salomon dicit. Memoria iusti cum laudibus et nomen

arleasra afulað deadum soþlice menn arleasum nan byþ
impiorum putrésceit; Mortuo enim homine impio, nulla erit
 lengc hopa
ultra spēs;

sunu sæde fram deadum na forbeod þu
Hiesus filius Sirach dixit. A mórtuo non prohibeas
 gyfe mid heofigendum ga na þe forslæwe geneosian
gratiam; Cum lugentibus ámbula non té pígeat uisitáre
 untrumne of þisum soðlice on rædinege þu byst gewend nelle þu
infirmum. ex hís enim in dilectione uersáberis; Noli
 be deadum geblissian witende þæt ealle we swelap ælc
de mortuo gaudére sciens quoniam omnes mórímur; Omnis
 miht sceort lif sceort adl forestæpp læce
potentátus bréuis uita; Bréuem languórem précédit medicus.
 swa eac cyning to dæg ys 7 to morgen he swelt þænne soðlice
síc et réx hodie est et crás morietur; Cum enim
 swelt mann he ah næddran 7 wilde deor 7 wyrmas
moriétur homo hereditabit¹ serpéntes. et béstias et uérmes;
 lyt hwon wep ofer deadne forþi þe he rest on tide forsipes
Módicum plóra super mórtuum quoniam requiétuit; In tempore exitus
 þines
tui dis-

(Some folios wanting.)

þæt na se þe under ys 7 þænne he unrihtlice færunga byþ gewripen
ne ís qui súbest et cum iniuste fôrsitan ligatur.
 þæne gewriþinege his dom of oprum gylte geearnige hyrde
ipsam obligationis suę sententiam ex alia culpa mereatur; Pastor
 eornostlice oppe unbindan undomlice ondræde oppe gewripan se
ergo uel absolueré indisgréte timeat uel ligare; Is
 soðlice þe under handa hyrdes ys beon gewripen ondræde
autem qui sub manu pastoris est. ligari timeat
 huru unrihtlice þæt he na hyrdes sui dom ondrædan
uel iniuste. ne pastoris hís iudicium timére
 tæle
reprehendat.

¹ i. possidebit.

LXXVI.

be bysenum.

De Exemplis.

segð on godspelle ofer heahsetl sæton
Dominus dicit in euangelio. Super cathedram Moysi sederunt
 boceras 7 sunderhalgan ealle eornostlice swa hwylce swa
scribæ et pharisæi; Omnia ergo quecumque
 hi secgað eow gehealdað 7 doð æfter weorcum soþlice
dixerint uobis seruáte et fácite. secundum opera uero
 hyra nelle ge don hi secgað soþlice 7 hi na doð
eorum nolite fácere. dicunt enim et non faciunt;

se apostol sæde god soðlice geefenlæceað on gode
Paulus apostolus dixit. Bónum autem aemulamini in bono.
 symle bysen beo ge getrywe on worde on drohtnunge on
semper exemplum estóte fideles in uerbo. in conuersatione in
 soþre lufe on geleafan þeogincg þin swutul sy eallum on
caritate in fide; Profectus tuus manifestus sit omnibus; In
 eallum þe sylfne gearwa bysene godra weorca
omnibus té ipsum prebe exemplum bonorum operum;

sæde menn godum on gesihþe his sealde god
Salomon dixit. Homini bono in conspectu suo dedit deus
 wisdom 7 ingehyd 7 blisse
sapientiam. et scientiam et laetitiam;

sæde swa geornfullnyss hiredwiste eall swa
Hieronimus dixit. Sicut assiduitas familiaritatem ita
 unhiredwist forhogunge gearwað betere ys þincg hireduð
infamiliaritas contemptum parat; Melius est rém familiárem
 beon gewanud þænne sawle hæle forwyrþan
minuí. quam animæ salutem perire;

sæde þa þe soþlice lif hyra oþre witan forfleoð
Gregorius dixit. Qui enim uitam suam alios scíre fugiunt
 him sylfum onælede synd ac oprum on bysne leohtes hi na
sibimet ipsis accensi sunt. sed aliis in exemplo luminis non
 synd þa soðlice þe bysna mægena foregyrnað 7 leoht godes
sunt; Illi enim qui exempla uirtutum prærogant. et lumen boni
 weorces þurh lif 7 word godeund geswuteliap rihtlice
operis per uitam et uerbum diuinum demónstrant. iure

leohtfatu beoð genemnede on bysne gylt þearle byþætýwed
lampades appellantur; In exemplum culpa uehementer osténditur.
 þænne for arwurðnyssse endebyrdnyssse synfull byð arwu(r)þud
quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur;

se witodlice gemetum eallum scyl to bysne beon getogen
Ille igitur módis omnibus debet ad exemplum pertrahi.

se þe eallum flæsces þrowungum sweltende eallunga gastlice
qui cunctis carnis passionibus moriens. iam spiritaliter

leofað

uiuit;

sæde ne ænig æfter slide dædbote
Isidorus dixit. Nec quisquam post lapsum poenitentiae

ortruwige forgyfenysse þænne he besceawað haligra geedniwunge
desperet ueniam dum conspiciit sanctorum reparationem

beon eac æfter hryre for þisse note beoð gewritene
fuísse étiam post ruinam; Ob hanc utilitatem scribuntur

haligra hryras 7 forspyllednyssa þæt hi symle don hæla
sanctorum ruinae et perditiones. ut semper faciant salutes

menniscra sawle gif we gecorene wæron geefenlæcan unrihtwise
humanae animae; Si apti fuimus imitari iniquos

on yfel hwi slawe synd we geefenlæcan rihtwise on god
in malum cur pigri sumus imitari iustos in bonum;

LXXVII.

be leorningnihtum.

De Discipulis.

drihten segð on godspelle nys leorningniht ofer
Dominus dicit in euangelio. Non est discipulus super

magister fullfremed soðlice ælc byþ gif he byþ swa swa
magistrum perfectus autem omnis erit si sit sicut

his lareow
magister eius

se apostol sæde spæc eower on gyfe sealte si
Paulus apostolus dixit. Sermo uester in gratiæ sale sit

gestredd þæt ge witan hu eow gedafenige anra gehwylcum
conditus ut sciatis quomodo uos oporteat unicuique

andswarian

respondere;

sæde geblissap mann on dome mupes his 7 spæc
Salomon dixit Letatur homo in sententia oris sui et sermo
 gecoplic ys selust andswaru lipe tobrycð yrre spæc stið
oportūnus est obtinuis ; Responsio mollis frangit iram. sermo durus
 awecð hatheortnysse isen mid isene byð gescyrped 7 mann
suscitat furorem ; Ferrum ferro acuitur et homo
 scyrpð ansyne freond(es) his
exacuit faciem amici sui ;

sæde gif ys þe andgyt andswara
Hiesus filius Sirach dixit. Si est tibi intellectus respōde
 nehstum þinum gif na soðlice hand þin sy ofer muð þinne
proximo tuo sin autem manus tua sit super os tuum.
 þæt þu na sy gefangen mid worde ungelæredum 7 þu beo gescynd
ne capiaris uerbo indisciplināto et confundāris ;

sæde warna ær lareow þænne leorningcniht
Hieronimus dixit. Cāue ante magister quam discipulus.
 ær cniht beon þænne hægesteald oððe geongcempa warna
ante miles esse quam tiro ; Cāue
 þæt þu na butan lareowe þu na ga weg þæne þu næfre
nē sine doctōre ingrediāris uiam. quam nunquam
 na innageodest 7 on dæl operne forbugende gedwyld þu þolige
ingressus es. et in partem alteram declinans errōrem patiaris.
 ma soðlice na ga þu þænne neod sy þæt þu na oppe yrnende
Plus autem non ambules quam necesse est. ne aut currendo
 beo ateorud oppe yldinge donde þu hnappige nan cræft butan
lāsseris aut mōram faciens obdōrnias ; Nulla ars absque
 lareowe byþ geleornud langum timan þu leorna þæt þu tæce
magistro discitur. multo tempore discas quod doceas ;
 ne gelyf þu herigendrum þinum ma tælendum eare na
Nec crēdas laudatoribus tuis immo inrisōribus aurem ne
 ahyld þu na gyrn þu maran mægenum þinum forþi þe
adcommodēs ; Non adpetas maiora uiribus tuis. quia
 selre ys on eadmodrum trum faran þænne hangendum
melius est in humilioribus tūtum pergere. quam pēdulo
 grade on heagrum flogettan na lærð fæder sunu
grādu in altioribus fluctuāre ; Non erudit pater filium
 butan þæne he lufap na preað lareow leorningcniht
nisi quem amat. non corrigit magister discipulum.
 butan þæne þe he byrnendes gesihð orþances se þæt
nisi eum quem ardentiōris cernit ingēniū. Qui quod

he ahsað cann na deð þæt to leornigenne ac
interrogat nouit. non agit id discendi sed

mid biggencge to oncnawenne oncnawan se þe
studio agnoscendi; Agnoscere ille qui

to andswarigenne ys seyl gelicnysse sundorhalgena forþi
responsurus est debet similitudinem phariseorum quia

na swylce leornungniht ac swylce fandere togenealæcð
non quasi discipulus sed quasi temptator accedit;

wer carfull 7 wis þeah þe he leornian sum þing wyle ma
Uir studiosus et sapiens etiamsi discere aliquid uult magis

he lærð þænne snoterlice ahsað synd sume þa þe mid ormettre
docet dum prudenter interrogat; Sunt aliqui qui nimia

æhte worda þurh dysignysse arecceað oþrum þæt hi sylfe
facultate uerborum per audaciam edisserunt aliis quod ipsi

na understandap
non intellegunt

sæde be godum geahsad suwa betere ys soplece
Isidorus dixit De bono interrogatus tacito. melius est enim

suwian wiperwerdum þænne andswarian
reticere improbis quam respondere

sæde se bet lærð se dæghwamlice wyhst.
Ciprianus dixit. Ille melius docet qui cotidie crescit

7 framað leornigende beteran ne soplece wyrþe mæg
et proficit discendo meliōra; Neque enim idoneus potest

beon cniht se þe na aweht on felde ær byþ þænne
esse miles. qui non excitatus in campo prius fuerit; Tunc

soðlice æt nehstan spæc 7 gescead halbære scearp þancfullice
enim demum sermo et ratio salutaris efficaciter

byþ geleornud gif geþyldelice þæt byþ geleornud byþ gehyred
discitur si patienter quod discitur audiatur;

lar hyrde hopan onfangenyss geleafan heretoga
Disciplina¹ custos spei. receptaculum fidei. dux

sipfates hælbæres tyndre and ceap godes cynnes
itineris salutaris. fomentum ac negotium bone indolis

lærestre mægenes deð on criste wunian symle 7 ealne weg
magistra uirtutis facit in christo manere semper ac iugiter.

¹ s. est.

gode libban to behatum heofenlicum 7 to godcundum
 deo uiuere. ad promissa coelestia et diuina
 medum becuman
premiu peruenire.

sæde ne soþlice wurþlic ys uðwitan
Eusebius dixit. Neque enim dignum est. philosophum
 beon genemned þæne se þe be þam þe he na cann openlice
nominári eum qui de his quae nescit publice
 forðeyð
protestatur.

LXXVIII.

be costunge 7 martirdome.
De Temptatione et Martyrio.

drihten segð on godspelle on þam nelle ge geblissian
Dominus dicit in euangelio. In hoc nolite gaudere.

forþi gastas eow beoð underþeodde geblissiað soþlice þæt
quia spiritus uobis subiciuntur. gaudete autem quod

naman eowre awritene synd on heofenum nelle ge ondrædan þa
nomina uestra scripta sunt in caelis; Nolite timere eos
 þa ofsleað lichaman sawle soðlice hi na magon ofslean
qui occidunt corpus. animam autem non possunt occidere;

se apostol sæde syfre beoð 7 waciaþ forþi
Petrus apostolus dixit. Sobrii estote et uigilate quia
 wiperwinna eower deoful swylce leo grymetigende ymbfærð
aduersarius uester diabolus quasi leo rugiens circuit
 secende hwæne he forswelge
querens quem deuoret;

se apostol sæde wiðstandaþ deofle 7 he flyhð fram
Jacobus apostolus dixit. Resistite diabolo et fugiet a
 eow
uobis;

se apostol sæde wæpnu campdome ures na
Paulus apostolus dixit. Arma militiae uestre non
 flæsclice synd ac gelicigende gode
carnalia¹ sed placentia deo;

sæde se þe wel utgæþ of costunge 7 þæne
Origenis dixit. Qui bene exiit de temptatione. et quem

¹ s. sunt.

costung afandudne agylte se cymð to hæle domes
temptatio probabilem redidit. iste uenit ad sanitatem iudicii;
 gif þu gesihst æt sumum cyrre ehtere þinne þearle
Si ergo uideris aliquando persecutorem tuum nimium
 wedende wite þu þæt fram atendum his deofle
seuientem. scito quia ab accensore suo demone
 byþ geþræst
purguetur;

sæde ælc mann se þe oþerne on lichaman per-
Augustinus dixit. Omnis homo qui alium in corpore
 eht ær he sylf on heortan ehtnysse þolian byð oncnaw-
séquitur prius ipse in corde persecutionem sustinere cognosci-
 en witodlice gif eac þam þæne he eht sum þincg of his æhte
tur; Nam si etiam illi quem perséquitur aliquid de substantia
 ætbryt maran him hynþa oþþe dara he deþ forþi nænig
tulerit? maiora sibi detrimenta ipse facit. quia nemo
 hæfð unriht gestreon butan rihtum demme þar þar gestreon
habet iniustum lúcrum sine iusto damno; Ubi lucrum
 þar þar daru gestreon on cyste daru on ingeþance
ibi damnnum. lucrum in arca. damnum in conscientia;
 he ætbryt reaf 7 forlyst geleafan he begyt feoh 7
Tulit uestem. et perdit fidem. adquirit pecuniam. et
 forlyst rihtwisnysse
perdit iustitiam;

sæde naht þam strengre þe oferswið deofol
Hieronimus dixit. Nihil eo fortius qui uincit diabolum.
 naht unþoligendlicre þænne se þe fram flæsce byþ oferswiped
nihil intolerabilius quam qui a carne superatur;
 gif tunglu heofenes na synd clæne on gesihþe drihtne
Si ástra celi non sunt munda in conspectu domini.
 micele ma we menn þæra lif costung ys deofles
quantómagis¹ nos homines quorum uita temptatio est; Diaboli
 flana fæstena 7 wæccena mid cile to gewyldenne synd
sagittæ ieiuniorum et uigiliarum frigore restringendæ sunt;
 miceles oððe hefiges eornostlice mægenes ys 7 carfulre geornfullnysse
Grandis ergo uirtutis est et sollicitæ diligentie
 oferswyþan þæt þu acenned si on flæsce 7 na flæsclice
superari quod natus sis in carne? et non carnaliter
 lybban na þæt an agotennysss blodes on andetnysse
uiuere; Non solum effusio sanguinis in confessionem

¹ s. non sumus mundi.

byþ geteald ac estfulles witodlice gepances ungewemmed
reputatur. sed deuóte quoque mentis immaculata
 þeowdom dæghwamlic martyrdom ys feond abered læte
séruius cotidianum martyrium est; Hostis callidus tarda
 to deaþe susla þurhsecende sawla gewilnað acwellan
*ad mortem supplicia conquírens animas cupit iuguláre*¹
 na lichaman na ondrædan we ehtera yfelra reþnysse
non corpora; Non timeamus persecutórum malorum seuitiam
 7 wipersacerdra wodnysse forþi þe cymð dæg domes on
et blasphemantium rabiem quia ueniet dies iudicii in
 þam ure mægen byþ gecynehelmud 7 hyra reþnys
quo nostra uirtus coronabitur. et eorum seuitia
 byþ witnud
punietur;

sæde þænne soþlice yfelra þwyrnyss wyxt
Gregorius dixit. Cum uero malorum peruérsitas crêscit.
 na þæt an beon tobrocen bodung na scyle ac eac
non solum frángi predicatio non debet. sed étiam
 beon geiht þas deþ godcund mildheortnyss þæt of anum
augéri; Haec ágít diuina misericordia ut ex úna
 7 þam sylfum þinge of þam flæsclicum sylþ swingle of þam
*eadémque re ex qua*² *carnalibus dát flagellum ex éa*³
 gastlicum mægenum gearwige eacen swylce
*spiritualibus uirtutibus prestat incrementum*⁴; *Quasi*
 eornostlice heorde wulf tostencð þænne geleaffulra folc
ergo gregem lúpus díssipat cum fidelium populum
 deoful þurh costunge cwelþ þeah þe inntinga ehtnysse
diabolus per temptationem nécat; Quamuis occasio persecutionis
 wana ys hæfð swa þeah 7 sibb ure martyrdom his
*déest habet támen et pax nostra martyrium suum*¹
 forþi 7 gif flæsces swuran isene we na underþeodap mid gastlic-
quia etsi carnis cólla férro non súbdimus spi-
 um swa þeah swurde flæslice gewilnunga on gepance
ritali tamen gladio carnalia desideria in mente
 we cwellað
trucidámus;

sæde þeah þe deoful costunga rihtwisra
Isidorus dixit. Quámuis diabolus temptationes iustorum

¹ i. occidere.² s. misericordia.³ s. re.⁴ i. augmentum.

þeoginegum symle ongebringan gewilnige gif fram gode
profectibus semper inférre cupiat. si a deo
 anweald na onfehð nateshwon begytan mæg þæt he bitt
potestatem non accipit. nullátenus adipisci pótest quod pétit ;
 na elleshwar gewilnunge tyndran onælp butan þar
Non alicubi concupiscentiae foménta succendit nisi ubi
 he ær þwyres geþances gegladunga besceawaþ swylce fram
prius prauꝥ cogitationis delectationes aspéxerit. quasi a
 us we anydað butan twyn he gescynd weggewitt þænne
uobis repéllimus. sine dubio ille confúsus abscédit ; Tunc
 soplice wel be him demað halige þænne hi god lease
enim bene de sé iúdicant sancti quando éos deus fallacia
 deofla costunga deþ understandan on eagum flæsclicra
demonum temptamenta facit intellegere ; In oculis carnalium
 deoful egeslic ys on eagum gecorenra oga his wac ys
diabolus terribilis est in oculis electorum terror eius wilis est ;
 deoful soðlice næddre ys slipor þæs gif heafde þæt ys
Diabolus enim serpens est lúbricus cuius si cápiti il est
 forman mislare na byþ wiðstanden eall on innemystum heort(an)
primae suggestioni non resistitur. totus in intérna cordis.
 þænne na byð ongyten byð asliden þænne ongean þæne þe
dum non sentítur inlábitor ; Tunc contra eum quem
 he ah deoful teartlicur wett þænne hyne mægene
póssidet diabolus acrius sꝥuit. quando se uirtute
 mid godeundum fram him ut to anydenne oncnæwð deoful
diuina ab éo expellendum cognóscit ; Diabolus
 þænne he swican ænigne secð ær gecynd anra-
quando decípe(re) quemquam quérít prius naturam uníus-
 gehwylces begymð ⁊ þanon he hyne tohefealt hwanon
cúiusque adtendit. et índé sé ádplicat unde
 he gecwemne mann to synne besceawige næfre
aptum hominem ad peccatum aspéxerit ; Numquam
 soplice deoful ongean mann rihtwisne winnan geswicð
enim diabolus aduersus hominem iustum pugnáre cessat
 opþe soplice gedrefednyssa heortan him astyrað opþe saru
aut enim tribulationes cordis illi exágitat¹ aut dolores
 lichaman awehþ æghwylc soplice wiperræde rihtwis þolige
corporis suscitát ; Quáclibet enim aduersae iustus patiatúr.

¹ uel exagrat.

of godes witodlice gepafunge þolap gif þæt sylfe
ex dei utique permissu patitur; Quod si hoc ipsum
 eadmodlice to godes wuldre gerecþ þes na byþ asyndrud
humiliter ad dei gloriam réferat. iste non separatur
 fram gode ac byþ togeþeod þar we syngiað þar grædignysse
a deo sed coniūgitur; Ibi peccamus ubi cupiditatem
 to willan we gebigeaþ þa þe soþlice wæccende unclæne
ad uoluntatem deflectimus; Quos enim uigilantes immundi
 gastas geseoð eac ne hi na oferswiðap teartlice slæpende
spiritus uident etiam nec superant acriter dormentes
 oferwinnap oft soþlice þa we on dæge þenceaþ on nihtum
impugnant; Sepe enim quae in die cogitamus. in noctibus
 we eft oncnawaþ oft soþlice þa on þam gepanca
recognoscimus; Sepe enim ea in quibus cogitationum
 ura andgyt we ræceað sumum gepances onbecyme
nostrarum sensum porrigimus. quódam mentis. excéssu
 onwreondum þæne we restað we geseoð se þe mid nihtlicre
reuelāntem dum requiescimus uidémus; Qui nocturna
 besmitenysse byð besmiten þeah þe 7 gif wiðutan gemynde
pullutione pullūitur quāuis etsi extra memoriam
 fullicra gepanca hyne sylfne undergyte besmitenne
turpium cogitationum sē se persentiat inquinātum.
 swa þeah þæt þæt he wære costud gyltes his sylle 7 ofstede
tamen hoc ut temptaretur culpae suae tribuat statimque
 his unclænnysse mid wopum he adrige eþelice we oferswiþað
suam immunditiam flētibus tērgat; Facile uincimus
 feond þæne we geseoð þæne we soþlice na geseoð earfoðlice
hostem quem uidémus. quem autem non uidémus difficile
 fram us we anydaþ anra gehwyle costunga mod
a nobis expellimus; Unusquisque temptationi animum
 gearwian scyl beon afandudne soðlice hit gedafenap rihtwisne
preparāre debet; Temptari autem oportet iustum.
 ac on fandunge wites na on fandunge galnysse afandung
sed temptatione plagae. non temptatione luxúriae; Temptatio
 þreap þe na ofslyhþ se þe nys afandud hwæt wat he
arguit te non interficit; Qui non est temptātus quid scit?
 wer on manegum afunden he þohte fela se þe fela
Uir in multis expértus¹ excogitauit multa; Qui multa

¹ i. probatus.

leornude he arecð andgyt 7 se þe nys afunden
didicit enarrabit intellectum; et qui non expertus est
 feawa he gecnæwð
pauca recognoscit;

sæde and swa micle mare byþ ehtnysse
Ciprianus dixit. Quântoque maior fuerit persecutionis
 grama swa micle rihtwisre gewyrþ 7 hefigre of ehtnysse
iniúria. tanto iustior fiet et grauior de persecutione
 wracu nan her sar ys be onfærelde yfelra
uindicta; Nullus hic dolor est de incursione malorum
 andwerdra þam þe truwa ys towerdra goda ne na
presentium; quibus fiducia est futurorum bonorum; Neque
 soplice swa micel lyfan fynd mæg þæt na we þe
enim tantum licere inimico pōtest. ut non qui
 god mid ealre heortan 7 sawle 7 mægene lufiað
deum toto corde et anima et uirtute diligimus.
 bletsunga his 7 lofu symle 7 æghwar mid wuldre
benedictiones eius et laudes semper et ubique cum gloria
 we bodian
predicēmus;

on life yldryna ys gecweden swa swa soplice gold 7 seolfor
In uita patrum dicitur sicut enim aurum et argentum
 afandað fyr swa heortan munuces fandung þar þar rod
probat ignis. sic cōr monachi temptatio; Ubi crux
 cristes ofergebroht na swyprað yfelnyss deofles
christi superindūcitur. non preualebit malitia diaboli;

sæde naht egeslie ys þar byþ gelufud crist
Eusebius dixit. Nihil terribile est ubi diligitur christus
 gehende naht sares ys þar geleafa cristes ys mare ys
prōpe nihil doloris est ubi fides christi est; Maior est
 se þe us bewerað þænne se þe eht
qui nos defendit quam qui perséquitur;

LXXVIII.

be worde idelum.
De Uerbo otioso.

drihten segð on godspelle ic secge soplice eow þæt ælc
Dominus dicit in euangelio. Dico autem uobis quia omne

word idel þæt specap menn hi agyldaþ be
uerbum otiosum quod loquuti fuerint homines. reddent de
 þam gescead on dæge domes anra gehwyle soþlice of wordum
eo rationem in die iudicii; Unusquisque enim ex uerbis
 his byþ gerihtwisud oppe of wordum his byþ genyþerud
suis iustificabitur aut ex uerbis suis condempnabitur;

se apostol sæde nænig eow beswice mid idelum
Paulus apostolus dixit. Nemo uos seducat in uanibus
 wordum unnyte soþlice 7 idele byspellu forbuh
uerbis; Ineptas autem et inanes fabulas deuota;

sæde for wordum welera hryre togenealæcþ
Salomon dixit. Propter uerba labiorum ruina appropinquat
 yfelra
malorum.

sæde gepanc criste underpeodd swa warnap
Hieronimus dixit. Mens christo dedita sic cœuet
 lassan swa eac þa maran witende eac swylce for worde
minora quomodo et maiora? sciens etiam pro uerbo
 idelum to agyldenne beon gescead
otioso reddendam esse rationem

sæde idel witodlice word ys þæt oppe
Gregorius dixit. Otiosum quippe uerbum est quod aut
 note rihtnysse oppe gesceade rihtre neode þolap
utilitate rectitudinis aut ratione iustae necessitatis caret;
 swa swa unwar spæc on gedwyld þurhtlyþ swa ungesceadlic
Sicut incauta loquutio in errorem pertrahit. ita indiscretum
 swigea þæne se þe beon gelæred mihte on gedwyld
silentium hunc qui erudiri poterat in errore
 forlæt
dereelinquit;

sæde beluc earan þine þæt þu na gehyre yfel
Isidorus dixit. Claude aures tuas ne audias malum
 forfleoh unwære wordu idel spæc raþe besmit gepanc
fuge inculta uerba. uanus sermo cito palluet mentem
 eþelice byþ gedon þæt lustlice byþ gehyred naht of muþe
facile facitur quod libenter auditur; Nihil ex ore
 þinum þæt gelettan mæge forðstæppe naht þæt na framap
tuo quod impedire possit procedat; Nihil quod non expedit
 mid swege stefne uppabrece þæt forþstæppe of welerum þæt
sono uocis erumpat; Hoc procedat ex labiis. quod

earan na besmite gehyrendes spæc idel ideles ingehydes
aures non pulluat audientis. sermo uānus uānae conscientiae
 gebicnigend ys swylc spæc byþ ætywed swylce eac mod
index est; Qualis sermo ostēditur. talis et animus
 byþ afandud forsuwa word þæt na getimbrap hlystendne
conprobatur; Rétice uerbum quod non aedificat audientem
 se þe idele wordu na gewylt to derigendum raþe gewit
Qui otiosa uerba non réprimit. ad noxia¹ cito tránsit;
 lytlum weксаð leahtras 7 þænne lytle we na warniaþ
Paulátim créscunt uitia. et dum parua non cauémus
 7 on micelum we beoð forðaslidene 7 on specanne 7 on
et in magnis prolābimur; Et in loquēdo et in
 to suwigenne gleaw beo þu todæl hwæt þu spece hwæt
tacēdo peritus ésto; Discérne quid loquáris quid.
 þu suwige tunge þin þe na forspille toforanasete tungan
táceas; Lingua tua té non perdat. obpóne linguę
 þinre clusan swigean
tuæ claustra silentii;

LXXX.

be sceortnysse þyses lifes.
De Brevitate huius Uitę.

drihten segð on godspelle se þe ytt me eac he leofap
Dominus dicit in euangelio. Qui mandúcat me et ipse uiuit
 for me
propter me;

se apostol sæde hwæt soþlice ys lif ure æþm ys
Iacobus apostolus dixit. Quę enim est uita nostra? uápor est
 to gehwædum ætywende
ad modicum parens.

se apostol sæde þæt soþlice þæt on andwerdum
Paulus apostolus dicit. Id enim quod in presenti
 sceortlic opþe hwilendlic ys winn god gewinn gegrip
mementúneum est; Cérta bonum certámen? adprehende
 lif ece on þam þu geclypud eart
uitam aeternam in quo uocatus es;

sæde ne gylp þu on mergen nytende hwæt ofer-
Salomon dicit. Ne gloriéris in crástinum. ignórans quod super-

¹ s. opera.

towerd mynte dæg lif swete lengre byþ tima ys to cen-
uentura pariat dies; Vita dulcis longior¹ erit; Tempus² nas-
 nenne 7 tima to sweltenne nænig ys se þe æfre lybbe 7
cendi. et tempus moriendi; Nemo est qui semper uiuat. et
 se þe þyses þingges hæbbe truwan
qui huius rei habeat fiduciam;

sæde ælc yfel oppe forþi leofaþ þæt he si gepread
Augustinus dixit. Omnis malus aut ideo uiuit ut corrigatur.
 oppe forþi he leofað þæt þurh hyne gode beon begymede
aut ideo uiuit ut per illum boni exerceantur;

sæde menniscas lifes sceortnyss genyþerung
Hieronimus dixit. Humana uite breuitas dampnatio
 gylta ys sceort þyses lifes gesælp gehwæde ys pissere
delictorum est; Breuis huius uitae felicitas modica est; Huius
 worulde wuldor gewitendlic ys tyddre tidlic miht sege
saeculi gloria caduca est fragilis temporalis potentia; Dic
 hwar synd cyningas hwar ealdras hwar wealdendras hwar
ubi sunt reges? ubi principes? ubi imperatores? ubi

welige þinga hwar mihtige worulde gewislice swylce sceadu
locupletes rerum? ubi potentes saeculi? certe quasi umbra
 gewitan swylce swefen fordwinan hi synd sohte 7 hi na
transierunt uelut somnium euanuerunt queruntur. et non
 synd welan oð frecednyssse beoð gelædde manega for
sunt; Diuitie usque ad periculum ducunt multi propter
 ehtum durfon manegum deað cendan welan mid
opes periclitauerunt. multis mortem generauerunt diuitie; Toto
 eallum mode ge hata ge nypera þæt þæt lufað middaneard
animo et odi et damna quod diligit mundus;
 beo þu dead middanearde 7 middaneard þe forhoga þa
Esto mortuus mundo. et mundus tibi; Contemne quae
 æfter deape habban þu na miht
post mortem habere non potes;

sæde swa micel soplice on þisum life ys alyfed
Isidorus dixit. Tantum enim in hac uita est licitum
 wyrcan god on þam witodlice na eallunga weorc ys
operari bonum. in illa³ namque non iam operatio ex-
 geanbydud ac lean geearnunga se þe lifes andwerdes lengce
pectatur: sed tributio meritorum; Qui uite presentis longitudinem

¹ uel gloriosior.² s. est.³ uita.

na be his fæce ac be his ende besceawað hu sy earm 7
non de suo spatio. sed de eius fine considerat. quam sit misera et
 sceort genoh nytlice asmeað webb soþlice byþ gefylled mid prædum
breuis satis utiliter pènsat; Tela enim consummatur filis.

7 lif mannes byþ uppahafen on dagum syndrigum þu þe lif
et uita hominis extóllitur diebus singulis; Qui uitam

lang secest to þam efst life for þam cristen part þæt
longam quèris. ad eam ténde¹ uitam pro qua christianus és. id

ys ece þæt ys soþlice lif liflic witodlice þis lif deadlic
est æternam. hæc est enim uita uitális. nam ista uita mortális

ys sweltan gedafenað mann on flæsce middanearde. þæt
est; Mori oportet hominem in carne mundo. ne

he na swelte on sawle criste þænne gehwylc lybban ys gelyfed
moriatur in anima christo; Tunc quisque uiuere créditur

gif æfter woruld sweltende þæt sylfe demde on heortan
si secundum saeculum móriens quod solum decreuit corde

gegladað be yldinge lifes þyses ælingnysse þolap rihtwis forþi
delectetur; De móra uitę istius tédium pátitur iustus éo

þe to gewilnedum epele late becymð carfullice scyl
quod ad desideratam patriam tárde perueniat; Sollicite debet

anra gehwylc lybban 7 symle ende opþe gemære lifes his be-
unusquisque uiuere et semper términum uitę suę con-

sceawian þæt he þissere worulde swæsnyssa warnige towerdes
sideráre; ut huius sæculi. blandítias cáueat; Uenturi

forþsipes tid us ungewis ys 7 þænne sweltan gehwylc hyne
éxitus hora nobis incérta est. et dum móri quisque sé

na wenð he byð genumen þanon efste anra gehwylc þæt he na
non éstimat tóllitur. únde festínet unusquisque ne

on unrihtwisnyssum his sy gegripen 7 samod sy geendud lif
in iniquitatibus suis rapiatur. simúlque finiatur uita

mid gylte deoful þa he lybbende onælþ to leahtrum færunga
cum culpa; Diabolus quos uiuentes incéndit ad uitia. subito

sweltende teon hogað to tintregum þeah þe soþlice ænig
mórientes pertráhere útitur ad torménta; Quámuis enim quisque

on þysum life si rihtwis swa þeah þænne he of lichaman þysum
in hac uita sit iustus támen dum de corpore isto

utgæþ ondræde þæt he na wyrpe susle sy nan ys
egréditur pertiméscat ne dignus supplicio sit; Nullus est

¹ i. festina.

soðlice mann butan synne ne ænig mæg be godes or-
enim homo sine peccato. nec quisquam pōtest de dei se-
 sorh beon dome þanne eac be idelstum wordum to agyldenre
curus esse iudicio. cum et de otiosis uerbis reddenda

sy gescead ende rihtwisra selustne geclypung smylte
sit ratio; Finem iustorum obtinuum uocatio tranquilla

befæste þæt of þam beon undergytene haligra habban
commēdat. ut ex eo intelligantur sanctorum habere

midwununge engla æfter quam fram þysum lichaman butan
consortium angelorum. ex quō ab hoc corpore sine

dreccunge stīpre beon genumene naht ys lang naht ys æþryte
uexatione dura tolluntur¹; Nihil est diu nihil est longum

þæt na on sceortum sy geendud unmihtelic ys þæt þu mann
quod non in breui finiatur; Impossibile est ut homo

sy 7 þu na onbyrige angsumnyssa nænig þe on þyssere worulde
sīs et non gūstes angustias; Nemo qui in hoc saeculo

na sargige nan ys se on þysum life gesett na orþige
non dōleat. nemo est qui in hac uita pōsitus non suspirat.

mid yfelum ealle fulle synd

malis omnia plena sunt;

sæde ne timan eorþlice eallunga getellaþ

Ciprianus dixit. Nec tempora terrēna iam cōputant

þa þe ecnysse be gode hopiaþ

qui aeternitatem de deo spērant.

LXXXI.

be rædingum.

De Lectione.

drihten segð on godspelle se þe ræde under-tande menn
Dominus dicit in euangelio. Qui legit intellegat; Homini

soþlice þam micel geseald ys micel byþ soht fram him
autem cui multum datum est multum quæretur ab eo;

se apostol sæde begym rædinge lare nelle þu

Paulus apostolus dixit. Attende lectioni doctrinæ. noli

forgymelesian gyfe seo on þe ys ælc gewrit godcundlice
negligere gratiam quæ in te est; Omnis Scriptura diuinitus

¹ i. trahuntur.

ongeblawen nytlic ys word cristes eardige on æow genihtsumlice
inspirāta utilis est uerbum Christi habitat in uobis abundanter;

se apostol sæde witende witodlice god 7 na dondum
Iacobus apostolus dixit. Scienti igitur bonum. et non facienti
 synn hit ys him
peccatum est illi.

sæde æfter geornfulnysse æfterfyligð wisdom
Salomon dixit. Post industriam sequitur sapientia;

sæde fed þine sawle mid rædingcum god-
Augustinus dixit. Nutri animam tuam lectionibus di-
 cundum hi gearwiaþ soþlice þe mysan gastlice
uinis. parabat enim tibi mensam spiritalem.

sæde se þe singallice onwunað rædingce on and-
Hieronimus dixit. Qui assidue insistit lectioni in pre-
 werdum witodlice he swincð ac æfter þam he geblissað þænne
sente quidem laborat sed postea gratulabitur. cum
 he ongyuþ be biterum sædum stafa swæte wæstmas pluccian
ceperit de amāris seminibus litterarum dulce fructus cāpere;
 snoter rædere warna symle ofertæle andgyt þæt
Prudens lector. cāue semper superstitiosiam¹ intelligentiam ut
 na to þinum andgyte togetemprige gewritu ac gewrite
non ad tuum sensum attēperes scripturas sec scripturę
 togeþeode andgyt þin þæt þu ongyte hwæt æfterfylige þa
ingat sensum tuum ut intellegas quid sequitur; Illa
 hiegean we leornian on eorþan þæra us cyþ þurhwunige
studeamus discere in terris quorum nobis notitia perseuēret
 on heofenum eadig ys se þe godeundum gewritum rædende
in coelis; Beatus est qui diuinas scripturas legens
 wordu awent on weorcū 7 bare rode cristes bar folgaþ
uerba uertit in opera. et nudam² crucem christi nudus³ sequitur
 mid clænum handum 7 mid hwitum breoste þearfan hine
puris manibus et cāndido pectore pauperem se
 on gaste 7 æltum wuldrige
spiritu et opibus gloriatur;

sæde witan witodlice ænigum þæt he nele don
Gregorius dixit. Scīre etenim cūquam quod non uult fācere.
 wite ma þænne mæg ys swa micelum soþlice ænig on
poēna māgis quam uirtus est; Quāto enim quis in

¹ i. uanam.

² apertam.

³ i. manifestus.

gewrite haligum framap swa micelum þæt sylfe gewrit
scriptura sacra proficit. tanto hæc eadem scriptura
 mid him sylfum swa micelum on haligre spæce framunge
apud ipsum; Tanto in sacro eloquio profectum
 þu gemest swa micelum swa þu mid him sylf þu framast
inuenies. quanto apud illum ipse proficeris;
 þyder soplice gast rædendes onyt þyder eac godcunde spæca
Quo enim spiritus legentis tendit. illuc et diuina eloquia
 beoð uppahafene;
exaltantur

sæde. se þe wyle mid gode symle beon gelomlice
Isidorus dicit Qui uult cum deo semper esse frequenter
 he scyl gebiddan gelomlice eac rædan witodlice þænne we gebiddap
debet orare frequenter et legere; Nam cum oramus
 we mid gode we specap þænne we soplice rædap god mid
cum deo loquimur cum uero legimus deus no-
 us spycð ælc framung of rædinge 7 smeauinge forþ-
biscum loquitur; Omnis profectus ex lectione et meditatione pro-
 stæpp þa we soplice nytan of rædinge we leorniaþ þa we
cedit; Quæ enim nescimus. lectione discimus; Quæ
 witodlice leornudan on smeauingum we gehealdap twyfealde
autem didicimus meditationibus conseruamus; Geminum
 tobrincð gyfe ræding haligra gewrita oppe forþi
cōnfert donum lectio sanctarum scripturarum. siue quia
 andgyt gepances lærp oppe forþi fram middaneardes idel-
intellectum mentis erudit. seu quod a mundi uari-
 nyssum ætbrodenne mann to lafe godes gelæt swa micelum
tatibus abstractum hominem ad amorem dei perducit; Tanto
 idel hopa deaðlicnyse byssere us wacað swa micele ma
uana spes mortalitatis huius nobis uilescit. quanto amplius
 rædende hopa ece scinð rædere geornfull ma
legendo spes æterna claruerit; Lector strenuus potius
 to gefyllenne þe he ræd þænne to witenne hræd ys
ad implendum quæ lēgit quam ad sciendum promptus est;
 læsse soplice wite ys nytan hwæt þu gyrne þænne þa þe
Minor enim poëna est nescire quid adpetas quam ea quæ
 þu canst na gefyllan swa soplice rædende witan we gewilniað
noueris non implere; Sicut enim legendo scire concupiscimus.
 swa witende 7 rihte we leornudon gefyllan we scylan nænig
sic sciendo rectaque didicimus implere debemus; Nemo

mæg andgyt gewrites halges oncnawan butan to rædenne
pōtest sensum scripturę sacrę cognōscere nisi legendi
 hiwcuðnysse swa micle ænig ma on halgum spæcum singal
familiaritāte; Quāto quisque māgis in sācris elōquiis assīduus
 byþ swa micelum of þam genihtsumran andgyt nimþ
fuerit. tanto ex eis uberiōrem intelligentiam capit;
 swa micle ma on sumne cræft astihþ mann swa micle
Quāto āmplius in quamlibet ārtē conscendit homo. tantō-
 ma to menn cræft se nyþerastihþ sume habbað
magis ad hominem ars ipsa descendit; Quīdam habent
 andgytes orþanc ac hi forgymelesiap rædinge biggenge
intellegentiæ ingenium sed nēglejunt lectionis studium.
 7 þæt rædende witan magon forgymeleasigende forhogiap
et quod legendo scīre potūerint neglegendo contēpnunt;
 þeah þe andgytes stuntnyss sy gelome swa þeah rædinge
Quāmuīs sensus ebitūdo¹ sit frēquens tāmen lectio
 andgyt gearwaþ swa se þe læt ys to onfonne for
intellectum ādhibet; Sicut qui tardus est ad capiendum pro
 gymene godes biggeneges mede onfehþ swa se þe forgyfen
intentione boni studii premium rēcipit ita qui prēstitum²
 him fram gode inngeþanc andgytes forgymeleasaþ genyþerunge
sibi a deo ingenium intelligentiæ nēglegit. condempnationis
 scyldig wunaþ forþy gyfe þe he onfengc forsyhþ 7 þurh
reus existit. quia donum quod accipit dēspicit. et per
 asolcenyssse forlæt sume godes dome gyfe inngehydes
desūdiam derelinquit; Quīdam dei iudicio donum scientię
 þæt hi forgymelesiap onfoþ þæt hi heardlicur be þingum
quod nēgligunt accipiunt. ut dūrius de rebus
 betæhtum beon witnude. lætran soþlice forþi þæt hi witan
crēditis pūniantur; Tardiōres autem ideo quod scīre
 gewilniað earfoþlice hi findaþ. þæt gehendum biggenge ge-
cūpiunt difficūlter inueniunt. ut proximo exercitio la-
 swinces mæste mede habban edleanes gyfu butan
boris. maximum premium habeant retributionis; Donum sine
 fylstendre gyfe godes þeah þe heo sy onasend earum to heortan
adiuuantē gratia dei quāmuīs infundatur auribus.³ ad cor
 næfre nyþerastihþ wel manega on scearpnyssse andgytes
numquam descendit; Plerique in acumine intelligentiæ
 litlice wuniaþ ac to specenne mid wanspede beoþ genyrwede
uiuāces existunt. sed loquendi inōpia angustantur.

¹ i. stultitia.² i. concessum.

sume soþlice on ægþrum þeoþ wel manega inngehyd on-
quidam uero in utrisque pollent; Plerique scientiam ac-
 fangen gewrita na to godes wuldre ac hyra lof
ceptam scripturarum non ad dei gloriam sed suam laudem
 hi brucaþ þænne of þam inngehyde beoð uppahafene þar
utuntur. dum ex ipsa scientia extolluntur. ibi
 hi syngiaþ þar synna aseormian hi sceoldan symle soþlice
péccant. ubi peccata mundære debúerant; Semper enim
 ofermodige rædaþ 7 næfre hi findaþ godcundre lage in-
superbi légnnt et numquam inueniunt; Diuine legis pene-
 færeldu eadmodum 7 wel to gode ingangendum geopeniaþ.
tralia humilibus et bene ad deum intrantibus pátent.
 þwyrum soþlice 7 ofermodigum beoþ belocene þeah þe
prauis autem atque superbis clauduntur; Quámuis
 godcunde spæca on rædincge andeawum opene syn. on
diuina eloquia in lectione arrogantibus apérta sint. in
 þenunge soþlice belocene 7 digle synd spæc godes geleaf-
mysterio autem clausa atque occulta sunt; Sermo dei fide-
 fullum leoht ys wyperwerdum soþlice 7 ofermodigum sumum
libus lux est réprobis autem ac superbis quodam
 gemete þystrað 7 þanon hi beoþ onlihte þanon þas
mode tenebréscit. et únde illi inluminantur. inde isti
 beoþ ablende nateshwon lage understynt se þe flæsclice wordu
cęcantur; Nequáquam legem intellegit qui carnaliter uerba
 lage þurhyrnþ ac se þe þa on andgyte inran understandinge
legis percurrit. sed is qui eam sensu interiórís intelligentię
 onfehþ þa þe stæf lage begymaþ his diglu þurhfaran
pércepit; Qui litteram legis adtendunt eius occulta penetráre
 na magan forþi ys forboden cristennm hiwunga rædan sceopa
non póssunt; Ideo prohibetur christianis figménta legere poetárum.
 forþi þurh gelustfullunga idelra bigspella geþanc hi aweceap
quia per oblectamenta inánium fabulárum mentem éxcitant
 to atendingcum galnyssse forþi bec halige mid anfealdre spæce
ad incentiua libídinum; Ideo libri sancti simplici sermone
 gewritene synd. þæt na on wisdomes wordes ac on ywincge
conscripti sunt. ut non in sapientia uerbi. sed in ostensione
 gastes menn to geleafan beon gelædde on rædincge na wordu
spiritus homines ad fidem perducantur; In lectione non uerba
 ac soðfæstnyss ys to lufigenne þænne ys nytlic to lærenne
sed ueritas est amanda; Cum sit utilis ad instruendum

rædingc gegearwudre soþlice gegaderunge maran andgyt
lectio. adhîbita autem conlatione maiorem intellegentiam
 heo gearwað betere ys soþlice tobringan þænne rædan þæt
præbet; Melius est enim conferre quam legere; Quod
 soþlice deorc ys oþþe twynol tobringende raþe byþ besceawud
enim obscurum est aut dubium. conferendo cito perspicitur;
 swa swa læran gewunaþ gegaderung swa gefit towyrpþ
Sicut instruere solet conlatio. ita contentio destruit;
 mid weorce æmta rædingce rædingc soþlice lærp hwæt þu warnige.
Cum opere uaca lectioni. lectio enim docet quod caueas.
 rædingc ætywð þæt þu begyme micelum þu þyhst þænne
lectio ostendit quid adtendas; Multum proficis cum
 þu rædst gif þu swa þeah dest þæt þu rædst loca þæt þu na
legis. si tamen facias quod legis; Uide ne
 þæt þu rædende besceawast libbende forhogige
quod legendo perspicis. uiuendo contempnas;

sæde selust soþlice rædere ys se cwyda and-
Hilarius dixit. optimus enim lector est qui dictorum intel-
 gyt gyrnþ of cwydum swyþor þænne se þe ongygne 7
gentiam expetit ex dictis potius quam qui inponat¹. et
 se þe gerecð ma þænne se þe ongebringð ne na soþlice
qui retulerit magis quam qui intulerit; Nec enim
 hicge þæt beon gesewen mid sagum begytan þæt ær
conetur id uideri dictis obtinere quod ante
 rædingce geþristlæcð to understandenne
lectionem presumpserit intellegendum

sæde swa soþlice of flæschlicum mettum byþ gefedd
Basilius dixit. sicut enim ex carnalibus escis alitur
 flæsc. swa of godecundum spæcum inra mann byþ festrud 7
cáro². ita ex diuinis eloquiis interior homo nutritur ac
 byð gefedd
pascitur;

¹ i. incipiat.

² homo exterior.

HIC PAUCA INCIPIUNT DE VITIIS ET PECCATIS.

edwit.

Apóstrapha de Muliere nequam.

ælc wite unrotnyss heortan ys 7 ælc yfelnyss mán
Omnis plága tristitia cordis est. et omnis malitia nequitia
wifes ys 7 ælc wite 7 na wite lif dwolan 7 ælc
muliéris est; Et omnis plága et non plaga uita uecórdis et omnis
mán 7 na mán wifes 7 ælc oferhelung 7 na
nequítia. et non nequítia muliéris. et omnis obductus et non
oferhelung hatigendra 7 ælc wræc 7 na wræc
obductus odientium. et omnis uindicta et non uindicta
hatigendra nys heafud wyrse ofer heafud næddram 7
odientium; Non est caput néquius super caput cólubri et
nys yrre ofer yrre wifes midwunian leon 7
non est ira super iram muliéris; Commorári léóni et
dracan gelicað þænne eardian mid wife manfullum
dracóni placebit. quam habitáre cum mulière néquam;
man wifes awent ansyn hyne 7 hit ablent andwlitan
Nequitia muliéris inmútat faciem eius. et obcecábit uultum
hyre swylce bera 7 swylce sæcc heo ætywð tomiddes
uum tamquam ursus. et quasi sáccum ostendit in medio
nehstena 7 gehyrende heo asicð æthwega sceort ælc
proximorum. et audiens suspirabit módicum; Bréuis omnis
yfelnyss ofer yfelnysses wifes hlót sinfulra fealþ ofer hy
malitia super malitiam muliéris. sós peccatorum cádit super illam;
uppstige sandfull on fótum forealdudes swa wif tungwod
Ascensus arenósus in pédibus ueteráni. sic mulier linguáta
menn stillum na beseoh þu on wifes hiw 7 na gewilna þu
homini quiéto; Ne respicias in muliéris speciem et non concupiscas

wif on hiwe wifes yrre 7 unarwyrðnyss 7 gescyndnyss
mulièrem in spècie ; Mulièris ira et irreuerentia et confusio
 micel wif gif heo ealdorscipe hæbbe wyperwerd ys were
magna ; Mulier si primatum habeat. contraria est uiro
 hyre heorte eadmod 7 ansyn unrot 7 wite deapes wif mannfull
suo ; Cór humile et facies tristis et plága mortis mulier néquam ;
 hand unhal 7 cneowu tosolpene wif seo þe na eadigað
Manus debilis et gēua dissoluta mulier quae non beatificat
 wer hyre fram wife anginn geworden ys synne 7 þurh
uirum suum ; A muliére initium factum est peccati. et per
 þa ealle sweltaþ na syle þu wæteres þines utryne opþe
illam omnes moriuntur ; Non des aque tue exitum uel
 lytel ne wife yfelum riþe fore to yrnenne gif heo na
modicum. nec muliéri néquam¹ ueniam² prodeūdi. si non
 gæþ to handa þinre heo gescynt þe on gesyhþe
ambulauerit ad manum tuam. confūdit té in conspectu
 feonda fram flæscum þinum aceorf hi þæt he na symle
inimicorum. a carnibus tuis abscede illum ne semper
 þe mispenige
té abutátur.

Item De Muliere Bona et Mala.

wifes godes eadig wer getel soþlice geara hyra
Mulièris bōne beatus uir. nūmerus enim annorū illorum
 twyfeald wif strang gegladap wer hyre 7 gear lifes his
dúplex ; Mulier fortis oblétat uirum suum. et annos uitae illius
 on sibbe gefylþ dæl god wif god on dæle godum ondræd-
in páce implébit. Párs bona mulier bona. in pártē bona. timen-
 endra god byþ geseald were for godum dædum weliges soþlice
tium deum dābitur uiro pro factis bonis ; Diuitis autem
 7 þearfan heorte god on eallum timan anwlita hyra
et pauperis cor bonum. in omni tempore uultus illorum
 blipe fram þrim ondred heorte min 7 on feorþan ansyn min
hīlares. A tribus timuit cor meum et in quarto facies mea
 ondræt lade ceastre 7 gegaderunge folces 7 teonan
métuit : delatúram ciuitatis. et collectionem populi : et calumniam
 leasne ofer deadne ealle hefige sar heortan 7 heof
menulácem. super mortem omnia gráua ; Dolor cordis et luctus

¹ i. male.

² i. ueniam.

wif nipfull on wife nipfullum 7 ungeleafulre swingel
mulier zelotypica; In muliere zelotypica et infideli. flagellum
 tungan eallum gemænsuigende swa swa oxena geoc þæt
linguae omnibus communicans; Sicut bœum iugum quod
 byð gestyrud eallswa eac wif manfull se þe healt hi swylce
mouetur. ita et mulier nequam qui tenet illum quasi
 se þe gegripe næddran oþþe þrowend wif druncen yrræ
qui apprehendat scorpiõnem; Mulier ebriosa ira
 micel 7 teona 7 fylþ hyre na byþ oferhelud unriht-
magna et contumelia. et turpitudõ eius non contegetur; Forn-
 hæmed wifes on uppahafenyssæ eagna 7 on bræwum hyre
catio mulieris in extollentia oculorum. et in palpebris illius
 byþ oncnawen on dehter na understandendre fæstna heortnysse
agnoscitur; In filia non aduertente sê firma custodiam.
 þæt heo na fundenum inntinga mispenige hi fram ælcere
ne inuenta occasione abutatur sê; Ab omni
 unarwurðnyssæ on eagam warna 7 na wundra þeah þe
irreuerentia oculis caue. et ne mireris si tẽ
 heo forgymeleasige swa swa wegferende þyrstende to wylle muþ
neglexerit; Sicut uisitor siciens ad fontem os
 geopenaþ 7 fram ælcum wætere gehenduste drincþ eallswa
aperiet et ab omni aqua proxima bibet. sic
 ongean ælce flane he geopenaþ cocer oþ þæt he ateorige
contra omnem sagittam aperiet fâretram donec deficiat;
 gyfu wifes geornfulles gegladaþ wer hyre 7 ban hys
Gratia mulieris seducæ delectabit uirum suum. et ossa illius
 heo smyrað lar hyre sylen godes wif andgytfull 7
inpinguabit; Disciplina illius datum dei. mulier sensata et
 stille nys awendingc gelæredre sawle gyfu ofer gyfe
tâcita non est immutatio eruditæ animæ; Gratia super gratiam
 wif halig 7 gehealdsum ælc soplice gehealdsumnyss
mulier sancta et pudorata; Omnis¹ autem inpunderatio
 nys wyrpe forhæbbendre sawle swa swa sunne uppgangende
non est digna continentis animæ; Sicut sol oriens
 on middenearde on heahstum godes callswa wifes godes
mundo in altissimis dei. sic mulieris bonæ
 hiw on gyrlan huses hyre leoht scinende ofer
species in ornamentum domus eius; Lucerna splendens super

¹ ulla uel aliqua.

candelstæf haligne 7 hiw ansyn ofer stapolfæstne
candelabrum sanctum et species faciei super stabilem;
 sweras synd gyldene ofer cimstanas sylfrene 7 fet trume
Columnae¹ aureae super bases argenteas et pedes firmi
 ofer fet stapolfæstes wifes grundweallas ece ofer
super plantas stabilis mulieris; Fundamenta aeterna super
 stan trumne 7 bebodu godes on heortan wifes haliges
petram solidam. et mandata dei in corde mulieris sanctae;
 on twam geunrotsud ys heorte min 7 on þridðan yrsung
In duobus contristum est cor meum. et in tertio iracundia
 me tocymð wer feohtende ateorigende þurh wanspede 7 wer
mihi aduenit uir bellator deficiens per inopiam. et uir
 andgytfull forhogud 7 se þe ofergæþ fram rihtwisnyse
sensatus contemptus. et qui transgreditur a iustitia
 to synne god gearwude hyne to swurde twa hiw
ad peccatum. deus parauit eum ad rōmfiam; Duae species
 earfupe 7 frecenfulle me ætywdon earfoplice byþ unscredd
difficiles et periculosae mihi apparuerunt. difficile exiit
 ceapigende fram gymeleaste 7 na byþ gerihtwisud tæppere fram
negotians a negligentia. et non iustificabitur cāupo a
 synnum welera
peccatis labiorum.

be forestihtinge.

De Predestinatione Electorum et Reproborum.

twyfeald ys forestihtung sam þe gecorenra to reste sam þe
Gemina est predestinatio. siue electorum ad requiem. siue
 wipercorenra to deaþe ægþer mid godeundum ys gedon
reproborum ad mortem. utraque diuino agitur
 dome þæt symle gecorene upplice innemyste fyligean
iudicio. ut semper electos superna et interiora sequi
 heo do 7 symle wipercorene þæt untrume 7 yttran
faciat. semperque reprobos ut infirma et exteriora
 geblissigan forlætende gepafige swa swa nat mann gemære
delectentur deserendo permittat; Sicut ignorat homo terminum
 leohtes 7 þystra oppe æniges þinges hwyrc ende sy eallswa
lucis et tenebrarum. uel ullius rei qui finis sit. ita

¹ s. sunt.

fullicur nat hwyle ær his ende leohte rihtwisnyssse
plenius nescit quis ante suum finem luce iustitiæ
 sy forecumen oppe hwyle synfull mid bystrum op
preueniatur uel quis peccatorum tenebris usque in
 his ende si abystrud oppe hwyle æfter slide bystra
suum terminum obscuretur. aut quis post lapsum tenebrarum
 gecyrred arise to leohte ealle þas gode geopeniað mann
conuersus resurgat ad lucem. cuncta hæc deo patent. hominem
 soplice bemipaþ þeah þe rihtwisra drohtnung on þisum life
uero latet. Quamuis iustorum conuersatio in hac uita
 afandigendlic sy ungewis swa þeah mannum ys to hwylcum syn
probabilis sit. incertum tamen hominibus est. ad quem sint
 ende forestihtude ac ealle beoþ gehealdene þam towerdum
finem predestinati sed omnia reseruántur futuro

dome wunderlic dihtung ys upplices todales þurh
examine; Mira dispositio est supérnae distributionis per

þa her rihtwis ma ys gerihtwisud arleas ma ys befyled
quem hic iustus amplius iustificatur impius amplius sordidatur;

yfel to gode hwilon byþ gecyrred god to yfele hwilon
Malus ad bonum aliquando conuertitur. bonus ad malum aliquando

byþ ongeangebged wyle gehwyle beon god 7 he na mæg wyle
reflèctitur; Uult quis esse bonus et non uálet. uult

oper beon yfel 7 him na byþ gepafud forwurpan byþ geseald
alter esse malus et non permittitur interire; Datur

þam se þe wyle beon god oper ne he nele ne him byþ geseald
ei qui uult esse bonus. alius nec uult. nec ei datur.

þæt he sy god þes ys acenned on gedwylde 7 he swylt se
ut sit bonus; Iste nascitur in errore et moritur. ille

on gode on þam he ongan op ende he þurhwunaþ swa lange
in bono quo coepit usque in finem perdurat; Tandiu

þes stent op þæt he fealle se lange yfele lybbende on ende
iste stat quousque cadat. ille diu male uiuendo in fine

byþ gehæled 7 besceawud byþ gecyrred wyle framian on gode
saluatur. respectusque conuertitur. Uult prodesse in bono

rihtwis ne he na mæg wyle derian yfel 7 he mæg þes
iustus nec preualet uult nocere malus et uálet; Iste

wyle gode geæmtian 7 mid worulde he byþ gelet se mid
uult deo uacare et saeculo impeditur. ille ne-

ccearum beon befealden gewilnaþ ne him na byþ gepafud
gotiis implicari cupit nec permittitur;

wealt yfel gode god byþ genyþerud for arleasum arleas
Dominatur malus bono. bonus dampnatur pro impio. impius
 byð gewurþud toforan rihtwisum 7 on þyssere swa micelre
honoratur pre iusto. et in hac tanta
 deorcnysse na mæg mann godcunde þurhsmeagean diht-
obscuritate non uálet homo diuinam perscrutare¹ dis-
 nunge 7 digle forestihtunge understandan endebyrdnyssse
positionem et occultum predestinationis perpendere ordinem.

be gemetum.

De Modis Peccatorum.

twam gemetum synn byþ gefremmed þæt ys opþe
Duobus modis peccatum committitur. id est aut
 mid grædignysse opþe mid forhtunge eges þænne opþe wyle
cupiditate aut metu timoris dum uel uult
 begytan þæt he gewilnaþ opþe he ondræt. þæt he na onbeyrne
adipisci quod cupit. uel timet ne incurrat
 þæt he ondræt feower gemetum byþ gefremmed synn
quod metuit; Quattuor modis committitur peccatum
 on heortan feower byþ gefullfremmed on weorce byþ togesend
in corde. quattuor perpetratur in opere. admittitur
 on heortan mislare deofla mid gegladunge flæscas
in corde suggestione demonum. delectatione carnis.
 mid gepwærunges gepances mid bewerunges uppahafennysse
consensione mentis. defensione elationis;
 byþ gefremmed mid weorce hwilon dearnunga hwilon openlice
Committitur opere nunc latenter nunc palam.
 hwilon on gewunan hwilon on ortruwunge þysum eornostlice
nunc consuetudine. nunc desperatione; Istis ergo
 stæpum 7 heortan byþ agylt 7 weorce yfelnyss byþ
gradibus et corde delinquitur et opere malitia per-
 gefremmed þrim gemetum synn byþ gedon þæt ys
petratur; Tribus modis peccatum geritur. hoc est
 nytenysse untrummysse geornfullnyssse nytenysse witodlice
ignorantia infirmitate. industria; Ignorantie namque
 gemete syngude on neorxna wonge swa se apostol sæde wer
modo peccauit in paradiso cūa sicut apostolus ait. uir

¹ i. inuestigare.

nys beswicen wif soplíce beswicen on forgægednysse
non est seductus mulier autem seducta in preuacatione
 wæs eornostlice syngude mid nytenysse soplíce
 fuit; *Ergo peccauit éua ignorantia adam uero*
 mid geornfullnysse forþi þe he næs beswicen ac witende
indústria. quia non est seductus sed sciens

7 snoter he syngude se soplíce byþ beswicen hwæt
prudensque peccauit; Qui uero seducitur. quid
 he geþwærige gesewenlice he nat of untrumnysse soðlice
consentiat uidenter ignorat; De infirmitate autem

agylte þa he æt ege axigendre þinene
petrus deliquit. quando ad metum interrogantis ancillae

crist wipsoc 7 æfter synne he biterlicust weop
christum negauit et post peccatum amarissime fleuit;

hefelicur ys on untrumnysse þænne on nytenysse ænigne
Gráuius est infirmitate quam ignorantia quemquam

agyltan 7 hefelicur on geornfullnysse þænne on untrumnysse
delinquere. gráuiusque industria quam infirmitate¹

syngian on geornfullnysse witodlice syngap se mid biggenge
peccare; Industria namque peccat. qui studio

7 mid freodome gepances yfel deþ on untrumnysse soplíce
ac deliberatione mentis malum agit. infirmitate² autem

se þe mid fylle opþe mid nyþerhryre agylt manfullicur
qui casu uel precipitatione delinquit; Nequius

soplíce 7 of geornfullnysse syngiap þa na þæt an na wel
autem et de indústria peccant qui non solum non bene

lybbað ac gyt 7 wel lybbende gif hi magon fram
uiuunt sed adhuc et bene uiuentes si pössunt a

soðfæstnysse gehwyrfað synd soðlice þa þe nytendlice syngiað
ueritate deuértunt; Sunt enim qui ignoránter peccant.

7 synd þa þe witendlice 7 synd eac þa þe for nytenysse
et sunt qui scientes. et sunt étiam qui pro ignorantie

mid beladunge witan nellap þæt hi hwon gyltige beon hæfde
execusatione scíre nólunt. ut minus culpábiles habeantur.

þa swa þeah hi sylfe na beweriaþ ac ma hi beswicað
qui tamen se ipsos non muniunt. sed magis decipiunt;

nytan anfealdlice to nytenysse belimpð nellan soðlice
Nescíre simpliciter ad ignorantiam pertinet. noluisse uero

¹ s. peccat.² s. peccat.

witan to toþundenre ofermodignysse willan witodlice
scire ad contumácem superbiam ; Uoluntatem quippe
 agenes hlafordes willan nytan hwæt ys elles þænne wyllan
proprii domini uelle nescire. quid est aliud. quam uelle
 hlaford ofermodigende forhogian nænig witodlice be
dominum superbiendo contemnere ? Nemo igitur de
 nytenysse hyne beladige forþi god na þæt an þa demð
ignorantia se excuset. quia deus non solum eos iudicat
 þa fram oncnawinge hyra beoþ ongeancyrrede ac eac swylce
qui a cognitione sua reuertuntur sed etiam
 þa þa þe nytan geseþendum þam sylfum drihtne þurh
illos qui nesciunt testante eodem domino per
 witigan ic tostrede he cwyð monn fram ausyne eorþan
prophetam. disperdam inquit. hominem a facie terrae.
 7 þa þe synd framawende fram bæce drihtnes 7 þa þe na
et eos qui auertuntur a tergo domini et qui non
 sohtan drihten ne he na asmeadan hyne swa
quæsiérunt dominum nec inuestigauérunt eum. ut
 se sealm cwyþ utasend yrre þin on þeoda þa þe na
psalmus ait. effunde iram tuam in gentes quæ té non
 oncneowon
nouérunt

De Grauibus Peccatis et Leuibus.

mænige lif butan leahtre habban magon butan synne hi
Multi uitam sine crimine habere possunt sine peccato
 na magon witodlice þeah he on þyssere worulde mid micelre
non possunt ; Nam quamuis in hoc sæculo magna
 rihltwisnysse gehwylc beorhtnysse seine næfre swa þeah
iustitiæ quisque claritate resplendeat numquam tamen
 to clænum synna fylþum þolaþ
ad purum peccatorum sordibus caret. Iohanne apostolo
 geseþendum se segð gif we secgað þæt we synne
attestante qui dicit si dixérimus quia peccatum
 nabbað sylfe us we beswicap 7 soþfæstnyss on
non habemus. ipsi nos seducimus. et ueritas in
 us nys sume synd gelice synnum ac gif
nobis non est ; Quaedam sunt similia peccatis sed si
 hi godum mode gewyrþan hit na synd synna swylce ic swa cweþe
bono animo fiant non sunt peccata ut pote-

miht gif deo na hi to wrecenne mid grædignysse ac ma
stas si non sē ulciscendi cupiditate. sed magis
 to þreagenne mid biggenge wrece unscyldigne eft synd
corrigendi studio ulciscatur in réum ; Item sunt
 synna leohte þa fram anginnendum mid dæghamlice
peccata léuia quæ ab incipientibus cotidiána

dædbot afeormode þa swa þeah fram fulfremedum werum
stisfactione purgantur. quæ tūmen a perfectis uiris
 swylce micele leahtras synd forbogene hwæt soþlice menn
uēlut magna crimina euitantur ; Quid autem homines

be micelum scyldum don scylon þænne eac swylce fulfremede
de mágnis sceléribus ágere debent. quando étiam perfecti

leohte gehwycle gyltas swylce hefeguste heofiað na þæt an
léuia quæque delicta quasi grauissima lúgent ; Non solum

hefige ac leohte synd to warnigenne synna fela soðlice
gráuia sed léuia sunt cauēnda peccata ; Multa enim

leohte ane hefige gefremmaþ ealswa gewuniað of lytlum 7
léuia únnum grande efficiunt sicut sóleat paruis et

læstum dropum ormæte flodas wexan getellfull
minimis guttis immensa flumina crêscere ; Numerósitas

soðlice on an gegæderud yþigende gefremþ genihtsumnysse
enim in únnum coacta exundantem éfficit cópiam ;

synna þa unwisum leohte synd fulfremedum werum
Peccata quæ insipientibus léuia sunt perfectis uiris

hefige beoð getealde swa micele soþlice mare ys oncnawen beon
grauia deputantur ; Tanto enim maius cognóscitur esse

synn swa micele mare swa se þe syngaþ byþ hæfd wyxst
peccatum quánto máior qui peccat habetur ; Crêscit

soþlice gyltes heap æfter endebyrdnysse geearnunga 7 oft
enim delicti cumulus iuxta ordinem meritorum. et saepe

þæt on læssum na byþ oncnawen mid marum byþ ætweiten
quod in minóribus non agnóscitur maioribus imputatur

beoð gedone

Quomodo Peccata Geruntur.

beoð afundene læssan synna þæt hi heardlicur beon geslagene
Experiuntur minóra peccata. ut dúrius feriantur

for micelum scyldum þa þe be lytlum beon gestyrede
pro magnis sceléribus qui de paruis cōrrigi

noldon mid dome soplíce godecundum on scylde wyrsan
noluérunt; Iudicio autem diuino in réatu nequióre
 beop aslidene þa þe unwriþan hyra dæda læssan
labiuntur qui distringere sua facta minóra
 forhogiað mænige of leahtre feallap on leahter þa þe
contémpnunt; Multi crimine córruunt in crímen qui
 godes oncnawinege hæbbende ege his forgymelesiap 7
dei cognitionem habentes timorem eius nélegunt et
 þæne þe hi cupan þurh inngehyd þurh dæde hi na arwurþiað
quem nouérunt per scientiam. per actionem non uenerantur;
 7 forþi hi synd ablende mid godecundum dome to witnigenne
Ideoq̃ue caecantur diuino iudicio punienda
 forgyltan 7 on wite gefremede manes mán wyrse
committere. et in poenam commissi facinoris facinus detérius
 geiccan oft synn oþre synne intinga ys seo þænne
addere; Saepe peccatum altérius peccati causa est. quod cum
 byþ gefremmed oþer of hyre sylfe swylce hyre cnoss byþ upp-
committetur. aliud ex ipso quasi sua sóboles ori-
 sprungen swa hit gewurþan gewunap beon acenned galnysse of
tur. sicut fieri sólet násci libídinem ex
 ormætre wombe oferfylle of wite soplíce synne synn byþ
nimia uentris ingluúie; Poéna uero peccati peccatum am-
 forlæten þænne for geearnunge gelhwylcere synne gode
mittitur. quándo pro merito cuiúsque peccati deo
 forlætendum on oþre synne byþ faren wyrsan of þære ma
deserénte in aliud peccatum itur detérius de quó amplius
 se forlæt byð befyled eornostlice forestæppende synn
qui ammisit sordidétur; Ergo précédens peccatum
 intinga ys æfterfyligendre synne æfterfyligende soplíce synn
causa est sequentis peccati sequens uero peccatum
 wite ys forestæppendes gyltes forestæppende witodlice
poéna est precedentis delicti; Precedentia itaque
 synna æfterfyligendra synð leahtra intinga þæt þa þe
peccata sequentium sunt criminum causa. ut illa quae
 æfterfyliap syn forestæppendra wite forestæppendra synna
secuntur sint precedentium poéna; Precedentium peccatorum
 wite þæt ys geclypud ahyrding cumende of godcundre
poéna ipsa uocatur induratio. ueniens de diuina
 rihtwisnysse þanon ys þæt segð witega þu ahyrdest heortan
iustitia. hinc est quod ait prophéta. indurasti cor

ure þæt we na ondredan þe na soþlice swa hwylce swa
nostrum ne timeremus te; Neque enim quicumque
 rihtwise synd fram gode beoþ genydde þæt hi yfele wyrþan ac
iusti sunt a deo impelluntur. ut male fiant. sed
 þænne hi yfele eallunga hi beoþ ahyrde þæt hi wyrsan wunian
dum mali iam indurantur. ut deteriores existant
 eallswa se apostol segð þæt hi soþfæstnysse godes na onfencgon
sicut et apostolus dicit. quoniam ueritatem dei non receperunt
 þæt hale wurdon onsende him gast god gedwyldes deþ
ut salui fierent. immisit illis spiritum deus erroris; Facit
 eornostlice god sume syngian ac on þam eallunga swylce
ergo deus quosdam peccare. sed in quibus iam talia
 synna forestæppaþ þæt rihtwisum dome his hi gearnian on
peccata precēsserint. ut iusto iudicio eius mereantur in
 wyrse faran swylce witodlice synna forestæppendum oprum
deterius ire; Talia quippe peccata precedentibus aliis
 synnum beoþ aslidene on wite þæt wite synna
peccatis labuntur in poenam. quam poenam peccata
 geearniaþ sume of yrrre godes cumaþ synna þa be
merentur; Quedam de ira dei ueniunt peccata. quae pro
 geearnunge opra beoþ wiðmetene synna þanon eac
merito aliorum compensantur peccatorum. unde et
 se witega efne cwyð þu yrrre eart 7 we syngudon on þam
propheta. ecce inquit tu iratus es et nos peccauimus in ipsis
 we weron symle swylce he cwæde forþi we symle on synnum
fūimus semper tanquam si diceret. quia semper in peccatis
 wæron yrrre þu eart þæt we wyrs syngudon enim soþlice sy
fūimus. iratus es ut deterius peccarēmus; Quid enim sit
 yrrre godes geearnian hwæt soþlice forþgeclypian snoter rædere
iram dei mereri? quid uero prouocare. prudens lector
 scyl witan hefigre witodlice yrrre ys þæt byþ forþgeclypud
debet scire; Grāuior nāmque ira est quae prouocatur.
 þænne þæt þe byþ geearnud witodlice we geearniaþ þænne
quam ēa quae meretur. nam meremur quando
 we nytende syngiað we forðclypiað þænne we witan god don
ignorando peccamus. prouocamus quando scīmus bonum facere
 ne we nellað nu yrrre godes þa hwile þe we lybbað.
nec uolumus; Nunc iram dei dum uiuimus
 forbugan we magon uton ondrædan eornostlice þæt na cumendum
uitare possumus. timeamus ergo ne ueniēte

þam egesan domes beon ongyten mæge beon forbogen
 illo terróre iudicii sentiri pōssit. uitári
 na mæg
 non pōssit ;

De Duplicatione Peccaminum.

maran gyltes ys openlice þænne diglice syngian twy-
Maiōres culpæ est manifeste quam occulte peccare ; Du-
 fealdlice soðlice scyldig ys se þe openlice agylt forþi ge
pliciter enim reus est qui aperte delinquit. quia et
 he deð ge he lærð be swylcum se witega segð 7 synna hyra
agit et docet. de talibus isaias dicit. et peccata sua
 swylce bodudan ne hi na bedigludan mænige soðlice
quasi sodoma predicauerunt nec absconderunt ; Multi enim
 openlice agyltende butan ænigre gehealdsumnysse hyra manu
publice delinquentes sine ulla pudore sua flagitia
 bodiað ne hi na ænigre brucað gyltes sceame sum
predicant. nec ulla utuntur sceleris uerecundia ; Quædam
 soðlice eallunga rihtwisnysse dæl ys unrihtwisnysse hyra
enim iam iustitiæ portio est iniquitatem suam
 menn behydan 7 on him sylfum be synnum agenum sceamian
homini abscondere et in semet ipso de peccatis propriis erubescere ;
 synne fullfremman leahter ys synne bodian hream ys
Peccatum perpetrare crimen est. peccatum predicare clamor est.
 be þam eac swylce segð se apostol 7 hream sy afyrred fram
de quo etiam dicit apostolus et clamor auferatur a
 eow mid ealre yfelnyssse þæt ys mid þam synnum of þam
uobis. cum omni malitia id est cum ipsis peccatis ; Ex eo
 sylfum þe gehwylc synne þe he deþ behyd gebicnaþ hyne
ipso quo quisque peccatum quod agit abscondit. indicat se
 to demenne forþi hi na forsceamudon butan be ingehydes gylte
iudicandum quia non erubescerent nisi de conscientie réatu ;
 eornostlice 7 of þam sylfum þe gehwylc be dæde his forsceamað
Ergo et hoc ipso quod quisque de facto suo erubescit
 he him sylfum eallunga dema bið
ipse sibi iam iudex fit.

be gefyllednysse
Item de Expletione Peccatorum.

elleshwæt ys na syngian mid lufe freondscypes godes elleshwæt
Aliud est non peccare amore dilectionis dei. aliud
 mid ege susles se þe soplice for lufe sopra lufe godes na
timore supplicii; Qui enim amore caritatis dei non
 syngaþ he apracað ælc yfel beclypende rihtwisnysse god
peccat. horréscit omne malum amplectendo iustitiae bonum.
 ne hyne gegladaþ synn þeah þe gyltes unwitnung sy
Nec eum deléctat peccatum etiámsi sceleris impúnitas pro-
 behaten
mittatur.

se þe soplice mid sylfum wite susles on him leahtras gewylt
Qui uero sola poéna supplicii in sé uitia réprimit.
 þeah he na gefylle weorc synne leofaþ swa þeah on him
quámuís non expleat opus peccati. uiuit támen in éo
 willa to syngienne 7 sargað him unalyfed þæt lagu forbeodan
uolentas peccandi dolétque sibi inlicitum. quod lex prohibére
 ys oncnawen se eornostlice mede godes weorces onfehþ se
dinóscitur; Ille ergo mercedem boni operis percipit qui
 lufigende rihtwisnysse deð na se þe þa mid sylfum ege
amando iustitiam facit. non ís qui éa solo metu
 wita genydd gehealt sume 7 lufiað synne ge
poenárum inuítus custódit; Quidam et diligunt peccatum et
 doð sume lufiað þæt an 7 na doð 7 fela soplice
fáciunt quídam diligunt tantum et non faciunt. plerique uero
 doþ þæt an 7 na lufiað wel fela synne na doð
faciunt tantum et non diligunt; Nonnulli peccatum non faciunt.
 7 swa þeah rihtwisnysse hi hatiað hefelicur soplice syngaþ se
et tamen iustitiam odiunt; Gráuius autem péccat qui
 na þæt an synne lufað ac eac deð þænne se þe na deð 7
non solum peccatum diligit sed et fácit quam qui non facit et
 lufað 7 hefelicur gemang þam þe lufað 7 na deþ þænne
diligit. grauiúsqe intérdum qui diligit. et non facit quam
 se þe deð 7 hatað ealra hefegust ys na þæt an don ac eac
qui facit et odit. grauíssimum est non solum fácere sed et

lufian synne witodlice synd sume þa þe þarrihte
diligere peccatum; Nam sunt quidam qui confestim
 adrogenum mane beoþ gescynde 7 synd þa na þæt an na
peracto flagitio confunduntur. et sunt qui non solum non
 besargiað hi don yfel ac eac swylce of þam yfele weorc
dolent sé gessisse malum. sed etiam de ipso malo opere
 gylpað 7 swa to wiðmetinge yfeles yfel byþ wyrse
gloriantur. sicque ad comparationem mali malum fit detérius.
 þænne be leahtrum geblissigende beoþ uppahafene on wyrse be
dum de vitiis gratulantes extolluntur in pēius. de
 þylcum segð þa geblissiað þænne hi yfele doð 7
talibus ait salomón. qui laetantur cum male fēcerint et
 hi gefægnað on þingum wyrstum
exultant in rébus pessimis;

GLOSSARY.

THE glossary only contains words not in Anglo-Saxon dictionaries, or found with but few references.

Æ follows A, þ follows T.

Compounds are placed under the prefix, except in the case of *ge* in the past participle, when the infinitive is given without *ge*.

s. stands for strong, *w.* for weak; the other abbreviations are the usual ones.

ABARIAN—ASMEAN.

A.

ābarian, *w. v.* to lay bare, disclose, reveal : *abarian denudare* 195/2.

ābered, *adj.* crafty, cunning : *ābered callidus* 92/12, 209/2.

ābūtanberingan, *w. v.* to surround : *abutanberingede circumdati* 103/11.

ācōfrian, *w. v.* to recover : *acōfriað exalant* 40/12.

ācwencan, *w. v.* to quench, extinguish : *acwencð extinguit* 56/14; *acwenton extinxerunt* 112/10.

ādlian, *w. v.* to ail, to languish : *adlað languet* 41/3.

ādrigan, *w. v.* to dry up : *adrigð exsiccāt* 167/11.

ādȳdan, *w. v.* to mortify : *ys adydd mortificatur* 47/5.

āfandigendlic, *adj.* what may be tried or proved, probable : *afandigendlic probabilis* 227/6.

āfandung, *s. f.* a trying : *afandunge probationem* 7/9.

āfeormung, *s. f.* a cleansing : *afeormunge mundationem* 28/9.

āfūlud, *p. p.* rotted, rotten : *afulud putrefactus* 85/5.

āgan, *v.* to have, possess : *agað possident* 158/17; *ge agað possidebitis* 7/12; *ge agan possideatis* 24/7.

āhyrdincg, *s. f.* a hardening : *ahyrdincg induratio* 232/19.

ālihtan, *w. v.* to lighten : *aliht leuigat* 11/2.

āncsumnyss, *s. f.* difficulty, trouble, perplexity : *ancsumnyssum angustis* 79/3.

andēaw, *adj.* arrogant : *andeaw arrogans* 151/17; *andeawum arrogantibus* 221/8.

andgytfull, *adj.* sensible : *andgytfulle sensatos* 105/12.

andig, *adj.* envious : *se andiga inuidus* 11/5.

ānrædlice, *adv.* constantly, earnestly : *anrædlice perseueranter* 130/16; *anrædlice instanter* 175/17.

ānrædnyss, *s. f.* earnestness : *anrædnysse instantia* 30/11.

ānwilnyss, *s. f.* obstinacy : *anwilnyssse obstinationis* 122/10.

anwlata, *w. m.* the countenance : *anwlatan frontis* 172/5.

anxsumnyss, *s. f.* anxiety : *anxsumnyssse anxietate* 3/5.

āscunigend, *pres. p.* detestable : *ascunigendre detestabili* 137/7.

āscyrian, *w. v.* to deprive of : *ascyra fraudes* 157/5.

āsēoðan, *s. v.* to boil out, purify by boiling : *ased exquoquit* 165/6.

āsican, *v.* to draw a deep breath, sigh : *asihð suspirat* 28/17, 158/4; *asicð suspirabit* 223/12.

āslidan, *s. v.* to slip away : *byð asliden delabitur* 98/4; *we heoð aslidene dilabimur* 101/10.

āsmēan, *w. v.* to look for, demand : *asmeað requirit* 42/16.

āsolcen, *p. p.* idle: *asolcen remissus* 79/5.
āstreht, *p. p.* upright, haughty: *astrehtne erectam* 83/18.
āstytan, *w. v.* to make dull, to blunt: *astyntað obtundunt* 56/13; *byð astynt retunditur* 152/11.
āstyrred, *p. p.* starred, starry: *astyrradne stellatum* 180/3.
ātendend, *s. m.* an inflamer, inciter: *atendendum accensore* 208/4.
ātendingc, *s. f.* an incentive, a provoking: *atendingcum incentiua* 221/17.
ātihtan, *w. v.* to stretch, extend, turn, direct: *he atiht adtendit* 67/2; *atiht extende* 2/6; *byð atiht tenditur* 53/7.
ātiht, *p. p.* intense, intent, attentive: *atiht intenta* 36/16; *atihte intenta* 103/19; *atihtum adtonitis* 78/13.
ātihtingc, *s. f.* intention, aim: *atihting intentio* 29/10, 35/14; *atihtingc intentionem* 28/13.
ātillan, *w. v.* to touch, reach: *atillð adtingit* 100/15.
awegānȳdan, *w. v.* to drive away, repel: *aweganyt repellit* 28/13; *aweganydað repellunt* 21/6.
awegnȳdan, *w. v.* to repel: *awegnyt repellit* 13/10.
āwendinc, *s. f.* overthrowing, ruin: *awendincg subversio* 188/4.
āwinsian, *w. v.* to weigh, consider: *awinsað pensat* 60/6; *byð awinsud pensatur* 42/17.

Æ.

æbyligþ, *s. f.* an offence: *æbyligþe offensionem* 116/14.
ælingnyss, *s. f.* weariness: *ælingnyssede tedium* 216/9.
æne, *adv.* once: *æne semel* 161/12.
æpsenyss (*æwsenyss*), *s. f.* dishonour: *æpsenyss dedecus* 174/9.
ætbeon, *v.* to be present: *atsyn adsint* 20/19.
ætfeorrian, *w. v.* to take from: *ætfeorra auferas* 160/7.
æthabban, *w. v.* to hold back, restrain: *æthabban retinere* 57/7 and 8.
æthealdan, *s. v.* to keep back, reserve: *ætheold reseruauit* 109/18.
æpmian, *w. v.* to boil, be greatly moved: *æpmead exestuant* 112/11.

æþryte, *adj. long*: *æþryte longum* 217/6.
æwfæst, *adj. religious, pious*: *æwfæste religiosi* 158/10.
æwfæstnyss, *s. f.* piety: *æwfæstnyss religiositas* 65/9.

B.

bedu, *s. f.* the demanding, asking: *bedu postulatio* 170/13.
begȳmend, *s. m.* a ruler: *begymend rector* 122/19.
beheofian, *w. v.* to bewail, lament for: *beheofian plangere* 44/5; *beheofude plangenda* 44/5.
belāwincg, *s. f.* betrayal: *belāwincg proditionis, traiectionis* 90/12.
beliman, *w. v.* to glue together: *belime conglutinet* 96/1.
belimp, *s. n.* an event: *belimpu casus* 111/3.
bēobrēad, *s. n.* bee-bread: *beobread (hunigcamb) fauum* 50/9.
bepæcan, *w. v.* to cheat, deceive, deprive of: *bepæcst defraudas* 109/8; *we beoð bepæhte decipimur* 136/12.
berenhulu, *s. f.* barley-husk: *berenhula tipsanas* 95/19.
besargian, *w. v.* to grieve, lament: *besargian dolere* 165/10; *to besargienne dolenda* 49/1; *besarega dolo* 12/1.
besencan, *w. v.* to sink, to cause to fall: *besenceað praecipitabant* 96/3; *beoð besencte emerguntur* 139/12.
besēon, *s. v.* to look upon, regard: *besawene respecti* 46/15.
beswātan, *w. v.* to sweat: *beswāt desudat* 111/14.
bewerian, *w. v.* to defend, to indulge in (?): *bewera effundas* 169/17; *beweraþ defendit* 104/7.
bewerung, *s. f.* a fortification: *bewerunge munitio* 35/20; *bewerung protectio* 194/11.
bewylewian, *w. v.* to roll down: *bewylewud deuolutus* 107/14.
bicnigend, *s. m.* a discloser: *bicnigend index* 135/14.
bicseop, *s. m.* a president, director: *bisceopes praesulis* 120/16.
blōwend, *adj.* flourishing: *blowende floridam* 167/10.

bōgian, *w. v.* to boast: *bogað iactat* 152/2.

brōperræden, *s. f.* fraternity: *bro-perrædenne fraternitatis* 1/7, 14/3.

brýsan, *w. v.* to bruise, to season: *brysdde condiantur* 20/20.

bulluc, *s. m.* a bullock: *bulluce uittulum* 169/15.

byrgincg, *s. f.* a taste, tasting: *byrgincg gustus* 57/2.

C.

campdōm, *s. m.* warfare: *campdome militiae* 207/16; *campdome militia* 109/5.

candelstæf, *s. m.* a candle-stick: *candelstæf candelabrum* 226/1.

carfull, *adj.* anxious, zealous, intelligent: *carfull studiosus* 206/5; *mid carfulre solerti* 121/2.

ceaf, *s. n.* chaff: *ceafa paleas* 57/7.

cealc, *s. m.* a pebble, chalk: *cealce calculo* 110/14.

cēastfull, *adj.* full of contention, tumultuous: *ceastfull tumultuosa* 105/5.

cēast, *s. f.* strife, contention: *ceasta lites* 134/12.

ceorfingisen, *s. n.* a branding iron: *ceorfingisene cauterio* 43/2.

butan cēpe gratis 131/11.

cildclāp, *s. n.* a child-cloth, a swaddling cloth: *cild-clāpum pannis* 87/7.

cīð, *s. m.* growth, increase: *cīð incrementum* 5/18.

cimstān, *s. m.* the base of a pillar: *cimstanas bases* 226/2.

cnafa, *w. m.* a boy: *cnafan parvulo* 172/19.

cnēatung, *s. f.* a dispute, debate: *cneatungum disputationibus* 74/20.

cniht, *s. m.* soldier: *cnihte militi* 109/10.

cnītian, *w. v.* to dispute: *cnitað disputat* 57/12.

cnoss, *s. m.* a companion: *cnoss soboles* 232/9.

cops, *s. m.* a fetter: *copsas conpedes* 96/16.

cræftwyrce, *s. n.* workmanship: *cræftwyrce artificio* 109/5.

cwēn, *s. f.* a queen: *cwen regina* 84/13.

cwyde, *s. m.* a will: *cwyde testamento* 146/13.

cwyldbære, *adj.* deadly, dangerous: *cwyldbære pestifere* 92/14; *cwyldbære perniciosum* 192/17; *cwyldbære perniciosas* 168/15.

cwyldbærlice, *adv.* pestilentially: *cwyldbærlice pestifere* 39/7.

cwylmmincg, *s. f.* death: *cwylmmincg mortificationem* 161/3.

cyng, *s. m.* king: *cynga regum* 78/12.

cýplice, *adj.* purchasable: *cyplice uenalem* 98/17.

cyrtelice, *adv.* finely: *cyrtelice subtiliter* 140/7.

D.

dælnimincg, *s. f.* a participation: *dælnimincg participationem* 6/7.

demn, *s. m.* loss: *demme damno* 208/9.

dēofolscīn, *s. n.* a demon: *deofolscinnu demonia* 35/17.

deorcfull, *adj.* dark: *deorcfull tenebrosum* 187/14; *deorcfull tenebrosa* 186/8.

deorcnys, *s. f.* darkness: *deorcnysse obscuritate* 228/3.

deorfan, *s. v.* to perish: *durfon periclitauerunt* 215/13.

dihtnian, *s. v.* to arrange: *dihtniað disponunt* 17/4.

dreccung, *s. f.* affliction, tribulation: *dreccunge uexatione* 217/6.

dropa, *s. m.* a disease, cholera: *dropan coleram* 170/2; *dropena colerarum* 56/4.

se druncena, *s. m.* the drunkard: *se druncena ebriosus* 107/8.

dwola, *w. m.* a fool, a madman: *dwolan uecordis* 223/4.

dyrfan, *w. v.* to perish: *beoð gedyrfed periclitentur* 115/20.

E.

ēage, *s. n.* (?), the eye: *eages oculi* 43/16.

ēage yfel, *w. n.* the evil eye: *eage yfel oculus malus* 102/15.

ealdorscype, *s. m.* supremacy, sovereignty: *ealdorscype principatum* 4/5.

eardungstōw, *s. f.* a dwelling-place: *eardungstow tabernaculum* 62/9.

earfodlice, *adj.* difficult: earfodlice *difficile* 33/4.

eastdæl, *s. m.* the east: eastdæle *oriente* 181/6.

edgyldan, *s. v.* to remunerate: edgylt *remunerat* 162/11.

edgyldend, *s. m.* a remunerator; edgyldend *remunerator* 127/17.

edhiwian, *w. v.* to shape, conform, reform: beon geedhiwode *conformari* 58/3; beoð geedhiwode *reformamini* 58/4.

edlæcan, *w. v.* to repeat, renew: geedlæht *iteratum* 48/18.

edwitfull, *adj.* disgraceful, shameful: edwitful *ignominiosus* 173/15.

efenlæcend, *s. m.* an imitator: efenlæcend *imitator* 13/11.

efenprowung, *s. f.* compassion; efenprowunge *compassione* 147/8.

efenyrfeweard, *s. m.* a co-heir: efenyrfeweardum *coheredibus* 30/8.

elhpæodignyss, *s. f.* a wandering, travelling: elhpæodignyss *peregrinationis* 29/1.

elleshwanune, *adv.* from elsewhere: elleshwanune *aliunde* 33/2.

embegang, *s. m.* exercise; embegange *exercitium* 61/19.

embstem, *adv.* by turns: embstem *uticissim* 140/17.

emhabban, *w. v.* to detain: byð emhæfed *detinetur* 168/18.

estfulnyss, *s. f.* devotion, zeal: estfulnyss *devotio* 29/11.

ettulnyss, *s. f.* greediness, gluttony: ettulnyss *aedacitatis* 55/6.

etincg, *s. f.* eating: etincge *edendo* 170/5.

ēðhylde, *adj.* satisfied, contented: ēðhylde *contentus* 133/3.

ex, *s. f.* an axis: ex *axis* 97/4.

F.

fandere, *s. m.* a tempter, a trier: fandere *temptator* 206/4.

fannian, *w. v.* to fan: fanna þu *uentiles* 186/17.

fæcfull, *adj.* spacious: fæcfull *spatiosa* 185/15.

felaspecolnyss, *s. f.* talkativeness, loquacity: felaspecolnyss *loquaci-*

tas 170/18; felaspecolnyss *loquacitatem* 79/9.

fēol, *s. f.* a file: feole *lima* 150/5.

festrian, *w. v.* to foster, to nourish: byþ festrud *nutritur* 222/15.

fleardian, *w. v.* to wander, to go astray, to err: fleardað *errat* 113/16.

fļōd, *s. m.* a flood, a river: fļodas *flumina* 231/10.

fļogettan, *w. v.* to fluctuate: fļogettan *fluctuare* 205/19.

fļot, *s. n.* a river: fļot *fluvius* 179/15.

fļugol, *adj.* swift, fleeting; fļugol *fugitiua* 198/8.

fōða, *w. m.* food: mid fodan *pabulo* 53/1; foda *incrementum* 56/17.

fol(c)lic, *adj.* public: fol(c)licre *publicum* 9/12.

fordēman, *w. v.* to distinguish, decide: fordeme *discutiat* 125/15.

fordimmian, *w. v.* to make very dim, darken: byð fordimmode *fuscatur* 24/19; bið fordímmod *obscurabitur* 99/19.

fordwīnan, *s. v.* to dwindle away, to vanish: fordwinan *euanuerunt* 215/11.

forealdian, *w. v.* to become old: forealdudes *ueterani* 223/12.

forebrēost, *s. n.* the fore-breast, breast, chest: forebreostu *precordia* 97/3.

foregyrnan, *w. v.* to show before: foregyrnað *prerogant* 203/17.

forescēawung, *s. f.* contemplation: forescēawunge *contemplatione* 28/14.

foresmēan, *w. v.* to premeditate: foresmea *premeditare* 200/20.

forestiht, *adj.* fore-appointed, predestined: forestiht *prefinu* (?) 42/15.

forestihtung, *s. f.* fore-appointment, predestination: forestihtunge *predestinatione* 226/12.

forfļēon, *s. v.* to flee away from: forfleoð *refugiunt* 152/13.

forgægan, *w. v.* to pass by, omit: forgægean *preterire* 68/5; forgæg þu *transeas* 81/13; forgæge *pretereas*.

forgægednyss, *s. f.* transgression, prevarication: forgægednyss *prevaricatione* 229/1.

forġæginog, *s. f.* a fault, an excess: *forġæginogum excessibus* 115/9.

forġelustfullung, *s. f.* pleasure, delight: *forġelustfullunge oblectamento* 63/4.

forġytincg, *s. f.* forgetfulness; *forġytincge obliuione* 174/13.

forhogung, *s. f.* contempt: *forhogunge contemptum* 203/13.

forlicgend, *s. m.* a fornicator: *forlicgend fornicator* 98/10.

forseamian, *w. v.* to be greatly ashamed: *forseamigean erubescere* 40/9; *we forseamiað erubescimus* 49/10; *forseamige erubescat* 19/18.

forsewen, *p. p.* despised: *forsewene despecti* 162/18.

forslæwan, *w. v.* to be irksome: *forslæwe pigeat* 202/4.

forspanincg, *s. f.* enticement, allurement: *forspanincga inlecebras* 87/4.

fortredinog, *s. f.* a treading down, crushing: *fortredinog contritio* 95/10.

forðfering, *s. f.* a going forth, dying: *forðferinge defunctionis* 65/8.

forðgeclypian, *w. v.* to call forth, provoke: *forðgeclypian prouocare* 105/15.

forðhræosan, *s. v.* to rush forth: *forðhryst proruit* 101/13.

forþloten, *p. p.* prone, inclined: *forþloten pronus* 29/9, 10.

forþcops, *s. m.* a fetter: *forþcopsas conpedes* 190/6.

fracudlice, *adv.* deceitfully, fraudulently: *fracudlice fraudulenter* 194/1.

framæscæcan, *s. v.* to shake off: *framæscæcð discussērit* 164/2.

framceorfan, *s. v.* to cut off: *framceorfan abscidere* 43/20.

framdōn, *v.* to put off, stop, interrupt: *framdo suspendat* 131/8.

framgewitan, *s. v.* to depart from the truth: *framgewitan apostatare* 83/2.

framian, *w. v.* to be of advantage, to avail, profit, make progress: *framian prodessē* 17/11, *proficere* 100/14; *framast profices* 7/4; *fram-að prodest* 7/1, *proficit* 20/8, *expedit* 31/15; *framað ualet* 31/13; *framiað proficiunt* 162/7; *frame-*

don profuerunt 153/10; *framinge profituram* 109/2.

frēodom, *s. m.* freedom, deliberation(?): *mid frēodome deliberatione* 229/11.

fūlian, *w. v.* to become foul, to putrefy: *fuligendum putrescentibus* 45/7.

fūllice, *adv.* foully, disgracefully: *fullice turpiter* 106/13.

fyl, *s. m.* a belching: *fyl ructus* 52/6; *tobrocen fyl 7 alocen fyl conuulsus* 52/6.

fyll, *s. m.* a precipice: *fyllas precipitia* 107/14.

fylð, *s. f.* filth, impurity; *fylð putredo* 38/19.

fyndel, *s. m.* inventing, devising, invention; *fyndeale inventionem* 108/12.

fyrian, *w. v.* to cut: *fyrian proscindere* 124/5.

G.

gafel, *s. n.* a debt: *gafele debito* 109/12.

gālful, *adj.* lustful, luxurious: *galful luxuriosa* 105/5. *galfulle luxuriosam* 177/2.

gamenian, *w. v.* to joke, to play: *gamenian iocari (ludere)*, 172/19.

gædertang, *adj.* continuous, united: *gædertange continuam* 1/4.

gædertangnyss, *s. f.* a continuation: *gædertangnyssē continuatione* 52/15.

gēancyme, *s. m.* a coming against, meeting: *geancyme occursu* 188/6.

gēar, *s. m.* a year: *gearas anni* 64/19.

gebāran, *w. v.* to desire eagerly (?), enjoy (?), have (?): *gebærað gestiunt* 181/12.

gebēor, *s. m.* a guest: *gebeor conuiuium* 158/11; *gebeoras conuiue* 191/13.

gebeorc, *s. n.* (?) a barking: of *gebeorce latratu* 119/15.

gebylgan, *w. v.* to make angry, offend: *gebylgdum offenso* 198/13.

gecliht, *p. p.* gathered together, contracted: *gecliht collecta* 99/2.

geedcucian, *w. v.* to revive: *geedcucað reuiuēscit* 45/8.

geedlæcan, *w. v.* to repeat: *geedlæcð repetit* 45/17; *geedlæc iteres* 79/10.

- geefenlæcean, *w. v.* to imitate: geefenlæceað *imitantur* 53/16; geefenleceað *imitantur* 84/11.
- geefenlæcestre, *w. f.* an imitator: geefenlæcestre *imitatrix* 71/11.
- geelpēodan, *w. v.* to change, make strange, deprive of reason: geelpēodað *alienat* 106/18.
- gefleard, *s. n.* an error; gefleardes *erroris* 66/17.
- gefremming, *s. f.* an effect; gefremminge *effectum* 33/9.
- gefystlian, *w. v.* to beat with fists, buffet: gefystlude *colapzati* 7/14.
- gehealdsum, *adj.* chaste: gehealdsum *pudorata* 225/16.
- gehende, *adj.* near, allied: gehende *socia* 104/5.
- gehlywan, *w. v.* to cover, shelter, keep warm, cherish, refresh: gehlywð *refrigerabit* 170/7, 174/3; gehlywe *foueat* 144/5; gehlywende *refouenda* 61/10.
- gehwædnys, *s. f.* fineness, keenness, subtilty: gehwædnysse *subtilitatem* 150/4.
- gehypian, *w. v.* to cherish: gehyppiggende *refouenda* 61/10.
- gelōgian, *w. v.* to place together, collect: gelogigende *componendo* 158/9.
- gelōmlæcing, *s. f.* a frequenting: gelōmlæcinge *frequentiam* 62/16.
- gelustfullung, *s. f.* delight, pleasure: gelustfullung *delectatio* 3/10.
- gelytlung, *s. f.* a lessening, diminishing: gelytlung *indigentia* 57/1.
- gemæolic, *adj.* conjugal: mid gemæolicum *coniugali* 182/16.
- gemænsuman, *w. v.* to communicate, contaminate: gemænsuniað *communicant* (contaminant) 102/17.
- gemæst, *p. p.* fat, fattened: gemæstum *saginum* 169/15.
- gemerian, *w. v.* to groan: gemerian *gemere* 34/3.
- gemidleahtrian, to corrupt: si gemidleahtrud *conuitietur* 200/6.
- genyþerigendlic, *adj.* that should be condemned, damnable: genyþerigendlice *damnabilia* 162/18.
- gēoguðhād, *s. m.* youth, boyhood: gēoguðhade *pueritia* 189/17.
- gēonglicnyss, *s. f.* youth: geonglicnyssse *iuventutis* 124/3.
- geornfullnyss, *s. f.* desire: geornfullnyssse *industria* (intentionally) 228/17; mid geornfullnyssse *industria* 229/3.
- georwēnan, *w. v.* to despair: georwēnan *desperare* 48/16.
- gēp, *adj.* wise, astute: gep *astutus* 94/17, 23/2.
- gerād, *s. n.* manner: swa gerades *eiusmodi*, þus gerade *huiusmodi* 52/9.
- gerestian, *w. v.* to rest: gerestian *requiescere* 11/19.
- gescenct, *s. f.* a drinking, draught: gescenct *potatum* 105/16.
- gesewenlic, *adj.* visible: gesewenlicne *uisibilem* 61/4.
- gesewenlice, *adv.* visibly: gesewenlice *uidenter* 229/5.
- gespecendlic, *adj.* that should be spoken: gespecendlice *proferenda* 123/2.
- gestredd, *p. p.* sprinkled: gestredd *conditum* 97/12.
- geswincfullnyss, *s. f.* a labour, trouble: geswincfulnys *laboriosum* 60/11.
- geteorigendlic, *adj.* failing, imperfect, defective: geteorigendlice *defectiva* 181/4.
- geþeahtere, *s. m.* a counsellor: geþeahteras *consiliarii* 199/12.
- geunhælan, *w. v.* to weaken, debilitate: geunhælan *debilitant* 51/10.
- gewyscincg, *s. f.* adoption: gewyscincge *adoptionis* 64/13.
- glætlic, *adj.* pleasing, pleasant, acceptable: glætlic *placabilis* 78/10.
- glentrian, *w. v.* to swallow: he glentrige *gluttat* 107/8.
- goldhordian, *w. v.* to gather treasure; goldhordian *thesaurizare* 173/12.
- grennian, *w. v.* to grin, show the teeth: grenniendum *dissolutis* 172/16.
- gronung (grornung?), *s. f.* sadness: gronunge *maerorem* 20/1.
- grunian, *w. v.* to chew the cud, ruminate: grunað *ruminat* 54/15.
- gylpincg, *s. f.* glory: gylpincge *gloria* 144/11.
- gŷmend, *s. m.* a governor: gŷmend *gubernator* 117/7.

gyndleccing, *s. f.* a wetting through, moistening, watering: *gyndleccing inriguum* 27/7.

gyrla, *w. m.* apparel: *gyrla habitus* 43/5.

gyrning, *s. f.* a yearning, a desire: *gyrning ambitio* 59/12; *gyrninge ambitione* 53/18.

gystian, *w. v.* to lodge, to be a guest: to *gystigenne hospitandi* 153/15.

H.

hālbære, *adv.* wholesome, salutary: *halbære salutaris* 206/14; *halbærne salutarem* 195/11.

hālwendlice, *adv.* salutarily: *hālwendlice salubriter* 39/6.

hæfe, *s. m.* leaven: *hæfe fermento* 75/3.

hægesteald, *s. m.* a bachelor, a young soldier: *hægesteald oððe geong-cempa tiro* 205/9.

hēafudhrægell, *n.* a head-dress, a long garment worn by the priest (?): *heafudhrægell poderem* 74/2.

hegian, *w. v.* to hedge: *hega sepi* 80/3.

heofing, *s. f.* a lament, a lamenting, a mourning: *heofinga lamenta* 29/12; *heofinge luctum* 26/9.

heordræden, *s. f.* watch, care: *heord-rædene custodiam* 177/31; *heord-rædenne custodia* 100/10.

hiredcūð, *adj.* domestic, familiar (?): *hiredcūð familiarem* 203/13.

hiredwist *s. f.* familiarity: *hiredwiste familiaritatem* 203/12.

hiðfull, *adj.* hateful: *hiðfulle odiosi* 3/4.

lēase hiwung, *s. f.* hypocrisy, pretence: *lease hiwunge hypochrisin* 129/12.

hlænsian, *w. v.* to make lean: *si gehlænsud maceretur* 53/8.

hlehterlic, *adj.* ridiculous: *hlehterlic ridiculum* 38/7.

hlēotan, *s. v.* to get by lot, obtain: *gehlet sortita est* 147/4.

hlystend, *s. m.* a hearer, listener: *hlystend auditor* 126/1.

hohfull, *adj.* thoughtful, prudent, sad: *hohfull luctuosus* 43/5.

hōpa, *s. m.* hope: *hopa spes* 47/2, 65/1.

horu, *s. n.* filth, uncleanness: *horwu sordes* 69/14.

hrenian, *w. v.* to smell of, to be redolent: *hrenige, redoleat, fragret* 106/5.

hunig-camb, *s. f.* honey-comb: *hunig-camb fauum* 50/9.

hwætlice, *adv.* swiftly: *hwætlice uelociter* 101/16.

hwealp, *s. m.* a whelp, a cub: *hwealpum foetibus* 95/5.

hwelian, *w. v.* to waste away, pine: *hwelað contabescit* 76/19; *hweliað tabescunt* 77/2; *hwela tabescas* 77/8.

hwilende, *adj.* temporary: *hwilende temporarius* 172/7; *hwilendre momentaneam* 49/9.

hyān, *w. v.* to raise on high: *byð gehyd sublimatur* 181/16.

hȳhð, *s. f.* height: *hȳhð celsitudo* 4/20, 180/15.

hȳpel, *s. m.* a heap: *hypel aceruum* 95/17.

hyrwinog, *s. f.* blasphemy: *hyrwinoga blasphemia* 137/12.

hypegung, *s. f.* advantage: *hypegunge commoda* 12/6.

I.

infæreld, *s. n.* the interior, inward part: *infæreldu penetralia* 221/6.

ingelaðian, *w. v.* to invite: *ingelaþiað inuitant* 115/5.

inlapigend, *s. m.* an inviter: *inlapigendum inuitatori* 170/12.

innagān, *v.* to enter: *innageodest ingressus es* 205/11.

innemyst, *adj.* inmost: *innemyste interiora* 19/14.

innung, *s. f.* a dwelling: *innunge mansionem* 11/8.

inra, *adj.* inner, inward: *se inra internus* 44/15; *inran interni* 185/7; *inran interiora* 44/10, 56/8.

L.

lād, *s. f.* an accusation, charge(?): *lade delaturam* 224/18.

lagoflōd, *s. m.* sea, ocean, deluge: *lagoflōd diluuium* 200/6.

lahbreca, *w. m.* a law breaker, an impious man: *lahbreca sacrilego* 9/10.

lahbrecend, *adj.* impious, profane: *lahbrecendum sacrilego* 9/9.

lahlic, *adj.* lawful: lahlicre *legitima* 46/2.
 land, *s. n.* land: land *arua* 118/14; landu *arua* 51/17.
 langfernys, *s. f.* length, long duration: langfernysse *longinquitate* 29/1.
 langmōdlice, *adv.* with long-suffering: langmodlice *longanimiter* 5/2.
 langmōdnyss, *s. f.* long-suffering: langmodnyssel *longanimitatem* 10/17.
 latemyst, *adj.* latest, last: on latemystum *in nouissimo* 105/8.
 lapung, *s. f.* an assembly, church: lapunge *aeclesia* 124/9.
 leahter, *s. m.* laughter: leahter *risum* 171/12.
 lengcan, to make longer, defer, delay: byð gelenched *differtur* 130/9.
 lengtogra, *adj.* drawn out farther, longer, broader, greater: lengtogran *prolixiora* 161/18.
 leornan, *w. v.* to learn: leornde *didicit* 80/17.

M.

mānfullice, *adv.* wickedly: manfullice *nequiter* 19/14.
 mārīan, *w. v.* to make greater, to increase: byð gemarud *ampliatur* 40/16.
 mæg, *virtue*: mæg *virtus* 4/19, 12/17.
 mægsterdom, *s. m.* the office of a master or teacher: mægsterdomes *magisterii* 120/9.
 mæssepreōsthād, *s. m.* the priesthood, the office of a mass-priest: mæssepreosthad *sacerdotium* 108/3.
 mæp, *s. f.* the rank, condition, person: mæpe *personam* 181/12; mæpa *personę* 185/3.
 mēdwyrhta, *w. m.* one who works for wages, a hireling: mēdwyrhta *mercennarius* 123/13.
 meta, meat: meta *esca* 153/7.
 midyrfenuma, *w. m.* a coheir: midyrfenuma *coheres* 148/4.
 mislār, *s. f.* ill-teaching, evil suggestion: mislara *suggestiones* 33/20.
 mispenian, *w. v.* to misuse, abuse: mispenige *abutatur* 224/10.
 myntan, *w. v.* to bring forth: myntan *pariūt* 215/1.

N.

næft, *s. f.* need, want, poverty: næfte *inopiam* 157/3; næfte *inopia* 157/7, 198/8.
 næftig, *adj.* poor: næftigne *inopem* 190/1.
 nearulice, *adv.* weakly: nearulice *eneruiter* 122/2.
 nēdbehēfe, *adj.* necessary: nedbehefe *necessarium* 44/13; nedbehefe *necessaria* 8/4.
 nyperhryre, *s. m.* a downfall, precipitation: mid nyperhryre *precipitatione* 229/12.

O.

ōden, *s. f.* a threshing-floor: odene *areae* 109/3.
 ofāceorfan, *s. v.* to cut off: ofaceorf *amputa* 201/6.
 ofāscæcan, *s. v.* to shake off, to excuse: ofascæceð *excusat* 143/5.
 ofāsceacan, *s. v.* to shake off: ofasceace *excusserit* 101/4.
 ofergenihstsumian, *w. v.* to superabound: ofergenihstsumude *superabundauit* 131/15.
 oferhelincg, *s. f.* a covering: oferhelincge *tegumentum* 144/1.
 oferhelung, *s. f.* a covering, veiling, concealing: oferhelung *obductus* 223/5.
 ofermicelnyss, *s. f.* excess: ofermicelnyss *excessus* 50/13.
 ofermugan, *v.* to have greater power: ofermæg *preualet* 97/19.
 oferprūt, *adj.* haughty, excessively proud: oferprut *superba* 183/12; oferprute *contumaces* 38/13.
 ofersýman, *w. v.* to overload: byð ofersýmed *obruatur*.
 ofertæl, *adj.* superstitious: ofertæle *supersticiosam* 218/10.
 ofertogenys, *s. f.* the condition of being covered: ofertogenysse *obductionis* 179/6.
 oferwenod, *adj.* insolent, presumptuous: oferwenodne (*lichaman*) *insolens (corpus)* 52/14.
 ofeweard, *adj.* higher, upper: ofeweard *superius* 27/6.
 ofsettingc, *s. f.* pressure: ofsettingcge *oppressum* 143/5.

ofstede, *adv.* immediately: ofstede *statim* 193/12.

omian, *w. v.* to belch out: omað *eruginabit* 196/5.

onāsendan, *w. v.* to send into, impart: onasendan *infundere* 168/15.

onæht, *adj.* poor, without property or possessions: onæhtum *inopibus* 53/10.

onbesceawung, *s. f.* a looking into, inspection, examination: onbesceawunge *inspectionem* 66/10.

onblāwan, *s. v.* to inflate, puff up, inspire: onblæwð *inflat* 82/10; ongeblawen *inspirata* 218/1.

ondōn, *v.* to put on, to clothe in: ondeð *induet* 83/6.

oneardian, *w. v.* to inhabit: byð oneardud *inhabitabitur* 188/14.

onfæreld, *s. n.* an attack, assault, incursion: onfærelde *incursione* 212/5.

ongēanfealdan, *s. v.* to fold back, to roll back: byð ongeanfealden *reuoluitur* 148/11.

ongēanlecgēan, *w. v.* to lay back, lay up, store up: ongeanlecgēan *reponere* 156/6.

ongēanwiperian, *w. v.* to oppose: ongeanwiperiað *obstrepunt* 33/20.

ongebriŋan, *w. v.* to bring on: ongebrincst *inducts* 25/15; ongebrincð *intulerit* 12/1; ongebrohte *inlatus* 40/9.

ongecoplice, *adv.* unsuitably: ongecoplice *infortune* 80/14.

ongewinn, *s. n.* assault: ongewinn *inpugnationem* 33/17.

onginnan, *s. v.* to try, attempt: ongygne *temptat* 133/2.

ongyrnan, *w. v.* to impose, inflict on: ongyrnð *inrogat* 10/4.

onorpung, *s. f.* a breathing in, inspiration: onorðunge *inspirationis* 112/12.

onscunung, *s. f.* abomination, execration: onscunung *exsecrumentum* 66/16.

onsegednyss, *s. f.* a sacrifice: onsegednyssa *victime* 166/3.

onspornend, *adj.* unstubbling: onspornendum *inoffenso* 187/8.

onstandend, *adj.* urgent, importunate: onstandendum *instanti* 111/14.

ontiht, *adj.* intense, eager, attentive: ontihtum *intente* 27/2.

ontihtingc, *s. f.* attention, application, aim, intention, instigation: ontihtingc *intentionem* 27/1, 49/2; ontihtingc *instinctu* 139/11.

onpæslic, *adj.* unsuitable, unseasonable: onpæslice *infortunatus* 33/20.

ortruwian, *w. v.* to despair: ortruwian *desperare* 129/16.

ōst, *s. m.* a knot, a knob: on oste *nodo* 103/9.

P.

pic, *s. n.* pitch: pic *picem* 83/5.

pile, *w. f.* a mortar: pil(an) *pil(a)* 95/18.

plūmfēðer, *s. f.* down: plumfēðera *plumarum* 144/4.

pricel, *s. m.* a prickle, sharp point, prick: pricelas *aculei* 87/12.

prician, to prick: pricaþ *pingit* 188/13; gepricud *stimulatus* 79/8.

princ, a prick: prince *ictu* 43/16.

prūt, *adj.* proud, arrogant: prute *sublimes* 152/18.

prūtlice, *adv.* proudly: prutlice *superbe* 178/4.

prȳt *s. f.* pride, pomp: pryte *elatione* 152/15; mid pryte *tumore* 71/13.

prȳte, *w. f.* pride: pryte *elatio* 152/18.

puner, *s. m.* a pounder, a pestle: punere *pilo* 95/19.

punian, *w. v.* to pound, to beat: þeah þu punige *si contuderis* 95/118; punigendum *feriente* 95/19.

R.

racentēah, *s. f.* a chain, a fetter: racenteah *catena* 43/2.

racete, *w. f.* a chain, fetter: racetan *catenas* 59/6.

ræd, *s. m.* a plan, mode, way: rædas *conpendia* 100/14.

rædbora, *w. m.* a counsellor: rædbora *consiliarius* 200/1.

ræðend, *s. m.* an interpreter, an explainer, a diviner: ræðendes *coniectoris* 75/12.

recels, *s. n.* incense: recelses *timiamatis* 57/9.

restendæg, *s. m.* a day of rest, sabbath: restendæge *sabbato* 30/6.

rēpian, *w. v.* to rage: *repiāþ sæc-
uunt* 118/19.

rihting, *s. f.* correction, reproof,
setting right: *rihting rectitudo*
149/6.

riþ, *s. f.* favour, indulgence: *ripe
ueniam vel uenam* 224/7.

rūmgýfulnyss, *s. f.* liberality, bounty,
profusion: *rūmgýfulnyss largitate*
56/5.

S.

sacu, *s. f.* reproof: *sace obiurgatione*
115/16.

sam ge—sam ge, whether—or: *sam
ge—sam ge siue—siue* 169/12.

sam þe—sam þe, whether—or: *sam
þe—sam þe siue—siue* 189/14.

samodwýrcend, *s. m.* a co-worker:
samodwýrcendes cooperantis 118/6.

sædlic, belonging to seed, the seed (?),
nursery (?): *sædlic semen, semin-
arium* 106/10.

sceamu, *s. f.* confusion: *sceamu
confusio* 96/18.

sceand, *s. f.* shame, confusion: *sceand
confusio* 174/8.

scearppancfullice, *adv.* efficaciously:
scearppancfullice efficaciter
206/14.

scearppanclice, *adv.* efficaciously:
scearppanclice efficaciter 125/7.

scencean, *w. v.* to give drink: *scen-
cean propinare* 106/7.

scēogian, *w. v.* to shoe: *sceogiað
calciate* 116/17.

sceortlic, *adj.* momentary: *sceortlic
hwiendlic* 214/16.

scer, *s. f.* a ploughshare: *scer uomer*
124/5.

sēocnyss, *s. f.* sickness: *seocnyss
egrotatio* 161/19.

siclian, *w. v.* to be in danger (?): *byð
gesicluð periclitatur* 101/15.

slāwýrm, *s. m.* serpent: *slawýrm
regulus* 105/9.

slāwþ, *s. f.* sloth, slowness, torpor:
slāwþe torporem 92/17; *slāwþe
torpore* 61/18; *slāwþe inertia* 67/
2.

slipor, *adj.* slippery: *slipor lubricus*
210/9.

slota, *w. m.* a mouthful: *slota buccula*
153/12.

smēan, *w. v.* to seek, to require:
beoð gesmeade requiruntur 109/13.

smedmen, *adj.* of fine flour: *smed-
men similagineus* 154/1.

smercian, *w. v.* to smirk, to smile:
smercigende subridendo 172/17.

smyltnyss, *s. f.* tranquillity: *smylt-
nyss tranquillitate* 15/17.

sorhlēas, *adj.* without care: *sorh-
lease securi* 73/8.

spær, *adj.* spare, scanty: *spær par-
cus* 52/6.

spærlice, *adv.* sparingly, scantily:
spærlice parce 156/9.

specolnyss, *s. f.* talkativeness, lo-
quacity: *specolnyss loquacitas* 170/
15.

spennyss, *s. f.* strength, vigour:
spennyss uiriditatem 3/18.

sporning, *s. f.* a stumbling-block,
obstacle: *sporninge offendiculum*
134/5.

stæpmælum, *adv.* step by step:
stæpmælum gradatim 101/13.

stede, *s. m.* natural state, secure con-
dition: *stede statum* 106/7.

stēor, *s. n.* (?) reproof, reproach: *steor
correptio* 114/8.

stiðnyss, *s. f.* severity: *stiðnyss
districtio* 123/9.

stulor, *adj.* secret: *stulre furtiuae*
110/11.

stuntness, *s. f.* foolishness, folly:
stuntnesse stultitia 19/13.

stuntsþæc, *adj.* talking foolishly,
babbling: *stuntsþæcne stultilo-
quum* 97/10.

stýran, *w. v.* to punish, chastise:
gestyred castigatus 114/14; *sty-
rendum castiganti* 114/15.

styrnlice, *adv.* sternly: *styrnlice
rigide* 78/18.

swelgend, *s. m.* a gulf, an abyss:
swelgend uorago 117/9.

swician, *w. v.* to blaspheme: *swica
þu blasphemus* 164/16.

swicung, *s. f.* an offence, a stumbling-
block: *swicung scandalum* 14/12;
swicunga scandala 134/2.

swiftlice, *adv.* swiftly: *swiftlice
celeriter* 88/19.

swigea, *w. m.* silence: *swigea silen-
tium* 82/1.

swyðlicor, *adj.* more abundant:
swyðlicor abundantius 135/8.

syfernyss, *s. f.* cleanness, purity: syfernysse *sinceritatis* 42/16.

syxagfeald, *adj.* containing sixty, sixty-fold: syxagfeald *sexagenarius* 69/17.

T.

tæcan, *w. v.* to hand over: byð ge-tæht *traditur* 103/19.

tælend, *s. m.* a mocker, a scoffer: tælend *derisor* 171/13; tælend *derisorem* 171/13; tælendra *detrahentium* 12/14.

tæppere, *s. m.* a vintner, tradesman: tæppere *caupo* 226/10.

temprian, *w. v.* to moderate: tempredon *temperauerunt* 107/12.

tēonian, *w. v.* to slander: tēonað *calumniatur* 156/14.

teter, an eruption on the skin: teter *inpetiginem* 99/10.

tigele, *w. f.* a tile: tigelan *testam* 96/19.

tinclian, *w. v.* to tickle: tinclað *titillat* 52/5; tincligendre *titillanti* 88/9.

tōamearcian, *w. v.* to mark out, assign: toamearcað *adsignant* 29/5.

tōblāwan, *w. v.* to puff up: byð toblædd *inflatur* 82/10.

tōbrytineg, *s. f.* a breaking to pieces: contrition: tobrytinege *contritionem* 82/12.

tōdælan, *w. v.* to divide, separate, distinguish: todælan *distare* 120/17.

tōefstan, *w. v.* to hasten to: toefstan *concurrere* 143/1.

tōferian, *w. v.* to carry different ways, scatter, put off: we synd toferede *differimur* 35/10.

tōgæderefealdan, *s. v.* to fold together: togæderefealt *complicat* 96/1.

tōgæderetēon, *s. v.* to draw together, contract: togæderetegan *contraxerunt* 107/11.

tōgæderewilian, *w. v.* to join together: togæderwilað *copulat* 11/8.

tōlāfe beon, *v.* to be left, remain: tolafe ys *restat* 124/14.

tōlēosan, *s. v.* to loosen, break: tolyst *soluit* 124/11.

tōsendan, *w. v.* to send out; tosend *diffundet* 105/9.

tōslūpan, *s. v.* to loosen, dissolve, relax: byð toslopen *laxatur* 92/17, *dissoluitur* 200/9.

tōslūpineg, *s. f.* a dissolving: toslupineg *dissolutio* 68/8.

tōstrēdan, *w. v.* to scatter: tostrede *disperdam* 230/7.

tōpēnian, *w. v.* to attend upon, serve: topenað *administrat* 102/9.

tōpunden, *p. p.* swollen, puffed up: topundenne *tumentem* 83/17.

trahtnian, to treat: trahtna *tracta* 200/4.

trymmineg, *s. f.* the firmament: trymminge *firmamentum* 174/7.

tungfull, *adj.* talkative: tungfull *linguosus* 81/9.

tungwōd, *adj.* eloquent, talkative: tungwōd *linguata* 223/4.

on twā tedælan, *w. v.* to divide in two: on twa tedæled *bipertita* 140/13.

twuwu, *adv.* twice: twuwu *bis* 80/11.

twyferlæcean, *w. v.* to dissociate: twyferlæceð *dissociant* 6/8.

twyhiwian, *w. v.* to dissimulate: twyhiwað *dissimulat* 44/8.

twȳnol, *adj.* doubtful: twynol *dubia* 46/1.

twyrædnyss, *s. f.* discord: twyrædnyss *discordiae* 10/2.

twyseht, *adj.* disunited, at discord: twysehte *discordes* 192/13.

twysehtnyss, *s. f.* dissension: twysehtnyss *dissensionem* 6/12.

tȳan, *w. v.* to instruct: we beoð getyde *instruimur* 31/5.

tyddre, *adj.* fragile: tyddre *fragilis* 215/8.

tyndre, *w. f.* tinder, fuel, inducement: tyndre *fomentum* 206/17; tyndram *fomenta* 210/3.

p.

pārrihte, *adv.* immediately: pārrihte *confestim* 236/1.

wel pæslic, *adj.* very worthy: wel pæslic *condigna* 125/5.

pæslice, *adv.* worthily: pæslice *digne* 46/1.

pearflicnyss, *s. f.* poverty: pearflicnyss *paupertatem* 179/8; pearflicnyss *paupertate* 148/2.

þeogincg, *s. f.* advance, progress, growth: þeoginc *profectus* 132/17; þeogincg *profectus* 203/8; þeogincgum *profectibus* 210/1.

þeon, *s. v.* to flourish, excel: þeop *pollent* 221/1.

þeowetlic, *adj.* servile, slavish: mid þeowetlicum *seruili* 63/13.

þinen, *s. f.* a maid servant: þinene *ancillae* 229/6.

þiwan, *v.* to threaten: þiwe *com-mineris* 114/10.

þiwracu, *s. f.* a threat: þiwracum *minis* 63/8.

þolibyrdnyss, *s. f.* endurance: þolibyrdnyss *tolerantiam* 3/8.

þolobyrd, *adj.* patient: þolobyrd 13/12; þolebyrd *patiens* 13/14.

þolomōd, *adj.* patient: þolomod *patiens* 8/12.

þoterian, *w. v.* to weep: þoteriað *flebitis* 167/13.

þræstan, *w. v.* to torment, to cleanse (?): byð geþræst *purgetur* 208/4.

þrægingcg, *s. f.* correction: þrægingcge *correctionis* 48/16.

þristnyss, *s. f.* rashness, boldness: þristnyss *temeritate* 139/3; þristnyss *audaciam* 40/5.

þrowend, *s. m.* a serpent, a scorpion: þrowend *scorpionem* 86/11.

þurhbeorht, *adj.* transparent, clear: þurhbeorht *perspicuus* 22/17.

þurhfære, *adj.* that can be gone through, penetrable: þurhfærum *penetrabilibus* 39/2.

þurhlæran, *w. v.* to persuade: þurhlærd *persuadet* 38/12.

þurhsmæagan, *w. v.* to search thoroughly: þurhsmæagan *per-scrutari* 32/11; þurhsmæagað *per-scrutantur* 121/3.

þurhtēon, *w. v.* to accomplish: we þurhtēon *impertiamus* 101/11.

þwyrnyss, *s. f.* perverseness, depravity: þwyrnyss *prauitate* 32/3.

þyle, *s. m.* a speaker, an orator: þyle *orator* 119/3.

U.

unalýfendlice, *adj.* unlawfully, without permission: unalýfendlice *in-licite* 141/4.

underberan, *s. v.* to bear, support: underberende *supportantes* 24/1.

underhnigan, *s. v.* to bend under, sink under, submit to, succumb to: underhnihð *succumbit* 12/9.

undersmūgan, *s. v.* to creep under: undersmyhð *subripit* 89/8.

underpenian, to serve under: under-þenap *subministrat* 5/6.

underwexan, *s. v.* to grow under: underwexað *succrescunt* 104/8.

underwrepung, *s. f.* support, sustentation: underwrepung *susten-tatio* 56/10.

undōmlice, *adj.* unwisely, indiscreetly: undomlice *indiscrete* 202/15.

unendebyrdlice, *adv.* disorderly: unendebyrdlice *inordinate* 101/14, 191/3.

unforebyrdig, *adj.* impatient: un-forebyrdig *impatiens* 8/13.

ungefyllendlic, *adj.* that cannot be filled, insatiable: ungefyllendlic *insatiabilis* 50/8.

ungelæccendlic, unprovable: ungelæccendlic *inreprehensibilis* 119/11.

ungerydnyss, *s. f.* noise, tumult: ungerydnyss *tumultus* 82/2.

ungeswicendlice, *adv.* unceasingly: ungeswicendlice *inesinenter* 28/7.

ungeþwærian, *w. v.* to be inconsistent with, to be opposed to: ungeþwæregað *discordat* 143/3.

ungewened, *adj.* unexpected, unforeseen: ungewenedum *improviso* 181/13.

unhælp, *s. f.* ill-health, weakness, debility: unhælpe *debilitatem* 107/11.

unhiredwist, *s. f.* unfamiliarity: unhiredwist *infamiliaritas* 203/13.

unlust, *s. m.* evil pleasure, evil desire: unlusta *desideriorum* (*uoluptatum*) 106/10.

unmæne, *adj.* free from: unmæne *inmunis* 67/20, 179/10.

unscryðan, *w. v.* to deprive of clothes, deprive of, free from: byþ unscrydd *exiit* 226/9.

unwemming, *s. f.* incorruptibility: unwemminge *incorruptionem* 41/10.

unwerlice, *adv.* incautiously: unwerlice *incaute* 149/8.

unwittol, *adj.* ignorant: unwittol *inscius* 80/12.

unwripan, *s. v.* to draw out: unwripan *distringere* 232/2.

uppferian, *w. v.* to carry up, to raise: byð uppferud *elevatur* (*circumfertur*) 130/7.

ūtacymen, *s. m.* a stranger, a foreigner: utacymenum *extraneis* 3/14; utacymene *aduenas* 137/16.

ūtadræfan, *w. v.* to drive out, destroy: utadræfde *exterminavit* 105/15.

ūtascūfan, *s. v.* to shove out, to shut out: byð utasceofene *excluduntur* 184/12.

ūtgelædan, *w. v.* to draw out, produce: utgelæt *deducit* 188/12.

ūtlendisc, *adj.* strange, foreign: utlendiscum *extraneo* 193/16.

ūtryne, *s. m.* an exit: utryne *exitum* 224/6.

ūtscūfan, *s. v.* to shut out, exclude: utscufað *excludunt* 112/8.

ūtscytling, *s. m.* a stranger, foreigner: utscytlinge *extraneo* 200/4.

W.

wacian, *w. v.* to watch: wacigenne (*wacigendne*?) *uigilantem* 116/9.

wanhālnyss, *s. f.* infirmity, weakness: wanhālnysse *inbecillitatem* 97/15; wanhālnysse *debilitate* 38/7.

wæceca, *w. m.* a watching, a vigil: wæcecan *uigiliae* 52/9; wæcceum *uigiis* 55/10.

wæg, *s. m.* a balance, scales: on wæge *statera* 97/7.

weder, *s. m.* a breeze: wedere *auram* 70/3.

wegferend, *s. m.* a wayfarer, a traveller: wegferend *uiator* 187/6; wegferende *uiator* 225/10.

weggewitan, *s. v.* to depart: wegge-witt *abscedit* 210/5.

weldæd, *s. f.* a benefit: weldæda *beneficia* 16/8.

welwyllednyss, *s. f.* good-will, benevolence: welwyllednyss *beniuolentia* 160/6.

wendend, *adj.* movable, revolving: wendende *uersatilis* 97/4.

wendingcg, *s. f.* a turning, change: wendingcg *permutatio* 63/20.

weorcfull, *adj.* laborious: weorcfull *gestuosam* 169/1.

weredlæcan, *w. v.* to make sweet, to speak sweetly: byð geweredlæhp *indulcatur* (*dulcit loquitur*) 196/5.

widmærsung, *s. f.* disgrace: widmærsung *infamatio* 96/11.

widnian, *w. v.* to punish: widni-gendne *punientem* 38/3.

wiglere, *s. m.* a soothsayer: wigleres *arioli* 75/12.

wilddëor, *s. n.* a wild beast: wilde *deor bestias* 202/9.

wilddëoren, *adj.* fierce: wilddëoren *feralibus* 99/7.

winberie, *w. f.* a grape: winberian *uuae* 154/2.

winclyster, *s. n.* a cluster or bunch of grapes: winclyster *botrus* 154/2.

winwringa, *w. m.* a wine-press: winwringan *torcularis* 109/3.

wipercoren, *adj.* rejected, wicked: wipercorenra *reproborum* 228/14.

wiperian, *w. v.* to irritate, provoke, exasperate: wiperian *exasperare* 61/12; wiperast *exacerbaberis* 188/11.

wiperræd, *adj.* opposed, adverse: wiperræde *aduersa* 12/7.

wipersacerd, *s. m.* a blasphemer: wipersacerdra *blasphemantium* 209/5.

wiðersacung, *s. f.* blasphemy: wipersacung *blasphemia* 102/16.

wiðerwerdnyss, *s. f.* calamity, adversity: wiðerwerdnyssum *aduersis* 12/12.

wiperwennincg, *s. f.* controversy: wiperwennincge *controversia* 146/15.

wiperwinna, *w. m.* an opponent, an adversary: wiperwinnan *conductor* 151/4.

wiðmetincg, *s. f.* comparison: wiðmetincge *comparatione* 103/9.

wiðsacincg, *s. f.* renuntiation: wiðsacincg *abrenuntiatio* 60/14; wiðsacincge *abrenuntiatione* 60/15.

whitefull, *adj.* beautiful: whitefull *decorus* 21/8.

wöd, *adj.* blasphemous: wodne *blasphemum* 9/16.

woffian, *w. v.* to blaspheme: woffigende (*woffigendne*?) *blasphemantem* 9/9.

worian, *w. v.* to wander: worige *erret* 186/4.

wrecend, *s. m.* an avenger: wrecend *ultorem* 39/13.

wregend, *s. m.* an accuser: wregend *accusator* 39/14.

wrenc, *s. m.* kind manner: wrence *arte* 136/18.

wriþa, *w. m.* a thong, torture: wriþa *tortura* 190/6; mid wriþan *loramento* 200/8.

wulderfull, *adj.* glorious: wulderfull *gloriosus* 178/15; wuldorfull *gloriosus* 180/6.

wunian, *w. v.* to whisper, murmur (?): wunigende *susurrans* 196/9.

wyln, a fountain, a stream: wylne *fonte* 18/3.

ic wysce þæt, would that: ic wysce þæt *utinam* 25/1.

Y.

yrfewyrdnyss, *s. f.* heirship, inheritance: yrfewyrdnyss *hereditatem* 24/7.

yrðlincg, *s. m.* a husbandman, farmer: yrðlincge *agricolę* 88/5.

yst, *s. m.* a storm, tempest: on yste *tempestate* 15/18.

ȳtemyst, *adj.* last: ytemyst *ultimus* 19/21; ytemystum *extremis* 41/15.

ȳttra, *adj.* outer, outward, exterior: yttran *exteriora* 222/16.

Mull. Coll

Date Due

[illegible]

PRINTED	IN U. S. A.
---------	-------------

BNF Defensor's Liber scintillarum, wit
821 E12, o.s., no.9 Defensor, monk, 7th

Mills College Library
Withdrawn

821

129803

E12
o.s.
no.93

